ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ

ਲੇਖਕ
ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਿਕ

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ

ਵਿਸ਼ੇ ਸੂਚੀ

SIKH GURUAN DE PARSANG (*Punjabi*)
by
DHANI RAM CHATRIK

1990
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : 500
ਮੁੱਲ : 25-50

ਸ੍ਰ. ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ, ਰਜਿਸਟ੍ਰਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਮੈ/ਸ. ਫੋਰਮੈਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਮੁਦ੍ਰਿਤ ।

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਧਰਮ ਬੀਰ

ਮੰਡਲ ਪਹਿਲਾ

ਦੇਹ ਅਨਿੱਤ ਨ ਨਿੱਤ ਰਹੇ ਜਸ ਨਾਵ ਚੜੇ ਭਵਸਾਗਰ ਤਾਰੇ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚ ਪਰ ਕੁਰਬਾਨੀ

One who never turned his back, but marched breast forward.
Never doubted clouds would break,
Never dreamed, though right were worsted, wrong would triumph.
Held we fall to rise, are baffled to fight better, sleep to wake.*

ਕਲੂ ਕਾਲ[1] ਦਾ ਪਹਿਰਾ[2] ਆਯਾ, ਜਗ ਵਿਚ ਛਾਇਆ ਧੁੰਦੂਕਾਰ[3] ।
ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ, ਹੋਯਾ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ।
ਸਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਉਹਲੇ ਹੋਇਆ, ਕੂੜ ਅਮਾਵਸ ਦਾ ਬਲਕਾਰ[4] ।
ਦਯਾ ਧਰਮ ਅਰ ਭਗਵਤ ਭਗਤੀ, ਉਡੇ ਕਿਧਰੇ ਪੰਛੀ ਹਾਰ ।

---

*ਉਹ ਜਿਸ ਕਦੇ ਨਾ ਪਿਠ ਵਿਖਾਈ ਸਗੋਂ ਛਾਤੀ ਦੇ ਤਾਣ ਚਲਿਆ ਅੱਗੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਸ਼ਕ ਪਿਆ ਕਿ ਬੱਦਲ ਪਾਟਣਗੇ, ਨਾ ਉਸ ਏਦਾ ਸੋਚਿਆ ਭਾਵੇਂ ਸੱਚ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪੁੱਜੀ, ਝੂਠ ਤੇ ਅਧਰਮ ਭਾਵੇਂ ਜਿੱਤੇ । ਜਿਸ ਸਦਾ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਡਿਗੀਦਾ ਹੈ ਉਠਣ ਲਈ, ਘਬਰਾਈਦਾ ਹੈ ਹਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਨ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਸੌਂਵੀਂਦਾ ਹੈ ਜਾਗਣ ਲਈ ।

[1] ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ।
[2] ਵਕਤ ।
[3] ਹਨੇਰਾ ।
[4] ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ।

ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਖਚਿਤ[1] ਹੋ ਗਏ, ਪਾਪਾਂ ਅਪਕਰਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ।
ਡੋਲ ਖਲੋਤਾ ਧਰਮ ਧੌਲ, ਧਰਤੀ ਨੇ ਪਾਈ ਹਾਲ ਪੁਕਾਰ।
ਧੁਨ ਪਹੁੰਚੀ ਕਰਤਾਰ ਪਾਸ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹਾਹਾਕਾਰ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਦੁਖ ਹਰੋ ਨਾਥ, ਵਧ ਗਿਆ ਬਹੁਤ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ।
ਸੁਣ ਪੁਕਾਰ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭੇਜੇ ਅਵਤਾਰ।
ਜਿਨ ਅਪਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਅੰਧੇਰੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਪਰਹਾਰ[2]।
ਸੱਤਯ ਧਰਮ ਦਾ ਸੂਰ[3] ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ, ਭਗਤਿ ਭਾਵ ਕੀਤਾ ਪਰਚਾਰ।
ਸਤ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪਾਈ ਖਲਕਤ, ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰ।
ਸਤਯ ਧਰਮ ਦਾ ਬਾਗ ਲਗਾ ਕੇ, ਸਿੰਜਨ ਦੀ ਸਿਰ ਚਾਈ ਕਾਰ।
ਫਿਰ ਫਿਰ ਦੇਸ ਦਸੰਤਰ ਅੰਦਰ, ਸਭ ਸੁਖ ਚੈਨ ਆਪਣੇ ਵਾਰ।
ਲਹੂ ਵੀਟਕੇ ਆਪਣਾ ਉਸਨੂੰ, ਸਿਚਨ ਕੀਤਾ ਬਾਰੰਬਾਰ।
ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ[4] ਧਰਮ ਬਚਾਯਾ, ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿਚਾਰ।
ਪੰਜਵੇਂ ਜਾਮੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜਦ ਆਏ ਦੁਨਯਾਂ ਵਿਚਕਾਰ।
ਉਂਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਸੀ ਅਕਬਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਦਾ ਦੇਸ ਮਝਾਰ[5]।
ਰਾਜ ਸ਼ਾਸਨਾਂ-ਅਗਨਿ ਕੁਛਕ ਸੀ, ਮੰਦ[6], ਬੰਦ ਸੀ ਮਾਰੋ ਮਾਰ।
ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲਖ[7] ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ, ਕੀਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ।
'ਸਤਿਨਾਮ' ਦਾ ਲੰਗਰ ਲਾਯਾ, ਮੁਕਤਿ ਭੁਗਤਿ[8] ਦਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦੁਆਰ।
ਖੂਹ ਤਾਲ ਬਾਵਲੀ ਲਾਏ, ਭੋਜਨ ਦੇ ਖੋਹਲੇ ਭੰਡਾਰ।
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਰਚ, ਥਾਪਿਆ ਸਚੇ ਦਾ ਦਰਬਾਰ।
ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਤਾਲ ਲਵਾ ਵਿਚ, ਮੰਦਰ ਪਾਇਆ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰ।
ਜਗ ਤਾਰ ਵਿਚ ਬੋਹਿਥ[9] ਰਚਿਆ, ਅਨੁਭਵ[10] ਬਾਣੀ ਮੁਖੋਂ ਉਚਾਰ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਥ ਦੇ ਵਾਲੀ, ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਮਦਦਗਾਰ।
ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਲਯਾਣ ਵਾਸਤੇ, ਹੋਰ ਥਿਅੰਤ ਕਰੇ ਉਪਕਾਰ।

---

[1]ਲਗ ਜਾਣਾ।
[2]ਨਾਸ।
[3]ਸੂਰਜ।
[4]ਰੂਪ (ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਲਿਬਾਸ)।
[5]ਵਿਚ।
[6]ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਕੁਝ ਮੱਧਮ ਸੀ।
[7]ਸਮਝ।
[8]ਵਰਤੋਂ, ਭਾਵ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
[9]ਜਹਾਜ਼।
[10]ਅਨੁਭਵੀ ਬਾਣੀ ਅਰਥਾਤ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ (ਸੁਹਿਰਦ)।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਲਾਇ ਦੀਵਾਨ ।
ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਚੰਦੂ,* ਦੇ ਦੋ ਲਾਗੀ ਪਹੁੰਚੇ ਆਨ ।
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਲਾਇਕ ਵਰ ਕਰਕੇ ਅਨੁਮਾਨ ।
ਸਾਕ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰੀ, ਸਤਿਗੁਰ ਕਰ ਲੀਤੀ ਪਰਵਾਨ ।
ਜਾ ਦਿੱਲੀ ਤਿਨ ਖਬਰ ਪੁਚਾਈ, ਸੁਣ ਸੜਿਆ ਚੰਦੂ ਦੀਵਾਨ ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਇਕ ਸਾਧੂ ਹੈ, ਅਰ ਮੈਂ ਸ਼ਾਹੀ ਦੀਵਾਨ ਮਹਾਨ ।
ਇੱਟ ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਲਾ ਆਏ, ਮੋਰੀ[1] ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਨਾਦਾਨ ।
ਦਿਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸੁਣਿਆ, ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਨਿੰਦੇ ਦੀਵਾਨ ।
ਲਿਖ ਘੱਲੀ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਪਹਿ, ਚੰਦੂ ਖਾਧੀ ਬੜੀ ਗਿਲਾਨ[2] ।
ਸਾਕ ਓਹਦਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਸੰਗਤ ਦਾ ਰਖ ਲੈਣਾ ਮਾਨ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਸੋਈ ਹੋਸੀ, ਜੋ ਸੰਗਤ ਕੀਤਾ ਫੁਰਮਾਨ ।
ਪਹੁੰਚੀ ਖਬਰ ਜਦੋਂ ਏਹ ਦਿਲੀ, ਚੰਦੂ ਲਗਾ ਖੇਹ ਉਡਾਨ ।
ਮੇਰਾ ਨਾਤਾ ਮੋੜ ਗੁਰੂ, ਬੈਠੇਗਾ ਕਰ ਉਚੀ ਸ਼ਾਨ ?
ਇਉਂ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਗੁਰਾਂ ਦਾ, ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਗਲਤਾਨ ।
ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਡ ਭ੍ਰਾਤਾ, ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਸੀਗ ਮਹਾਨ ।
ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਧਮੇਕਾ[3] ਪਾਇਆ, ਦੋਨੋਂ ਲਗੇ ਮਤਾ ਪਕਾਨ ।
ਰਲ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਚਲਾਏ, ਛੱਪੇ ਕਈ ਝੂਠ ਤੂਫਾਨ ।
ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਜਿਦ੍ਹੇ ਵਲ ਹੋਵੇ, ਕੌਣ ਓਹਦਾ ਕਰ ਸਕੇ ਜਾਨ ।
ਜੋ ਦੁਖ ਆਯਾ ਮਾਰ ਹਟਾਯਾ, ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੋ ਮਿਹਰਵਾਨ ।
ਅਕਬਰ ਤੀਕ ਮੁਰੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਪਚ ਪਚ ਮਰੇ ਨੀਚ ਸ਼ੈਤਾਨ ।
ਆਂਚ[4] ਨਾ ਲਗੀ ਸਤ ਧਰਮੀ ਨੂੰ, ਵਧਦੀ ਗਈ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਸ਼ਾਨ ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਾਪੀ ਕਰਨ ਈਰਖਾ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮਹਿਮਾ ਹੋਏ ਮਹਾਨ ।
ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਮ ਹੋਏ ਬਰਾਬਰ,[5] ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਆਯਾ ਰਾਜ ।

---

*ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੋਜ ਜੋ ਤੌਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ-ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰਾਜਸੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਚੰਦੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਾਕ ਮੋੜਨ ਵਾਲੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਹੁਣ ਵਧੇਰੇ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਪਰ ਅੱਗੇ ਏਹੋ ਕਥਾ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਸੀ ।

[1] ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਇੱਟ ਮੋਰੀ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ ਇਕ ਅਖਾਣ ਹੈ । ਭਾਵ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਨਾਤਾ ਕੰਗਾਲ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ।

[2] ਗਿਲਾਨੀ, ਨਫਰਤ ।

[3] ਜੋੜ ।

[4] ਸੇਕ, ਹਾਨੀ ।

[5] ਦਮ ਬਰਾਬਰ ਹੋਏ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਵਾਸ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ।

ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਖਿਸਰੋ, ਲੜ ਭਿੜ ਕੇ ਹੋਯਾ ਨਾਰਾਜ
ਜਾਨ ਬਚਾ ਕਾਬਲ ਨੂੰ ਨੱਠਾ, ਤਜਾਗ ਪਿਤਾ ਦਾ ਰਾਜ ਸਮਾਜ।
ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਦਵਾਰੇ, ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਮੈਂ ਦੁਖੀਏ ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ, ਦਰ ਦਰ ਦਾ ਹੋਯਾ ਮੁਹਤਾਜ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਧੀਰਜ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਧਨ ਦੇ ਸਰਬ ਸੁਆਰੇ ਕਾਜ*।
ਸ਼ਾਹ, ਫਕੀਰ, ਸੰਤ, ਦਰ ਇਕੋ, ਸੰਤ ਸਭਸ ਦੇ ਹੋਤ ਜਹਾਜ।
ਪਰ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਮਿਲ ਗਈ, ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਵਾਜ।
ਆ ਭਾਈ, ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦਾ, ਕਰੀਏ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਲਾਜ।
ਜਹਾਂਗੀਰ ਲਾਹੌਰ ਤਯਾਰ ਹੈ, ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਜ ਸਮਾਜ।
ਬਦਲੇ ਖੂਬ ਲਵਾਂਗੇ ਓਥੇ, ਗਿਣ ਗਿਣ ਸਾਰਾ ਮੂਲ ਬਿਆਜ।

ਚੰਦੂ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ

ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਫਿਰ ਲਾਹੌਰ ਕੀਤਾ ਇਜਲਾਸ।
ਚੰਦੂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਮਾਂ ਤਾੜ ਕੇ ਚੁਗਲੀ ਕੀਤੀ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਹੈ ਰੱਯਤ ਵਿਚ ਫਸਾਦੀ ਖਾਸ।
ਖਿਸਰੋ ਨਠੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਉਨ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਦਿਤਾ ਵਾਸ।
ਧਨ ਅਸਬਾਬ ਢੇਰ ਕੁਝ ਦਿਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਰ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ।
ਵਡੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦਾ ਖੋਹ ਅਧਿਕਾਰ ਲਵੇ ਅਰਦਾਸ।
ਅਰ ਇਕ ਰਚੀ ਕਿਤਾਬ ਓਸ ਨੇ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ਆਪਣਾ ਖਾਸ।
ਹਜਰਤ ਪੈਗੰਬਰ[1] ਦੀ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੇ ਉਪਹਾਸ[2]।
ਰਹੇ ਸਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਤਿਆ, ਮੂਲ ਨਾ ਰਖੇ ਰਾਜ ਤਰਾਸ[3]।
ਉਸ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਚਾਹੀਏ ਨਹਿ ਤਾਂ ਕਰਸੀ ਢੇਰ ਵਿਨਾਸ[4]।
ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਕੱਚਾ, ਸਚ ਸਮਝਿਆ ਇਹ ਬਕਵਾਸ।
ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਜਾ ਫੁਰਤ ਲਿਆਓ ਮੇਰੇ ਪਾਸ।
ਹਜਰਤ ਦੀ ਹੱਤਕ ਜਿਨ ਕੀਤੀ, ਉਸਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਨਾਸ।

---

*ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸੁਣੇ ਸੁਣਾਏ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

[1]ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਤ ਦੇ ਬਾਨੀ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ। ਜੋ ਅਰਬ ਵਿਚ 6ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੋਏ।

[2]ਮਖੌਲ।

[3]ਡਰ।

[4]ਹਾਨੀ, ਨੁਕਸਾਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਣਾ

ਆਯਾ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੀਂ ਸਦਾ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਾਇ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਲਖ ਲੀਤਾ ਮਨ ਵਿਚ, ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਇਹੋ ਰਜ਼ਾਇ।
ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ, ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਬੁਲਾਇ।
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ, ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਪਰ ਦਏ ਬਿਠਾਇ।
ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇ ਕੇ, ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੋਸ਼ ਦ੍ਰਿੜਾਇ।
ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ, ਬੈਠੇ ਆਣ ਸਮਾਧੀ ਲਾਇ।
ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ, ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਜਾਇ।
ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਂਦੇ, ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪਹੁੰਚੇ ਆਇ।
ਸੁਣ ਸੁਣ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੂਰੋਂ, ਖਲਕਤ ਆਈ ਹੁੰਮ ਹੁਮਾਇ।
ਲਗੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਸਤਿਨਾਮ[1] ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਇ।
ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਠੰਡਕ ਪਾਈ, ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਇ।
ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਚੰਦੂ ਨੇ ਜਾ ਖਬਰ ਪੁਚਾਈ ਚੁਗਲੀ ਖਾਇ।
ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਆਯਾ, ਬੈਠਾ ਹੈ ਜੋ ਬੜਾ ਜਮਾਇ।
ਪਰ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਪਾਸ ਨਾ ਆਯਾ, ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਆਪ ਖੁਦਾਇ।
ਗੁੱਸਾ ਚਾੜ੍ਹ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਯਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਲੀਤਾ ਸਦਵਾਇ।
ਅਰ ਹਜ਼ਰਤ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਵਾਲੀ, ਪੋਥੀ[2] ਭੀ ਭੇਜੀ ਮੰਗਵਾਇ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਸੱਦਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤਾ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਇ।
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਾਕ ਸੁਣਨ ਦਾ, ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੀਗਾ ਵਡਾ ਚਾਇ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਾਕ ਸੁਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ, ਤਿਉਂ ੨ ਬਝਦਾ ਜਾਇ ਪਿਆਇ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸੇ ਬਚਨ ਬਚਨ ਤੋਂ, ਹਿਰਦਾ ਸੀਤਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ।
ਹਜ਼ਰਤ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਦੂਸ਼ਨ, ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾ ਨਜ਼ਰੇ ਆਇ।
ਸਮਝ ਗਿਆ ਇਹ ਝੂਠੀ ਤੁਹਮਤ, ਵੈਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦਿਤੀ ਲਾਇ।
ਹੋ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਇਧਰ ਤੋਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰਾ ਖਿਸਰੋ ਨੀਚ ਭਿਰਾਇ।
ਪਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਆਯਾ ਸੀ ਜਦ, ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਦ੍ਹੀ ਸਹਾਇ ?
ਇਸ ਅਪ੍ਰਾਧ ਹੇਤ ਮੈਂ ਚੱਟੀ, ਦੋ ਲੱਖ ਦਿਤੀ ਹੈ ਠਹਿਰਾਇ।
ਪਾਸੋਂ ਚੰਦੂ ਸਵਾਹੀ ਨੇ ਉਨ, ਇਹ ਸੁਰ ਦਿਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇ।
ਅਰ ਹਜ਼ਰਤ* ਦੀ ਉਪਮਾ ਵੀ, ਕੁਝ ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਦਿਓ ਚੜ੍ਹਾਇ।

---

[1] ਭਾਵ ਰਬ ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

[2] ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ।

*ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ (ਗੁਰੂ) ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ।

ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹ ਗਲ ਭਾ ਗਈ, 'ਹਾਂ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀਸ ਹਿਲਾਇ ।
ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਬਚਨ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬਾਤਾਂ ਹਨ ਅਨਿਆਇ ।
ਖਿਜ਼ਰ ਇਕ ਅਤਿਥੀ[1] ਜਾਣ ਕੇ, ਅਸਾਂ ਲਿਆ ਸੀ ਤਦੋਂ ਠਹ੍ਰਾਇ ।
ਸੰਤ ਸਭਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ, ਊਚ ਨੀਚ ਦਾ ਭਰਮ ਮਿਟਾਇ ।
ਜੋ ਸੰਗਤ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਆਇ, ਸੋ ਸੰਗਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਖਾਇ ।
ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰੁਪਯਾ ਕਿਥੋਂ ? ਦੋ ਲੱਖ ਚੱਟੀ ਭਰੀ ਨਾ ਜਾਇ ।
ਇਹ ਬਾਣੀ ਹੈ ਕੰਚਨ[2] ਰੂਪੀ ਲਿਖਵਾਈ ਹੈ ਆਪ ਖੁਦਾਇ ।
ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ, ਰੱਤੀ ਖੋਟ ਨਾ ਸਕਾਂ ਰਲਾਇ ।
ਜੋ ਹੋਯਾ ਸੋ ਹੁਕਮੀ ਹੋਯਾ, ਹੋ ਨਾ ਸਕੇ ਹੁਣ ਵਾਧ ਘਟਾਇ ।
ਚੰਦੂ ਨੇ ਸੁਰ ਭਰੀ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ, ਮੇਰੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਦਿਉ ਲਗਾਇ ।
ਚੱਟੀ ਭੀ ਭਰ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸਤਤ ਵੀ ਛਡਾਂਗਾ ਲਿਖਵਾਇ ।
ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਤਕਲੀਫ ਪੁਚਾ ਕੇ, ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਲੈਸਾਂ ਕਰਵਾਇ ।
'ਬੇਹਤਰ'[3] ਕਹਿ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਤਾਂ, ਆਪ ਗਿਆ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿਧਾਇ ।
ਪਿਛੋਂ ਚੰਦੂ ਸਵਾਹੀ ਨੂੰ, ਬਦਲਾ ਕਢਣ ਦਾ ਲਭਾ ਦਾਇ ।
ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ, ਕੈਦੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪਹੁੰਚਾਇ ।

ਚੰਦੂ ਸਵਾਹੀ ਦਾ ਨੀਚ ਵਰਤਨ

ਆ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਪੁਛੇ, ਹੁਣ ਦਸੋ ਕੀ ਹੈ ਹਾਲ ?
ਜਾਣ ਬੁਝ ਪਰਤਾਪ ਮਿਰਾ, ਕਿਉਂ ਵੈਰ ਵਧਾਇਆ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ?
ਹੁਣ ਵੀ ਜੇਕਰ ਮੰਨ ਲਵੇਂ ਤਾਂ, ਏਸ ਬਲਾ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂ ਟਾਲ ।
ਸਾਕ ਮੇਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੇਂ ਤੇ ਉਪਮਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਵੇਂ ਡਾਲ[4] ।
ਨਹੀਂ ਤੇ ਸੋਚ ਲਵੋ ਮੈਂ ਖਿਝਿਆ, ਸਾਰੀ ਸ਼ੇਖੀ ਦਿਊਂ ਨਿਕਾਲ ।
ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ, ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਹ ਹੈ ਤੇਰਾ ਖਾਮ ਖਿਆਲ ।
ਸਾਡਾ, ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ, ਮਿਤ੍ਰਤਾ, ਉੱਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ।
ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋ ਹੁਕਮ ਭੇਜਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਨ ਸਕਾਂ ਹੁਣ ਟਾਲ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾਣੀ ਵਿਹੁ ਦੀ ਸਿਪੀ ਬੜੀ ਮੁਹਾਲ[5] ।
ਅਰ ਜੋ ਡਰ ਦਿਖਲਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ, ਇਸ ਦਾ ਭੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਖਯਾਲ ।

---

[1]ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ।
[2]ਸੋਨਾ ।
[3]ਚੰਗਾ ਹੈ ।
[4]ਪਾ ਦਿਓ, ਲਿਖ ਦਿਓ ।
[5]ਔਖੀ ।

ਜੋ ਕੁਝ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਾਣਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਕਿਹੀ ਮਜਾਲ ।
ਕਰਤੇ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ।
ਇਹ ਸੁਣ ਚੰਦੂ ਖੁਣਸ ਖਾਇਕੇ, ਅਖਾਂ ਕਰਦਾ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ।
ਪਹਿਰੇ ਦਾਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਖੋ ਪਾਸ ਬਿਠਾਲ ।
ਨਾ ਖਾਏ ਨਾ ਪੀਏ ਅਰ ਨਾ ਅੱਖ ਲਗਾਵੇ ਰੰਚਕ ਕਾਲ ।
ਕਸ਼ਟ ਪਾਇ ਕੇ ਫੂਲ ਸੇਜ ਪਰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਤਾ ਆਪ ਚੰਡਾਲ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਣੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਸਿਮਰਦੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ।
ਦੁਖ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਨਾਵਣ ਵਾਲੇ, ਮਗਨ ਰਹੇ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ।

ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਕੁਤੱਲ

ਦੇਹੁੰ ਚੜੇ ਚੰਦੂ ਚੜ੍ਹ ਆਯਾ, ਆ ਛੇੜੀ ਓਹੋ ਤਕਰੀਰ[2] ।
ਪਰ ਅਗੋਂ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਹੋਈ, ਨਾ ਚੱਲੀ ਇਹ ਭੀ ਤਦਬੀਰ[3] ।
ਹੁਕਮ ਚੜਾਯਾ ਭੱਠ ਤਪਾ ਕੇ ਦੇਗਾਂ ਚਾੜ੍ਹ ਉਬਾਲੋ ਨੀਰ ।
ਉਬਲਦੇ ਜਲ ਵਿਚ ਬਿਠਾਓ ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਗਤੇ ਤਕਸੀਰ[4] ।
ਅੱਗ ਬਲੀ ਜਲ ਤੱਤਾ ਹੋਯਾ, ਵਿਚ ਬਿਠਾਏ ਸਿਖਨ ਪੀਰ ।
ਛਾਲੇ ਛਾਲੋ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ, ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗਾ ਸੋਹਲ ਸਰੀਰ ।
ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ 'ਸੀ' 'ਹਾਇ' ਨਾ ਨਿਕਲੀ, ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਸਧੀਰ[5] ।
ਕਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿਹੁੰ ਗੁਜ਼ਰਿਆ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਗਈ ਦਿਲ ਚੀਰ ।
ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਬਾਲਾ[6] ਆਈ, ਲੈ ਭੋਜਨ ਤੇ ਛੰਨਾ ਖੀਰ ।
ਆਣ ਕਿਹਾ ਹੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੁਣ ਕੇ ਕਸ਼ਟ ਲਗਾ ਦਿਲ ਤੀਰ ।
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਮੇਰੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿਦਕ ਸਰੀਰ ।
ਮੈਂ ਭੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਣ, ਬਚਪਨ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹੀ ਸਧੀਰ ।
ਨਿਹਕਰਮਣ ਚੰਦੂ ਘਰ ਆਈ, ਬਣ ਕੇ ਨੂੰਹ ਬੁਰੀ ਤਕਦੀਰ[7] ।
ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰਾਣ ਮੈਂ ਦੁਖੀਆ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਕਰੋ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਤਦਬੀਰ ।
ਭੁੱਖੇ ਭਾਣੇ ਆਪ ਕਦੋਂ ਦੇ, ਅੰਨ ਛਕੋ ਕੁਝ ਪੀਵੋ ਨੀਰ ।
ਅਰ ਇਸ ਕਸ਼ਟ ਭਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਨੂੰ, ਆਪ ਸਮੇਟੋ ਆਵੇ ਧੀਰ ।

---

[1] ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ।
[2] ਭਾਸ਼ਨ, ਗੱਲ ਬਾਤ ।
[3] ਵਿਉਂਤ ।
[4] ਗਲਤੀ ।
[5] ਧੀਰਜਵਾਨ ।
[6] ਲੜਕੀ ।
[7] ਕਿਸਮਤ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਪਜਾਰੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਨਾ ਹੋ ਤੂੰ ਐਡੀ ਦਿਲਗੀਰ[1] ।
ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਭਾਣਾ ਹੈ ਇਹ, ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰਤਾ ਭਰ ਪੀਰ[2] ।
ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਭੀ ਨਾ ਕਰ, ਸਾਈਂ ਕਰ ਦੇਸੀ ਤਦਬੀਰ ।
ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਪਯਾਨ[3] ਕਰਾਂਗੇ, ਤੇਰਾ ਭੀ ਛੁਟ ਜਾਗੁ ਸਰੀਰ ।
ਇਹ ਭੋਜਨ ਚੰਦੂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ, ਜੁੜਿਆ ਪਾਪੀਂ[4] ਚੋ ਚੋ ਸੀਰ[5] ।
ਜੋਗ ਨਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ, ਮੋੜ ਲਿਜਾ ਇਹ ਭੋਜਨ ਨੀਰ ।
ਉਸਨੂੰ ਮੋੜ ਆਪ ਹੋ ਬੈਠੇ, ਯੋਗਾਸਨ ਪਰ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ।
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਰ ਚੰਦੂ ਆਯਾ, ਲੈ ਨਾਜ਼ਮ[6] ਦੀ ਨਾਲ ਵਹੀਰ[7] ।
ਉਹੋ ਸਵਾਲ ਦੁਹਰਾਯਾ ਦੋਹਾਂ, ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਮਿਠੀ ਤਕਰੀਰ ।
ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਅੱਚਲ ਹਿਰਦਾ, ਪਰਬਤ ਸਮ ਬੋਲੇ ਬਚਨ ਸਧੀਰ ।
ਸੰਤ ਬਚਨ ਉਲਟਾਵਨ ਦੀ ਨਾ ਕਰੋ ਬ੍ਰਿਥਾ ਭਾਈ ਤਦਬੀਰ ।
ਮੌਤ ਝੂਠ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀ ਸਾਨੂੰ, ਮੌਤੋਂ ਨਾ ਇਹ ਡਰੇ ਫਕੀਰ ।
ਖਿਝ ਕੇ ਕਿਹਾ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਜੇਕਰ, ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕੁਝ ਤਾਸੀਰ[8] ।
ਤੱਤੀ ਰੇਤ ਵਰ੍ਹਾਓ ਉਪਰ, ਛਾਲੇ ਹੋਵੇ ਸਰਬ ਸਰੀਰ ।
ਇਹ ਕਹਿ ਆਪ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਨੂੰ, ਚਲੇ ਗਏ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੀਰ[9] ।

ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਦ੍ਰਵਣਾ[10]

ਫੁੱਲੋਂ ਸੋਹਲ ਸਰੀਰ, ਛਾਲਿਆਂ ਭਰਿਆ, ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਨਿਢਾਲ ।
ਸਤਿਨਾਮੁ ਅਰ ਧੰਨਯਵਾਦ, ਬਿਨ ਗਿਲਾਹ-ਗੁਜ਼ਾਰੀ[11] ਬੋਲਨ ਚਾਲ ।
ਹਾਇ, ਓਸ ਦੁਖ ਪੱਛੇ ਤਨ ਪਰ, ਵਰ੍ਹਨ ਲਗੀ ਇਕ ਹੋਰ ਜੁਆਲ[12] ।
ਭਰ ਭਰ ਛਾਲੇ ਫਿਸਣ ਲਗੇ, ਵਗਨ ਲਗੀ ਸੜ ਸੜ ਕੇ ਰਾਲ ।
ਪਰ ਸੰਤੋਸ਼ੀ ਹਿਰਦਾ ਫਿਰ ਭੀ, ਸਿਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ।

---

[1] ਉਦਾਸ ।
[2] ਪੀੜ, ਦੁਖ ।
[3] ਤੁਰਨਾ, ਚਲਾਣਾ, ਭਾਵ ਦੇਹਾਂਤ ।
[4] ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ।
[5] ਦੁਧ, ਲਹੂ ।
[6] ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ।
[7] ਝੁੰਡ, ਭੀੜ ।
[8] ਅਸਰ ।
[9] ਕੰਗਾਲ, ਨੀਚ ।
[10] ਪੰਘਰਨਾ, ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ।
[11] ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨੀ, ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨਾ, ਗਿਲਾ ਕਰਨਾ ।
[12] ਅੱਗ ।

ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਲਿਵ ਜੁੜਿਆ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਨਾਲ।
ਤਿਸ ਪਰ ਹੋਰ ਕਲੇਸ਼ ਦੇਣ ਨੂੰ, ਆਯਾ ਫਿਰ ਚੰਡਾਲ।
ਨਾਜ਼ਮ ਸੁਣੇ ਆਣ ਕੇ ਸਾਹਵੇਂ, ਕੀਤਾ ਓਹੋ ਸਵਾਲ।
ਅਗੋਂ ਓਹੋ ਉੱਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਖਾਂ ਕਰਦਾ ਲਾਲੋ ਲਾਲ।
ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਹੁਣ ਲੋਹ ਤਪਾ ਕੇ, ਉਪਰ ਉਸਦੇ ਦਿਉ ਬਿਠਾਲ।
ਭਾਣੇ ਦੇ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰ, ਬੈਠ ਗਏ ਉਸ ਪਰ ਤਤਕਾਲ[1]।
ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਰ ਧੰਨਯਵਾਦ ਵਿਚ ਦੁਖ ਸਹੇ ਸਭ ਧੀਰਜ ਨਾਲ।
ਪਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜੀ ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਦੇਖ ਕੇ ਆਇ ਉਬਾਲ।
ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਫਕੀਰ ਹਾਲ ਲਖ[2], ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਯਾ ਤਤਕਾਲ।
ਹਿੱਕ ਪਾਟ ਗਈ ਵੇਖ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ, ਹਿਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਨਿਢਾਲ।
ਕਹਿੰਦਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਗੁਸਾਈਂ, ਡਿਠਾ ਜਾਵੇ ਨਾ ਇਹ ਹਾਲ।
ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਉ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਾ ਦਾ, ਪਲ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਰ[3] ਕਲਾ[4] ਵਿਖਾਲ।
ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਸਾਈਂ ਜੀ, ਇਹ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮੁਹਾਲ।
ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ, ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬੜਾ ਸੁਖਾਲ।
ਜਿਥੇ ਬੈਠਾਵੇ ਓਹ ਸੁਆਮੀ, ਓਥੇ ਹੈ ਆਰਾਮ ਕਮਾਲ।
ਧਰਮ ਅਸਾਡਾ ਹੈ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਝੱਲ ਗੁਜ਼ਰਨੀ ਝਾਲ।
ਪਿਖ[5] ਸੰਤੋਖ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿ ਕੇ, ਮੀਰਾਂ ਮੀਰ ਮੁੜੇ ਤਤਕਾਲ।
ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਵਿਚ, ਅਧੀ ਰਾਤ ਵਜੇ ਘੜਿਆਲ।
ਆਈ ਫੇਰ ਨੂੰਹ ਚੰਦੂ ਦੀ, ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਗੁਰ ਦੀਨ ਦਿਆਲ।
ਏਹ ਦੁਖ ਸਹਯਾ ਨ ਜਾਵਣ ਵਾਲਾ, ਕਦ ਤਕ ਰਖਸੋ ਏਹੋ ਹਾਲ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਹੁਣ ਬਸ ਕਰਾਓ, ਝੱਲੀ ਜਾਇ ਨ ਪਿਖ ਕੇ ਝਾਲ।
ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਭਲਾ ਪੁੱਤਰੀ, ਦੋਖੀ ਜਾਸੀ ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ।
ਮੁੜਕੇ ਹੋਰ ਸਵੇਰ ਦੁਖਾਂ ਦੀ, ਨਾ ਲਯਾਵੇਗਾ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ।
ਦੇ ਸੰਤੋਸ਼ ਵਿਦਾ ਕਰ ਉਸਨੂੰ ਲਿਵ ਲਾਈ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ।

ਚੰਦੂ ਦੀ ਕ੍ਰੂਰਤਾ[6] ਤੇ ਅੰਤਲੀ ਦਸ਼ਾ

ਵਿਚ ਸਮਾਧ ਸਵੇਰ ਹੋ ਗਈ, ਫਿਰ ਆਇਆ ਚੰਦੂ ਸ਼ੈਤਾਨ।

---

[1]ਫੌਰੀ।
[2]ਜਾਣ ਕੇ।
[3]ਪ੍ਰਗਟ।
[4]ਸ਼ਕਤੀ।
[5]ਵੇਖ ਕੇ।
[6]ਕ੍ਰੋਧ, ਕਰੜਾਈ।

ਕਹਿੰਦਾ ਅਜੇ ਭੀ ਹੈ ਹਠ ਬਾਕੀ, ਯਾ ਆਯਾ ਹੈ ਸੋਚ ਧਿਆਨ ?
ਹੁਣ ਭੀ ਮੰਨ ਲੈ ਜੇ ਆਖਾਂ, ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਏ ਜਾਨ ।
ਬਚਨ ਭਯਾ ਹੈ ਨੀਚ ਤੇਰਾ, ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਮਨੋਰਥ ਨੀਚ ਮਹਾਨ ।
ਕਦੇ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ਸਕੇਗਾ, ਛਡ ਦੇ ਇਸ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਧਿਆਨ ।
ਹੋ ਕੇ ਲਾਲ ਬੋਲਿਆ ਚੰਦੂ, ਲਹਿ ਜਾਸੀ ਹੰਕਾਰ ਗੁਮਾਨ ।
ਖੱਲ ਗਊ ਦੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੀਤੇ ਜਾਓਗੇ ਜਿਸ ਆਨ[1] ।
ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ, ਜੋ ਭਾਣਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗਿਲਾਨ[2] ।
ਪਰ ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਂ ਅਜ ਅਸਾਂ, ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ਼ਨਾਨ* ।
ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਹੁਕਮ ਕਰਤੇ ਦਾ, ਜਿਵ ਹੋਸੀ ਤਿਵ ਕਰਸਾਂ ਆਨ ।
ਚੰਦੂ ਨੇ ਭੀ ਸੋਚ ਲਿਆ ਫਿਸੇ ਹਨ ਛਾਲੇ ਸਰਬ ਸਥਾਨ ।
ਜਦ ਪਾਣੀ ਲਗ ਚੀਸ ਵਧੇਗੀ, ਦੁਖ ਝਾਗਣਗੇ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ।
ਰਾਵੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਸਤੇ, ਜਾਣਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਪਰਵਾਨ ।
ਪੈਰੀਂ ਛਾਲੇ ਹੱਥੀਂ ਛਾਲੇ, ਸਰਬ ਸਰੀਰੋਂ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ।
ਤੁਰ ਨਾ ਸਕਨ, ਨਾ ਬੈਠ ਸਕਨ, ਨਾ ਸੁਖ ਹੋਵੇ ਜਦ ਸਿੱਖ ਉਠਾਨ ।
ਬੜੇ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਨਾਲ ਨਦੀ ਤਕ, ਪਹੁੰਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕਰੀ ਧਿਆਨ ।
ਧੰਨਯਵਾਦ ਅਰ ਭਜਨ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ।
ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹ ਕੰਢੇ, ਪਰ ਲਿਵ ਪਯਾਰੇ ਵਿਚ ਲਾਨ ।
ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਕਰ ਪਾਠ, ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਫੁਰਮਾਨ ।
ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਦ ਬੁਲਾਯਾ, ਸਾਡਾ ਹੈ ਤਯਾਰ ਪਯਾਨ[3] ।
ਛੇਵੇਂ ਗੁਰ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ, ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ।
ਸਿਖੀ ਸਾਂਭ ਨੀਤਿ ਸਿਰ ਚਲ ਕੇ, ਸੰਗਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਚਾਨ ।
ਸਤਯ ਧਰਮ ਦੀ ਵਾੜੀ ਨੂੰ ਸਿੰਜਨ ਹਿਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾਨ ।
ਇਹ ਕਰ ਹੁਕਮ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਲੇਟ ਲਗੇ ਭਾਣਾ ਵਰਤਾਨ ।
ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਯੋਤੀ ਦੇ ਵਿਚ, ਜੋਤ ਸਮਾਈ ਕੀਆ ਪਯਾਨ ।
ਠੀਕ ਉਸ ਵੇਲੇ ਓਧਰ ਨੂੰਹ ਚੰਦੂ ਦੀ ਤਿਆਗੀ ਜਾਨ ।
ਦੁਸ਼ਟ ਨੀਚ ਇਤ ਹਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਘਰੋਂ ਸੁਣੌਨੀ ਪਹੁੰਚੀ ਆਨ ।

---

[1]ਵੇਲੇ ।

[2]ਨਫਰਤ ।

*ਆਧੁਨਿਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਛਾਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਭੇਜਣਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

[3]ਚਲਣਾ ।

ਇਉਂ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਦੇ ਰੋਚਕ[1] ਫਲ ਦਾ ਹੋਯਾ ਗਯਾਨ।
ਵਰਤ ਗਈ ਫਿਟਕਾਰ ਮੂਖੇ ਤੇ, ਜੀ ਵਿਚ ਲਗਾ ਪਛੋਤਾਨ।
ਆਪਨੇ ਦੁਸ਼ਟ ਕਰਮ ਪਰ, ਆਉਣ ਲਗੀ ਮੀਚ[2] ਗਿਲਾਨ[3]।
ਦੁਨਯਾਂ ਵਲੋਂ ਸਵਾਹ ਪਈ ਸਿਰ, ਸਵਾਹੀ[4] ਨਾਮ ਹੋਯਾ ਪਰਵਾਨ।
ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੁਹਾਂ ਵਿਚ ਕੰਡੇ ਬੀਜ ਬਨ੍ਹਾਈ ਜਾਨ।
ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸਮਿਆਨ।
ਸੰਤ ਸਦਾ ਨਿਰਬੰਧ, ਨਿਰੋਧੀ[5] ਦੁਖ ਆਏ ਭੀ ਸੁਖ ਮਨਾਨ।
ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਨਿੰਦਕ ਆਪਨਾ ਕੀਤਾ ਪਾਨ[6]।
ਸੋਲਾਂ ਸੌ ਅਰ ਤਰੇਹਠ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਜੇਠ ਸੁਕਲ[7] ਪਖੁ ਚੌਥ ਤਿਥਾਇ।
ਕਿਲ੍ਹੇ ਪਾਸ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਇ।
ਸਤਯ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ, ਕਸ਼ਟ ਝੱਲੇ ਅਰ ਲਹੂ ਵਹਾਇ।
ਸਚ ਦਵਾਰ ਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦਿਤਾ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਖੜਗ ਉਠਾਇ।
ਛਾਲੇ ਛਾਲੇ ਦੇਹ ਕਰਾਈ, ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਲਿਆ ਬਚਾਇ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਭਵ ਸੇਤੂ[8] ਵਿਚ ਹੋਣ ਨਾ ਦਿਤਾ ਮੇਲ ਮਿਲਾਇ।
ਬਲ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਨਿਰਬਲ ਲੀਤੇ ਭਾਣੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾਇ।
ਸਤ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮਾਨ ਰਖ ਲਿਆ, ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਬਿਪਤਾ ਪਾਇ।
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵਾੜੀ ਦੇ ਵਿਚ, ਸਚੇ ਸਚੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਾਇ।
ਨਾਮ ਪਵਿਤਰ ਜਗ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨ, ਕਰਕੇ ਦਰਗਾਹ ਗਏ ਸਿਧਾਇ।
ਪਰੁਪਕਾਰ ਅਰ ਧੀਰ ਧਰਮ ਦੀ, ਸਿਖਯਾ ਸਭ ਨੂੰ ਗਏ ਸਿਖਾਇ।
ਧੀਰਯਤਾ ਦੀ ਸੋਭਾ ਲੈ ਕੇ, ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਹਿ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ।
ਧੰਨ ਧੰਨ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਚਾਰੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਫੂਲ ਬਰਸਾਇ।
ਹਾਹਾਕਾਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਯਾ, ਦ੍ਰਵੀ-ਭੂਤਿ[9] ਗਮ ਚਿੰਤਾ ਖਾਇ।
ਸੰਤ ਹਿਰਦੇ ਰੁਖਾਂ ਵਤ ਡੋਲੇ, ਹੁਣ ਗੁਰ ਗਮਨ[10] ਗਸੇ ਅਕੁਲਾਇ।

---

[1] ਕੁਝ ਕੁ।

[2] ਮੌਤ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਸ਼ਬਦ ਨੀਚ ਹੋਵੇ।

[3] ਨਫਰਤ, ਸੂਗ।

[4] ਸਵਾਹੀ, ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਉਪ ਜਾਤ ਹੈ।

[5] ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਕਾਬੂ ਹੈ।

[6] ਭੁਗਤਦੇ ਹਨ, ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

[7] ਚਾਨਣਾ ਪੱਖ (ਸੁਦੀ)।

[8] ਛੋਟੇ ਸਮੁੰਦਰ।

[9] ਪੰਘਰ ਜਾਣਾ, ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ।

[10] ਜਾਣਾ।

ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜਲ ਪਰਵਾਹੇ, ਜਿਉਂ ਗੁਰ ਆਪ ਗਏ ਫੁਰਮਾਇ ।
ਕਿਲ੍ਹੇ ਪਾਸ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ,* ਦੇਖ ਜਿਨ੍ਹੂੰ ਗੁਰ ਚੇਤੇ ਆਇ ।
ਜੇਠ ਸੁਕਲ ਪਖ ਚੌਥ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ, ਸੰਗਤ ਜੋੜੇ ਕਰੇਂਦੀ ਆਇ ।

ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰ ਜੋਗ ਦਸ਼ਾ

ਹੇ ਮਨ ! ਪੜ੍ਹ ਇਹ ਪਾਵਨ[1] ਜੀਵਨ, ਬੁਕਲ ਦੇ ਵਿਚ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ।
ਜਿਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਲ ਹੈਂ, ਉਸਦਾ ਕੀ ਹੈ ਗੁਣ ਬਲਕਾਰ ?
ਜਿਨ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮਿਟੀ ਹੈਂ ਤੂੰ, ਕੀ ਉਸਦਾ ਗੁਣ ਲੀਤਾ ਧਾਰ ?
ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ਸਾਡੇ ਜਿਸ ਸਚਿਆਈ ਪਰ ਹੋ ਗਏ ਨਿਸਾਰ[2] ।
ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਚਿਆਈ ਦਾ ਕੀ, ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ?
ਪ੍ਰਣ ਪਾਲਣ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ, ਸਾਡੇ ਕੈਸੇ ਸਨ ਤਯਾਰ ।
ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਸ ਹੋ ਕੇ, ਕੀ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ?
ਡੁੱਬ ਮਰਨ ਦੀ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ? ਜੋ ਸਾਡੇ ਹਨ ਆਚਾਰ[3] ਵਿਹਾਰ ।
ਟਕੇ ਟਕੇ ਪਰ ਧਰਮ ਵੇਚਦੇ ਆਇ ਨ ਮਨ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵਿਚਾਰ ।
ਧ੍ਰਿਗ ਹੈ ਐਸੇ ਜੀਵਨ ਉੱਪਰ ਜੋ ਡੋਬੇ ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰ ।
ਕਦਮ ਕਦਮ ਪਰ ਠੇਡੇ ਖਾ ਖਾ ਡਿਗਦੇ ਫਿਰੀਏ ਮੂੰਹ ਦੇ ਭਾਰ ।
ਧਰਮ, ਭਾਵ, ਅਰ ਧੀਰ, ਸਚਾਈ, ਉੱਡ ਗਏ ਹਨ ਪੰਛੀ ਹਾਰ[4] ।
ਵਡਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਪਾਏ ਪੂਰਨੇ ਮੇਟੀ ਜਾਈਏ, ਧਰਮ ਵਿਸਾਰ ।
ਸੱਚ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲਹੂ ਵੀਟ[5] ਰਖਿਆ ਸੰਭਾਰ ।
ਉਸ ਸਚ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰੁਲਾਈਏ, ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਨਾ ਲਈਏ ਸਾਰ ।
ਸਾਡੇ ਜੈਸਾ ਨੀਚ ਕੌਣ ਹੈ ? ਵਡਿਆਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ।
ਦਿਨ ਦਿਨ ਦਿਲੋਂ ਭੁਲਾਂਦੇ ਜਾਈਏ, ਪੈ ਪੈ ਮਨਮਤ ਜੂਹ ਮਝਾਰ ।
ਹੇ ਮਨ ! ਸੰਭਲ ਪੈਰ ਨਾ ਥਿੜਕੇ ਅਜ ਭੀ ਆਪਣੀ ਹੱਦ ਸੰਭਾਲ ।

*ਲਾਹੌਰ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਕਿਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇਠ ਮੇਲਾ ਹੀ ਆਖਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਭੀ ਉਚੇਚੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਉਸ ਦਿਨ ਲਾਹੌਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਲਾਹੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਕੇਵਲ 35 ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਵਲ ਹੈ । (55 ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ)

[1]ਪਵਿੱਤਰ ।

[2]ਕੁਰਬਾਨ ।

[3]ਆਚਰਨ, ਚਾਲ ਚਲਣ, ਲੱਛਣ ।

[4]ਵਾਂਗ ।

[5]ਡੋਲ੍ਹ ।

ਸਚ ਨਾ ਤਯਾਗ ਪਰਾਣ ਜਾਣ ਤਕ ਧਰਮ ਬਚਾ ਲੈ ਮਨ ਤਨ ਵਾਰ।
ਨਹਿ ਤਾਂ ਮੱਥੇ ਪਰ ਕਲੰਕ, ਕ੍ਰਿਤਘਨ ਪੁਣੇ ਦਾ ਲੈਨੇਂ ਧਾਰ।
ਅਰ ਦਰਗਾਹੇਂ ਧੱਕੇ ਖਾਸੇਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤਜਿਆ ਇਹ ਸੰਸਾਰ।
ਨਾਲ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਪਾਪੀਂ ਜੋੜੀ 'ਸਚ' ਸਕੇਗਾ ਓਥੇ ਤਾਰ।
ਲੜ ਫੜਿਆ ਸਚਿਆਈ ਦਾ ਜਿਨ, ਮੁਖ ਉੱਜਲ ਜਾਸੀ ਦਰਬਾਰ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੱਜ ਰਹੇਗੀ, ਅੰਤ ਮਿਲੇਗਾ ਮੁਕਤ ਦੁਆਰ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਦੀਨ ਰਖਿਆ ਹਿਤ ਬਲੀਦਾਨ

'ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ ॥'*

Illustrious spirits have conversed with woe,
Have in her school been taught, as are enough,
To consecrate distress and make ambition,
Even wish the frown beyond the smile of fortune, †

ਅਸ਼ਟਮ ਗੁਰ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਜਬ ਕਰਗੇ ਤਿਆਰਾ ।
'ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਬਕਾਲੜੇ' ਇਹ ਵਾਕ ਉਚਾਰਾ ।
ਸਗਤ ਭੇਦ[1] ਨਾ ਪਾਇਆ ਕੌਣ ਰਖਣ ਹਾਰਾ ?
ਵਿਚ ਬਕਾਲੇ ਸੱਢੀਆਂ ਪਾਖੰਡ ਖਿਲਾਰਾ ।
ਬਾਈ ਮੰਜੇ ਡਾਹ ਕੇ, ਲੈਣ ਲਗੇ ਪੁਜਾਰਾ[2] ।
ਸਚ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਦਿਸਦਾ ਸਭ ਕੂੜ ਪਸਾਰਾ ।
ਸੰਗਤ ਤਰਸੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਕਿਤ ਹੋਏ ਨਜ਼ਾਰਾ ?
ਪੱਲੇ ਢੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਕੁਝ ਹੋਏ ਸਹਾਰਾ ।
ਮਖਣ ਸ਼ਾਹ ਸੁਦਾਗਰੀ ਕਰ ਘਰ ਨੂੰ ਆਯਾ ।
ਦੇਣੀ ਸੀ ਜੋ ਸੁਖਣਾ ਸੋ ਨਾਲ ਲਿਆਯਾ ।
ਵੇਖ ਗੁਰੂ ਅਣਗਣਵੇਂ[3] ਡਾਢਾ ਘਬਰਾਯਾ ।
ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਪਛਾਣ ਹਿਤ ਤਬ ਖੇਲ ਬਣਾਯਾ ।
ਦੋ ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ ਰਖ ਕੇ ਜਾ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ।
ਕਿਸੇ ਨਾ ਅਗੋਂ ਪਰਤਿਆ ਨਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਯਾ ।
ਫੋਕੇ ਮੰਜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਪਿਛੇ ਆਇਆ ।
ਲਾਂਭੇ ਬੈਠੇ ਸੰਤ ਇਕ ਸੁਣ ਪਾਸ ਸਿਧਾਯਾ ।

*ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤੁਕ ।

†ਚਮਕਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੀ ਏਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜੋ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨੋ ਤੇ ਉੱਚੇ ਆਸ਼ੇ ਰਖੋ । ਧਿਊੜਾ ਨੂੰ, ਕਿਸਮਤ ਦੀ ਹਾਸੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਭੀ, ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਕਹੋ ।

[1]ਭੇਤ ।

[2]ਪੂਜਾ ।

ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ ਕਰ ਨਮਸਕਾਰ ਜਾ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਂਦਾ।
'ਬਾਬਾ ਤੇਗਾ' ਬੋਲਿਆ ਭਈ ਗੁਰ ਦਾ ਫਾਂਦਾ[1]।
ਪੰਜ ਸੌ ਮੋਹਰ ਨਿਕਲਦੀ, ਜੋ ਚੁਕ ਲਿਆਂਦਾ।
ਬੇੜਾ ਸ਼ਹੁ ਦਰਯਾ ਵਿਚ ਜਦ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂਦਾ।
ਤਦ ਤੂੰ ਸੁੱਖੀ ਸੁਖਣਾ ਹੁਣ ਮੁਕਰ ਜਾਂਦਾ।
ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਪਤੀਜਿਆ ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ਾਂਦਾ।
ਪੰਜ ਸੌ ਮੋਹਰ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਕੋਠੇ ਆਂਹਦਾ,
'ਗੁਰ ਲਾਧੋ ਰੇ ਸਚੜਾ' ਮੈਂ ਸਚ ਸੁਣਾਂਦਾ।
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਸਹਾਈ।
ਬੈਠੇ ਵਿਚ ਇਕਾਂਤ ਦੇ ਇਕ ਝੁੱਗੀ ਪਾਈ।
ਹੋਰਾਂ ਡਾਹੀਆਂ ਜਮੀਆਂ ਏਹ ਬਣੇ ਸੁਦਾਈ।
ਸੁਣ ਕੇ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਝੁਕ ਪਈ ਲੁਕਾਈ।
ਸੰਗਤ ਹੁੰਮ ਹੁਮਾਇ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਈ।
ਪਿਛਲੀ ਰੀਤੇ ਹਥ ਜੋੜ ਦਿਤੀ ਗੁਰਿਆਈ।
ਗਦੀ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ, ਉਠ ਗਏ ਮੰਜੇ ਬਾਈ।
ਭਟਕਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ ਸੰਗਤ ਪਤਿਆਈ।
ਵਧਦਾ ਵੇਖ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਸੋਢੀ ਖਣਸਾਏ[2]।
ਧੀਰ ਮਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਚਲਾਏ।
ਪਰ ਆਤਮ ਬਲ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰ ਪਰੇ ਹਟਾਏ।
ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਤ ਮਾਰਗ ਪਾਏ।
ਜੋ ਚਲ ਆਯਾ ਨਾਮ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਏ।
ਸਤ ਧਰਮ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਦੀ ਚਾਲ ਸਿਖਾਏ।
ਚੜ੍ਹਤ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਆਇ ਜੋ, ਸੋ ਸੰਗਤ ਖਾਏ।
ਸਤਿਗੁਰ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਜੀ ਨਾ ਹਥ ਲਗਾਏ।
ਉਠੇ ਗੁਰੂ ਬਕਾਲਿਓਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਲੇ।
ਮੰਦਰ ਦਿਆਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੱਲੇ।
ਸਭ ਪੂਜਾ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਇਹ ਆ ਕੇ ਮੱਲੇ।
ਬੂਹੇ ਮਾਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵੜ ਬੈਠੇ ਕੱਲੇ।
ਆਏ ਸਨਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਖਾਤਰ,
ਪਰ ਡਿੱਠਾ ਜਦ ਸੜ ਗਏ, ਲੋਭੀ ਇਹ ਧਨ ਦੇ।

---

[1] ਹਿਸਾ।
[2] ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ।

'ਅੰਦਰ ਸੜੀਏ ਸੜਨਗੇ ਸਦ ਹੀ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ।'[1]
ਕਹਿ ਬਾਹਰ ਬਹਿ, ਤੁਰ ਗਏ ਵਲ 'ਵੱਲੇ'[2] ਬਨ ਦੇ ।
ਫਿਰ ਏਥੋਂ ਕੀਰਤ ਪੁਰੇ ਵੱਲ ਕਰੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ।
ਨਗਰੀ ਫੇਰ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਦੀ ਜਾਇ ਵਸਾਈ ।
ਦੋ ਛਟੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਠੰਡਕ ਵਰਤਾਈ ।
ਬੀਜ ਧਰਮ ਦਾ ਬੀਜਿਆ, ਵਿਚ ਸੜੀ ਲੁਕਾਈ ।
ਲੰਗਰ ਲਾਯਾ ਨਾਮ ਦਾ ਜੋ ਆਵੇ ਖਾਵੇ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਗ ਸਾੜਿਆ ਆ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਪਾਵੇ ।
ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਸੁਣ ਦੁਖ ਸਾਰਾ ਜਾਵੇ ।
ਦੇਸ਼ ਦਿਸੌਰੋਂ ਹੁੰਮਦੀ ਸੰਗਤ ਚਲ ਆਵੇ ।
ਦੋ ਛੱਟੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੂਰਬ ਵਲ ਆਏ ।
ਕਾਸ਼ੀ, ਮਥਰਾ, ਆਗਰਾ, ਪਰਯਾਗ, ਸਿਧਾਏ ।
ਬੱਦਲ ਸਤ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭ ਥਾਉਂ ਵਸਾਏ ।
ਪਟਣੇ ਰਾਜੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਗਵਾਏ[3] ।
ਏਥੋਂ ਤੁਰੇ ਅਸਾਮ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ।
ਤੁਰਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤਾਰਿਆ ਢਾਕਾ—ਬੰਗਾਲਾ ।
ਰਾਮ ਰਾਇ ਅਸਾਮ ਪਤੀ ਨੂੰ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲਾ ।
ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੁਧ ਵਿਚ ਕਰਵਾਯਾ ਟਾਲਾ ।
ਲਖਾਂ ਬੰਜਰ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਉਗਾਯਾ ।
ਲੱਖਾਂ ਮੂਰਖ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਯਾ ।
ਲੱਖਾਂ ਨੀਚ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਿਖਾਯਾ ।
ਝੰਡਾ ਸਚੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਰਬਤ੍ਰ ਝੁਲਾਯਾ ।
ਜਿੱਧਰ ਬਾਬਾ ਜਾ ਵੜੇ ਨਾਮ ਲੰਗਰ ਲਗੇ ।
ਨਦੀ ਵਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਖਲਕਤ ਦੇ ਅਗੇ ।
ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਠੱਗੇ ।
ਕਾਲੇ ਆਵਣ ਹਿਰਦਿਓਂ ਹੋ ਜਾਵਣ ਬੱਗੇ ।
ਏਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਸੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ।
ਜਿਸ ਆਂਦੀ ਸੀ ਦੇਸ ਦੇ, ਸਿਰ ਘੋਰ ਤਬਾਹੀ ।

---

[1] ਨਵੀਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਇਸ ਸਰਾਪ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ।

[2] ਵੱਲਾ (ਵੇਰਕਾ) ਨਾਂ ਦਾ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਤੋਂ 10 ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕੋਠੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।

[3] ਗਏ ।

ਦੀਨ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਫੜ ਕਾਤੀ ਵਾਹੀ।
ਦੇਸ਼ੀਂ ਇਸਦੇ ਕਹਿਰ ਦੀ ਫਿਰ ਰਹੀ ਦੁਹਾਈ।
ਸਕੇ ਵੀਰ ਫੜਾਇ ਕੇ ਜਾਨੋਂ ਮਰਵਾਏ।
ਪਿਉ ਨੂੰ ਕੈਦ ਪਾਇ ਕੇ, ਖੁਦ ਹੁਕਮ ਚਲਾਏ।
ਖੂਨੀ ਹਿਰਦਾ ਖੂਨ ਨੂੰ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਾਹੇ।
ਪਾਇ ਬਹਾਨਾ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਮਰਵਾਏ।
ਮਣ ਮਣ ਜੰਞੂ ਲਾਹ ਕੇ ਤਦ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ।
ਜੋ ਨਾ ਮੰਨੇ ਦੀਨ ਨੂੰ, ਤਿਸ ਕਤਲ ਕਰਾਂਦਾ।
ਜੀਉਂਦੇ ਚਰਖੀਂ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਵਡ ਕਸ਼ਟ ਦਿਵਾਂਦਾ।
ਦੇਸ਼ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਰੋਂਦਾ ਕੁਰਲਾਂਦਾ।
ਢਾਹ ਲਗੀ ਹਿੰਦਵਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਏ।
ਲਖਾਂ ਹਿੰਦੂ ਪਕੜ ਕੇ ਮੁਸਲਮ ਬਣਵਾਏ।
ਧਰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਖਿਆ ਤੇਗੀਂ ਕਟਵਾਏ।
ਬਲ ਬਲ ਆਹੀਂ ਉਠਦੀਆਂ ਰਬ ਕਜ਼ੀਏ ਪਾਏ।
ਲਖਾਂ ਬਾਲਕ ਵਿਲਕਦੇ, ਪਿਉ ਸਿਰ ਤੋਂ ਮੋਯਾ।
ਲਖਾਂ ਰੋਵਣ ਤੀਵੀਆਂ ਸਿਰ ਨੰਗਾ ਹੋਇਆ।
ਲਖਾਂ ਮਾਵਾਂ ਬੁਢੀਆਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਕੋਹਿਆ।
ਧਰਮ ਸਭਸ ਦਾ ਰਾਉ ਨੇ ਦੇ ਡੰਡਾ ਖੋਹਿਆ।
ਪਾਪ ਅਗਨ ਪਰਚੰਡ ਹੋ ਛੱਡੇ ਫਰਲਾਟੇ।
ਵੇਖ ਦਿਸ਼ਾ ਹਿੰਦਵਾਣ ਦੇ ਹੁਣ ਹਿਰਦੇ ਪਾਟੇ।
ਰੋਵਣ ਬਾਲਕ ਤੀਵੀਆਂ ਕਰ ਨੰਗੀ ਝਾਟੇ।
ਕਿਥੋਂ ਪੂਰੇ ਹੋਣਗੇ ? ਏਹ ਰੱਬਾ ਘਾਟੇ।
ਦੁਖੀ ਸਤਾਈ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪਰਜਾ ਮੋਤਾਣੀ।
ਤੜਫ ਰਹੀ ਬਿਨ ਆਸਰੇ ਜਿਉਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ।
ਧੀਪੂੰ ਕੀਤਾ ਜ਼ੁਲਮ ਨੇ ਜਿਉਂ ਕੋਲ੍ਹੂ ਘਾਣੀ।
ਮਿਲੇ ਨਾ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਦੇ, ਬਹਿ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ।
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਗੁਰੂ ਪਹਿ, ਚਲ ਖਲਕਤ ਆਈ।
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਥੰਮ ਹੋ ਕੁਝ ਕਰੋ ਸਹਾਈ।
ਇਸ ਜਰਵਾਣੇ ਰਾਜ ਨੇ ਹੁਣ ਅੱਤ ਉਠਾਈ।
ਕਿਥੋਂ ਜਾਈਏ ਭੱਜ ਕੇ ਥਾਂ ਰਹੀ ਨਾ ਕਾਈ ?
ਲਖਾਂ ਧਰਮੀ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਜਿੰਦ ਖਲੋਤੇ।
ਨੇਜ਼ੇ ਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਗਏ ਪਰੋਤੇ।
ਉਡੇ ਜਾਵਣ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਤੋਤੇ।

ਕੇਹੜੀ ਜਾਹਰੀ[1] ਬੰਨੀਏ ਦੁਖ ਜਾਵਣ ਘੇਰੇ ?
ਸੁਣ ਕੇ ਬੋਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਧੀਰ ਸਹਾਰਾ ।
ਹੁਣ ਖਲਕਤ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹਿ ਹੋਗ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ।
ਸਿਰ ਦੇਵੇਗਾ ਕੌਮ ਤੋਂ ਜਦ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ ।
ਤਦ ਹੋਵੇਗਾ ਦੇਸ ਦਾ ਪਾਪੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ।
ਸਦਕੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਧਰਮ ਬਚਾਊਂ ।
ਆਈ ਬਿਪਤਾ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਚਾਊਂ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਮੈਂ ਲਹੂ ਵਹਾਊਂ ।
ਸਚ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿਰ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾਊਂ ।
ਜਾਣ ਰਪੱਟਾਂ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਇਕ ਸਿਖ ਫਕੀਰ ।
ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਪੀਰ ।
ਜਿਥੇ ਜਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਛਡ ਦੇਵੇ ਤੀਰ ।
ਓਥੇ ਸਾਡੀ ਵਾਅਜ਼[2] ਦੀ ਛੁੱਟੇ ਤਦਬੀਰ ।
ਵਾਹ ਬਥੇਰੀ ਲਾਵੀਏ, ਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਮਾਨੇ ।
ਲਖਾਂ ਉਸਦੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਦਿਵਾਨੇ ।
ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਚਰਖੀ ਮਰ ਗਏ, ਸੜ ਸੜ ਪਰਵਾਨੇ ।
ਪਰ ਨਾ ਦੀਨ ਕਬੂਲਿਆ ਦੇ ਜਿੰਦ ਸਿਧਾਨੇ[3] ।
ਦਿਸਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾ ਦਿਓ ਤਦ ਚੱਲੂ ਚਾਰਾ ।
ਦੇਸ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੌਤ ਤੇ ਮੂੰਹ ਜਾਸੀ ਸਾਰਾ ।
ਜਾਂ ਏਹ ਮੁਸਲਮ ਹੋਇ ਜਾਇ ਤਦ ਹੋਗੁ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ।
ਸਾਰਾ ਜਗ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਆ ਫੜੂ ਸਹਾਰਾ ।
ਚੜ੍ਹਿਆ ਰੋਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਕਢ ਡੋਲੇ ।
ਕੇਹੜਾ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਖੇਲੇ ।
ਦਿਨ ਦਿਨ ਜਾਇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ।
ਲਹੂ ਪੀਆਂਗਾ ਓਸ ਦਾ ਮੈਂ ਏਸੇ ਵੇਲੇ ।
ਰਹੀ ਹੱਯਾਤੀ[4] ਜੇ ਮੇਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
ਖੁਰਾ ਨਾ ਛਡੂੰ ਹਿੰਦ ਦਾ ਢਾਹ ਦੇਸਾਂ ਮੰਦਰ ।
ਕਿੰਗਰੇ ਕਿੰਗਰੇ ਨਚਦਾ ਦਿਸੇਗਾ ਬੰਦਰ ।

---

[1] ਬਾਹਰੋਂ ਕੀ ਭੇਸ ਬਣਾਈਏ ।
[2] ਉਪਦੇਸ਼ । (ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਲਫ਼ਜ਼ ਹੈ)
[3] ਤੁਰ ਗਏ, ਮਰ ਗਏ ।
[4] ਜੀਵਨ ।

ਖੱਲ ਉਧੇੜੂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੀਉਂ ਝੰਨਾ ਜੰਦਰ।
ਲਿਖ ਪਰਵਾਨਾ ਘੱਲਿਆ ਢਿਲ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਲਾਓ।
ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਪੁਚਾਓ।
ਐਸਾ ਮੁਫ਼ਸਦ[1] ਆਦਮੀ ਫੜ ਤੁਰਤ ਲਿਆਓ।
ਯਾ ਵਿਚ ਦੀਨ ਰਲਾ ਲਓ ਯਾ ਅਲਖ ਮੁਕਾਓ।
ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਟੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸਨ ਲਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ।
ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਰਿਆਉਲੇ ਸਭ ਬੰਜਰ ਹਿਰਦੇ।
ਵਾਹਰ ਫਿਰੇ ਉਰੰਗ ਦੀ ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਗਿਰਦੇ।
ਜਾਇ ਮਿਲੇ ਵਿਚ ਆਗਰੇ ਓਹ ਵੈਰੀ ਸਿਰ ਦੇ।
ਪਹਿਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਲੀ ਪਹੁੰਚਾਏ।
ਜਗ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਜੀ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਆਏ।
ਧਰਮੋਂ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਨੂੰ ਹਥ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹਾਏ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਵਾਸਤੇ ਦੁਖ ਆਪ ਉਠਾਏ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਬੈਠ ਇਕੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਏ।
ਅਦਬ ਅਦਾਬਾਂ ਨਾਲ, ਸੱਦ ਕੇ ਪਾਸ ਬਿਠਾਏ।
ਤਿਖੀ ਛੁਰੀ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਵਿਚ ਬਗਲ ਛੁਪਾਏ।
ਦਿਲ ਕੌੜੇ ਮੂੰਹ ਮਿਠਿਓਂ ਏਹ ਵਾਕ ਅਲਾਏ।
ਸਾਡਾ ਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦੀ ਹੈ ਮਜ਼ਹਬ ਖੁਦਾਈ।
ਜਿਨ ਕਰ ਸਿਦਕ ਕਬੂਲਿਆ ਤਿਨ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈ।
ਨਹੀਂ ਬਰਾਬਰ ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਹਬ ਕਾਈ।
ਤੁਸੀਂ ਕੁਰਾਹੀਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਕਿਉਂ ਉਮਰ ਗਵਾਈ ?
ਲੜ ਹਜ਼ਰਤ ਦਾ ਫੜ ਲਉ, ਹਊ ਨਿਸਤਾਰਾ।
ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਹਊ ਆਦਰ ਭਾਰਾ।
ਵਿਚ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਮਿਲੇਗਾ ਆਰਾਮ ਅਧਾਰਾ।
ਹੂਰਾਂ[2] ਤੇ ਗਿਲਮਾਨ[3] ਦਾ ਅਸਚਰਜ ਨਜ਼ਾਰਾ।
ਮੁੱਲਾਂ[4] ਕਾਜ਼ੀ[5] ਮੁਫ਼ਤੀਆਂ[6] ਸਭ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ।

---

[1] ਫ਼ਸਾਦੀ, ਝਗੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ।
[2] ਸੁੰਦਰੀਆਂ, ਸਵਰਗੀ ਪਰੀਆਂ।
[3] ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੇ।
[4-5-6] ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਤ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਨੁੱਖ-ਮੁਫ਼ਤੀ=ਫ਼ਤਵਾ, ਨਿਰਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਕਾਜ਼ੀ=ਜੱਜ, ਮੁੱਲਾਂ=ਵਿਦਵਾਨ।

ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਆਪ ਨੂੰ ਇਜ਼ਤ ਦਰਬਾਰੀ ।
ਪੀਰ[1] ਮੁਰੀਦੀ[2] ਵਧੇਗੀ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਭਾਰੀ ।
ਦੌਲਤ ਹੁਕਮ ਆਰਾਮ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਸੀ ਸਾਰੀ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੁਣ ਭੋਲੇ ਸ਼ਾਹ ।
ਅਸਾਂ ਪਕੜਿਆ ਸਚ ਦਾ ਸੁਲਤਾਨੀ ਰਾਹ ।
ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਨਹੀਂ ਮੂਲੋਂ ਚਾਹ ।
ਬੰਦੇ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਚੂਰੀ ਖਾਹ ।
ਠੇਕਾ ਨਹੀਂ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ।
ਜਿਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਖਲਕ ਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹੋਂ ਤਰਾਸ[3] ।
ਸਾਡਾ ਇਕ ਅਕਾਲ ਹੀ ਹੈ ਪੂੰਜੀ ਰਾਸ ।
ਸਾਡੇ ਲੇਖੇ ਓਸ ਨੇ ਕਰ ਛੱਡੇ ਰਾਸ ।
ਹੂਰਾਂ ਤੇ ਗਿਲਮਾਨ ਦਾ ਦਸੇਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ।
ਕਾਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਓਹ ਹੋਗੁ ਪਿਆਰਾ ।
ਸੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰਖਦੇ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਸਹਾਰਾ ।
ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਤੋਂ ਅਸਾਂ ਨੇ ਕਰ ਲਿਆ ਕਨਾਰਾ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੁਖ ਸੰਪਦਾ ਦੀ ਚਾਹ ਰਤੀ ਨਾ ।
ਧਰਮ ਵਿਚ ਸੁੱਖ ਭੋਗਣੇ ਏਹ ਕੰਮ ਕਮੀਨਾਂ ।
ਲਾਲੋਂ ਕੱਚ ਵਿਹਾਝ ਕੇ ਕੰਮ ਕੋਹੜੇ ਜੀਨਾਂ ?
ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਅਸਾਡੜਾ ਹੈ ਮਾਲ ਖਜ਼ੀਨਾਂ ।
ਧਰਮ ਛੋੜ ਧਨ ਜੋੜਿਆ ਕਿਸ ਕੰਮ ਕਮਾਇਆ ?
ਅਗੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤੁਰੇਗੀ ਇਹ ਨਾਲ ਨਾ ਮਾਯਾ ।
ਧਰਮ ਸਹਾਈ ਹੋਇਗਾ, ਜਦ ਸਦ ਬੁਲਾਇਆ ।
ਭੋਗਾਂ ਹੇਤ ਨਾ ਜਾਇਗਾ ਏਹ ਧਰਮ ਗਵਾਯਾ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਜੋ ਲਾਈ ਵਾੜੀ ।
ਉਸਦੀ ਕਰਨੀ ਪਾਲਣਾ ਏਹ ਕਾਰ ਅਸਾੜੀ ।
ਸਿਰ ਤਕ ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਰ ਕੇ ਕਰਨੀ ਰਖਵਾਰੀ ।
ਝੰਡਾ ਅਟੱਲ ਝੁਲਾਵਣਾ ਸੰਸਾਰ ਮਝਾਰੀ ।
ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ, ਛੱਡੀ ਨਾ ਜਾਏ ।
ਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ।

---

[1] ਗੁਰੂ ।
[2] ਸਿਖੀ ਸੇਵਕੀ ।
[3] ਡਰ ।

ਸਤਜ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਤਾਰ ਘਲਾਏ।
ਸੱਚੇ ਬੂਟੇ ਸਿਜਣੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਲਾਏ।
ਤੂੰ ਐਡੀ ਕਿਉਂ ਭੋਲਿਆ! ਹੈ ਅਤਿ ਉਠਾਈ?
ਪਰਜਾ ਕੋਹ ਕੋਹ ਲਹੂ ਦੀ ਤੂੰ ਨਦੀ ਵਹਾਈ।
ਤੇਰੀ ਤਿੱਖੀ ਛੁਰੀ ਦੀ ਫਿਰ ਰਹੀ ਦੁਹਾਈ।
ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ[1] ਪੁਕਾਰਦੀ ਹੈ ਖਲਕ ਖੁਦਾਈ।
ਰਾਜੇ ਹੁੰਦੇ ਮਾਪਵੇ ਪਰਜਾ ਔਲਾਦ।
ਮਾਪੇ ਕਰਨ ਉਲਾਦ ਨੂੰ, ਜੇਕਰ ਬਰਬਾਦ।
ਵਿਚ ਸਚੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਕੀ ਹੋਸੀ ਦਾਦ[2]?
ਪੈਰ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਨਾ, ਏਹ ਛਡ ਦੇ ਵਾਦ[3]।
ਅਕਬਰ ਦਾਦਾ ਤੁਧ ਦਾ ਸੀ ਮੁਸਲਮਾਨ।
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਮਾਨ।
ਤੂੰ ਭੀ ਓਸੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਰੱਯਤ ਨੂੰ ਜਾਣ।
ਛੱਡ ਦੇ ਏਹ ਦੁਖ ਦੇਣ ਦੀ, ਤੂੰ ਭੈੜੀ ਬਾਣ।
ਵਿਚ ਸਚੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਜਦ ਲੇਖਾ ਹੋਸੀ।
ਏਸ ਕੁਮੱਤੇ ਪਾਪ ਦਾ ਠਹਿਰੇਂਗਾ ਦੋਸੀ।
ਪੁਨ ਪਾਪ ਸਭ ਸਾਹਮਣੇ ਜਦ ਆਣ ਖਲੋਸੀ।
ਪੱਲਾ ਪਾਊ ਗਲੇ ਵਿਚ ਖਲਕਤ ਨਿਰਦੋਸੀ।
ਸੜ ਕੇ ਕੋਲੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੁਣ ਸ਼ਾਹ ਉਰੰਗ।
ਖਾਹ ਸਿਖਯਾ ਦਾ ਕੌੜਾ, ਹੋਯਾ ਬਦਰੰਗ।
ਉੱਤਰ ਕੋਈ ਨਾ ਆਹੁੜੇ ਦਿਲ ਹੋਯਾ ਤੰਗ।
ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਇਕ ਛੇੜਦਾ, ਓੜਕ ਪ੍ਰਸੰਗ।
ਤੁਸੀਂ ਗੁਰ ਹਿੰਦਵਾਨ ਦੇ ਕਰਦੇ ਨਿਸਤਾਰਾ।
ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਦਿਖਲਾ ਦਿਓ ਕੋਈ ਚਮਕਾਰਾ।
ਕਰਾਮਾਤ[4] ਕੁਝ ਦੇਖ ਕੇ ਦੇਸਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ।
ਨਹਿ ਤਾਂ ਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦੀ ਦਾ ਲਓ ਸਹਾਰਾ।
ਬੋਲੇ ਸਤਿਗੁਰ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਏਹ ਭੀ ਦੁਸ਼ਵਾਰ।[5]

---

[1]ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ ਕਰਨੀ—ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ, ਅਗੋਂ ਲਈ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣੇ, ਅਰਥਾਤ ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਕਰਨਾ

[2]ਮਦਦ, ਨਿਆਂ।

[3]ਵਾਦੀ ਜਾਂ ਝਗੜਾ।

[4]ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਾਮਾਤ (ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ, ਅਨੋਖੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਪੈਗੰਬਰੀ ਜਾਂ ਰਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਸਬੂਤ ਹੈ।

[5]ਔਖਾ।

ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਲਾਵਣੀ ਨਹੀਂ ਸਾਡੀ ਕਾਰ।
ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਇਹ ਕਹਿਰ ਕਹਾਰ।
ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾਣ ਹਿਤ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤਿਆਰ।
ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਤਿਆਗਣਾ ਭੀ ਖਰਾ ਉਖੇਰਾ।
ਸਿਧ ਮਨੋਰਥ ਹੋਵਣਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਤੇਰਾ।
ਤੂੰ ਇਸ ਹਠ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇ ਏਹ ਨਹੀਂ ਚੰਗੇਰਾ।
ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ ਨਾਸਮਾਨ ਜਿਉਂ ਜੋਗੀ ਫੇਰਾ।
ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਔਰੰਗਜੇਬ ਕਰ ਲਓ ਵਿਚਾਰ।
ਇਹ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਆਵਣਾ, ਹਥ ਦੂਜੀ ਵਾਰ।
ਬਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਣਦੇ ਮੇਰੀ ਤਲਵਾਰ।
ਨਾ ਮੰਨੋ ਤਦ ਮਰਨ ਹਿਤ, ਹੋ ਰਹੋ ਤਿਆਰ।
ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਭੋਲਿਆ ਇਹ ਤੁਛ ਡਰਾਵਾ।
ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਹ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਹਾਵਾ।
ਜੋ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ, ਸੋ ਸੁਖ ਸੁਹਾਵਾ।
ਤੂੰ ਮੌਤੋਂ ਡਰ, ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਜਿਸ ਕੂੜਾ ਦਾਵਾ।
ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਹਿ ਜਾਦਿਆਂ, ਡਰ ਕਾਹਦਾ ਲਗੇ ?
ਦੇਹ ਅਨਿਸਥਰ ਚੀਜ ਹੈ ਇਹ ਨਿਤ ਨਾ ਤੱਗੇ।
ਸਦਕੇ ਹੋਈਏ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਅੱਗੇ।
ਕੂੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਈਏ ਠੱਗੇ।
ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਕੋਈ ਨਾ, ਚਲੀ ਤਦਬੀਰ।
ਸੜ ਸੜ ਕੇ ਉੱਠ ਤੁਰ ਗਿਆ, ਔਰੰਗਾ ਕੀਰ।
ਪਹਿਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖ ਧੀਰ।
ਪਯਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਗੰਭੀਰ।

ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅੰਤ ਸਮਾਂ

ਰਾਤ ਬੀਤੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੁਣ ਕਹਿਰਾਂ ਵਾਲਾ।
ਸੂਰਜ ਖੂਨੀ ਨਿਕਲਿਆ, ਸੂਰਤ ਬਿਕਰਾਲਾ।
ਕੀਤਾ ਵੇਸ ਅਕਾਸ ਨੇ ਅਜ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ।
ਧੌਲ ਧਰਮ ਦਾ ਡੋਲਿਆ ਆਇਆ ਭੁੱਚਾਲਾ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਵ ਪ੍ਰਭ ਵਿਚ ਲਾਈ।
ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਚਾਰਿਆ ਵਿਚ ਸੀਤਲਾਈ।
ਪਾਠ ਮੁਕਾਇ ਅਕਾਲ ਦਾ ਜਦ ਧੌਣ ਝੁਕਾਈ।
ਕਾਤਲ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੜੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ।
ਕੰਬਣ ਲਗੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਾ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰੇ।

ਸ਼ਾਹੀ ਵਰਤੀ ਗਗਨ ਤੇ ਅਰ ਟੁੱਟੇ ਤਾਰੇ।
ਅੰਧ ਹਨੇਰੀ ਝੁਲਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚਕਾਰੇ।
ਮਾਤਮ ਸਾਰੇ ਵਰਤਿਆ ਇਸ ਦੁਖ ਦੇ ਮਾਰੇ।
ਧਰਮੀ ਹਿੱਕਾਂ ਪਾਟੀਆਂ ਛਾਇਆ ਅੰਧਯਾਰਾ।
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰਾ।
ਹੋਣ ਲਗਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ, ਵਡ ਹਾਹਾ ਕਾਰਾ।
ਹੋਇਆ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ, ਜੈ ਜੈ ਜੈਕਾਰਾ।
ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਰਖ ਲਿਆ, ਹੋਕੇ ਕੁਰਬਾਨ।
ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਖ ਲੀਤੀ ਆਨ।
ਪਾਈ ਮੁਰਦਾ ਕੌਮ ਵਿਚ, ਮੁੜ ਕੇ ਜਿੰਦ ਜਾਨ।
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੂਟੜਾ, ਚੜਿਆ ਪਰਵਾਨ।
ਇਕ ਪਯਾਰੇ ਸਿਖ ਨੇ ਜਾਂ ਸੀਸ ਉਠਾਯਾ।
ਲੈ ਕੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਓਦੋਂ ਪਹੁੰਚਾਯਾ।
ਧੜ ਲੈ ਇਕ ਲੁਬਾਨੜੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰਾਯਾ।
ਸਿਰ ਤਲੀਆਂ ਤੇ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਸਿਦਕ ਕਮਾਯਾ।
ਸਤਿਗੁਰ ਰੱਛਕ ਹਿੰਦ ਦੇ, ਕੀਤਾ ਉਪਕਾਰ।
ਸਾਕਾ ਕੀਤਾ ਕਲੂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਅਪਨਾ ਵਾਰ।
ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪ ਦੀ ਹੈ ਯਾਦਸੁਗਾਰ[1]।
ਸੀਸ ਗੰਜ* ਰਕਾਬ ਗੰਜ* ਲਗਦੇ ਨੇ ਦਰਬਾਰ।

ਸਿਖਯਾ

ਹੇ ਮਨ ਮੂੰਖੀਂ ਰੁੱਝਿਆ, ਉੱਠ ਝਾਤੀ ਮਾਰ।
ਅਪਨੇ ਰਖਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਚਿਤਾਰ।
ਕਿਸ ਖਾਤਰ ਓਹ ਤੁਰ ਗਏ ਸਨ ਜਿੰਦਾਂ ਵਾਰ ?
ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਅਲਮਸਤ ਹਾਂ ਓਹ ਧਰਮ ਵਿਸਾਰ।
ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਹਿਤ ਧਨ ਧਾਮ ਲੁਟਾਏ।
ਪਰੁਪਕਾਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਸਰਬੰਸ ਗਵਾਏ।
ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਕੱਟਣੇ ਹਿਤ ਸੀਸ ਕਟਾਏ।
ਪਰ ਤੂੰ ਹਾਇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ, ਗੁਣ ਸਰਬ ਭੁਲਾਏ।
ਅਪਸਵਾਰਥ[2] ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਹਾਂ ਪਾਪ ਕਮਾਏ।

---

[1]ਯਾਦਗਾਰ।
*ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਸੀਸ ਗੰਜ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।
[2]ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ, ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ।

ਦੁਖੀਆ ਦਰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਤਰਸ ਨਾ ਖਾਂਦੇ ।
ਰੋਗੀ ਦੀ ਦਾਰੀ ਵਿਖੇ, ਇਕ ਪਲ ਨਾ ਲਾਂਦੇ ।
ਲੀਕਾਂ ਵਡ ਵਡੇਰੀਆਂ ਛੱਡ, ਔਝੜ ਜਾਂਦੇ ।
ਅਗੇ ਦੇ ਵੀ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਖਰਚੀ ਬੰਨ੍ਹੋਂ ।
ਆਖੀ ਵਡ ਵਡੇਰਿਆਂ, ਦੀ ਦਿਲ ਦੇ ਮੰਨੋਂ ।
ਆਣ ਜਮਾਂ ਜਦ ਘੇਰਿਆ ਫੜ ਖੜਿਆ ਕੰਨੋਂ ।
ਓਦੋਂ ਨਾਲ ਨਾ ਤੁਰੇਗੀ ਏਹ ਮਾਈਂ ਧੰਨੋਂ[1] ।

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥
ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥*

One never knows himself till he has denied himself.
The altar of sacrifice is the touchstone of character.†

—O. P. Giffard

ਭਾਈ ਮਤੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬੀ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰਿਆ ਜਾਣਾ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਤਿਆਗਣਾ

ਕਲਜੁਗਿ ਕਹਿਰ ਕਹਾਰ ਵਰਤਿਆ, ਭਯਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧੁੰਦੂਕਾਰ ।
ਪਾਪ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਮੰਦ ਮੰਦ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਆਏ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅਵਤਾਰ ।
ਸੱਤਯ ਧਰਮ ਦੀ ਲਾਇ ਬਗੀਚੀ, ਚੈਨ[1] ਵਾਰ, ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ।
ਮੁਰਦਾ ਦੇਸ਼ ਜਿਵਾਯਾ ਮੁੜ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਸਤ-ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ।
ਪਾਪ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹਟਾਯਾ, ਧਰਮ ਭਗਤਿ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲ ।
ਫਿਰ ਫਿਰ ਦੇਸ਼ ਦਿਸੰਤਰ ਅੰਦਰ, ਕੀਤੇ ਪਾਪੀ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਹਾਲ ।
ਨੌਵੇਂ ਜਾਮੇ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਾਮ ਰਖਾਇ ।
ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਲੱਜਾ ਰੱਖੀ, ਸੀਸ ਆਪਣਾ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾਇ ।
ਸਤ-ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਭਾਵ ਫੈਲਾਯਾ ਸੀ ।
ਪਾਪ ਰਾਜ ਦੇ ਤ੍ਰਾਸ[2] ਗ੍ਰਸੀ[3] ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਧੀਰ ਬਨ੍ਹਾਯਾ ਸੀ ।
ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਚਰਨੀ ਪਰਸੇ ਧਰਮ ਭਾਵ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਭਏ ।
ਸਤ-ਉਪਦੇਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਏ, ਮੈਂ ਸ਼ੇਰੀ ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਗਏ ।
ਭਾਈ ਮਤੀ ਰਾਮ ਇਕ ਗੁਰੂ ਦਾ, ਡਾਢਾ ਸਿਖ ਪਿਆਰਾ ਸੀ ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ, ਲਖਦਾ[4] ਇਕ ਸਹਾਰਾ ਸੀ ।

---

*ਜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਆ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ।

†ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਵਾਏ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ । ਆਚਰਣ ਦੀ ਘਸਵੱਟੀ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਥੜਾ ਹੈ ।

[1]ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ।

[2]ਡਰ ।

[3]ਫਸੀ, ਕਾਬੂ ਆਈ ।

[4]ਸਮਝਦਾ ।

ਘਰ ਦੇ ਸੁਖ ਅਰ ਚੈਨ ਤਯਾਗ ਕੇ, ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਣ ਪਿਆ ।
ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਮੇਰੇ ਹਨ, ਏਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰ ਜਾਣ ਲਿਆ ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਝੂਠ ਬਹਾਨੇ ਟੋਲਣੇ ਤੇ ਭਾਈ ਮਤੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚਿਰਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ

ਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਜਦ ਡਿਠਾ, ਰੰਗ ਪਲਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ, ਰੋਕਾਂ ਦੀਨ ਵਧਣ ਵਿਚ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨੂੰ ਵੈਰ ਲੈਣ ਹਿਤ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਬੰਧਾਯਾ ਮਤੀਰਾਮ ਭੀ, ਨਾਲ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਯਾ ਸੀ ।
ਸ਼ਾਹ ਉਰੰਗੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਾਹਿਆ ਮੁਸਲਮ ਲਏ ਬਣਾਇ ।
ਪਰ ਗੰਭੀਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਗੇ, ਪੇਸ਼ ਨਾ ਉਸਦੀ ਚੱਲੀ ਕਾਇ ।
ਅੰਤ ਡਰਾਵਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ, ਸਿਖ ਨਾਲ ਦੇ ਫੜ ਲੀਤੇ ।
ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਦੂਸ਼ਣ ਲਾ ਕੇ, ਫਾਹੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲੀਤੇ ।
ਭਾਈ ਮਤੀ ਰਾਮ ਭੀ ਉਸ ਵਿਚ, ਕੈਦੀ ਗਏ ਬਣਾਏ ਸੇ ।
ਐਸੇ ਮੁਫਸਿਦ[1] ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਰਲਕੇ ਆਏ ਸੇ ।
ਪਾਪੀ ਮਨ ਔਰੰਗੇ ਦੇ ਵਿਚ, ਦਵੈਸ਼[2], ਅਗਨ ਨਿਤ ਬਲਦੀ ਸੀ ।
ਤੁੱਛ ਬਹਾਨੇ ਢੂੰਡ ਢੂੰਡ ਕੇ ਛੁਰੀ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਚਲਦੀ ਸੀ ।
ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਇਸ ਮੂਜ਼ੀ[3] ਨੂੰ ਦੀਨ ਕਬੂਲ ਕਰਾ ਦੇਵੋ ।
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੜੀ ਬੇਦਰਦੀ ਕਰਕੇ, ਆਰੇ ਨਾਲ ਚਿਰਾ ਦੇਵੋ ।

ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਤੇ ਲਾਲਚ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸੁਣਾਏ ਗਏ

ਮੁੱਲਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਘੇਰ ਖਲੋਤੇ, ਦੀਨ ਕਬੂਲ ਕਰਾਣੇ ਨੂੰ ।
ਧਰਮ ਭਾਵ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ, ਪਾਪ ਕਲੰਕ ਲਗਾਣੇ ਨੂੰ ।
ਮਤੀ ਰਾਮ ਜੀ ਮਨ ਦੇ ਕੱਚੀ ਐਸੇ ਵੈਸੇ ਸਿਖ ਨਾ ਸੇ ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਜੀਆਂ[4] ਦੇ ਭਰਮਾਉਣ ਨਾਲ ਜੋ ਧਰਮ ਗੁਆ ਦੇਂਦੇ ।
ਖੜੇ ਰਹ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਘਬਰਾਏ ਨੇ ।
ਮਾਨੋ ਇਹ ਦੁਰਵਾਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਨੇ ।
ਮੁੱਲਾਂ ਬੋਲੇ ਸੁਣ ਓ ਕਾਫਰਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਵੇਂਗਾ ।
ਕਲਮਾਂ[5] ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਜ਼ਰਤ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਜਿ ਆਵੇਂਗਾ ।

---

[1] ਫਸਾਦੀ ।

[2] ਦੂਜਾ ਭਾਵ, ਅਰਥਾਤ ਵੈਰ ।

[3] ਮੂਜ਼ੀ = ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ।

[4] ਪਾਜੀ = ਕਮੀਨਾ, ਨੀਚ ।

[5] ਪਾਪੀ, ਝੂਠਾ ।

[6] ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਤ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਆਰਾਮ ਮਿਲਣਗੇ, ਦੌਲਤ ਖਾਣ ਹੰਡਾਉਣ ਨੂੰ ।
ਆਖਰ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ[1], ਹੂਰਾਂ[2] ਮਿਲਣ ਲੁਭਾਉਣ ਨੂੰ ।
ਪਰ ਜੇ ਕਾਫਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿਓਂ, ਵਡ ਅਜ਼ਾਬ[3] ਭੀ ਪਾਵੇਂਗਾ ।
ਅਰ ਦਰਗਾਹੇ ਦੋਜ਼ਖ[4] ਭੋਗਣ, ਨਾਲ ਜਮਾਂ ਦੇ ਜਾਵੇਂਗਾ ।
ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਹੁਣ ਆਪੇ, ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਲਈਂ ।
ਇਸ ਤਨ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ, ਇਹ ਭੀ ਫ਼ਾਤੀ ਮਾਰ ਲਈਂ ।

ਭਾਈ ਮਤੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ

ਬੋਲੇ ਭਾਈ ਮਤੀ ਰਾਮ ਜੀ, ਬਹੁਤਾ ਸਿਰ ਨਾ ਖਾਓ ਜੀ ।
ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਹੁਕਮ ਆਪ ਨੂੰ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਬਜਾਓ ਜੀ ।
ਦੀਨ[5] ਆਪ ਦਾ ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ, ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੁਣ ਲੀਤਾ ਹੈ ।
ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ ਪੀਤਾ ਹੈ ।
ਉਸ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਨ ਕੁਝ ਐਸਾ, ਬੇਖੁਦ[6] ਹੋਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਤੁ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਪਦਾ[7] ਵਲ, ਤੱਕਣ ਨੂੰ ਜੀ ਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਹੈ।
ਨਾਸਮਾਨ ਪੁਤਲੇ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਯਾਂ ਜਗ ਦੇ ਸੁਖ ਹੇਤ ਭਲਾ ।
ਧਰਮ ਜਿਹੀ ਅਣਮੁੱਲੀ ਵਸਤੂ, ਕੌਣ ਤਜੇ, ਏਹ ਸੋਚ ਜਰਾ ।
ਧਨ ਜਾਏ, ਸੁਖ ਸੰਪਦ ਜਾਏ, ਅਰ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਤਜਾਂ ।
ਤਨ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਵਾਰ ਦਿਆਂ, ਸਦ ਸੰਗੀ ਧਰਮ ਬਚਾਇ ਲਵਾਂ ।
ਧਰਮ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ, ਜੀਉਣ ਪਰ ਹੈ ਸੌ ਸੌ ਫਿੱਟਕਾਰ ।
ਧਰਮ ਵਿਖੇ ਜੇ ਮੌਤ ਮਿਲੇ, ਗਲ ਲਾਵਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੌ ਸੌ ਵਾਰ ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਕਹਿਰ

ਗਲੀ ਨਾ ਦਾਲ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਜਦ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮੁਖ ਲਾਲ ਭਏ ।
ਮਾਰੋ ਖੂਬ ਅਜ਼ਾਬ[8] ਨਾਲ ਇਸ ਮੂਜ਼ੀ[9] ਨੂੰ ਇਸ ਖਯਾਲ ਪਏ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਸਿਖ ਖੜਾ ਕਰ ਬੱਧਾ, ਖੌਫ ਖੁਦਾ ਦਾ ਮਨੋ ਵਿਸਾਰ ।

---

[1]ਸਵਰਗਾਂ ।
[2]ਅਪਛਰਾਂ ।
[3]ਦੁੱਖ ।
[4]ਨਰਕ ।
[5]ਧਰਮ ।
[6]ਮਸਤ ।
[7]ਸੰਪਤੀ, ਧਨ ਪਦਾਰਥ ।
[8]ਦੁੱਖ ।
[9]ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।

ਉੱਪਰ ਸਿਰ ਦੇ ਆਰਾ ਧਰ ਕੇ, ਲਗੇ ਦੇਵਨ ਕਸ਼ਟ ਅਪਾਰ।
ਗੱਲੀ ਵਾਂਗਰ ਸਿਰ ਦੇ ਉਪਰ ਆਰਾ ਫਿਰੇ ਜਿਵੇਂ ਤਲਵਾਰ!
ਪਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਵਿਚੋਂ, ਧਨ ਨਿਕਲੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਰਤਾਰ।
ਸਿਰ ਚਿਰਿਆ ਫਿਰ ਗਲ ਭੀ ਚਿਰਿਆ, ਛਾਤੀ ਉਪਰ ਆਯਾ ਚੀਰ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੰਛੀ ਨਿਕਲ ਤੁਰਿਆ, ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਤੁੱਛ ਸਰੀਰ।
ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹਿਰਦੇ, ਪਰ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਖੇਦ ਕਰਨ।
ਮਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਭੀ ਓਵੇਂ ਬੇਦਰਦੀ ਹੀ ਪਏ ਕਰਨ।
ਛਾਤੀ ਚੀਰ ਪੇਟ ਵਿਚ ਧਸਿਆ, ਪਾਪੀ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਹਥਿਆਰ।
ਪੇਟ ਚੀਰ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢੱਠਾ ਇਕ ਵਾਰ।
ਮੂਧਾ ਹੋ ਧਰਤੀ ਪਰ ਡਿੱਗਾ, ਜੱੜ੍ਹ ਵਸਤੂ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਖਾਇ।
ਪਰ ਨਹੀਂ ਦ੍ਰਵੇ ਕੁਸੱਤੀ ਹਿਰਦੇ ਐਸਾ ਘੋਰ ਕੁਕਰਮ ਕਮਾਇ।
ਰੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹ ਫਾੜੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਦੇਣ ਵਿਛਾਇ।
ਇਕ ਧਰਮੀ ਦੀ ਜਾਨ ਮੁਕਾ ਕੇ, ਛੇਨਾ ਪੀਵਣ ਦੁਧ ਮੰਗਾਇ।

ਭਾਈ ਮਤੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਤੇ ਤਿਆਗ

ਖੇਲ ਗਿਆ ਇਕ ਚਤੁਰ ਖਿਲਾਰੀ, ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਿਭਾਇ ਗਿਆ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਭਾਵ ਦੀ ਜਿੰਦ ਨਵੀਂ ਇਕ ਪਾਇ ਗਿਆ।
ਕੀਕੁਰ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਸਚ ਤੋਂ ? ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਲਾਇ ਗਿਆ।
ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਖੇਹ ਰੁਲਾ ਕੇ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰਖਾਇ ਗਿਆ।
ਲਾਲ ਅਮੁੱਲਾ ਪੱਲੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਕੱਚ ਪਰੇ ਪਟਕਾਇ ਗਿਆ।
ਸਦਕੇ ਕਰਕੇ ਜਿੰਦ ਧਰਮ ਤੋਂ, ਸੌਦਾ ਖਰਾ ਕਮਾਇ ਗਿਆ।
ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਗਿਆ ਆਪੇ ਨੂੰ, ਪਿਛਲਾ ਬੋਹ ਵਸਾਇ ਗਿਆ।
ਆ ਕੇ ਆਪ ਦਾਤਰੀ ਅਗੇ, ਵਾੜੀ ਹੋਰ ਬਚਾਇ ਗਿਆ।
ਸਾਂਈਂ ਸਚੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਮੱਥੇ ਟਿੱਕਾ ਲਾਇ ਗਿਆ।
ਵਾਰ ਗਿਆ ਤਨ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਅਰ ਅਟੱਲ ਮਰਤਬਾ[1] ਪਾਇ ਗਿਆ।

Though losses and crosses be lessons right severe.
There's wit there ye'll get there, you will find no other where.

—Burns*

ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਤੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਬਲਦੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਲੀਦਾਨ ਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿਦਕੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ।
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਦੀ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੇ ਪੀਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ ।
ਨਾਮ ਰੰਗ ਦੇ ਪਿਆ ਕੜਾਹੇ ਰੰਗ ਮਜੀਠੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਮਦ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ ।
ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੇ ਅਰ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਦਾ ਪਜਾਰਾ ।
ਝਾਕ ਜਗਤ ਦੀ ਕੂੜੀ ਤਜ ਕੇ ਸੱਚ ਵਿਹਾਝਣ ਆਯਾ ।
ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਰਹਿਆ ਆਪਨਾ ਆਪ ਗਵਾਯਾ ।
ਦਯਾ ਗਰੀਬੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸੀ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ ।
ਖਿਮਾਂ, ਸ਼ੀਲ, ਸੰਤੋਸ਼ ਵਿਖੇ ਸੀ ਸੁਰਤ ਜਮਾਯਾ ਡੇਰਾ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਧਾ ਮਾਲਾ ਗਿਆ ਪਰੋਤਾ ।
ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੀ ਪਾਪ ਮੈਲ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਬੂਣੀ ਧੋਤਾ ।
ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗਰ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦਾ ਮਥੇ ਲਾਲੀ ਲਸਦੀ ।
ਸੁਰਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਸਦੀ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਿਣੀਂ ਪੈ ਕੇ ਆਪਾ ਸਾਰਾ ਭੁੱਲਾ ।
ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ, ਬਣ ਗੋਲਾ ਅਣਮੁਲਾ ।
ਟਹਿਲ ਕਮਾਵੇ ਪਾਪ ਗਵਾਵੇ, ਪਾਵੇ ਪਦ ਨਿਰਬਾਨੀ ।
ਹੱਥ ਕਰਨ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਖੋਂ ਉਚਰੇ ਗੁਰਬਾਨੀ ।
ਲੱਭਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਆਚਾ, ਗੁਰੂ ਕਪਾਟ[1] ਖੁਲਾਏ ।

---

*ਭਾਵੇਂ ਵਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੇ ਸੂਲੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਕਰੜਾ ਸਬਕ ਸਿਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਥੇ ਭੀ ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸੋਝੀ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਜਵਾਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲਭਦੀ (ਬਰਨਜ਼) ।

[1]ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਭਾਵ ਬੁਧੀ ਵਿਚ ਅਗੰਮੀ, ਦੈਵੀ ਚਾਨਣ ਹੋਣਾ ।

ਸੇਵਾ, ਨਾਮ, ਦੂਹਾਂ ਬਿਨ ਮਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾ ਕੁਝ ਭੀ ਭਾਵੇ ।
ਰੁੱਖੀ ਮਿਸੀ ਜੋ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੰਡ ਛਕੇਂਦਾ ।
ਤੰਗੀ ਤੁਰਸ਼ੀ[1] ਦੁਖ ਬਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਕਰ ਅਕਾਲ ਕਰੇਂਦਾ ।

ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਜਦ ਸ਼ਾਹ ਉਰੰਗ ਬੁਲਾਏ ।
ਬਲੀ ਚੜਾਵਣ ਸੀਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਏ ।
ਸਿਦਕੀ ਸਿਖ ਨਾਲ ਬਹੁ ਆਏ ਗੁਰ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਪਜਾਰੇ ।
ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਬਹੁਤਾ ਸੀਗਾ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੇ ।
ਸ਼ਾਹ ਉਰੰਗੇ ਅੱਤ ਉਠਾਈ, ਦੇਸ਼ ਬੜਾ ਕਲਪਾਯਾ ।
ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਦਿਲੋਂ ਉਠਾਯਾ ।
ਗੱਲੇ ਕੱਥੇ ਫੜ ਫੜ ਮਾਰੇ ਡਾਢੇ ਕਸ਼ਟ ਦਿਵਾ ਕੇ ।
ਧੱਕੇ ਜ਼ੋਰੀ ਦੀਨ ਮਨਾਵੇ ਧਰਮੋਂ ਪਤਿਤ ਕਰਾ ਕੇ ।
ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਵੀ ਆਏ, ਵਿਚ ਧਰਮ ਪਰਤਾਵੇ ।
ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਭਾਈ ਜੀ ਬਹਿ ਨਾਲ ਅਸਾਡੇ ਖਾਵੇ ।
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਡਾਢੇ ਕਸ਼ਟ ਪੁਚਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਜਾਨ ਮੁਕਾਓ ।
ਦੇਗ ਉਬਲਦੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਇ ਅਜ਼ਾਬ[2] ਪੁਚਾਓ ।

ਮੁਲਾਂ ਦੀ ਹੀਲੇਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇਣਾ

ਇਕ ਪੁਰਾਣਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਆਯਾ ਲਗਾ ਵਾਅਜ਼[3] ਸੁਣਾਏ ।
ਸਾਗਰ ਦੇ ਤਾਰੂ ਨੂੰ ਲਗਾ ਛੱਪੜ ਛੰਭ ਵਿਖਾਏ ।
ਸੁਣ ਸਿਖਾ, ਜੋ ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਸੁਣਾਯਾ ।
ਤੇਰੀ ਖਾਸ ਭਲਾਈ ਦਾ ਹੈ ਬੀੜਾ ਅਸੀਂ ਉਠਾਯਾ ।
ਤੂੰ ਇਕ ਔਝੜ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਬਿਰਥਾ ਉਮਰ ਗਵਾਈ ।
ਕੁਫਰ[4] ਅਤੇ ਬੇਖਬਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਰਾਹ ਭੁਲਾਈ ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਇਆਲੂ ਸਾਡਾ ਜਾਲ ਕੁਫਰ ਦਾ ਤੋੜੇ ।
ਰਾਹ ਖੁਦਾਈ ਦੇ ਵਲ ਖਲਕਤ, ਬਦੋ ਬਦੀ ਫੜ ਮੋੜੇ ।
ਖੀਰ ਖੁਆਈ[5] ਬੰਨ੍ਹ ਤੁਹਾਨੂੰ, ਖੇਚਲ ਆਪ ਉਠਾ ਕੇ ।
ਰਾਹ ਖੁਦਾਈ ਦਸਦੇ ਫਿਰੀਏ, ਰੋਟੀ ਘਰ ਤੋਂ ਖਾ ਕੇ ।

---

[1]ਕੁੜੱਤਣ, ਤੰਗੀ ਤੁਰਸ਼ੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਔਖਾ ਸਮਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ।
[2]ਦੁੱਖ ।
[3]ਉਪਦੇਸ਼ ।
[4]ਪਾਪ, ਝੂਠ ।
[5]ਰੱਬ ਦਾ ।

ਐਸੇ ਆਦਲ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਚਾਹੀਏ, ਦਿਲ ਥੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਬਜਾਯਾ[1]।
ਜਿਸਨੇ ਤੁਸਾਂ ਜਹਨਮੀਆਂ[2] ਹਿਤ ਸ਼ਾਹੀ ਰਾਹ ਖੁਲ੍ਹਾਯਾ।
ਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦੀ[3] ਦੇ ਜੋ ਵਾਧੇ, ਕੀ ਕੀ ਦੱਸ ਸੁਣਾਵਾਂ ?
ਇਕ ਖੂਬੀ ਨਾ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ ਲੱਖ ਜੀਭ ਜੇ ਪਾਵਾਂ।
ਜੋ ਚਲ ਆਵੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠਾਂ ਤੋਬਾ[4] ਮੁਖੋਂ ਉਚਾਰੇ।
ਉਸ ਦੇ ਪਾਪ ਕਮਾਣੇ ਪਿਛਲੇ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਵਨ ਸਾਰੇ।
ਅੱਲਾ ਅਗੇ ਕਰੇ ਸ਼ਫਾਇਤ[5] ਆਪ ਰਸੂਲ[6] ਖਲੋ ਕੇ।
ਵਿਚ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ[7] ਉੱਮਤ[8] ਤਾਈਂ ਵਾੜੇ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੂਰਾਂ[9] ਤੇ ਗਿਲਮਾਨਾਂ[10]।
ਪੱਖਾ ਝੱਲਣ ਟਹਿਲ ਕਮਾਵਣ, ਸੁਖ ਦੇਵਣ ਮਨ ਭਾਨਾ।
ਮੇਵੇਦਾਰ ਦਰਖੱਤ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਐਸੇ ਲਗੇ।
ਜਿਸ ਫਲ ਦੇ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਠਾਓ ਡਿਗੇ ਆ ਕੇ ਅਗੇ।
ਸੇਬ, ਖਜੂਰ, ਅੰਗੂਰ, ਸਾਉਗੀ, ਐਸੀ ਲਜ਼ਤ[11] ਦੇਂਦੇ।
ਨਾ ਵਿਚ ਗਿਟਕ ਨਾ ਉਪਰ ਛਿਲੜ, ਘਿਉ ਦੇ ਘੁਟ ਭਰੇਂਦੇ।
ਨਹਿਰਾਂ ਵਗਣ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਕੰਢੇ ਤੇ ਧਰੀ ਸੁਰਾਹੀ।
ਜਦ ਜੀ ਆਵੇ ਭਰ ਭਰ ਪੀਵੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਨਾਹੀ।
ਹੋਰ ਆਰਾਮ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਇਸਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣ ਚੰਗੇ।
ਮੋਮਨ ਹੋਯਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ, ਆ ਮਿਲਦੇ ਅਣਮੰਗੇ।
ਪਰ ਜੋ ਕਾਫਰ ਹੋ ਕੇ, ਮਰਦਾ, ਦੋਜ਼ਕ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਵੇ।
ਸ਼ੋਰ ਕੂਕਾਰਾ ਦੂਰੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਲੋਹੂ ਸੁਕਦਾ ਜਾਵੇ।
ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਣ ਦੇ ਪੱਥਰ, ਉਪਰ ਉਸਦੇ ਪੈਂਦੇ।
ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਜਿਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਲੈਂਦੇ।

---

[1] ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ।
[2] ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਜੀਆਂ।
[3] ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ।
[4] ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ।
[5] ਸਿਫਾਰਸ਼, ਦਯਾ ਕਰਨੀ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਚਾਹੁਣੀ।
[6] ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ।
[7] ਸਵਰਗਾਂ।
[8] ਸੇਵਕ, ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ।
[9] ਅਪੱਛਰਾਂ।
[10] ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੇ।
[11] ਸਵਾਦ।

ਸੋ ਤੂੰ ਦੀਨ ਕਬੂਲ ਅਸਾਡਾ, ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁਖ ਪਾਸੇਂ ।
        ਵਿਚ ਇਮਾਨ[1] ਮੌਤ ਜਦ ਆਸੀ, ਸਿਧਾ ਜੰਨਤ ਜਾਸੇਂ ।

ਸਿਦਕ ਦੇ ਪੁੰਜ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਭਰਿਆ ਜਵਾਬ

ਭਾਈ ਦਇਆਲਾ ਜੀ ਬੋਲੇ, ਸੁਣ ਮੁੱਲਾਂ ਉਪਕਾਰੀ ।
        ਜਾਣ ਲਈ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਤੇ ਇਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੋਭਾ ਭਾਰੀ ।
ਠੇਕਾ ਤੁਸਾਂ ਮੰਗਾਯਾ ਹੈ, ਜੰਨਤ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਣੇ ।
        ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਘਰ ਦੀ ਬਣੀ ਬਹਿਸ਼ਤ ਤੁਹਾਡੇ ਭਾਣੇ ।
ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀ ਚਾਹੇ ਲੰਘਵਾਓ, ਚਾਹੇ ਪਰੇ ਹਟਾਓ ।
        ਚਾਹੇ ਵਿਚ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਘੱਲੋ, ਚਾਹੇ ਦੋਜ਼ਖ ਪਾਓ ।
ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਾ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ।
        ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਵਾਕਾਂ ਪਰ ਨਹੀਂ ਤਸੱਲੀ ਪੂਰੀ ।
ਦੀਨ ਵਧਾਉਣ ਹੇਤ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਚਾਈ ਧੱਕੜ ਸ਼ਾਹੀ ।
        ਦੇਸ਼ ਨਿਮਾਣੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਆਂਦੀ ਘੋਰ ਤਬਾਹੀ ।
ਜੇ ਹੈ ਦੀਨ ਤੁਹਾਡਾ ਚੰਗਾ, ਕਰੋ ਪਏ ਤਲਕੀਨਾਂ[2] ।
        ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇਗਾ ਓਹ ਲਾਊ ਦੇਰ ਰਤੀ ਨਾ ।
ਸਿਦਕ ਯਕੀਨ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲੇ ।
        ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾਓ ਪਰ ਨਾ ਪਾਓ ਫੜ ਫੜ ਜੂਲੇ ।
ਲਹੂ ਵਹਾ ਕੇ, ਡਰ ਦਿਖਲਾ ਕੇ ਜੋ ਕਰ ਦੀਨ ਵਧਾਯਾ ।
        ਓਹ ਮੋਮਨ ਕਾਹਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਿਦਕ ਨਾ ਜਿਸਨੂੰ ਆਯਾ ?

ਹਉਮੈਂ ਤਿਆਗੀ ਦੇ ਲੱਛਣ

ਹੂਰਾਂ[3] ਗਿਲਮਾਨਾਂ[4] ਅਰ ਜੰਨਤ ਦੇ ਫਲ ਮੇਵੇ ਸਾਰੇ ।
        ਬੇਸ਼ਕ ਜੇਹੜਾ ਲੋਭੀ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਣ ਪਯਾਰੇ ।
ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੁਰਦਾ ਹਾਂ ਮਨ ਦਾ, ਰਸ ਕਸ ਸਾਰੇ ਭੁੱਲੇ ।
        ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਆਈ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪੀ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੂਲੇ ।
ਸੁਰਗ ਨਰਕ, ਦੋਜ਼ਖ ਅਰ ਜੰਨਤ ਸਭੇ ਲੱਥੇ ਜੀ ਤੋਂ ।
        ਵਾਰ ਛਡੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਦੀ ਮਾਯਾ, ਫੜ ਕੇ ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ।
ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਤੁੰਮੇ ਲਗਣ ਖਰਬੂਜ਼ੇ ਤੋਂ ਮਿੱਠੇ ।
        ਜੰਨਤ ਦੇ ਸੁਖ ਤੁੱਛ ਦਿੱਸਣ, ਜੋ ਸਿਖੀ ਦੇ ਸੁਖ ਡਿੱਠੇ ।

---

[1] ਧਰਮ ।

[2] ਸਿੱਖਿਆ ਦਿਓ, ਸਮਝਾਓ ।

[3] ਅਪੱਛਰਾਂ ।

[4] ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੇ ।

ਆਤਮ ਮਦ ਦੀ ਮਸਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਵਣ ਇਹੋ ਹੁਲਾਰੇ ।
ਅੱਖ ਪਰਤ ਨਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਜੀ ਚਾਹੇ ਸੁਰਗ ਦੁਆਰੇ ।
ਤਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾ ਬਹੁਤ ਅਕਾਓ ।
ਆਤਮ ਰਸ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਭੰਗ ਨਾ ਪਾਓ ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਓਹ ਘੜੀ ਨਾ ਲਜਾਵੇ ਧਰਮ ਤਜਾਗ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ।
ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਾਝ ਅਧਰਮੀ, ਪਾਣੀ ਭੀ ਜੋ ਪੀਵਾਂ ।
ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਦੁਖ ਭੀ ਜੇਕਰ ਆਵੇ ।
ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਓਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਸੁਖ ਹੀ ਪਿਆ ਦਿਸਾਵੇ ।

ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਅਨੀਤੀ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮ ਵਲੋਂ ਅਡੋਲਤਾ

ਖੱਟੇ ਦੰਦ ਹੋਏ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ, ਬੋਲ ਨਾ ਅਗੋਂ ਸੱਕੇ ।
ਡੇਲੇ ਕੱਢ ਲਾਲ ਕਰ ਚੇਹਰਾ, ਬਿਟ ਬਿਟ ਸਾਹਵੇਂ ਤੱਕੇ ।
ਖਿਝ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ, 'ਪਾਣੀ ਦੀ ਦੇਗ ਉਬਾਲੋ' ।
ਅਰ ਇਸ ਮੂਜ਼ੀ[1] ਕਾਫਰ[2] ਨੂੰ, ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਤੁਰਤ ਬਿਠਾਲੋ ।
ਓਧਰ ਅੱਗ ਬਲੀ ਅਰ ਲੱਗਾ, ਤੱਤਾ ਹੋਵਣ ਪਾਣੀ ।
ਏਧਰ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਨੇ, ਛੋਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ।
ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ ਚਿੱਤ ਥੀਂ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਚਾਰੀ ।
ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਅਕਾਲ ਪਾਸ ਚਲਨ ਹਿਤ ਕਰੀ ਤਿਆਰੀ ।
ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਓਧਰ ਲੱਗਾ ਖਾਣ ਉਬਾਲਾ ।
ਫੜ ਜੱਲਾਦਾਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾਯਾ, ਸਿਦਕੀ ਸਿਖ ਦਿਆਲਾ ।
ਉਪਰ ਉਸਦੇ ਢੱਕਣ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਾਪ ਛੁਪਾਂਦੇ ।
ਮਤ ਅਕਾਸ਼ ਨਾ ਦੇਖ ਲਵੇ ਨਿਰਦਈ ਕੁਕਰਮ ਅਸਾਂ ਦੇ ।
'ਸੀ' ਨਾ 'ਹਾਇ' ਅਵਾਜ਼ਾ ਆਯਾ ਨਾ ਕੁਝ ਵਾਹਰ ਪਾਈ ।
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਦਿਤੀ ਵਾਜ ਸੁਣਾਈ ।
ਤਰਵਰ[3] ਬੈਠਾ ਪੰਛੀ ਸੀ ਇਕ ਗੁਟਕੂੰ ਗੁਟਕੂੰ ਕਰਦਾ ।
ਪਜਾਰੀ ਪਜਾਰੀ ਬੋਲ ਬੋਲੀਆਂ ਮਨ ਸਭ ਦੇ ਸੀ ਹਰਦਾ ।
ਉੱਡ ਗਿਆ ਅਜ ਤਜਾਗ ਆਲ੍ਹਣਾ ਲੰਮੀ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ।
ਮੋਹ ਮੁਸਾਫਰਖਾਨੇ ਦਾ ਤਜ, ਚੜ੍ਹਿਆ ਉੱਚ ਅਟਾਰੀ ।
ਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ ਬਗੀਚੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਜਾ ਪੱਤਾ ਪੱਤਾ ।
ਆਪਾ ਵਾਰ ਸੁਗੰਧੀ ਦੇ ਗਿਆ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਿਚ ਮੱਤਾ ।

---

[1] ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।
[2] ਕੂੜਾ, ਪਾਪੀ ।
[3] ਰੁੱਖ, ਬ੍ਰਿਛ ।

ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਰੀਤੀ ।
ਜਿੰਦੜੀ ਵਾਰ ਨਿਬਾਹੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੇਸ਼ਠਾ[1] ਪ੍ਰੀਤੀ ।
ਲੀਹਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਰਾਂ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਆ ਕੇ ।
ਖੇਡ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੇਡ ਗਿਆ ਤਲੀਆਂ ਪਰ ਸੀਸ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
ਆਪ ਪਾ ਗਿਆ ਪਦ ਅਬਿਨਾਸੀ ਛੋੜ ਗਿਆ ਜਸ ਬਾਕੀ ।
ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿਦਕ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਦਿਖਲਾ ਕੇ ਝਾਕੀ ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਰ ਪੈਂਧਾ ਪਹੁੰਚਾ, ਸੱਚਾ ਸਿਦਕ ਕਮਾ ਕੇ ।
ਜੋਤ ਵਿਚ ਜਾ ਜੋਤ ਸਮਾਈ ਚੋਲਾ ਪਰੇ ਹਟਾ ਕੇ ।

The hero is not fed on sweets.
Daily his own heart he eats.
Chambers of the great are jails.
And head-winds right for royal sails.
Then welcome each rebuff,
That turns earth 's smoothness rough.
Each sting, that bids, not sit nor stand but go.*

—Browning

ਪੁਸ਼ਪ ਰਵੇਲਾਂ ਖਿੜ ਕੇ ਤਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਆਨੰਦ ਵਿਖਾ ਗਈਆਂ।
ਸ਼ੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਲੀਆਂ ਪਰ ਹੈ ਜੋ ਬਿਨ ਖਿੜਿਆਂ ਮੁਰਝਾ ਗਈਆਂ।

†Truth crushed to earth will rise again;
The eternal years of God are hers;
But error wounded, whither with pain,
And dies among her worshipper.

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਵਾਬ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ੀ ਤੇ ਧਰਮ ਹੇਤ ਕੁਰਬਾਨੀ

ਆ ਧਰਮ ਬਗੀਚੀ। ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤ ਪਜਾਰੀ।
ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਸਿੰਜਾਈ ਹੋਈ ਕਿਆਰੀ।

---

*ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਨਾ ਖਾਂਦੇ ਮਠਿਆਈਆਂ, ਨਿਤ ਉਹ ਖਾਵੇ ਆਪਣਾ ਦਿਲ।
ਵਡਿਆਂ ਲਈ ਮਹੱਲ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ, ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਝਖੜ।
ਉਹ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਣ ਹਰ ਝਾੜ ਝਪਾੜ ਤੇ ਹਾਰ ਨੂੰ,
ਕਰੇ ਜੋ ਕੋਮਲ ਧਰਤੀ ਤਾਈਂ ਟੋਏ ਟਿਬੇ; ਹਰ ਚੋਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖੀ ਜਾਏ,
ਬੈਠੋ ਨਾ, ਖਲੋਵੋ ਨਾ, ਸਗੋਂ ਤੁਰੇ ਚਲੋ।

—ਬ੍ਰਾਉਨਿੰਗ

†ਸਚ ਕੁਚਲ ਕੇ ਧਰਤ ਮਿਲਾਇਆ, ਫਿਰ ਭੀ ਉਠੇ ਉਹ।
ਕਹੂੰ ਅਟਲ, ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਂਗੂ, ਸਚ ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਵੇ।
ਪਰ-ਭੁਲੜ ਫਟੜ, ਪੀੜ ਨਾਲ ਬੇਹਾਲ।
ਮਰ ਜਾਵਣ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ।

ਆ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਖਿਡਾਵਨ ਵਾਲੀ।
ਹਾਂ ! ਵਖਤ ਪਏ ਪਰ ਪਯਾਰੇ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੁਹਾਵਨ ਵਾਲੀ।
ਉਹ ਤੇਰਾ ਦੁੱਖ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਯਾਦ ਜਦ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
ਤਦ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹੋਇ ਹਿਰਦਾ ਬਿਲੱਲਾ ਪੈਂਦਾ।
ਓਹ ਅੱਤਯਾਚਾਰ ਮਹਾਨ ਤੇਰੇ ਪਰ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।
ਜੋ ਤੇਰੇ ਲੱਖਾ ਪੁਤ੍ਰ ਡੈਣ ਵਤ ਖਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।
ਅਜ ਅਮਨ ਚੈਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਖੇ ਦੁੱਖ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ।
ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਪਾਏ ਕਸ਼ਟ ਝੋਲੀਓਂ ਡੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ।
ਪਰ ਲਹੂ ਭਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂਦੇ।
ਅਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਭੀ ਨੇਤ੍ਰੋਂ, ਹੰਝੂ ਕਿਰ ਕਿਰ ਜਾਂਦੇ।
ਜਦ ਬੈਠਾ ਸੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਚੜ੍ਹ ਤੇਰੀ ਛਾਤੀ।
ਅਰ ਗਰਦਨ ਪਰ ਸੀ ਫੇਰ ਰਿਹਾ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਕਾਤੀ।
ਅੱਖਾਂ ਤਿਰੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲ, ਗਾਜਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਟੀਂਦੇ।
ਤੇਰੇ ਹਿਤ ਸਨ ਫਰਮਾਨ, ਕਟਾਰੀ ਨਾਲ ਲਿਖੀਂਦੇ।
ਲੁਟ ਗਿਆ ਤੇਰਾ ਧਨ, ਧਾਮ, ਧਰਮ ਭੀ ਖੁਸਦਾ ਜਾਏ।
ਅਜ ਓਹ ਦਿਨ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕਲੇਜਾ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਆਏ।
ਉਹ ਤੇਰਾ ਉੱਘਾ ਧਰਮ ਬਗੀਚਾ ਮਹਿਕਣ ਵਾਲਾ।
ਚਟ ਗਈ ਖਿਜ਼ਾਂ[1] ਦੀ ਪੌਣ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਾ।
ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਧਰਮੀ ਪੁਤ੍ਰ ਪਕੜ ਵਿਚ ਦੀਨ ਰਲਾਏ।
ਕੁਝ ਬੀਰ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਧਰਮ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾਏ॥
ਹਾਂ, ਦੇਵ ਭੂਮਿ ! ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੌਣ ਸੀ ਤੇਰਾ ਵਾਲੀ ?
ਜਦ ਛਾਇ ਰਹੀ ਸੀ ਘਟਾ ਕਸ਼ਟ ਦੀ ਸਿਰ ਪਰ ਕਾਲੀ।
ਤਦ ਕੌਣ ਬੀਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਸੰਕਟ ਕੱਟੇ ?
ਓਹ ਕੀ ਸੀਗਾ ਬਲਕਾਰ ਜਿਦੇ ਬਲ ਦੁਖੜੇ ਘਟੇ ?
ਨਿਰਮੂਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਰੱਖ ਦਿਖਾਇਆ ?
ਜੋ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਤੈਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆਯਾ ?
ਹਾਂ ਮਾਤਾ, ਉਹ ਸੀ-ਸੱਤਯ ਧਰਮ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਵਾਲਾ।
ਜੋ ਹੋਯਾ ਤੇਰਾ ਵਾਲ ਵਾਲ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਰਖਵਾਲਾ।
ਜਿਸ ਧਰਮ ਪੁਰੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇਰੇ ਜਾਏ।
ਸਿਰ ਦਿਤੇ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਏ ਪਰੰਤੂ ਦਿਲ ਨਾ ਹਿਲਾਏ।
ਰਖ ਲਿਆ ਧਰਮ ਸਿਰ ਨਾਲ-ਹੋਰ ਸਰਬੰਸ ਲੁਟਾ ਕੇ।

---

[1]ਪਤਝੜ।

ਇਜ਼ਤ ਤੇਰੀ ਰਖ ਲਈ ਆਪਣਾ ਗਲਾ ਕਟਾ ਕੇ।
ਇਕ ਉਠਿਆ ਤੇਰਾ ਲਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸੂਰਾ।
ਤੂੰ ਧਸੀ ਰਸਾਤਲ ਦੇਖ, ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਚੂਰਾ।
ਉਸ ਤੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਹੇਤ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਜਾ ਕੇ।
ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਮੁੜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਪਾ ਕੇ।
ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖ ਸਹਾਇ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ।
ਇਕ ਇਕ ਵਿਚ ਸੌ ਸੌ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪਾਈ।
ਲੈ ਨਾਲ ਗੋਣਵੇਂ ਸ਼ੇਰ, ਉਤਰਿਆ ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਕੇ।
ਦਿਖਲਾਯਾ ਇਕ ਇਕ ਬੀਰ ਦਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾ ਕੇ।
ਇਸ ਦਰਜੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਟਾਕਰਾ ਐਸਾ ਭਾਰਾ।
ਪਰ ਤੇਰਾ ਕਸ਼ਟ ਅਪਾਰ ਕਰਨ ਨਾ ਦੇਇ ਸਹਾਰਾ।
ਅਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਲਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਹਾਏ।
ਅਰ ਹੋ ਕੇ ਨੰਗੇ ਬੰਟ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਪੈਰ ਹਟਾਏ।
ਦੋ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਲਾਲ, ਹਾਇ, ਹੁਣ ਕਲਮ ਚਲੇ ਨਾ।
ਜੋ ਕੋਮਲ ਕਲੀਆਂ ਵਾਂਗ, ਅਜੇ ਕੁਝ ਵਧੇ ਫਲੇ ਨਾ।
ਉਹ ਤੇਰੀ ਰਖਯਾ ਹੇਤ ਧਰਮ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹੋਏ।
ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਤਨ ਚਿਣਵਾਇ ਮੌਤ ਦੀ ਸੇਜੇ ਸੋਏ।
ਅਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਧਾਰ ਲਹੂ ਦੀ ਸੁਣ ਕਰੜਾਈ।
ਜਿਸ ਬੇਦਰਦੀ ਦੇ ਹਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਵਿਪਦਾ ਆਈ।

ਦੋਹਰਾ

ਕੀਕੁਰ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ ਉਹ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ?
ਹ੍ਰਿਦਾ ਚੀਰਵੇਂ ਕਸ਼ਟ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁ ਸੁਨਾਵਾਂ ਹਾਲ।

ਕਲਗੀ ਧਰ ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ।
ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ, ਘੇਰਦੇ, ਕਿਧਰੇ ਘਿਰਦੇ।
ਆਨੰਦ ਪੁਰੇ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਮੋਰਚਾ ਆਣ ਲਗਾਯਾ।
ਅਰ ਗਿਰਦੇ ਉਮਡੇ ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਦਲ ਬਾਦਲ ਛਾਯਾ।
ਨਾ ਅੰਦਰ ਦਿਸੇ ਅੰਨ-ਨਾ ਬਾਹਰ ਮਿਲਦਾ ਜਾਣਾ।
ਨਾ ਇਤਨੀ ਫੌਜ ਸਮਾਨ ਕਿ ਸੰਭਵ ਹੋਇ ਉਠਾਣਾ।
ਪਰ ਦੇਸ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਭੀ ਕੌਣ ਡਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।
ਜਦ ਸਵਾ ਲੱਖ ਸੌਂ ਟਾਕਰਾ ਹਰ ਇਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।
ਭੁੱਖੇ ਤਿਰਹਾਏ ਸ਼ੇਰ ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਦੇ ਸਨ।
ਸੌ ਸੌ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਖੜਗ ਨੂੰ ਭਿਉਂ ਖੜਦੇ ਸਨ।

ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਦਲ ਛੇ ਮਾਹ ਅੱਡੀਆਂ ਰਿਹਾ ਰਗੜਦਾ ।
ਪਰ ਬੀਰ ਖਾਲਸੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਯਾ ਬੂਹਾ ਗੜ੍ਹ ਦਾ ।
ਹੋ ਗਏ ਤੁਰਕ ਹੈਰਾਨ ਦਾਲ ਕੁਝ ਗਲਦੀ ਨਾ ਸੀ ।
ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਖਲਾਵੇ ਬਾਝ ਨੌਕਰੀ ਫਲਦੀ ਨਾ ਸੀ ।
ਓੜਕ ਇਕ ਘਾਤਕ ਚਾਲ, ਚੱਲਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪਕਾ ਕੇ ।
ਇਕ ਜਾਲ ਬਨਾਯਾ, ਗਊ ਪਹਾੜੀ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ।
ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਵਾਈ ਆਪ ਕਿਲਾ ਜੇਕਰ ਛੱਡ ਜਾਓ ।
ਤਦ ਰਤੀ ਨ ਹੋਗਾ ਕਲੇਸ਼, ਅਸਾਂ ਤੋਂ ਕਸਮ ਚੁਕਾਓ ।
ਕੁਝ ਕੰਮ ਦਿਖਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤਲਬਾਂ[1] ਪਾਈਏ ।
ਬੇ ਫਿਕਰ ਹੋਹੁਗੇ ਆਪ, ਅਸੀਂ ਭੀ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਈਏ ।
ਕਲਗੀਧਰ ਜਾਣੀਜਾਣ ਚਾਲ ਏਹ ਸਮਝ ਗਏ ਸਨ ।
ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਘਾਤ ਜਿਸ ਹੇਤ ਤੁਰਕ ਰਿਪੂ[2] ਖ਼ਯਾਲ ਪਏ ਸਨ ।
ਉਹ ਲਖਦੇ ਸਨ ਸੌਗੰਧ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਤੋੜ ਦੇਣਗੇ ।
ਜਦ ਨਿਕਲੇ ਬਾਹਰ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਇਹ ਛੋੜ ਦੇਣਗੇ ।

ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਕਿਲੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰਸਦ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ

ਪਰ ਸਿਖਾਂ ਕੀਤੀ ਅਰਜ਼ ਰਸਦ ਕੁਝ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਅਰ ਬਿਨਾਂ ਸੁਲਹ ਦੇ ਬੱਚ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਕਿਸ ਕਠਨਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਹਾੜੇ ਬੀਤ ਰਹੇ ਹਨ,
ਅਰ ਭੁੱਖ ਤ੍ਰੇਹ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਕਿਵੇਂ ਬੇਅੰਤ ਸਹੇ ਹਨ,
ਇਹ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਬਾਤ ਮਤਾਂ ਕੁਝ ਵਿਗੜ ਨਾ ਜਾਵੇ,
ਇਸ ਹਠ ਵਿਚ ਫੌਜ ਨਾ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਸਿਰ ਪਰ ਚੜ੍ਹ ਆਵੇ,
ਤਾਂ ਤੇ ਇਹ ਰਖੀ ਸਲਾਹ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਚੁਲੀ ਪਾ ਕੇ ।
ਕੁਝ ਕੱਠੀ ਕਰੀਏ ਹੋਰ ਫੌਜ ਕਿਤੇ ਲਾਂਭੇ ਜਾ ਕੇ ।
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਪਰ ਇਸ ਸਲਾਹ ਪਰ ਚਲਦੇ ਨਾ ਸੇ ।
ਅਰ ਕੁਝਕੁ ਡਰਾਕਲ ਸਿਖ ਜਾਣ ਤੋਂ ਟਲਦੇ ਨਾ ਸੇ ।
ਤਿਸ ਪਰ ਚਾਲੀ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ ਇਛਾ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਿਆ ।
ਅਰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਦੇਇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਛੋੜਿਆ ।
ਹੁਣ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹੀ ਸੇਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿ ਗਏ ।
ਅਰ ਚਾਲੀ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖ ਅਧੀਰਜ ਹੋਇ ਬਹਿ ਗਏ ।

---

[1] ਤਨਖਾਹ ।
[2] ਵੈਰੀ।

ਸਤਿਗੁਰ ਚੋਜ ਵਿਡਾਨ[1], ਅਹਿਦ[2] ਸ਼ਾਹ ਪਰਖਣ ਲਗੇ ।
ਦੀਆ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਛੋੜ ਕਰਨ ਹਿਤ ਜ਼ਾਲਤ ਲਜੇ[3] ।

ਦੋਹਰਾ

ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦੇ ਕਹੇ ਨਿਕਲੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ।
ਪਿਛੇ ਵੈਰੀ ਪੈ ਗਏ ਕੌਲ ਕਰਾਰ ਵਿਸਾਰ ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਲ ਨੇ ਕਸਮਾਂ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਹਿਦ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲ ਹੀ ਤੋੜ ਦਿ

ਕਿਲਿਓਂ ਨਿਕਲੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਸਣੇ ਪਰਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ।
ਸੱਚ ਝੂਠ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖੋ ਕਹੇ ਨਬੇਰੇ ।
ਕੁਝ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਜਦ ਗਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ।
ਅਰ ਕੀਤੇ ਕੌਲ ਕਰਾਰ ਅਹਿਦ ਦਾ ਪੈਰ ਹਿਲ ਗਿਆ ।
ਦਿਲ ਇਹ ਫੁਰਿਆ ਪਾਪ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੰਗ ਧੜੰਗੇ ।
ਨੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਵਿਚ ਰੋੜ, ਔਣਗੇ ਕਾਬੂ ਚੰਗੇ ।
ਥੋੜੀ ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਦੌੜ ਕੇ ਸਾਰ ਲਵਾਂਗੇ ।
ਅਰ ਜਾ ਔਰੰਗੇ ਪਾਸ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਲਵਾਂਗੇ ।
ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਕਾਲੇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਕਸਮ ਸੋਗੰਦ ਭੁਲਾਈ ।
ਅਰ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰਤ ਤਿਆਰ ਮਗਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਧਾਈ ।
ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰ ਅਗੇ ਅਗੇ ।
ਅਰ ਮਗਰ ਕਸਾਈ ਤੁਰਕ ਜਾਨ ਦੇ ਵੈਰੀ ਲਗੇ ।
ਹੁਣ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਇਕ ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਆਯਾ ।
ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਆਨ ਕੇ ਰਾਹ ਰੁਕਾਯਾ ।
ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਜ਼ੋਰ-ਤੁਲ੍ਹਾ ਨਾ ਬੇੜੀ ਕੋਈ ।
ਅਰ ਸਿਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਫੌਜ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਡਾਢੀ ਹੋਈ ।
ਜਲਦੀ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦੋ ਲਾਲ ਅੰਞਾਣੇ ।
ਇਕ ਸਿਖ ਲੰਘਾਏ ਪਾਰ ਨਾਲ ਇਕ ਨਫਰ[4] ਪੁਰਾਣੇ ।
ਏਨੇ ਨੂੰ ਓਧਰ ਫੌਜ ਆਣ ਕੇ ਭੜਥੂ ਪਾਯਾ ।
ਅਰ ਖਟਾ ਖਟੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਘਮਸਾਨ ਮਚਾਯਾ ।
ਅਰ ਥੱਕੇ ਸਿਖ-ਨਾ ਕੋਈ ਓਟ ਸਹਾਰਾ ।
ਇਹ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਦੀ ਫੌਜ-ਓਧਰ ਦਲ ਤੁਰਕੀ ਭਾਰਾ ।

---

[1]ਅਸਚਰਜ ।
[2]ਇਕਰਾਰ ।
[3]ਭੁੱਲੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ।
[4]ਨੌਕਰ ।

ਇਕ ਦਰ ਸੁਕੇ ਦਰਯਾਉ, ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਕਸਾਈ।
ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਤਕਲੀਫ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇ ਸੁਣਾਈ ?
ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਬੀਰ ਖਾਲਸੇ ਬਣੇ ਨਾ ਗੀਦੀ[1] ।
ਇਕ ਇਕ ਨੇ ਸੌ ਸੌ ਮਾਰ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀ।
ਦੇ ਦਿਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੂੰਹ ਨਾ ਭਵਾਏ।
ਅਰ 'ਸੇਵਕ ਧਰਮ ਨਿਬਾਹ'[2] ਅੰਤ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਏ।

ਦੋਹਰਾ

ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਲਿਖਸਾਂ ਫੇਰ ਹਵਾਲ।
ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਕੇ ਦੇਖੀਏ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਲਾਲ।

ਵਡੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ

ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੋ ਸੁਕੁਮਾਰ ਕਲੀ ਤੋਂ ਕੋਮਲ ਮੁਖੜੇ।
ਡਿਠੇ ਨਾ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭਾਜੜਾਂ ਵਾਲੇ ਦੁਖੜੇ।
ਇਹ ਮੂਹ ਆਯਾ ਦੁਖ, ਦੇਖ ਕੁਝ ਸਹਿਮ ਗਏ ਸਨ।
ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਡਾਰੋਂ ਟੁੱਟ ਇਕੱਲੇ ਆਣ ਪਏ ਸਨ।
ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਤਲਵਾਰ ਖਟਾ ਖਟ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।
ਵਹਿੰਦੇ ਸਨ ਲਹੂ ਘਾਣ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹਿਲ ਰਹੀ ਸੀ।
ਇਹ ਦੋ ਦੁਤੀਆਂ ਦੇ ਚੰਦ ਤੀਸਰੀ ਦਾਦਾ ਪਜਾਰੀ।
ਇਕ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ* ਨਾਲ 'ਪੁਰਾਣਾ ਸੀ ਇਤਬਾਰੀ'।
ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸੇਵ ਕਿਛ ਹਥੀਂ ਕਰਦਾ।
ਅਰ ਮੁਦਤ ਤੋਂ ਸੀ ਪੇਟ ਲੂਣ ਖਾ ਗੁਰ ਦਾ ਭਰਦਾ।
ਇਸ ਕਸ਼ਟ ਕਾਲ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਬਾਲ ਸੰਭਾਲ ਖੜੀ ਸੀ।
ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਨ ਲਾਲ ਸੁਰਤ ਆਕਾਸ਼ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ।
ਕੀ ਕਰੀਏ ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਿਥੇ ਜਾਈਏ।
ਕਿਸ ਤਿਣਕੇ ਦੀ ਲੈ ਓਟ ਵਖਤ ਦਾ ਵਕਤ ਲੰਘਾਈਏ ?
ਰਸ ਰੂਪ ਭਰੇ ਏਹ ਫੁੱਲ, ਕਿਤੇ ਕੁਮਲਾਇ ਨਾ ਜਾਵਣ।
ਅਰ ਪਾਪੀ ਫੁੱਲ ਤੋੜੇ ਦੀਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਖਾਇ ਨਾ ਜਾਵਣ।
ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਤਾ ਵੇਖ, ਬਿਨੇ ਏਹ ਗੰਗੂ ਕੀਤੀ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਕਰੋ ਨਾ ਸੋਚ, ਡੋਲ ਮੈਂ ਗਿਣ ਹੈ ਲੀਤੀ।

---

[1] ਕਾਇਰ, ਡਰਪੋਕ, ਗਿੱਦੜ।
[2] ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਕੇਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਵਲ ਹੈ : ਸੇਵਕ ਕੀ ਓੜਕ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ।
* ਕੁਝ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਪੂਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਨੇੜੇ ਹੈ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲ ਬਹੀਏ ।
ਅਰ ਜਦ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰ ਆਣ, ਓਸ ਥਾਂ ਲੁਕ ਕੇ ਰਹੀਏ ।
ਸੁਣ ਕੇ ਗੰਗੂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਬਿਧ ਮਾਤਾ ਨੇ ਮੰਨੀ ।
ਹੋ ਖੱਚਰ ਪਰ ਅਸਵਾਰ ਤੁਰੇ ਸਹੇੜੀ[1] ਵੰਨੀ ।
ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਅਰ ਜਵਾਹਰਾਤ ਜੋ ਨਾਲ ਅਹੇ ਸਨ ।
ਓਹ ਮਾਤਾ ਦੇ ਹੀ ਪਾਸ ਛੱਟ ਦੇ ਵਿਚ ਪਏ ਸਨ ।
ਚੁਪ ਕੀਤੇ ਸਹੇੜੀ ਪਹੁੰਚ ਸੁਕਰ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਹੁਣ ।
ਅਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਓਹ ਭਾਰ ਹੁਲੇਰਾ ਹੋਇ ਗਿਆ ਹੁਣ ।
ਕਰ ਧੰਨਜਵਾਦ ਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੰਨ ਛਕਾਇਆ ।
ਅਰ ਲਾ ਛਾਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਸੁਵਾਯਾ ।
ਪਯਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਯਾਦ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਪਈ ਸੀ ।
ਪਰ ਨਾਲ ਥਕੇਵੇਂ ਅੱਖ ਫੇਰ ਭੀ ਲਗ ਗਈ ਸੀ ।

ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਨੀਤ ਬਦਲਣੀ

ਗੰਗੂ ਸੇਵਕ ਦਾ ਚਿਤ ਦਰਬ[2] ਨੂੰ ਦੇਖ ਚਲ ਗਿਆ ।
ਅਰ 'ਧਰਮ ਭਾਵ ਖਲਵਾੜਾ' ਲੋਭ ਦੇ ਭੱਠ ਜਲ ਗਿਆ ।
ਮਨ ਇਤਨਾ ਘਰ ਵਿਚ ਦਰਬ ਆਇ ਕੇ ਫੇਰ ਮੁੜੇਗਾ ?
ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਇਤਨਾ ਫੇਰ ਜੁੜੇਗਾ ।
'ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਧਰਮ' ਪਰੰਤੂ 'ਧਨ ਬੇਅੰਤ ਮਿਲੇਗਾ' ।
ਅਰ ਇਹ ਅਵਕਾਸ਼[3] ਗਵਾਇ ਨਾ ਫੇਰ ਕਦੇਤ[4] ਮਿਲੇਗਾ ।
ਉੱਠ ਹੱਲਾ ਕਰ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਬ ਕਮਾ ਲੈ ।
ਇਹ ਉਮਰ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਭੋਗਣੋਂ ਜਿੰਦ ਬਚਾ ਲੈ ।
ਏਹ ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਵਿਚ ਪਏ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਖੋ ਨਾ ਸਕਣਗੇ ।
ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਪਰ ਪੈਹ ਨਾ ਸਕਣਗੇ ।
ਮੈਂ ਨੌਕਰ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ।
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤ੍ਰਾਸ[5] ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਪੈਣਾ ਸਹਿਣਾ ।
ਇਸ ਨੀਚ ਖਯਾਲ ਨੇ ਨੀਚ, ਵਿਪ੍ਰ[6] ਦੀ ਬੁੱਧ ਫਿਰਾਈ ।

[1]ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾ ਜੋ ਸਰਹੰਦ ਤੋਂ 11 ਮੀਲ ਦੀਸ਼ਾਨ ਕੋਨ ਹੈ । ਇਥੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ ।
[2]ਧਨ ।
[3]ਅਵਸਰ ਮੌਕਾ ।
[4]ਕਦੇ ਭੀ ।
ਡਰ ।
[6]ਬ੍ਰਾਹਮਣ ।

ਅਰ 'ਸਵਾਮ ਘਾਤ'[1] ਦੀ ਉਲਟੀ ਪੱਟੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ।
ਅੱਧੀ ਕੁ ਰਾਤੋਂ ਉੱਠ ਛੱਟ ਦਾ ਦਰਬ ਲੁਕਾ ਕੇ ।
ਕਰ ਚੋਰ ਚੋਰ ਘਰ ਸਿਰ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਾ ਰੌਲਾ ਪਾ ਕੇ ।
ਜਾਗੀ ਮੀਟ ਸੀ ਮਾਤਾ, ਸੁਣ ਕੇ ਰੌਲਾ ਬੋਲੀ ।
ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਚੋਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਿਉਂ ਪਾਇ ਹਰੌਲੀ[2] ?
ਪਰ ਜਦ ਮਾਤਾ ਨੇ ਦੌਲਤ ਆਪਣੀ ਗਾਇਬ[3] ਡਿੱਠੀ ।
ਤਦ ਸੋਚਿਆ ਇਸ ਦੀ ਨੀਤ ਆਪ ਹੀ ਹੋਈ ਪੁੱਠੀ ।
ਪਰ ਬੇ ਪਰ ਸੀ ਇਸ ਵਕਤ, ਚੁੱਪ ਦੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਗਈ ।
ਘਰ ਦੇ ਨੌਕਰ ਦਾ ਵਾਰ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿ ਗਈ ।
ਕੇਵਲ ਮਿੰਨਤ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ 'ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ।
ਸਭ ਕੁਝ ਸੀ ਤੇਰੀ ਵਸਤ ਆਏ ਜਦ ਚੱਲ ਦੁਆਰੇ ।
ਜੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਸਾਂਭ ਅਸਾਂ ਤਦ ਕਹਿਣਾ ਕੀ ਸੀ ?
ਰਾਤੀ ਇਸ ਛੱਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਹੀ ਸੀ ?
ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰੋਸ ਅਸਾਡਾ ਉੱਪਰ ਤੇਰੇ ।
ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਰੁਪਏ, ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ ।
ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋਇ ਕੇ ਵਿਪ੍ਰ[4] ਬੋਲਿਆ ।
ਮਾਤਾ ਇਹ ਝੂਠ ਤੂਫਾਨ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਤੋਲਿਆ ।
ਮੈਂ ਲੈ ਆਯਾ ਸਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ।
ਫਲ ਪਹੁੰਚਾਯਾ ਜੇ ਖੂਬ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ?
ਇਸ ਦਰਬ[5] ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਘਰ ਮਿਲੀ ਬਹਾਰੀ[6] ।
ਅਰ ਤੁਸਾਂ ਹੋਰ ਇਕ ਊਜ ਲਗਾਈ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ।
ਏਹੋ ਬਦਲਾ ਉਪਕਾਰ ਮੇਰੇ ਦਾ ਦੇਣਾ ਸੀਗਾ ?
ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਰਹੋ ਤਿਆਰ ਇਦ੍ਹਾ ਫਲ ਖੂਬ ਮਿਲੀਗਾ ।
ਮਾਤਾ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਦੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਗਈ ਜੀਉ ਭਿਆਣੀ[7] ।
ਪਰ ਮਿਸਰ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਨਿਕਲੇ ਧੂਆਂ ਨਾਸਾਂ ਥਾਣੀਂ[8] ।

---

[1] ਸਵਾਮੀ (ਮਾਲਕ) ਦਾ ਹੀ ਘਾਤ ਕਰਨਾ ।
[2] ਰੌਲਾ, ਭੜਥੂ ।
[3] ਅਲੋਪ ।
[4] ਬ੍ਰਾਹਮਣ ।
[5] ਧਨ ।
[6] ਝਾੜੂ ਫਿਰ ਗਿਆ, ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਭੀ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ।
[7] ਘਬਰਾਈ ।
[8] ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ।

ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਪਰਸੰਨ ਉੱਪਰੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਜਿਤਾਵੇ।
ਅਰ ਪਾਪ ਲੁਕਾਵਨ ਹੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਤਾਲ ਬਣਾਵੇ।
ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਫੁਰੀ ਵਿਚਾਰ, ਸਮਾਂ ਹੈ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੁਹੇਲਾ,
ਇਹ ਕਜ਼ੀਆ ਹੀ ਮੁਕ ਜਾਇ ਅੱਜ ਤਾਂ ਸੋਹਣਾ ਵੇਲਾ।
ਦੁਸ਼ਮਨ ਹਨ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਭਾਲਦੇ।
ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਦਿਆਂ ਫੜਾਇ ਹੋਣਗੇ ਗ੍ਰਾਸ[1] ਕਾਲ[2] ਦੇ।
ਨਾ ਘਰ ਲਜਾਵਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਕੋਈ ਲਾਇਗਾ।
ਨਾ ਇਸ ਚੋਰੀ ਦਾ ਖੋਜ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਗਾ।
ਇਕ ਪਾਪ ਕਮਾ ਕੇ ਮੂੜ੍ਹ ਸੀਸ ਤੇ ਭਾਰ ਉਠਾਯਾ।
ਇਕ ਘੋਰ ਪਾਪ ਦੇ ਨਾਲ ਓਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਲਾਹਿਆ।
ਇਸ ਫੁਰਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅਤਿ ਮਲੀਨਤਾ ਨਾਲ ਘੇਰਿਆ।
ਅਰ ਚਾਹੇ ਆਪਣੀ ਸਵਾਮੀ-ਬੰਸ[3] ਪੁਰ ਛੁਰਾ ਫੇਰਿਆ।
ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਚੁਪ ਚਾਪ, ਪਾਪ ਦਾ ਮਨ ਅਕੁਲਾਯਾ[4]।
ਅਰ ਨਗਰ ਦੇ ਇਕ ਤੁਰਕ ਪੈਂਚ ਦੇ ਘਰ ਚਲ ਆਯਾ।
ਭਾਂਡਾ ਸਭ ਦਿਤਾ ਫੋੜ ਓਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬਿਠਾ ਕੇ।
ਪੈਰਾਂ ਪਰ ਮਾਰੀ ਕਹੀ ਨੀਚ ਨੇ ਹੱਥੀਂ ਜਾ ਕੇ।
ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੜਕੇ ਤੁਸਾਂ ਆਣ ਕੇ ਫੜ ਲੈ ਜਾਣਾ।
ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਇਨਾਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਦਿਲਵਾਨਾ।

ਨਵਾਬ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਤੱਦੀ ਤੇ ਅਨੀਤੀ

ਸਹੇੜੀ ਦੇ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਉਸੇ ਦਮ ਸ਼ੇਰ ਹੋ ਗਏ।
ਗੁਰ ਅੰਸ ਫੜਾਵਨ ਹੇਤ ਤੁਰਤ ਦਲੇਰ ਹੋ ਗਏ।
ਮਾਨੋ ਇਕ ਆਈ ਈਦ, ਅਨੰਦ ਮਹਾਨ ਕਰਣ ਨੂੰ।
ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੈ ਦੋ ਲਾਲ ਅੱਜ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਣ ਨੂੰ।
ਘਰ ਗਿਰਦੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇ ਪਕੜ ਲਏ ਬਾਲ ਅਵਾਣੇ।
ਅਰ ਬਹਿਲੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇ ਤੁਰੇ ਲੈ ਕੇ ਜਰਵਾਣੇ।
ਚਹੁੰ ਕੋਹਾਂ ਪਰ ਸਰਹੰਦ ਘੜੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾਯਾ।
ਨਵਾਬ ਪਾਸ ਇਹ ਸਦ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਜਾਇ ਸੁਣਾਯਾ।
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਲ ਹੈ ਬੁਢੀ ਮਾਈ।

---

[1]ਗਰਾਹੀ।
[2]ਮੌਤ।
[3]ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਦੀ ਉਲਾਦ।
[4]ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇਆ।

ਸਾਈਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਸਾਡੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ।
ਇਹ ਸੁਣ ਖਿੜਿਆ ਨਵਾਬ ਨਾ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਸਮਾਵੇ ।
ਅਰ ਪਾਪ ਮਨੋਰਥ ਸਿਧ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪਕਾਵੇ ।
ਮਾਤਾ ਦੋਨੋ ਲਾਲ ਬੁਰਜ ਦੇ ਵਿਚ ਉਤਰਾਏ ।
ਭਲਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਲਗਨ ਠਰ੍ਹਾਏ ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ਚਿਤ ਤਾਰ ਅਕਾਲ ਵਿਚ ਜੋੜ ਰਹੇ ਸਨ ।
ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮੰਨ ਮੁਖੋਂ 'ਗੁਰ ਵਾਹਿ' ਕਹ ਰਹੇ ਸਨ ।
ਪਰ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ।
ਓਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਖੇਲ ਖੇਲ ਹਨ ਮੌਜ ਮਾਣਦੇ ।
ਅਤਿ ਮ੍ਰਿਦੁਲ[1] ਤੋਤਲੇ ਵਾਕ ਬੋਲ ਕੇ ਮਨ ਹਨ ਹਿਰਦੇ ।
ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਮਾਤ ਦੇ ਇਰਦੇ ਗਿਰਦੇ ।
ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੋ ਸੁਕੁਮਾਰ ਪਾਇਲਾਂ ਪਾਇ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਅਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੋ ਨੇਤ੍ਰ ਝੜੀ ਬਰਸਾਇ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਦੋਨੋਂ ਲਾਲ ਗਲੇ ਵਿਚ ਬਾਹਾਂ ਪਾ ਕੇ ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਕੀ ਹੈ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਖਿਆਲ ਏਹ ਨੇਤ੍ਰ ਲੁਕਾਕੇ ?
ਹਾਂ ! ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਬ੍ਰਿਧ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਚੱਲੇ ।
ਅਰ ਰੋਕਦਿਆਂ ਬਲ ਨਾਲ ਅੱਥਰੂ ਰਹਿਣ ਨ ਠੱਲ੍ਹੇ ।
ਪਰ ਹਾਇ ! ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੌਣ ਸੁਣਾਵੇ ਵੇਦਨ[2] ਦਿਲ ਦੀ ।
ਅਰ ਕਹੇ, ਲਾਲ ! ਅੱਜ ਧਰਨਿ ਭਿ ਹੈ ਦੁਖ ਨਾਲ ਦਹਿਲ[3] ਦੀ ।
ਜਿੰਦਾਂ ਅਜ ਹਨ ਮਾਸੂਮ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਈਆਂ ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਾਣੇ ਕੀ ਕਹਿਰ ਕਮਾਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਸਾਈਆਂ ?
ਉੱਠਦੇ ਹਨ ਦੋਨੋ ਹੱਥ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਡੋਰ ਉਠਾਏ ।
ਘੁਟਦੇ ਹਨ ਦੋਨੋ ਲਾਲ ਗਲੇ ਵਿਚ ਬਾਹਾਂ ਪਾਏ ।
ਰੁਕ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੰਠ ਉੱਤਰ ਜਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ ।
'ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਾਲ', ਏਹ ਆਖ ਜੀਭ ਫਿਰ ਚੁਪ ਹੋ ਜਾਏ ।
ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦਿਨ ਬੀਤ, ਸੰਝ ਹੋ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ।
ਚਿੰਤਾ ਮਾਤਾ ਦਾ ਚਿੱਤ ਉਡਾਇ ਅਕਾਸ਼ ਲੈ ਗਈ ।
ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਲਾਲ ਆਪ ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰੇ ।
ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਖਤ ਦੇ ਪਹਿਰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ।

---

[1]ਮਿਠੇ ।
[2]ਪੀੜਾਂ ।
[3]ਕੰਬਦੀ ।

ਬੀਤੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਰਾਤ ਦਿਹੁੰ ਵਖਤਾਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ।
ਲਹੂ ਵਤ ਨੇਤਰ ਲਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਭਰਿਆ ।
ਦੋ ਪਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ[1] ਕਮਲ ਖਿੜ ਖਿੜ ਕੇ ਜਾਗੇ ।
ਅਰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੌਜ, ਬੁਰਜ ਚੜ੍ਹ ਦੇਖਣ ਲਾਗੇ ।
ਬਸਤੀ, ਬਨਰਾ[2], ਆਕਾਸ਼, ਤਿਹਾਂ ਪਰ ਛਾਈ ਨਿਰਾਸੀ ।
ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਮਾਰਨ ਝਾਤ ਜਾਪਦੀ ਘੋਰ ਉਦਾਸੀ ।

ਧਰਮ ਪਰ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਭਯਤਾ ਨਾਲ ਜਾਣਾ

ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਦੋਇ ਬੁਰਜ ਦੇ ਉਪਰ ਆਏ ।
ਮਾਤਾ ਨੇ ਸੁਣ ਖੜਕਾਰ ਲਾਲ ਲੈ ਗੋਦ ਬਿਠਾਏ ।
'ਮਾਤਾ ਕਿਥੇ ਹਨ ਬਾਲ ? ਅਸਾਂ ਹੈ ਨਾਲ ਲਿਜਾਣਾ ।
ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜ਼ਰਾ ਨਵਾਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਣਾ' ।
ਇਸ ਸਮੇਂ, ਹਾਇ ! ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਬ੍ਰਿਧ ਮਾਤਾ ਦੀ ਹੋਈ ।
ਲੱਖ ਸਕੇ ਇਨ੍ਹੂੰ ਮਾਸੂਮ ਪੁਤਰਾਂ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ।
ਸੁਣ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਹ ਵਾਕ ਸੁੰਨ ਦੇ ਸੁੰਨ ਬਹਿ ਗਏ ।
ਉੱਪਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸਾਸ ਹੇਠ ਦੇ ਹੇਠ ਰਹਿ ਗਏ ।
ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਅੰਧੇਰ ਛਾ ਗਿਆ ਹਿਰਦਾ ਡੋਲਿਆ ।
ਅਰ ਰੁਕੇ ਕੰਠ ਦੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਜਾਇ ਬੋਲਿਆ ।
ਨੇਤਰ ਨਿਰਾਸਤਾ ਭਰੇ ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਹਨ ਤਕਦੇ ।
ਅਰ ਹੱਥ ਹੋਏ ਭੈ ਭੀਤ ਮਸੂਮ ਨੂੰ ਹਨ ਢਕਦੇ ।
ਪਰ ਸ਼ੇਰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਕਹੋ ਘਬਰਾਇ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਹਟਾਇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆਇ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਮਾਤਾ ਭਾਣੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਗੱਲ ਨਾ ਆਵੇ ।
ਅਰ ਪਯਾਦੇ[3] ਅਤਿ ਨਿਰਦਈ ਹੋ ਪਏ ਪੀਲੇ ਸਾਵੇ ।
ਜਿਉਂ ਡਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਫੁੱਲ ਤੋੜਦੇ ਹਨ ਫੁਲ ਤੋੜੇ ।
ਤਿਉਂ ਛਾਤੀ ਨਾਲੋਂ ਲਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਰਤ ਵਿਛੋੜੇ ।
ਮਾਤਾ 'ਹੁਕਮੀ' ਖੇਲ, ਨਿਰਦਈ ਲਾਲ ਲੈ ਤੁਰੇ ।
ਬਲਿਦਾਨ ਹੇਤ ਮਾਸੂਮ ਲਾਲ ਚੰਡਾਲ ਲੈ ਤੁਰੇ ।
ਪਰ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਫੁੱਲ ਕੰਵਲ ਕੁਮਲਾਇ ਗਏ ਹਨ ?
ਯਾ ਨਿਰਦਈਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਇ ਘਬਰਾਇ ਗਏ ਹਨ ।

---

[1]ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ।
[2]ਜੰਗਲ ।
[3]ਸਿਪਾਹੀ ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ, ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਉੱਤੇ ।

ਨਹੀਂ ਸ਼ੇਰ ਬਬਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਵਾਂਗ ਨਿਰਭੈ ਖੁਰਦੇ ਹਨ ।
ਅਰ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠਾਂ ਨਾਲ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ।
ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਨਵਾਬੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਏ ।
ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਫਤਹ ਗਜਾਇ, ਸਭਸ ਦੇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਕੰਬਾਇ ।
ਇਹ ਉਮਰਾ ਅਰ ਇਹ ਬੀਰ ਰਸ ਭਰ ਉੱਚ ਬੋਲੇ ।
ਨਿਰਦਈ ਘੋਰ ਨਵਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਕੌਲੇ ।

ਪਾਪੀ ਨਵਾਬ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਦੀ ਨੀਚ ਚਾਲ

ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਹਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ।
ਹੁਣ ਹੀ ਕਰ ਦੇਵੋਂ ਨਾਸ[1], ਜਾਣਗੇ ਫੇਰ ਨਾ ਕੀਲੇ ।
ਮੁਫਤੀ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਫ਼ਤਵਾ[2] ਲਾਯਾ ।
ਅਰ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪਕਾਯਾ ।
ਯਾ ਹੋਵਣ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਾਰੇ ਜਾਵਣ ।
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮਾਰ-ਮਨ ਠਾਰੇ ਜਾਵਣ ।
ਨੇੜੇ ਆਪਣੇ ਸਦਵਾਇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਮ ਦਿਖਲਾ ਕੇ ।
ਪੰਜਰ ਪਰ ਖੰਡ ਚੜ੍ਹਾਇ ਉੱਪਰੋਂ ਪਜਾਰ ਜਤਾ ਕੇ ।
ਕਹਿੰਦਾ ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ! ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਪਿਤਾ ਤੁਹਾਡਾ ।
ਘੇਰੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਆਇ, ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਕੈਦੀ ਸਾਡਾ ।
ਹੁਣ ਉਸ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ।
ਅਰ ਬਲ ਬਹਾਦਰੀ ਧਰਮ ਭਾਵ ਸਭ ਛਡ ਜਾਣਾ ਹੈ ।
ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਭਿ ਚਾਹੁ ਅਰਾਮ ਤਾਂ ਦੀਨ ਕਬੂਲ ਲਵੋ ਹੁਣ ।
ਸਾਡੇ ਹਜ਼ਰਤ[3] ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਣ ਕੇ ਤੁਰਤ ਪਵੋ ਹੁਣ ।
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੀਸ ਕਟਵਾਇ ਜਾਣਗੇ ।
ਬਿਨ ਭਿੱਠੇ ਜਗਤ ਬਹਾਰ ਫੁੱਲ ਕੁਮਲਾਇ ਜਾਣਗੇ ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਸ ਭਰਿਆ ਉੱਤਰ

ਦੋਹਰਾ

ਫਰ ਅਰ ਪਜਾਰ ਨਵਾਬ ਦਾ ਦੇਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ।
ਆਪੋਂ ਵਿਚ ਦੀ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ।
ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਵਡ ਬੀਰ ਬੋਲਿਆ, ਸੁਣੋਂ ਖ਼ਾਨ ਜੀ ।
ਜਨਮੇ ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖਾਤਰ ਸਤ ਬਚਾਨ ਦੀ ।

---

[1] ਖਤਮ ।
[2] ਹੁਕਮ ।
[3] ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਇਥੇ ਭਾਵ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਤ ਧਰਮ ਬਚਾਵਣ ।
ਅਰ ਪਾਪ ਰਾਜ ਦੀ, ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸ਼ਕ ਉਡਾਵਣ ।
ਉਸ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਬਾਲ ਅਞਾਣੇ ।
ਜਿਸ ਅਗੇ ਭੇਡਾਂ ਵਾਂਗ ਨਸਦੇ ਤੁਸੀਂ ਮੁਤਾਣੇ ।
ਕੀ ਹੋਯਾ ? ਜੇ ਅਜ ਅਸੀਂ ਆ ਗਏ ਕਾਬੂ ਤੇਰੇ ।
ਕਦ ਘਬਰਾਂਦੇ ਹਨ ਸ਼ੇਰ ਆਣ ਗਿਦੜ ਦੇ ਘੇਰੇ ?
ਉਹ ਧਰਮ ਜਿਦੀ ਰਖਯਾ ਹਿਤ ਪਧਾਰੇ ਪਿਤਾ ਅਸਾਡੇ ।
ਸੁਖ ਚੈਨ ਆਪਣੇ ਵਾਰ ਮਗਰ ਪੈ ਰਹੇ ਤੁਹਾਡੇ ।
ਉਹ ਧਰਮ ਪਯਾਰਾ, ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?
ਫੜ ਬਾਂਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ, ਪਿੱਛੇ ਕਿੱਧਰ ਭਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।
ਜੋ ਖੇਤੀ ਸਾਡੇ ਵਡ ਵਡੇਰੇ ਬੀਜ ਗਏ ਹਨ ।
ਅਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਯਾਰੇ ਸਿੰਜ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਉਹ ਸਤਯ ਧਰਮ ਦਾ ਬਾਗ ਅਸੀਂ ਜੇ ਕੱਟ ਵਗਾਈਏ ।
ਤਦ ਜੀਵਨ ਹੈ ਕਿਸ ਕੰਮ, ਕਿਉਂ ਨ ਫਿਰ ਮਰ ਹੀ ਜਾਈਏ ?
ਇਹ ਮੌਤ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ ਮੌਤ ਕਹੀਦੀ ।
ਡਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤੋਂ, ਸੁਖ ਦੇ ਲੋਭੀ ਕਾਇਰ,[1] ਗੀਦੀ[2] ।

ਧਰਮ ਦੇਸ਼ ਹਿਤ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਆਏ ਹਾਂ

ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਵਡ ਵਡੇਰੇ, ਬਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਆਏ ।
ਅਰ ਸਤਯ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਘੁਮਾਏ ।
ਅਜ ਅਸੀਂ ਭੀ ਜੇ ਬਲਿਦਾਨ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ।
ਤਦ ਧੰਨਯ ਭਾਗ ਕਹਿ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸੌਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ।
ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਹਨ ਸਰੀਰ, ਜਿਗਰ ਪਰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਹਨ ।
ਇਹ ਸਮਝ ਰਖੋ ਦੋ ਸ਼ੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਖੜੇ ਹਨ ।
ਦੋ ਦਿਨ ਦੇ ਜੀਵਣ ਹੇਤ, ਸਦਾ ਦਾ ਧਰਮ ਸਹਾਈ ।
ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਨਾ ਏਸ ਧਰਮ ਦੀ ਹੋਗੁ ਜੁਦਾਈ[3] ।
ਜਦ ਤਕ ਕਾਇਮ ਹੈ ਸਰੀਰ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਰਹੇਗੀ ।
ਤਦ ਤਕ ਇਹ ਸਿਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਧਰਮ ਦੀ ਆਣ ਰਹੇਗੀ ।
ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਘੇਰ ਜਿ ਸਜਾਲ[4] ਬਣਾਏ ਚਾਹੋ ।

---

[1] ਡਰਪੋਕ ।
[2] ਡਰਾਕਲ ।
[3] ਵਿਛੋੜਾ ।
[4] ਗਿੱਦੜ ।

ਅਣਹੋਣੀ ਹੈ ਇਹ ਬਾਤ, ਖਯਾਲ ਇਹ ਦਿਲ ਤੋਂ ਲਾਹ ।
ਹੁਣ ਓਹ ਦਿਹਾੜੇ ਗਏ ਜਦੋਂ ਤਲਵਾਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ।
ਲੈਂਦੇ ਸਓ ਧਰਮੋਂ ਡੇਗ ਮੌਤ ਦੀ ਮਿਰਗੀ ਪਾ ਕੇ ।
ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਹਰਿ[1] ਸ਼ੇਰ ਜਗਤ ਪਰ ਜਾਗ ਪਏ ਹਨ ।
ਅਰ ਦੇਸ਼ ਬਚਾਵਣ ਹੇਤ ਟਹਿਲ ਪਰ ਲਾਗ ਪਏ ਹਨ ।
ਉਹ ਡੂੰਮ ਡਰਾਵੇ ਗਏ, ਦਾਲ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਗਲੇਗੀ ।
ਬਲਬੀਰ ਖਾਲਸੇ ਪਾਸ, ਪੇਸ਼ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ ।

ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਜ਼ਾਲਮ ਨਵਾਬ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਘਾਤੀ ਚਾਲ

ਦੋਹਰਾ

ਦੇਖ ਦਲੇਰੀ ਬਾਲ ਦੀ ਰਹੀ ਕਚਹਿਰੀ ਦੰਗ ।
ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਸਰੀਰ ਪਰ, ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੇਰ ਨਿਹੰਗ[2] ।
ਇਹ ਜਿਗਰਾ ਦੇਖ ਨਵਾਬ ਚੁੱਪ ਦਾ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਗਿਆ ।
ਖੱਟੇ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦੰਦ, ਝੱਗ ਦੇ ਵਾਂਗ ਬਹਿ ਗਿਆ ।
ਮੂੰਹ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮੋੜ ਦੂਏ ਵੱਲ ਅੱਖ ਉਠਾਈ ।
ਅਰ ਦੰਦ ਦੁੱਧ ਦੇ ਦੇਖ ਚਾਹੁੰਦਾ ਮਾਯਾ ਪਾਈ ।
ਡੂੰਮੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਖਰਬੂਜੇ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ।
ਲਗਾ ਬਾਲਕ ਭਰਮਾਣ ਜੀਭ ਪਰ ਚਰਬੀ ਲਾ ਕੇ ।
ਕਿਉਂ ਬੀਬਾ ਬਰਖੁਰਦਾਰ, ਸਲਾਹ ਕੀ ਹੈ ਕੀਕੂਰ ਤੇਰੀ ?
ਇਸ ਦੇ ਵਾਂਗਰ ਨਾ ਤੂੰ ਭੀ ਕਿਧਰੇ ਕਰੀਂ ਦਲੇਰੀ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਤੀਕ ਤੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਮਰ ਜਾਸੀ ।
ਧੜ ਤੋਂ, ਤਿਖੀ ਤਲਵਾਰ, ਸੀਸ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਾਸੀ ।
ਪਰ ਤੂੰ ਜੇ ਮੇਰਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨ ਕੇ ਦੀਨ ਫੜੇਂਗਾ ।
ਤਦ ਸ਼ਾਹੀ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿਚ ਅਜ ਹੀ ਜ਼ਾਇ ਵੜੇਂਗਾ ।
ਲੱਡੂ ਮਿਠਿਆਈ ਖੀਰ ਕੜਾਹ ਪੁਲਾਓ ਖਾਣ ਨੂੰ ।
ਗੋਟੇ ਤਿੱਲੇ ਦੇ ਮੜ੍ਹੇ ਕਪੜੇ ਗਲ ਹੰਢਾਣ ਨੂੰ ।
ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਖਿੱਦੋ ਅਰ ਖਿਡਾਉਣੇ ਅਤਿ ਮਨ ਮੋਹਣੇ ।
ਚੜ੍ਹਨੇ ਨੂੰ ਪੀਨਸ[3], ਘੋੜੇ, ਪੰਘੂੜੇ, ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ।
ਨੌਕਰ ਲੌਂਡੀ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣਗੇ ਟਹਿਲ ਕਰਣ ਨੂੰ ।
ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਤਯਾਰ ਮਿਲਣਗੇ ਸੈਲ ਕਰਣ ਨੂੰ ।

---

[1] ਸਿੰਘ ।
[2] ਅਨਚਿੰਤ, ਦਲੇਰ ਜਾਂ ਮਗਰ ਮੱਛ ।
[3] ਪਾਲਕੀ ।

ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਮੋਤੀ ਜੜੇ ਮਿਲਣਗੇ ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਨੂੰ।
ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਉਣੇ ਪਲੰਘ ਮਿਲਣਗੇ ਸੌਣ ਬਹਿਣ ਨੂੰ।
ਫਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਲਦੇ ਬਾਗ, ਫੁਹਾਰੇ ਜਲ ਦੇ ਚਲਦੇ।
ਤੋਤੇ ਅਰ ਮੋਰ ਚਕੋਰ ਫਿਰਨਗੇ ਵਿਚ ਟਹਿਲਦੇ।
ਨੌਕਰ ਆ ਕੇ ਹਥ ਜੋੜ ਹਜ਼ੂਰ ਹਜ਼ੂਰ ਕਹਿਣਗੇ।
ਖਰਚਣ ਨੂੰ ਮੋਹਰਾਂ ਨਾਲ ਜੇਬ ਭਰੇ ਰਹਿਣਗੇ।
ਜਿਸ ਗਲ ਦੀ ਹੋਸੀ ਲੋੜ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਮਿਲੇਗੀ।
ਨਿਤ ਨਵੀਂ ਸੇਜ ਇਕ ਨਵੀਂ ਹੋਰ ਪੋਸ਼ਾਕ ਮਿਲੇਗੀ।
ਤੂੰ ਏਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਆਨੰਦ ਭੋਗਣੇ ਹਨ ਜਹਾਨ ਦੇ,
ਯਾ ਕਰਣੀ ਮੌਤ ਕਬੂਲ ਸੋਚ ਲੈ ਨਾਲ ਧਯਾਨ ਦੇ।

ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ

ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਇਕ ਚਿੜੀ ਵਿਖਾ ਕੇ,
ਹੁਣ ਡਿਠਾ ਬਾਲਕ ਵਲ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਘੂਰੀ ਪਾ ਕੇ।
ਪਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਖੜਾ ਸੀ ਚੁੱਪ ਚੁੱਪਾਤਾ।
ਨਾ ਏਸ ਲੋਭ ਨੂੰ ਨੋਕ ਬਰਾਬਰ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਤਾ।
ਜੋਸ਼ੀਲੀ ਭਰੀ ਗੰਭੀਰ ਤੋਤਲੀ ਉਚਰੀ ਬਾਣੀ।
ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ! ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਏਥੇ ਜਾਣੀ।
ਜਿਸ ਪਾਠਸ਼ਾਲ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਵਿਦਯਾ ਅਸਾਂ ਸਿੱਖੀ ਹੈ,
ਉਥੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰੇਸ਼ਟ ਚੀਜ਼ ਇਕ 'ਧਰਮ' ਲਿਖੀ ਹੈ।
ਦਾਦਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਧਰਮ, ਵਾਸਤੇ ਸੀਸ ਲਾ ਗਏ।
ਅਰ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਾਲ ਪਾ ਗਏ।
ਇਸ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਰੋਜ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।
ਧਰਮੋਂ ਜੋ ਕਰਦੇ ਪਤਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।
ਉਹ ਧਰਮ ਭਲਾ ਮੈਂ ਸੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀਕੁਰ ਛੋੜਾਂ?
ਅਰ ਪਿਤਾ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਕਾਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੋੜਾਂ?
ਜੋ ਰਾਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਅਰ ਖਿਡਾਉਣੇ ਤੁਸਾਂ ਸੁਣਾਏ।
ਮੇਰੇ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰਤੀ ਨਹੀਂ ਪਸਿੰਦ ਆਏ।
ਇਕ ਤੀਰ ਕਮਾਨੋਂ ਬਾਝ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਖੇਡ ਨਾ ਭਾਵੇ,
ਸੋ ਸਾਡੇ ਘਰ ਬੇਅੰਤ ਪਏ ਹਨ ਸੂਹੇ ਸਾਵੇ।
ਜੋ ਧਰਮ ਤਯਾਗ ਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਭੀ ਸੰਪਦ ਲੱਭੇ,
ਤਦ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਾਂ, ਪਰੇ ਲੈ ਜਾਓ ਸਭੇ।
ਏਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਸਮਝਦੇ ਤੁਸੀਂ ਨਿਆਮਤ।
ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਧਰਮ ਚਾਹੀਏ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ।

ਇਕ ਧਰਮ ਰਿਹਾ, ਸਭੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਆਈਆਂ।
ਪਰ 'ਧਰਮ' ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿੱਟ ਅਜੇਹੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪਾਈਆਂ।
ਜੋ ਮੇਰੇ ਵਡੇ ਵੀਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿ ਛਡਿਆ ਹੈ।
ਬਸ ਉਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਮਝ ਮੈਂ ਭੀ ਲੜ ਫੜਿਆ ਹੈ।
ਇਹ ਜਾਨ ਰਹੇ ਯਾ ਜਾਇ, ਪ੍ਰਭੂ 'ਧਰਮ' ਰਹੇਗਾ।
ਇਸ 'ਧਰਮ' ਵਾਸਤੇ ਕਸ਼ਟ ਸਰੀਰ ਬੇਅੰਤ ਸਹੇਗਾ।
ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਮਰਣ ਕਹੀਦੇ ਇਕੋ ਜੇਸੇ।
ਜੀਵਣ ਵਿਚ ਭੀ ਆਨੰਦ ਮਰਣ ਵਿਚ ਸੁਖੀਏ ਵੈਸੇ।
ਜੇ ਜੀਊਂਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਪਕਾਰ ਕਰਾਂਗੇ।
ਮਰ ਗਏ ਤਾਂ ਪਯਾਰੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਦੀਦਾਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਦੋਹਰਾ

ਫੜਕ ਗਿਆ ਨਵਾਬ ਸੁਣ, ਬਾਲਕ ਦੀ ਤਕਰੀਰ।
ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਜਿਗਰਾ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ।
ਇਹ ਵੇਖ ਬੀਰਤਾ ਬਲ, ਨਵਾਬ ਦੇ ਜੀ ਵਿਚ ਆਈ।
ਇਸ ਬਾਲ ਉਮਰ ਵਿਚ 'ਧਰਮ' ਵਿਖੇ ਐਸੀ ਪਕਿਆਈ।
ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੀਨ ਵਿਚ ਰਲ ਇਹ ਜਾਵਣ।
ਤਦ ਵਡੇ ਹੋਇ ਬਿਅੰਤ ਅਸਾਡਾ ਦੀਨ ਵਧਾਵਣ।
ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਕਰਸਣ ਮੋਮ ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ।
ਇਸਲਾਮ ਫੈਲਾਵਣ ਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੇ।
ਉਸ ਰੀਤ ਦਿਆਂ ਤਕਲੀਫ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰ ਭੀ ਜਾਵਣ।
ਅਰ ਮੌਤ ਨਾ ਕਰਨ ਕਬੂਲ, ਅਸਾਡੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਆਵਣ।
ਇਸ ਫੁਰਨੇ ਨੇ ਚੰਡਾਲ ਚਿੱਤ ਤੋਂ ਤਰਸ ਹਟਾਯਾ।
ਅਰ ਕੰਧ ਵਿਚ ਖੁਲਿਹਾਰ ਚਿਣਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਯਾ।

ਕੁੰਡਲੀਆ*

ਹੁਕਮ ਕਸਾਈ ਦੇਂਵਦਾ ਕਾਤਲ ਨੂੰ ਸਦਵਾਇ।
ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲਿਹਾਰ ਕੇ ਕੰਧਾਂ ਦਿਉ ਚਿਣਾਇ।

---

*ਕੁੰਡਲੀਆ ਇਕ ਛੰਦ (ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਾਂ ਤੋਲ) ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 6 ਤੁਕਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਦੋਹਰੇ ਦੀਆਂ (13+11 ਮਾਤਰਾਂ ਹਰ ਤੁਕ) ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਚਾਰ ਰੋਲੇ ਛੰਦ (11+13 ਮਾਤਰਾਂ) ਦੀਆਂ। ਦੋਹਰੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਦਾ ਛੇਕੜਲਾ ਅੱਧ ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਯਤਨ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੰਡਲੀਏ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕੁੰਡਲੀਏ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੂਰਾ ਕੁੰਡਲ ਬਣੇ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲਈ ਏਹੋ ਕੁੰਡਲੀਆ ਵੇਖੋ।

ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਾਇ, ਵਿਚਾਲੇ ਬਾਲਕ ਗੱਡੇ।
ਗਲ ਗਲ ਆਵੇ ਜਦ ਕੰਧ ਤਦੋਂ ਸਿਰ ਦੋਵੇਂ ਵੱਢੇ।
ਦੋਨਾਂ ਕਸ਼ਟ ਅਪਾਰ ਨਾ ਸੁਣਨੀ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ।
ਦਿਓ ਤਸੀਹਾ ਤੁਰਤ, ਦੇਂਵਦਾ ਹੁਕਮ ਕਸਾਈ।

ਏਸ ਦੁਖ ਮਈ ਸਮੇਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ

ਆਕਾਸ਼ ਤੇਰਾ ਭੀ ਜੇਰ ਕਿਹਾ ਅਸਚਰਜ ਮਈ ਹੈ!
ਦੋ ਮਜ਼ੂਮਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖ ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਫੇਰ ਲਈ ਹੈ।
ਏਹ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਫੜੇ ਹਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕਸਾਈਆਂ।
ਮਾਂ ਬਾਪ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਾਸ ਖੜੇ ਜੋ ਲੈਣ ਬਲਾਈਆਂ।
ਇਕ ਦਾਦ ਹੈ ਬੁੱਢੀ ਮਾਤ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਰਾਹ ਤਕੇਂਦੀ।
ਕੂੰਜਾਂ ਵਤ ਕਰ ਕਰ ਯਾਦ ਅਸੀਸਾਂ ਦੂਰੋਂ ਦੇਂਦੀ।
ਤੂੰ ਦਸ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਵਿਥ ਅਜੇਹੀ ਆ ਕੇ ਪਾਈ।
ਏਧਰ ਕੀ ਹੋਵੇ ਕਹਿਰ, ਮਾਤ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਾ ਕਾਈ।
ਮਾਤਾ ਦੇ ਭਾਣੇ ਬਾਲ ਕਚਹਿਰੀ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ।
ਪਰ ਏਧਰ ਏਹ ਤਾਂ ਗੋਦ ਮੌਤ ਦੀ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ।
ਹਾਂ, ਕੌਣ ਸੁਣਾਵੇ ਜਾਇ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਲਾਲ ਤੁਹਾਡੇ।
ਕਰ ਕੂਚ ਜਗਤ ਤੋਂ ਪੈਣ ਲਗੇ ਹਨ ਪੰਧ ਦੁਰਾਡੇ।
ਹਾਂ, ਕੌਣ ਕਹੇ, ਆ ਮਾਤ, ਸੀਸ ਚੁੰਮੇਂ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ।
ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਹੈ ਤਯਾਰ ਸੁਰਪੁਰੀ[1] ਨੂੰ ਅਸਵਾਰੀ।
ਸਭ ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹਾ ਕੇ ਭਾਰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ ਵਣਜਾਰੇ।
ਹੋਏ ਹਨ ਭੇਰ ਤਿਆਰ ਲਟਾਕੇ ਲਾਹ ਕੇ ਸਾਰੇ।
ਹੁਣ ਧਰਮ ਬਚਾਵਣ ਲਗੇ, ਦੋਨੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਕਰਕੇ।
ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਗਲੀ ਵਿਚ ਖੜੇ, ਤਲੀ ਪਰ ਸਿਰ ਨੂੰ ਧਰ ਕੇ।
ਮਾਸੂਮ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜ ਧਰਮ ਦਾ ਫੁੱਲ, ਫਲ ਪਿਆ।
ਬਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬੀਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਵਾਹ ਚਲ ਪਿਆ।
ਆ ਮਾਤਾ! ਆ ਕੇ ਦੇਖ, ਪੋਤਰੇ ਛੋਟੇ ਤੇਰੇ।
ਆ ਬੇਦਰਦਾਂ ਦੇ ਹਥ, ਲਗੇ ਹੁਣ ਚੁਕਣ ਡੇਰੇ।
ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਤ ਅਬਰੋਇ[2], ਕੌਮ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਣ ਨੂੰ।
ਲਕ ਬੱਧੀ ਹੋਣ ਤਿਆਰ ਮੌਤ ਦਾ ਜਾਮ[3] ਰਖਣ ਨੂੰ।

---

[1]ਸਵਰਗ।
[2]ਇਜ਼ਤ।
[3]ਪਿਆਲਾ।

ਜਾਂਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਚੁੰਮ ਲੈ ਸਾਹਵੇਂ ਆ ਕੇ ।
ਕਰਨਾ ਹੈ ਫਿਰ ਪਰਕਾਸ਼, ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਕਾਸ਼ੀਂ ਜਾ ਕੇ ।

ਕੁੰਡਲੀਆ

ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਲਾਲ ਦੋ ਤੁਰੇ ਜਲਾਦਾਂ ਨਾਲ ।
ਜਿੱਧਰ ਜਿੱਧਰ ਲੰਘਦੇ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਹੜਤਾਲ ।
ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਹੜਤਾਲ ਮਚ ਗਈ ਹਾਹਾਕਾਰੀ ।
ਤ੍ਰਾਸ ਤ੍ਰਾਸ ਕਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪੁਰਖੇ ਨਾਰੀ ।
ਨੈਣ੍ਹ ਵਹਾਂਦੇ ਤੁਰੇ ਮਗਰ ਸਭ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ।
ਤੁਰੇ ਜਲਾਦਾਂ ਨਾਲ ਲਾਲ ਜਦ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ।

ਰਾਜ ਦੀ ਤੇਸੀ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਕੋਮਲ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਪੀੜੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ

ਨਗਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਜਾਇ ਜਲਾਦਾਂ ਕੋਮਲ ਕਲੀਆਂ ।
ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਤੋਂ ਲਗੇ ਚੜ੍ਹਾਵਣ ਸੁੰਦਰ ਬਲੀਆਂ ।
ਇੱਟਾਂ ਗਾਰਾ ਲੈ ਰਾਜ ਲਗੇ ਇਕ ਕੰਧ ਉਸਾਰਨ ।
ਨੀਂਹ ਉੱਪਰ ਫੜ ਜਲਾਦ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ਖਲ੍ਹਾਰਨ ।
ਉਸਰਦੀ ਜਾਵੇ ਕੰਧ, ਵਿਚ ਏਹ ਧੱਸਦੇ ਜਾਵਣ ।
ਪਰ ਬੀਰ ਹਿੰਦ, ਇਸ ਕਸ਼ਟ ਵਿਖੇ ਭੀ ਹਸਦੇ ਜਾਵਣ ।
ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਸੀ ਮਨਜ਼ੂਰ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਕਸਾਈ ।
ਇੱਟਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਨ ਵਿਚ ਜਾਇ ਧਸਾਈ ।
ਛਿਲੀਂਦੇ ਜਾਵਣ ਅੰਗ, ਹੱਡੀਆਂ ਖਾਣ ਕੜਾਕੇ ।
ਪਰ ਬਾਲ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਬੀਰ ਨਾ ਦੇਖਣ ਅੱਖ ਉਠਾ ਕੇ ।
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰਿ ਧਯਾਨ, ਮੁਖਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ।
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਖੁਮਾਰ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਾਨੀ ।
ਲੱਤਾਂ ਹੋ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ, ਕੰਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਈਆਂ ।
ਛੱਡੀ ਨਾ ਕੋਈ ਕਸਰ, ਸਤਾਉਣ ਵਿਚ ਕਸਾਈਆਂ ।
ਏਨੇ ਨੂੰ ਆਪ ਨਵਾਬ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਆਯਾ ।
ਪਰ ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਉਸੇ ਹੀ ਹਠ ਵਿਚ ਪਾਯਾ ।
ਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ 'ਸੀ' 'ਹਾਇ' ਨਾ ਮੂੰਹ ਪਰ ਗਿਲਹ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ।
ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਦੇ ਵਿਚ ਲਾਇ ਰਹੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਤਾਰੀ ।
ਇਹ ਜਿਗਰਾ ਦੇਖ ਨਵਾਬ, ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ।
ਅਰ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਦੇਖ ਕੇ ਲੱਗਾ ਧੱਕਾ ।

ਨਿਰਦਈ ਨਵਾਬ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ

ਝੱਟ ਪਾਸ ਆਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਸੁਣਾਓ ਬਰਖੁਰਦਾਰੋ,

ਹੁਣ ਦੇਖ ਲਿਆ ਜੋ ਕਸ਼ਟ ਅਜੇ ਭੀ ਹਠ ਨੂੰ ਹਾਰੋ ।
ਹੋ ਜਾਓ ਮੁਸਲਮਾਨ ! ਮੰਨ ਕੇ ਮੇਰੀ ਆਖੀ ।
ਮੈਂ ਪੁੱਤਰ ਲਊਂ ਬਣਾਇ ਲੈ ਲਓ ਅੱਲਾ ਸਾਖੀ[1] ।
ਹੁਣ ਭੀ ਹੈ ਵਕਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਾਇ ਲਵਾਂਗਾ ।
ਅਰ ਕਾਲ ਬਲੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹੁਣੇ ਛੁੜਾਇ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਹੇ ਪਾਪੀ ਨਵਾਬ ਸਾਡੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਚ ਹੁਣ ਭੰਗ ਨਾ ਪਾ

ਏਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬੋਲੇ ਬੀਰ, 'ਪਾਪੀਆ' ਹੱਟ ਜਾ ਅਗੋਂ ।
ਕਿਉਂ ਸਾਡੀ ਲਿਵ ਦੇ ਵਿਚ ਭੰਗ ਆ ਪਾਵਣ ਲਗੋਂ ?
ਜ਼ਿੰਦਾਂ ਏਹ ਧਰਮ ਤਿਆਗ, ਜੀਊਣਾ ਕਦੇ ਨਾ ਚਾਹੁਣ ।
ਏਹ ਤੇਰੇ ਕਪਟੀ ਵਾਕ ਅਸਾਡਾ ਚਿੱਤ ਦੁਖਾਉਣ ।
ਏਹ ਦੁੱਖ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਹੋਇ ਕੇ ਭਾਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
ਅਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀੜ ਨੂੰ ਖਾਇ ਗਇਆ ਹੈ ।
ਇਹ ਧਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਲੀ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਊ ।
ਅਰ ਦੁਸ਼ਟ ਦਾ ਰਾਜ, ਮੂਲ ਉਖਾੜਨ ਦੇ ਕੰਮ ਆਊ ।
ਏਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ, ਸ਼ਤਾਬੀ ਪੂਰ ਭਰੇਗਾ ।
ਅਰ ਪਾਪ ਰਾਜ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਨਾਸ ਕਰੇਗਾ ।
ਓਹ ਸ਼ਾਂਤ ਦਿਹਾੜੇ ਆਇ ਰਹੇ ਹਨ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ।
ਹੋਵਣਗੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਗਰਕ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰ ਭਰ ਬੇੜੇ ।
ਸੁਣ ਕੇ ਨਵਾਬ ਫਿਟਕਾਰ, ਹੋ ਗਿਆ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ।
ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਤੱਕ ਨਾ ਸੱਕੇ ਅੱਖੀਂ ਕਾਣੀ ।
ਫਿਰ ਕੰਧ ਉਸਾਰਣ ਹੇਤ, ਹੁਕਮ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਯਾ ।
ਹੁਣ ਰਾਜਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਓਹੋ ਇੱਟ ਖੜੱਕਾ ਲਾਯਾ ।
ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਆਯਾ ਪੇਟ, ਪੇਟ ਤੋਂ ਹਿੱਕ ਆ ਗਈ ।
ਇਹ ਕਸ਼ਟ ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਦੇਖ, ਲੁਕਾਈ ਬਿਲਬਿਲਾ ਗਈ ।
ਸ੍ਰੀ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਜਦ ਇੱਟ ਠੁੱਕ ਗਈ ।
ਛਾਤੀ ਪਰ ਆ ਕੇ ਭਾਰ ਲਹੂ ਦੀ ਚਾਲ ਰੁੱਕ ਗਈ ।
ਖਿਚ ਖਿਚ ਕੇ ਔਖੇ ਸਾਹ ਲਮੇਰੇ ਆਉਣ ਲਗੇ ।
ਵਡੇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਵਲ ਵੇਖ ਧੌਣ ਲਮਕਾਉਣ ਲਗੇ ।

ਹੇ ਰਾਜ ਪਹਿਲੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਟਾਂ ਲਾ ਕੇ ਏਸ ਕੰਧ ਵਿਚ ਚਿਣਨ ਦਾ ਹਸਾਨ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇ

ਸ੍ਰੀ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦੇਖ, ਵੀਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਉਖੇਰੀ ।
ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੁਕਮ ਗਲ ਇਕ ਮੰਨੋ ਮੇਰੀ ।

---

[1] ਗਵਾਹ ।

'ਪਹਿਲੇ ਹੁਣ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੁਰਤ ਬਣਾਓ।
'ਛੋਟੇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਦੀ ਕਸ਼ਟ ਦਸ਼ਾ ਨਾ ਹੋਰ ਦਿਖਾਓ।
ਮੈਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੋਵਾਂ ਕਾਲ, ਜਾਇ ਇਹ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੇ।
ਇਹ ਕਰਦੋ ਇਕ ਹਸਾਨ, ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਤਰਲੇ ਤੇਰੇ।
ਹਾਂ, ਇਸ ਜਿਗਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕਿਦ੍ਹਾ ਦਿਲ ਰਹੇ ਠਲ੍ਹਿਆ ?
ਹੋ ਮੋਮ ਢੱਲ ਗਿਆ ਰਾਜ, ਨੇਤ੍ਰ ਤੋਂ ਨੀਰ ਚਲਿਆ।
ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਬਾ ਆਇ, ਡਿਗ ਪਈ ਤੇਸੀ ਕਾਂਡੀ।
ਡਿੱਗਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਪ ਰਹੀ ਨਾ ਸੁਰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
ਪੱਥਰ ਦਾ ਦਿਲ ਜਲਾਦ, ਖੜਾ ਸੀ ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ।
ਨੇੜੇ ਆ ਧੂਹ ਤਲਵਾਰ ਦੁਹਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਉਤਾਰੇ।
ਇਹ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇਖ ਮਹਾਨ ਧਰਤ ਦੀ ਧੀਰ ਬਹਿ ਗਈ।
ਕੰਬਣ ਲਗੀ ਦੁਖ ਨਾਲ, ਪਾਪ ਦੀ ਕੰਧ ਢਹਿ ਗਈ।
ਇਕ ਚੜ੍ਹੀ ਹਨੇਰੀ ਲਾਲ, ਛਾ ਗਿਆ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ।
ਇਕ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਨੇ ਆਣ, ਪਾ ਲਿਆ ਮਾਨੋ ਘੇਰਾ।
ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਘ ਨੌਬਤਾਂ ਲਗੇ ਬਜਾਵਨ।
ਕਰ ਸੱਤਜ ਧਰਮ ਜੈਕਾਰ ਦੇਵਤੇ ਫੁੱਲ ਬਸਾਵਣ।
ਦੋ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਲਾਲ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬਲੀ ਹੋ ਗਏ।
ਅਰ ਪਾਵਨ[1] ਲਹੂ ਵਹਾਇ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਧੋ ਗਏ।
ਲਾ ਗਏ ਧਰਮ ਦਾ ਬਾਗ, ਸੱਤਜ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਬਨ੍ਹਾ ਗਏ।
ਆਪਣੇ ਸੀਸਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਰ ਬਚਾ ਗਏ।

ਸਵੈਯਾ*

ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਨ ਬਚਾਇ ਗਏ, ਦੋ ਸੀਸ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਰ ਗਏ।
ਨਹਿੰ ਆਂਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਣ ਦਿਤੀ, ਆਪਣੇ ਪਰ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਗਏ।
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਲਈ, ਆਕਾਸ਼ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਏ।
ਸੋਭਾ ਦੀ ਸਿਰ ਪਰ ਧਰ ਕਲਗੀ, ਕਲਗੀਧਰ ਸੁਤ[2] ਤਨ ਵਾਰ ਗਏ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਯਾ

ਇਹ ਪਾਇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਲਾਲ, ਗੁਰਪੁਰੀ ਕਰੇ ਚਲਾਣੇ।
ਉਤ ਮਾਤਾ ਰਹੀ ਉਡੀਕ ਬੁਰਜ ਵਿਚ, ਬਾਲ ਇਞਾਣੇ।

---

[1]ਪਵਿਤ੍ਰ।

*ਸਵੱਈਆ ਭੀ ਇਕ ਕਾਵਿ ਤੋਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੋ ਕਈ ਭੇਤ ਹਨ, ਇਹ ਸਵਈਆ 16+15 ਮਾਤਰਾਂ ਹਰ ਤੁਕ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਾਤ੍ਰਕ ਸਵੱਈਆ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

[2]ਪੁੱਤਰ।

ਪਲ ਪਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਯਾਦ ਬੜਾ ਚਿਰ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ ।
ਲਾਲਾਂ ਨਹਿੰ ਮੁੜ ਕੇ ਆਣ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ।
ਵਾਟਾਂ ਤਕਦੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਆਣ ਸੁਣਾਯਾ ।
ਮਾਤਾ, ਅਜ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਧ੍ਰੋਹ ਕਮਾਯਾ ।
ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ ਡਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕਰਾਯਾ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ।
ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਰ ਦਿਤੇ ਡੇਗ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ।
ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਲੀਤਾ ਲੁੱਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਧੇਰ ਮਚਾ ਕੇ ।
ਤੇਰੇ ਦੋ ਲਾਲ ਮਸੂਮ, ਕੁਹਾਏ ਕੰਧ ਚਿਣਾ ਕੇ ।
ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬੁੱਢੀ ਮਾਤ ਚੁੱਪ ਦੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਗਈ ।
ਖਾ ਗ਼ਮ ਦੀ ਜਿਗਰ ਕਟਾਰ ਕਲੇਜਾ ਪਕੜ ਬਹਿ ਗਈ ।
ਅੱਖੀਂ ਛਾਯਾ ਅੰਧੇਰ ਕੁਝ ਨਾ ਦਿਸੇ ਭਾਲੇ ।
ਡਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਜਿਉਂ ਪੱਤ ਮਾਰਦਾ ਖ਼ੂਨ ਉਛਾਲੇ ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੁਖੋਂ ਉਚਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਅਲਾਯਾ ।
ਹੈਂ ਪਿਤਾ, ਧੰਨਯ ! ਜਿਸ ਬਾਲ ਮਸੂਮਾਂ ਨੂੰ, ਬਲ ਪਾਯਾ ।

God give us men, a time like this demands
strong minds, great hearts, true faith and ready hands,
Men whom the spoils of office cannot buy
Men who possess opinions and a will;
Men who have honour-men who will not lie;
Men who can stand before a demagogue
And scorn his treacherous flatteries without winking;
Tall men sun-crowned, who live above the fog
In public duty and in private thinking* —Anon.

---

*ਹੇ ਰੱਬਾ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੇਹ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਪਕੇ, ਦਿਲ ਵੱਡੇ, ਸਿਦਕ ਸੱਚੇ ਤੇ ਹੱਥ ਤਿਆਰ ਹੋਣ;
ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਦਵੀ ਦਾ ਲਾਲਚ ਮਾਰ ਨਾ ਸੱਕੇ:
ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਖਰੀਦ ਨਾ ਸੱਕੇ;
ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਮੱਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦਾ ;
ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਜੋ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਣ;
ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਭੀੜਾਂ ਦੇ ਦੈਂਤ ਅੱਗੇ ਡਟ ਸਕਣ;
ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਠਗੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ਾਮਦਾਂ ਨੂੰ ਝਕਣ ਬਿਨਾਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰ ਸਕਣ
ਉੱਚੇ ਮਨੁਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤਾਜ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਧੁੰਦ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਹਿਣ,
ਸਮਾਜ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤੇ ਜਾਤੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ— (ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ)

ਦਾਦੀ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪੋਤ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਇਕੋ ਅੰਗੀਠੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਸਕਾਰ

ਇਸ ਧੰਨਜਵਾਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਇਜੇਹੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਏ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤਿਆਗ ਤੁਰਤ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਏ।
ਵਿਚ ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਲਾਲ ਪੁਚਾਏ ਗੋਦੀ ਪਾ ਕੇ।
ਅਰ ਬੈਠੇ ਵਿਚ ਵਿਮਾਨ ਪੋਤਰੇ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕੇ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਣ ਧਰਮ ਦੇ ਬੀਰ ਉਠਾਏ।
ਪਜਾਰੀ ਦਾਦਾ ਦੀ ਗੋਦ-ਚਿਖਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾਏ।
ਕਠਾ ਕੀਤਾ ਸਸਕਾਰ ਇਕ ਅੰਗੀਠਾ ਲਾ ਕੇ।
ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤਜਾਰ, 'ਫਤਹ ਗੜ੍ਹ'[1] ਨਾਂ ਰਖਾ ਕੇ।
ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ, ਜਗਤ ਦੁਖ ਟਾਰ ਸਿਧਾਏ।
ਅਰ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਹਿ ਜਾਇ ਆਕਾਸ਼ੀਂ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਾਏ।

ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਲਾਈਟ ਹਾਊਸ

ਉਸਰਿਆ 'ਲਾਈਟ ਹਾਊਸ'[2] ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਖਾਣ ਦਾ।
ਅਰ 'ਧਰਮ, ਪੁਰੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਇ ਕੇ ਮੁਕਤ ਪਾਣ ਦਾ।
ਲੱਗੇ ਮੇਲਾ ਹਰ ਸਾਲ ਫਤਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਵਾਰੇ।
ਜੁੜ ਸੰਗਤ ਤੇਰਾ ਪੋਹ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤਾਰੇ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਬਚਾਇ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਘੋਲ ਘੁਮਾਯਾ।
ਆਪਣੇ ਪਰ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਖ ਦਿਖਾਯਾ।

ਦੋਹਰਾ

ਤਨ ਛੋਟੇ ਸਾਹਸ ਵਡੇ, ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ।
ਜਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਖੇਡ ਕੇ, ਧਰਮ ਲੈ ਗਏ ਨਾਲ।

---

[1] ਇਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਰਹੰਦ ਨਾਂ ਦੇ ਕਸਬੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਉਥੇ ਹੁਣ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਜ ਭੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਤਹ ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂ ਦਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਰਹੰਦ ਤੋਂ ਰੋਪੜ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲਾਈਨ ਉਪਰ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ 27 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

[2] ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ।

"Life is an arrow, therefore you must know,
what mark to aim at, how to use the bow,
Then draw it to the head and let it go.[1]

—Henry Wan Dyke

ਸੱਯਾਦ[2]—ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਹੈ ਪੱਥਰ ਕਿਹੋ ਜੇਹਾ ?
ਗਰਮੀ ਨਾ ਠੰਢ, ਜਲ ਨਾ ਪਸੀਨਾ ਹੈ ਸਿਮਦਾ ।
ਫੁੱਲਾਂ ਨੇ ਖਿੜ ਬਹਾਰ ਵਿਖਾਈ ਸੀ ਚਾਰ ਦਿਨ,
ਤੂੰ ਪਤਝੜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ।

Storms may howl around thee,
Foes may hunt and hound thee
Shall they over-power thee ?
Never never, never,[3]

ਸਾਹਿਬ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਆਨ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਬੀਰਤਾ ਭਰੀ ਸ਼ਹਾਦਤ

ਕੌਮ, ਜ਼ਰਾ ਹੁਣ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ।
ਅਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਖ ਨਿਹਾਰੀਏ[4] ।
ਆਨੰਦਪੁਰੋਂ ਪਰਵਾਰ ਸਣੇ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰ ਚੱਲੇ ।
ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਤੋੜ ਸੁਗੰਧ[5] ਮਗਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹੱਲੇ ।

---

[1]ਜੀਵਨ ਹੈ ਇਕ ਤੀਰ, ਏਸ ਲਈ, ਪਕੀ ਲਈਓ ਜਾਣ,
ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੁਸਾਂ ਦਾ, ਖਿਚਣੀ ਕਿਵੇਂ ਕਮਾਨ ?
ਫਿਰ ਚਿਲਾ ਚੜ੍ਹਾਉ ਸਿਰੇ ਤਕ, ਛਡੋ ਲਾ ਕੇ ਤਾਣ । (ਹੈਨਰੀ ਵੈਨ ਡਾਈਕ)

[2]ਜ਼ਾਲਮ, ਉਪਦਰਵੀ ।

[3]ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੇਰੇ ਭਾਵੇਂ ਆਉਣ ਤੂਫਾਨ ।
ਵੈਰੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਪਏ, ਰਜਕੇ ਪਏ ਸਤਾਨ ।
ਕੀ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਜਿਤ ਲੈਣਗੇ ?
ਕਦੇ ਨਾ, ਕਦੇ ਨਾ, ਕਦੇ ਨਾ ।

[4]ਵੇਖੀਏ ।

[5]ਸਹੀ ।

ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਜੱਥੇ ਨਾਲ, ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਭੁੱਖੇ ਭਾਣੇ ।
ਅਰ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਦੇ ਕਟਕ ਮੁਹਾਣੇ ।[1]
ਇਕ ਪਾਸੇ ਉੱਚ ਸੁਮੇਰ[2] ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਰਾਈ ।
ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭੈ ਲੜਾਈ ।
ਪਰ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਸ਼ੇਰ, ਇਜੇਹੇ ਸਾਨ ਬਣਾਏ ।
ਜੋ ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਰ, ਇਕ ਇਕ ਭਾਰੂ ਹੋਇ ਵਿਖਾਇ ।
ਇਸ ਹਿੰਮਤ ਪਰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼, ਡਟ ਗਏ ਸਾਹਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ।
ਅਰ ਦਿਤੇ ਓਹ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਖਲੋ ਕੇ ।
ਰਹਿ ਗਏ ਤੁਰਕ ਹੈਰਾਨ, ਬੀਰ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ।
ਜੋ ਇਕ ਇਕ, ਸੌ ਸੌ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਤੱਗੇ ।
ਅੰਧੇਰ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ, ਦਿਸਦੀ ਇਵੇਂ ਚਿਲਕਦੀ ।
ਸਾਵਣ ਮਾਹ ਮੇਘਾਂ ਵਿਚ ਦਾਮਨੀ[3] ਜਿਵੇਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ।
ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਵੱਸੇ ਮੀਂਹ, ਲਾਹੁੰਦਾ ਸੱਥਰ ਜਾਵੇ ।
ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਸੂਰਮੇਂ ਭੁੰਜੇ ਲਿਟਾਵੇ ।
ਲੜ ਲੜ ਹੋ ਹੋ ਜਿਲਹਾਲ[4] ਖਾਲਸੇ ਰੰਗ ਮਚਾਯਾ ।
ਭੁੱਖੇ ਢਿੱਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਣੋ ਵਿਚ ਜੰਗ ਮਚਾਯਾ ।
ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਰੋਕ ਖਲੋਤਾ ਸਰਸਾ ਨਾਲਾ ।
ਜਲ ਨਿਕਲੇ ਹੜ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਢਿਓਂ ਮਾਰ ਉਛਾਲਾ ।
ਇਸ ਸਮੇਂ ਬੜਾ ਘਮਸਾਨ ਖਾਲਸੇ ਬੀਰ ਮਚਾਯਾ ।
ਅਰ ਲੜ ਭਿੜ ਕੇ ਸਾਮਾਨ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਾਯਾ ।
ਹੋ ਬਹੁਤੇ ਗਏ ਸ਼ਹੀਦ ਅਨੇਕਾਂ ਲਹੂ ਵਹਾ ਕੇ ।
ਰੋਕੀ ਰੱਖੀ ਪਰ ਫੌਜ ਸਾਹਮਣੇ ਪੈਰ੍ਹਾਂ ਜਮਾ ਕੇ ।
ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਹਿੱਕਾਂ ਠੋਕ ਬਰਛੀਆਂ ਅਰ ਤਲਵਾਰਾਂ ।
ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅੰਤ ਸ਼ਹੀਦ ਮਾਰ ਕੇ ਕਈ ਸਵਾਰਾਂ ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਪਾਰ ਨਦੀ ਤੋਂ ਏਨੇ ਤਾਂਈਂ ।
ਅਰ ਡੋਲੇ ਦਿਤੇ ਭੇਜ ਹੋਰਨੀਂ ਪਿੰਡੀਂ ਥਾਂਈਂ ।
ਹੁਣ ਨਾਲ ਰਹਿ ਗਏ ਕੁੱਲ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੂਰੇ 'ਚਾਲੀ' ।
ਬਾਕੀ ਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖ ਵਿਖਾਲੀ ।

---

[1]ਅਣਗਿਣਤ ਫੌਜਾਂ ।

[2]ਇਕ ਪਰਬਤ ਦਾ ਨਾਂ ।

[3]ਬਿਜਲੀ ।

[4]ਦੁੱਖੀ, ਬੁਰੀ ਦਸ਼ਾ ।

ਚਾਲੀ ਬੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਰੇ ਅਗੇਰੇ ।
ਅਰ ਹੱਲਾ ਕਰ ਚਮਕੌਰ ਜਾਇ ਕੇ ਪਾਏ ਡੇਰੇ ।
ਇਕ ਉੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀਆ ਗੁਰ ਡੇਰਾ ਲਾਈ ।
ਕਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਤਕਾਲ ਛੇੜ ਦਈ ਤੁਰਤ ਲੜਾਈ ।

ਸਿੱਖ ਬੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਔਕੁੜਾਂ ਤੇ ਗੁਰ ਉਪਕਾਰ

ਓਧਰ ਤੁਰਕੀ ਫੌਜ 'ਦਸ ਲੱਖ'[1] ਤੋਂ ਬਾਹਲੀ ।
ਅਰ ਏਹ ਆਟੇ ਵਿਚ ਲੂਣ ਗੇਣਵੇਂ 'ਸੂਰੇ ਚਾਲੀ' ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਡਾਢੀ ਔਖ ਆਣ ਕੇ ਘੇਰਾ ਪਾਯਾ ।
ਪਰ ਇਸ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਭੀ ਦੇਸ਼ ਰਖਯਕਾਂ ਜੀ ਨਾ ਢਾਯਾ ।
ਇਕ ਸੂਰਾਂ ਤੇਗਾਂ ਧੂਹ ਵੈਰੀਆਂ ਸਾਂਹਵੇਂ ਆਵੇ ।
ਅਰ ਵਢ ਤੁਰਕਾਨੀ ਖੇਤ ਗਾਜਰਾਂ ਵਾਂਗ ਮੁਕਾਵੇ ।
ਸੌ ਸੌ ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਮਾਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਾਣ ਸ਼ਹੀਦੀ ।
ਜਾ ਪਹੁੰਚਣ ਸੱਚੇ ਧਾਮ ਪਾਲ ਕੇ ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ ।
ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਆਪ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚ ਮੁਨਾਰੇ ।
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾਵਣ ਤੀਰ ਕਰਾਰੇ ।
ਬਾਣਾਂ ਦੀ ਛਿੜੀ ਫੁਹਾਰ ਸੌਣ ਦੀ ਘਟਾ ਭੁਲਾਵੇ ।
ਛੁੱਟੇ ਜੋ ਬਾਣੋਂ ਤੀਰ ਵਿੰਨ੍ਹਦਾ ਦਸ ਦਸ ਜਾਵੇ ।
ਪਰ ਓਧਰ ਭੀ ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਅਣਗਿਣਤ ਖਲੋਤੀ ।
ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਨਾ ਸਾਰੀ ਜਾਇ ਪਰੋਤੀ ।
ਵੀਹ ਪੰਝੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ।
ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਸ਼ਹੀਦ ਅਨੇਕ ਤੁਰਕ ਕੁਚਲ ਕੇ ।
ਪਰ ਤੁਰਕੀ ਦਲ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪਲੋ ਪਲ ਵਧਦਾ ਜਾਵੇ ।
ਅਰ ਹੱਲਾ ਗੱਲਾ ਬੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਆਵੇ ।

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗਣੀ

ਸਾਹਿਬ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ।
ਇਹ ਦੇਖ ਮਚੀ ਘਮਸਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਹੰਝੂ ਛੱਡੇ ।
ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਆਗਿਆ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀ ।
'ਹੇ ਪਿਤਾ ! ਹੁਕਮ ਜੇ ਹੋਇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਬਣਾਂ ਸਿਪਾਹੀ ।'
ਦਿਖਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੋੜਾਂ ।
ਅਰ ਵਧੀ ਆਉਂਦੀ ਫੌਜ ਆਪਣੇ ਅਗੋਂ ਹੋੜਾਂ ।

---

[1]ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਾ ਨਾਮੀ ਲੰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹੀ ਗਿਣਤੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਤੇ ਚਾਲੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣੀ

ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਣ ਕੇ ਇਹ ਵਾਕ ਹੱਸ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਯਾ।
'ਹੇ ਪੁਤ੍ਰ ! ਬੀਰ ਬਣ ਚਾਹੀਏ ਏਥੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਯਾ।
ਹਈ ਖਾਲਸੇ ਫਰਜ਼, ਧਰਮ ਹਿਤ ਤੇਗ ਚਲਾਵੇ।
ਸੀਸ ਦੁਖੀ ਹਿਤ ਵਾਰ, ਦੁਖੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਵੇ।
ਤੂੰ ਧੰਨ ਭਾਗ ਲਖ, ਜਾਹੁ, ਸ਼ੇਰ ਬਣ ਹੱਲਾ ਕਰ ਲੈ।
ਅਰ ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਦਲ, ਗਰਜ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਧਰ ਲੈ।'
ਇਹ ਪਾਇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਰੀ ਤਿਆਰੀ।
ਬਰਛੀ, ਨੇਜਾ, ਤਲਵਾਰ, ਢਾਲ ਸੰਭਾਲ ਸਵਾਰੀ।
ਦੋ ਚਾਰ ਬਹਾਦੁਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਲਾਏ।
ਅਰ ਉੱਚੀ ਫਤਹ ਗਜਾਇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਏ।
ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਤ ਗਰਜਾਂ ਮਾਰ, ਆਣ ਇਉਂ ਖੰਡੇ ਵਾਹੇ।
ਇਕ ਪਲਕ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਤੁਰਕ ਦੇ ਆਹੂ ਲਾਹੇ।
ਜਿਉਂ ਖੇਤੀ ਦੀ ਕਿਰਸਾਣ ਬੰਲਿਉਂ ਕਰੇ ਸਫਾਈ।
ਤਿਉਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬੀਰ ਬਾਂਕੁਰੇ ਘਿਟੀ ਲਾਹੀ।

ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੀ ਸਰੇਸ਼ਟਤਾ ਨਿਬਾਹ ਦਿੱਤੀ

ਮੁਰਦਯਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਸੇ ਰੁਕ ਰੁਕ ਤੁਰਦੇ।
ਲਹੂ ਦੇ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿਚ, ਤਾਰੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਮੁਰਦੇ।
ਇਹ ਦੇਖ ਬਹਾਦਰ 'ਗੁਰ ਪੁੱਤ੍ਰ' ਦਾ ਹੱਲਾ ਗੱਲਾ।
ਤੁਰਕੀ ਦਲ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਪੁਕਾਰੇ ਤੋਬਾ ਅੱਲਾ।
ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਲਾਲ ਉਠਾਂਦਾ ਤੇਗਾਂ ਜਾਵੇ।
ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੇਗ ਚਲਾਇ ਲਹੂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਗਾਵੇ।
ਵੈਰੀ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ, ਫੱਟ ਹੁਣ ਪਏ ਬਥੇਰੇ।
ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਰੇਂਦਾ ਜਾਇ ਅਗੇਰੇ।
ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ ਦਲ ਵਿਚਕਾਰ, ਤੇਗ ਦੀ ਪਯਾਸ ਬੁਝਾਂਦਾ।
ਵੈਰੀ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਧਰਨਿ ਪਰ ਰੰਗ ਖਿੰਡਾਂਦਾ।
ਹੁਣ ਰੱਜ ਗਈ ਤਲਵਾਰ-ਲਹੂ ਨੂੰ ਵੀਟ ਵੀਟ ਕੇ।
ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਲੀਤਾ ਘੇਰ ਦੰਦੀਆਂ ਮੀਟ ਮੀਟ ਕੇ।
ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਸੂਬਦਾਰ ਆ ਗਿਆ ਵੈਰੀ ਘੇਰੇ।
ਛਾ ਗਿਆ ਬਦਲਾਂ ਘੁੰਡ, ਚੰਦ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ।
ਕੱਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵਾਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰਾਂ ਅਗੇ।
ਪਰ ਕਦ ਤੱਕ ਇਕ ਤਲਵਾਰ ਲੱਖਾਂ ਅਗੇ ਤਗੇ।

ਹੋ ਗਿਆ ਬੀਰ ਕੁਰਬਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਦਾ ।
ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਾਲ ਟੁਰ ਗਿਆ ਲੜਦਾ ਲੜਦਾ ।
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਪਾਸ ਖਬਰ ਜਦ ਪਹੁੰਚੀ ਆ ਕੇ ।
ਤਦ ਕੀਤਾ ਸ਼ੁਕਰ ਅਕਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਉਠਾ ਕੇ ।
ਹੋ ਗਿਆ ਲਾਲ ਕੁਰਬਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਟਹਿਲ ਕਮਾਈ ।
ਅਰ ਪਾਲ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਪਰਤ ਦਿਖਾਈ ।
ਉਹ ਵਿਚ ਗਗਨ ਦੇ ਜਾਇ ਬੜਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ ।
ਅਰ ਦੇਸ਼ ਸੀਸ ਪਰ ਧਿਆ, ਪਾਪ ਅੰਧੇਰ ਹਰੇਗਾ ।
ਕਰ ਗਿਆ ਸੁਰਖਰੂ ਜਿੰਦ, ਸੀਸ ਸੇਵਾ ਪਰ ਲਾ ਕੇ ।
ਅਰ ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਜਿੰਦ ਘੁਮਾ ਕੇ ।

ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜੀ ਦੀ ਪਿਤਾ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਯੁੱਧ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਦੋਹਰਾ

ਛੋਟੇ ਲਾਲ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਲਾਡ ਪਲੇ ਸੁਕੁਮਾਰ ।
ਬਲੀਦਾਨ ਹਿਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਥੀਂ ਕਰਨ ਤਿਆਰ ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗੇ ।
ਇਤਨੇ ਤਾਈਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਖਲੋਤੇ ਓਹ ਆ ਅੱਗੇ ।

Waiting the word of The Master,
Watching the Hidden Light,
Listening to catch His orders
In the very midst of the fight,
Seeing His slightest signal
Across the heads of the throng,
Hearing His faintest whisper
Above earth's loudest song†,

---

†ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ,
ਲੁਕਵੀਂ ਜੋਤ ਦੀ ਕਿਰਨ ਵੇਖਦਿਆਂ,
ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕੰਨ ਲਾਈ,
ਘਮਸਾਨ ਜੰਗ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ,
ਉਸ ਦਾ ਮਧਮ ਤੋਂ ਮਧਮ ਇਸ਼ਾਰਾ ਤਕਦਿਆਂ,
ਭੀੜਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਂ,
ਉਸਦੀ ਮੱਠੀ ਤੋਂ ਮੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ,
ਧਰਤੀ ਦੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਗੀਤ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ।

ਕੀਤੀ ਨਿਉਂ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਪਿਤਾ ਪਹਿ[1] ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਿਰਦੇ ।
'ਹੇ ਨਾਥ ! ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ[2] ਹੁਣ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ਉੱਪਰ ਸਿਰ ਦੇ ।
ਤੁਰ ਗਏ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਕੱਟ ਕੇ ।
ਅਰ ਹੋ ਗਏ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਬੀਰਤਾ ਨਾਮ ਖੱਟ ਕੇ ।
ਹੁਣ ਬਾਕੀ ਹਨ ਦਸ ਸਿੰਘ, ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਗਏ ।
ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਦੇ ਘਮਸਾਨ ਵਿਖੇ ਹਨ ਘਾਣ ਲਹਿ ਗਏ ।
ਜੇ ਹੁਕਮ ਦਿਓ, ਤਦ ਮੈਂ ਭੀ ਕਰਨ ਲੜਾਈ ਜਾਵਾਂ ।
ਅਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਨੂੰ ਪਰੇ ਹਟਾਵਾਂ ।
ਮੈਂ ਬਾਲਕ ਹਾਂ, ਪਰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਨਹਿ ਮੂਲ ਡਰਾਂਗਾ ।
ਇਹ ਬਰਛੀ ਵਾਹ ਕੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ[3] ਕਰਾਂਗਾ ।
ਅਰ ਰਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਮਾਰ ਜੇ ਕਦੀ ਆਪ ਮਰ ਗਿਆ ।
ਤਦ ਸਮਝ ਲਿਓ ਇਕ ਪੁਤ੍ਰ ਜਿੰਦ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਗਿਆ ।
ਆਏ ਹਾਂ ਓੜਕ ਅਸੀਂ ਜਗਤ ਤੇ ਟਹਿਲ ਵਾਸਤੇ ।
ਫਿਰ ਮਰਨੇ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਕਰੋਗੇ ਆਪ ਕਾਸ ਤੇ ।
ਆਗਜਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਇ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ।
ਸਦਕੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਿੰਦ, ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਹਰਨ ਦੀ ।'
ਬਾਰਾਂ ਬਰਸਾਂ ਦੇ ਲਾਲ ਬੀਰ ਦੀ ਸੁਭ ਅਰਜ਼ੋਈ ।
ਸੁਣ ਬੀਰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਈ ।

From the unreal lead me to the Real
From darkness lead me to Light.
From death lead me to Immortality.*

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਲਾੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ

ਬੋਲੇ—'ਹਾਂ ਲਾਲ, ਜ਼ਰੂਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਏ ।
ਰਿਪੁ[4] ਦਲ ਤਲਵਾਰੀਂ ਘਾਟ ਪਾਰ ਉਤਰਾਣਾ ਚਾਹੀਏ ।

[1]ਪਾਸ ।
[2]ਵੈਰੀ ।
[3]ਨਾਸ ।
*ਇਸ ਅਸੱਤਿ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੱਤਿ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਓ,
ਅੰਧੇਰੇ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋਤੀ ਵਲ ਲਿਜਾਓ,
ਮੌਤ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਅਮਰਤਾ ਤਕ ਪੁਚਾਓ,
[4]ਵੈਰੀ ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕੀਤਾ ਤਯਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬਿਠਾ ਕੇ ।
ਲਾੜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾਇ, ਪਿਨ੍ਹਾਏ ਨਵੇਂ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ।
ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਫੜਾਈ ।
ਅਰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ 'ਲੈ ਕਰੋ ਚੜ੍ਹਾਈ ।'
ਹਾਂ । ਐਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
ਕੋਈ ਬੀਰ ਹ੍ਰਿਦਾ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੁਖ ਨੂੰ ਜਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
ਇਹ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਪਰਤੱਖ, ਵਰਤ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਣਾ ।
ਇਸ ਘੋਰ ਰਣ ਵਿਚ ਜਾਇ ਪਰਤ ਕੇ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਆਣਾ ।
ਪਰ ਦੇਸ਼ ਪਯਾਰ ਦੀ ਅਗਨਿ, ਲਗਨ ਸੀ ਐਸੀ ਲਾਈ ।
ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਹੇਤ, ਤਲੀ ਪਰ ਜਾਨ ਟਿਕਾਈ ।
ਇਹ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ ਅਭਿਲਾਖ[1], ਆਪਣਾ ਸਰਬਸ[2] ਲਾ ਕੇ ।
ਲੈਣਾ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਬਚਾਇ, ਪੁੱਤ੍ਰ, ਵਿਚ ਜੰਗ ਕਟਾ ਕੇ ।
ਇਸ ਪਰੁਪਕਾਰ ਦੇ ਚਾਉ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਪਾਯਾ ।
ਅਰ ਲਾਲ ਤੋਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਰਤਾ ਨਹਿੰ ਮਨ ਭਰਮਾਯਾ ।
ਐਉਂ ਸਾਜ ਸਜਾਇ ਕੁਮਾਰ ਕਰਾਈ ਤੁਰਤ ਚੜ੍ਹਾਈ ।
ਅਰ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਫੌਜ, ਤਾਬਿਆ ਨਾਲ ਕਰਾਈ ।
ਇਹ ਸਮਾਂ ਭੀ ਕਿਹਾ ਅਚਰਜ[3] ਜਿਹਾ ਅਰ ਦਰਦ ਮਈ ਸੀ ।
ਇਕ ਪਿਤਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਆਂਦਰ ਮਾਨੋਂ ਟੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ ।
ਸਤ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ, ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਤੋਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ।
ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਜਿਗਰੋਂ ਬੋਟੀ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ।
ਸਾਹਿਬ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਲਾੜਾ ਬਣ ਕੇ ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ।
ਰਥ ਗਾਨਾ ਮੌਤ ਬਨ੍ਹਾਇ, ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ।
ਸੂਰੇ ਹਨ ਜਾਂਞੀਂ ਨਾਲ, ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਜ ਕਰਾਵਣ ।
ਅਰ 'ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਮੌਤ' ਬਹੂ' ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁਣ ।

ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਲਹੂ ਪਾ ਕੇ ਲਾਜ ਰਖ ਲਈ

ਜਗ ਵੇਦੀ ਸੀ ਤਯਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਾਲੀ ।
ਇਹ ਹਵਨ ਹੋਣ ਨੂੰ ਚਲੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਾਰ ਖੁਸ਼ਾਲੀ ।
ਮਨ ਰਿਹਾ ਉਛਾਲੇ ਮਾਰ ਭੁਜਾਂ[4] ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਭਰ ਗਿਆ ।

---

[1]ਇੱਛਿਆ ।
[2]ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ।
[3]ਅਸਚਰਜ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
[4]ਬਾਹਾਂ ।

ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਖੁਮਾਰ ਭਵਾਂ ਪੁਰ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ।
ਨਿਕਲੇ ਕਿਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਬੀਰ ਰਸ ਮੱਤੇ ਸੂਰੇ ।
ਹਿਰਦੇ ਹਨ ਬੇਪਰਵਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਦਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ।
ਹੋਲੀ ਇਕ ਢਈ ਮਚਾਇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਉਤਰ ਕੇ ।
ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਲਾਏ ਢੇਰ ਤੇਗ ਨੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕੇ ।
ਵੈਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਜਾਇ ਖੁਭੇ ਤੇਜ਼ ਕਟਾਰੀ ।
ਇਉਂ ਨਿਕਲੇ ਲਹੂ ਧਾਰ, ਫਾਗਾਂ[2] ਦੀ ਜਿਉਂ ਪਿਚਕਾਰੀ ।
ਬਿਜਲੀ ਵਤ ਚਿਲਕ ਕਟਾਰ ਪਈ ਵੈਰੀ ਪਰ ਜਾ ਕੇ ।
ਅਰ ਉਠੇਂ ਹੋ ਕੇ ਨਾਲ ਲਹੂ ਵਿਚ ਪਜਾਮ ਬੁਡਾ ਕੇ ।
ਇਕ ਪਲਕ ਝਲਕ ਵਿਚ ਰੰਗ ਬੀਰ ਨੇ ਉਹ ਦਿਖਲਾਯਾ ।
ਲਹੂ ਦਾ ਇਕ ਦਰਯਾਇ ਧਰਤ ਤੇ ਚਾਇ ਵਗਾਯਾ ।
ਵੈਰੀ ਦਲ ਤੋਬਾ ਤੋਬ ਪੁਕਾਰੇ ਦੇਖ ਲੜਾਈ ।
ਇਕ ਮਧਰੀ ਜਿਹੀ ਕਟਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇ ਸਫ਼ਾਈ ।
ਕਰ ਲਿਆ ਮਦਾਨ ਸਫ਼ਾਇ ਬੀਰ ਨੇ ਜਬਾਹ[3] ਜਮਾ ਕੇ ।
ਹੁਣ ਵੈਰੀ ਅੜੇ ਨਾ ਕੋਈ ਬੀਰ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਆ ਕੇ ।
ਭਾਵੇਂ ਸੀਗਾ ਇਕ ਬਾਲ, ਯੁੱਧ ਬਹੁ ਕੀਆ ਕਰਾਰਾ ।
ਵੈਰੀ ਆਵੇ ਦੌੜ ਮਚਿਆ ਅਤਿ ਸ਼ੋਰ ਕਰਾਰਾ ।
ਅਗੋਂ ਛੋੜੀ ਜਾਇ ਵਾਗ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਫਤੇ ਗਜਾ ਕੇ ।
ਜਿਤ ਲਈਏ ਮੈਦਾਨ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਭਾਜ ਵਿਖਾ ਕੇ ।
ਦੋਹਰਾ—ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਜਿੰਦ ਨੇ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਿਸਾਰ ।
ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਇ ਕੇ, ਮਾਰੇ ਕਈ ਹਜਾਰ ।
ਉਮਰਾ ਸੀ ਬਾਰਾਂ ਬਰਸ ਅੰਗ ਸਨ ਕੋਮਲ ਸਾਰੇ ।
ਖੇਡਣ ਦੀ ਸੀਗ ਵਰੇਸ, ਚੰਦ ਵਤ ਚਮਕ ਨੁਹਾਰੇ ।
ਵੈਰੀ ਸਨ ਲੱਖਾਂ ਤੀਕ, ਇਕ ਦੋ ਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ।
ਪਰ ਇਕ ਬਾਲਕ ਇਕ ਜਾਨ, ਨਾਲ ਅਸਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ।
ਕੀ ਚੀਜ ਸਿਗੀ ਇਸ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤ ਜਿਨ ਦਿਖਲਾਈ ?
ਐਡੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਵਿਚ, ਜਾਨ ਜਿਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੁਕਾਈ ।
ਡਰ ਦੀ ਥਾਂ ਧੀਰਜ ਧਾਰ, ਟਾਕਰਾ ਪਈ ਕਰਾਵੇ ।
ਅਰ ਇਕ ਹਥ ਦੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਘਾਣ ਲਹਾਵੇ ।

---

[1]ਮਸਤੀ ।
[2]ਫੱਗਣ, ਹੋਲੀਆਂ ।
[3]ਰੋਹਬ ।

ਉਹ ਕੀ ਵਸਤੂ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਬਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਬਣਾਯਾ ?
ਉਹ ਕੀ ਜਾਦੂ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਚਿੜੀ ਤੋਂ ਬਾਜ ਤੁੜਾਯਾ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ[1] ਦਾ ਸੀ ਬਲਕਾਰ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਏਹ ਹਿੰਮਤ ਪਾਈ ।
ਅਰ ਪਰੁਪਕਾਰ ਦਾ ਪਯਾਰ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਇਹ ਕਾਰ ਕਰਾਈ ।
ਲਾਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਘਾਣ, ਇਕੱਲਾ ਤੇਗ ਚਲਾ ਕੇ ।
ਰਹੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਜੋਰ, ਵਾਰ ਤਨ ਪਰ ਖਾ ਕੇ ।
ਛਾਨਨੀ[2] ਹੋਯਾ ਹੈ ਸਰੀਰ ਪੈਰ ਭੀ ਥਿੜਕ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਪਰ ਹਥ ਅਜੇ ਤਲਵਾਰ ਫੇਰਦੇ ਜਾਇ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਲਹੂ ਦਾ ਧਾਰਾ ਕਈ ਜਗਹ ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਪਰ ਖੜਗ ਅਜੇ ਤਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਜਹੰਨਮ[3] ਘੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਇਕ ਤਰਫ ਦੇਹ ਹੋ ਸਿਥਲ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਣ ਲਗੀ ਹੈ ।
ਇਕ ਤਰਫ ਨਾਮ ਦੀ ਵਾਜ ਜੀਭ ਤੋਂ ਆਣ ਲਗੀ ਹੈ ।
ਇਕ ਤਰਫ ਆਤਮਾ ਸ਼ਾਂਤਿ ਰਸ ਵਿਚ ਰਸਣ ਲਗੀ ਹੈ ।
ਇਕ ਤਰਫ ਕਟਾਰੀ ਸਤ੍ਰੂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧੱਸਣ ਲਗੀ ਹੈ ।
ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਧਸੀ ਕਟਾਰ, ਹਥ ਹੈ ਉਸ ਕਬਜ਼ੇ ਪਰ ।
ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸਰੀਰ, ਇਸੇ ਸੁੰਦਰ ਨਕਸ਼ੇ ਪਰ ।
ਆਹਾ ! ਕੈਸਾ ਹੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ? ਸੁਖ ਅਤੇ ਸਿਖਯਾ ਵਾਲਾ ।
ਕੈਸੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਮੌਤ, ਚਿੱਤ ਹੈ ਕਿਹਾ ਸੁਖਾਲਾ ?
ਸਦਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੰਦ ਧਰਮ ਰਖਯਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
ਬਚਦਾ ਹੈ ਦੁਖੀਆ ਦੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਆਗਯਾ ਪਲਦੀ ਹੈ ।
ਸਫਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਨਮ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪਾਲ ਕੇ ।
ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਸਿਖਯਾ ਬਾਲ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਲ ਕੇ ।

ਦੋਹਰਾ

ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੂਝ ਕੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ।
ਜੱਸ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲੈ ਗਏ ਜਗ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ।

---

[1] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜਣ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਤਾਸੇ ਪਾ ਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਖੰਡਾ ਫੇਰ ਕੇ ਜੋ ਪਾਣੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਇਆ ਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਪੀਤਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਅਨਮਤੀ ਨੂੰ ਸਿਖ ਬਣਨ ਲਈ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮੇ ਨੂੰ ਭੀ ਪੂਰਾ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਕਕਾਰ (ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕਛ, ਕੜਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ) ਰਖਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਤੇ ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ (ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ, ਤਮਾਕੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਕੁੜੀਮਾਰ ਨੜੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ) ਵਿਵਰਜਿਤ ਹਨ ।

[2] ਛਾਨਣੀ ਵਾਂਗ ਛੇਕੋ ਛੇਕ ਜਾਪਣਾ ।

[3] ਨਰਕ ।

ਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਸੱਤਿਆ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਬਚਾ ਲਈ

ਕਬਿੱਤ*

ਜੂਝ[1] ਗਏ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲਾਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ,
ਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੱਤਿਆ ਬਚਾਇ ਕੇ ।
ਗਏ ਪਰਲੋਕ ਮੁਖ ਉੱਜਲ ਦੀਦਾਰ ਦੇਣ,
ਜੱਸ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਮੱਥੇ ਲਾਇ ਕੇ ।
ਪੋਹ ਦਿਨ ਅੱਠਵੀਂ[2] ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਅਜ ਤੀਕ,
ਵਿਚ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਲੁਕਾਈ ਜੁੜੇ ਆਇ ਕੇ ।
ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਸਦਾ ਜੱਗ ਤੇ ਅਟੱਲ ਰਹੇ,
ਢੁੱਕਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੋ ਜਾਇ ਕੇ ।

Bus strew his ashes to the wind.
Whose sword or voice has served mankind.
And is he dead, whose glorious mind
Lifts thine on high ?
To live in hearts we leave behind
Is not to die†

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜਦ ਸੁਣੀ ਜੂਝ ਗਿਆ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰਾ ।
ਤਦ ਧੰਨਜਵਾਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪਾਸ ਉਚਾਰਾ ।
ਹੇ ਕਰੁਣਾਮਯ[3] ਇਹ ਦਾਤ ਆਪ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ।
ਸਾਡੇ ਪਹਿ ਸੀਗ ਅਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਾਵਾ ਕੋਈ ।

---

*ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਾਲਾ ਇਕ ਕਾਵਿ ਛੰਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ 4 ਤੁਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ 31 ਜਾਂ 32 ਅੱਖਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 8, 8, 8, 7, ਜਾਂ 8 ਉੱਤੇ ਬਿਸਰਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਦਾ ਛੰਦ ਹੈ ।

[1] ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜਦਿਆਂ ਜਾਨ ਦੇਣੀ ।

[2] 22-23 ਦਸੰਬਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।

†ਬੱਸ ਨੇ, ਰਾਖ ਉਸ ਦੀ ਦਿਤੀ ਵਾਯੂ ਵਿਚ ਖਿੰਡਾ ।
ਕੀਤੀ ਤੇਗ ਅਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਜਿਸ ਦੀ, ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ।
ਮਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹੀਏ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਚੇ ਚਿੰਤਨ,
ਹੁਣ ਭੀ ਮਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਦੇਂਦੇ ਉਤਾਂਹ ਪੁਚਾ ?
ਜੋ ਦਿਲ ਸਾਥੋਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੀਉਣਾ,
ਇਸ ਨੂੰ ਮਰਨਾ ਆਖ ਨਾ ਸਕੀਏ, (ਸੋਚੋ ਭੋਰ ਚਰਾ)
ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ

ਚੰਗਾ ਹੋਯਾ ਇਹ ਜੂਝ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਾਇ ਰਹੇ ਹਨ।
ਅਪਨਾ ਕਰ ਸਫਲਾ ਜਨਮ ਆਪ ਪਹਿ ਆਇ ਰਹੇ ਹਨ।
ਬਖਸ਼ਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਕਰੋ ਆਪਣੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਣਾ।
ਅਰ ਦੁਖੀ ਦੇਸ਼ ਪਰ ਸ਼ੀਘਰ ਆਪਣੀ ਮੇਹਰ ਵਸਾਣਾ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਜੇ ਵਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਲ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਹੁਣ ਮੁੱਕੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਰਹਿ ਗਏ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ।
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਆਪ ਲੜਨੇ ਦੇ ਕਰੇ ਤਿਆਰੇ।
ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਕੀਤੀ ਬਿਨੈ ਸਮਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲੜਨ ਦਾ।
ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਜੇ ਉਪਾਉ ਆਪਣੇ ਕਸ਼ਟ ਹਰਨ[1] ਦਾ।
ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੁਰ ਗਏ ਆਪ ਜਿ ਸਿਖੀ ਛੋੜ ਨਿਮਾਣੀ।
ਤਦ ਦੇਸ਼ ਹੋਗੁ ਨਿਰਮੂਲ[2] ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪਾਣੀ।
ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਸੁਣ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਕਲਾ ਆਪਣੀ ਵਰਤਾਈ।
ਮਾਛੀਵਾੜੇ[3] ਬਣ ਪੀਰ ਉੱਚ ਦੇ ਕਰੀ ਚੜ੍ਹਾਈ।
ਏਨੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸ ਸਿਖ ਇਕ ਖਬਰ ਲਿਆਯਾ।
ਅਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਲਾਲਾਂ ਦਾ ਆ ਹਾਲ ਸੁਣਾਯਾ।
ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਫਿਰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਸ਼ੋਕ ਮਨਾਯਾ।
ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਦਾਤ ਸੌਂਪ ਕੇ ਸ਼ੁਕਰ ਅਲਾਯਾ।
ਅਰ ਕੀਤਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਣ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ।
ਇਹ ਬੀਰ ਬਹਾਦੁਰ ਸਿੰਘ ਜਗਤ ਪਰ ਹੋਸਣ ਸਾਰੇ।

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਅਖੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਹਵੇਂ ਸੱਕੇ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁਹਾਯਾ ਕਿਨ ?

ਕਬਿਤ

ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਪੰਘੂੜੇ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਜ਼ਰਾ ਰੋਕ ਕੇ ਤੇ,
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਓ ਭੈੜੇ ਦਿਨ, ਦੁੱਖ ਦੇ ਚਿਤਾਰੋ ਮਨ।
ਹਿੰਦੂ ਦੁਖਿਆਈ, ਪਾਪ ਰਾਜ ਦੀ ਸਤਾਈ,
ਕੀਕੂੰ ਬਾਹੁੜੀ ਮਚਾਈ, ਰੋਇ ਰੋਇ ਜ਼ਾਰ ਮਨ।
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਸਹਾਰ ਕੇ ਤੇ,
ਕੀਕੂੰ ਮੰਝ ਧਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬੇੜਾ ਕੀਤਾ ਪਾਰ ਮਨ।

---

[1]ਨਾਸ ਕਰਕੇ, ਦੂਰ ਕਰਕੇ।
[2]ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ।
[3]ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਨਗਰ।

ਤਿਸੇ ਦੀ ਖਰੈਤ ਅਜ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤ,
ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਇਕ ਛਿਂਦ ਨਾ ਵਿਸਾਰ ਮਨ।

ਪਾਠਕ ਜੀ ! ਇਹ ਸਵਾਲ, ਜਵਾਬ ਪੁਛਦਾ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਚਾਯਾ, ਪਾਪ ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਟਾਯਾ ਅਤੇ,
ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹਿੰਦ ਤਾਂਈਂ ਧੀਰਜ ਬਨ੍ਹਾਯਾ ਕਿਨ ?
ਮੋਯਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵਾਯਾ, ਸ਼ੇਰ ਗਿਦੜੋਂ ਬਣਾਯਾ,
ਨਾਲ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਲੜਾ ਕੇ ਝੰਡਾ ਧਰਮ ਦਾ ਝੁਲਾਯਾ ਕਿਨ ?
ਖਾਲਸਾ ਸਜਾਯਾ, ਦੀਨ ਦੁਖੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾਯਾ,
ਰਾਜ-ਜੋਗ ਸਿਖਲਾਯਾ ਤੇ ਆਨੰਦ ਏ ਦਿਖਾਯਾ ਕਿਨ ?
ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਬਿਨ, ਦੇਸ਼ ਹਿਤ ਦੱਸੋ ਕੌਣੀ।
ਅਖੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਸੱਕੇ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁਹਾਯਾ ਕਿਨ* ?

*ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਬਿਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਬੰਧੀ ਬੋਲਦਿਆ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਬਿਤ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਜੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਦੀ ਲਾਜ ਤੇ ਬੇਦਾਵਾ ਪੱਤ੍ਰ ਦਾ ਫਾੜਨਾ

ਦੋਹਰਾ

ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਪਯਾਰ ਹੈ ਤਨ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤ ਨਾ ਹੋਇ ।
ਅੱਗ ਵਿਖੇ ਕੁੱਦਣ ਲਗੇ, ਮੰਨੇ ਸ਼ੰਕ[1] ਨਾ ਕੋਇ ।

FORGIVENESS

The brave only know how to forgive, it is the most refined and generous pitch of virtue human nature can arrive at. Cowards have done good and kind actions, cowards have ever fought, nay sometimes even conquerred, but a coward never forgives, it is not in his nature, the power of doing it flows only from a strength and greatness of soul, conscious of its own force and security, above the little temptations of resenting every fruitless attempt to interrupt its happiness.*

—Sterne's Sermons

ਗੁਰੂ ਜ਼ਾਹਰੇ ਪੀਰ[2] ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ,
ਫੜੀ ਬਾਂਹ ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੁਖੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ।
ਲਗੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀ ਘਟਾਵਣ ਕਲਾ,
ਸਭੇ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਦਾ ਚੇਤਾ ਭੁਲਾ ।

---

[1] ਰਤਾ ਵੀ ਨਾ ਸੋਚੇ, ਜਕੋ ਤਕੋ ਵਿਚ ਨਾ ਪਵੇ ।

*ਖਿਮਾ :—ਕੇਵਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੀ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੇਕੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਉੱਚਤਾ ਤਕ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ੁਧ ਤੋਂ ਸ਼ੁਧ ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ਾਲ ਚਿੱਤ ਵਾਲੀ ਅਵੱਸਥਾ ਹੈ । ਕਾਇਰਾਂ ਡਰਪੋਕਾਂ ਨੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਦਇਆ ਭਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਲੜੇ ਭੀ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਜਿੱਤੇ ਭੀ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਕਾਇਰ ਕਦੇ ਖਿਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਆਤਮਾ ਦੀ ਵਡਿੱਤਣ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚੋਂ ਉਗਮਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤ੍ਰਾਣ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਗਿਆਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵਿਚ ਰੌਕ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਾਧੂ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਸਕੇ ।

[2] ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ।

ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਕੁਝਕੁ ਦਿਨ।
ਨਾ ਫੌਜਾਂ, ਨਾ ਦਾਣਾ, ਤੇ ਸਾਮਾਨ ਬਿਨ।
ਨਿਕਲ ਜਦ ਇਥਾਉਂ ਅਗਾਹਾਂ ਤੁਰੇ,
ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਨੇ ਫੜ ਲਏ ਤਦ ਖੁਰੇ[1]।
ਛਿੜੀ ਜੰਗ ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ਜਾਇ ਕੇ,
ਹਵੇਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮੋਰਚਾ ਲਾਇ ਕੇ।
ਜਦੋਂ ਸਿੰਘ ਸਨ ਨਾਲ ਚਾਲੀ ਸਭੀ,
ਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਫੌਜ ਸੀ।
ਪਰੰਤੂ ਧਰਮ ਪਜਾਰ ਬੱਧੇ ਲੜੇ,
ਅਨੇਕਾਂ ਦੇ ਮੋਹਰੇ ਹੋ ਚਾਲੀ ਅੜੇ।
ਦਿਖਾ ਹੱਥ ਓੜਕ ਨੂੰ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ,
ਬਣੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੜੇ ਦੇ ਮੁਰੀਦ।
ਇਸੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲਾਲ ਦੋ ਆਪ ਦੇ,
ਸੁ ਸਦਕੇ ਹੋਏ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਪ ਦੇ।
ਲਗੇ ਯੁੱਧ ਜਦ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਨ,
ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਫੜੇ ਨਿਮ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਚਰਨ।
ਅਜੇ ਆਪ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹੋਰ,
ਕਰੋ ਰੱਖਿਆ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁਝਕੁ ਦੇਰ।
ਬਿਨਾਂ ਆਪ ਦੇ ਮੁਕਤ ਹੋਸੀ ਮੁਹਾਲ[2],
ਧਰੋ ਹੱਥ ਸਿਰ ਤੇ ਅਜੇ ਕੋਈ ਕਾਲ[3]।
ਨਹੀਂ ਕੌਮ ਐਸੀ ਅਜੇ ਬਲ-ਮਈ[4],
ਕਰੇ ਆਪ ਬਿਨ ਰੱਖਿਆ ਦੇਸ਼ ਦੀ।
ਏ ਸੁਣ ਬੇਨਤੀ ਆਪ ਸਮਤਾ[5] ਗਏ।
ਲਗੇ ਸੋਚਣੇ ਨਿਕਲਣੇ ਵਾਸਤੇ।
ਅਖੀਰੀ ਇਹੋ ਖੇਲ ਵਰਤਾਇਆ,
ਸਰੀਰਕ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਨੂੰ ਬਦਲਾਇਆ।
ਪਹਿਨ ਨੀਲ ਬਸਤਰ ਬਦਲ ਭੇਸ ਨੂੰ,
ਬਚਾਵਨ ਲਈ ਮਰ ਚੁਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।

---

[1]ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਪੈੜ।
[2]ਔਖੀ।
[3]ਕੁਝ ਸਮਾਂ।
[4]ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ।
[5]ਰੁਕ।

ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ[1] ਊੱਚ[2] ਦੇ ਪੀਰ ਹੋ,
ਗਏ ਵੈਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬਗਲਗੀਰ[3] ਹੋ ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਧਾੜੇ ਚੜੇ ਇਕੱਲੇ,
ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨਿਕਲੇ ।
ਕਈ ਥਾਉਂ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸੇ ਪਏ,
ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਭੂ ਪੰਜ ਰਖਦੇ ਗਏ ।
ਚਲਾ ਚਲ ਚਲੇ ਆਏ ਛਿੱਲਵਾਂ[4] ਗਰਾਮ,
ਉਤਾਰੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਓ ਉਸੇ ਮੁਕਾਮ ।
ਉਤਾਰੇ ਜਲਾਏ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਲਏ,
ਇਥਾਉਂ ਅਗੇਰੇ ਜਰਾ ਤੁਰ ਪਏ ।
ਜਿਧਰ ਵਾਗ ਮੋੜਨ ਜੁੜਨ ਸੰਗਤਾਂ,
ਪਰੰਤੂ ਡਰਾਕਲ ਤੇ ਸਾਹਸ ਬਿਨਾਂ ।
ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਦੇ ਖੌਫ ਥੌਰਾਉਂਦੇ,
ਨਾ ਠਹਿਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ।
ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਿਣ ਕਰੀਏ ਆਰਾਮ,
ਤਾਂ ਡਰ ਜਾਣ ਵਸਨੀਕ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤਮਾਮ[5] ।
ਕਹਿਣ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਰਾਜ ਦੀ ਆਪ ਨਾਲ,
ਲਗੇ ਰਹਿਣ ਸੂਹੇਂ ਤੇ ਰਖਦੇ ਖਿਆਲ ।
ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਿਤੇ ਆਣ ਕੇ ਜੇ ਭਿੜੇ,
ਲੜਾਈ ਹੰਗਾਮਾਂ ਦੁਵੱਲੀ ਛਿੜੇ ।
ਤਾਂ ਆਟੇ ਦੇ ਵਿਚ ਘੁਣ ਅਸਾਡਾ ਪਿਸੂ,
ਸਗਲ ਬਾਲ ਬੱਚਾ ਕੁਮੌਤੇ ਮਰੂ ।
ਇਸੇ ਡਰ ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਨੇ ਭਏ,
ਡਰੇ ਰਾਜ ਤ੍ਰਾਸੋਂ ਮੁਕਰਦੇ ਗਏ ।
ਉਧਰ ਦੀ ਜਰਾ ਹੁਣ ਸੁਣੋ ਵਾਰਤਾ,
ਕਿ ਸੰਗਤ ਦਾ ਜੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੋਲਿਆ ?
ਜੋ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਸਨ ਤੁਰੇ,

[1]ਤ੍ਰੀਕਾ, ਰੰਗ ਢੰਗ, ਇਥੇ ਭਾਵ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੋਂ ਹੈ ।
[2]ਇਕ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ।
[3]ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ—ਜਫੀ ਵਿਚ ਹੋਣਾ, ਇਥੇ ਭਾਵ ਰਲ ਮਿਲ ਗਏ ।
[4]ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ।
[5]ਸਾਰੇ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਥ ਤਜ ਬੇਮੁਖੀ ਹੋ ਗਏ ।
ਘਰੀਂ ਆਇ ਅਫਸੋਸ ਲਗੇ ਕਰਨ,
ਬੁਰੇ ਵਕਤ ਤਜਾਗੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ।
ਦੁਨੀ[1] ਦੀਨ[2] ਦੋਹੀਂ ਜਹਾਨੀ ਗਏ,
ਬਿਮੁਖ ਹੋਏ ਨਿਕਲੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਏ ।
ਨਾ ਚੰਗੀ ਅਸਾਥੋਂ ਏ ਪੁੱਜੀ ਹੈ ਕਾਰ,
ਬਣੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਲਈਏ ਸੁਧਾਰ ।
ਚਰਨ ਪਕੜ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਨਾ ਲੇਵੀਏ,
ਲੜਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁੜਾ ਦੇਵੀਏ ।
ਮਗਰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਕਟਕ[3] ਫਿਰ ਰਹੇ,
ਘੜੀ ਚੈਨ ਲੈਣਾ ਨਾ ਇਸ ਦਮ ਮਿਲੇ ।
ਜੇ ਬਣ ਜਾਣ ਏਕਾਂਤ ਰਣ ਤਜਾਗ ਕੇ,
ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਫਿਰ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਕਰੇ ।
ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ ਜਗੀਰ,
ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਬਣ ਬਹਿਣ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ।
ਏ ਕਰ ਸੰਮਤੀ ਸਾਰੇ ਸਿਰਕਰਦਿਆਂ,
ਬੁਲਾਈਆਂ ਨੇ ਮਾਝੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ।
ਜੱਥਾ ਜੁੜ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ,
ਕਹੇ:-ਮੋੜ ਲੈਣਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ।
ਜਿਧਰ ਦੱਸ ਪੈਂਦੀ ਉਧਰ ਜਾਂਵਦੇ,
ਅਗਾਹਾਂ ਅਗਾਹਾਂ ਪਤੇ ਪਾਂਵਦੇ ।
ਉਧਰ ਤੀਸਰੇ ਤੁਰਕ ਦਲ ਦਾ ਹਵਾਲ,
ਰਲਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੜੀ ਏਸ ਨਾਲ ।

ਤੁਰਕ ਦਲ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਤੇ ਲੜਾਈ

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਕਲ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ,
ਨਿਕਲ ਤੁਰ ਗਏ ਪੀਰ ਬਣ ਅੰਦਰੋਂ ।
ਤਾਂ ਪਿਛੋਂ ਤੁਰਕ ਦਲ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਪਈ,
ਕਿ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀਆ ਨਿਕਲ ਭੀ ਗਈ ।
ਉਸੇ ਵਕਤ ਘੇਰਾ ਉਠਾਜਾ ਲਚਾਰ,

---

[1] ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ।
[2] ਧਰਮ ਵਲੋਂ ।
[3] ਫੌਜਾਂ ।

ਕਰਨ ਭਾਲ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਹੋਏ ਤਿਆਰ।
ਜਿਧਰ ਖੋਜ ਲੱਭੇ ਉਧਰ ਧਾਉਂਦੇ,
ਪਰੰਤੂ ਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ।
ਮਗਰ ਲਗੇ ਤੁਰੇ ਰਾਹ ਪੁਛਾਉਂਦੇ,
ਨਗਰ ਰਾਹ ਵਲੋਂ ਪਤੇ ਲਾਉਂਦੇ।
ਭਟਕ ਅੰਤ ਸਿਧਾ ਖੁਰਾ ਪਾ ਲਿਆ,
ਫਰਕ ਰਹਿ ਗਿਆ ਪੰਜ ਛੇ ਕੋਸ ਦਾ।
ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਮਗਨ,
ਹੈ ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਦੀ ਜੀ ਵਿਚ ਲਗਨ।
ਨਾ ਫੌਜਾਂ ਨਾ ਰਸਤ ਨਾ ਸ਼ਾਹੀ ਸਮਾਨ,
ਪਰੰਤੂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਆਸ਼ਜ ਮਹਾਨ।
ਨਗਰ ਖਿਦਰਾਣੇਂ[1] ਦੇ ਆਏ ਨਜ਼ੀਕ,
ਖਬਰ ਆ ਗਈ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਕਾਲ ਤੀਕ।
ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਤੁਰੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਮਗਰ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗਈ ਮਿਲ ਖਬਰ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੋਰ ਕੀ ਦੁੱਖ ਪੈਣਗੇ ?

'ਪਰੰਤੂ ਅਸੀਂ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਿੱਖ ਹਾਂ,
ਤੇ ਉਹ ਭੀ ਹਾਂ ਦੌਲਤ ਸਮਗ੍ਰੀ ਬਿਨਾਂ।
ਜਦੋਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਰਹੇ,
ਅਨੇਕਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆ ਰਹੇ।
ਗਏ, ਹੋਇ ਕੁਰਬਾਨ ਭੀ ਚਾਰ ਲਾਲ,
ਇਦ੍ਹੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰਾ ਹੈ ਕੇਹੜਾ ਮਲਾਲ।
ਅਸਾਡੇ ਜਿਗਰ ਵਿਚ ਕਟਾਰੀ ਫਿਰੇ,
ਏ ਕਸ਼ਟਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਤ ਦੇਖ ਕੇ।
ਕਰੋ ਇਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੰਨ ਬਿਨਤੀ ਲਵੋ,
ਸਮਾਂ ਕੁਝ ਉਡੀਕਣ ਲਈ ਤੁਰ ਚਲੋ।
ਹ੍ਰਿਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਕੇ ਕਰੋ ਕੁਝ ਅਰਾਮ,
ਫੜੇਗੀ ਚਰਨ ਆਇ ਸੰਗਤ ਤਮਾਮ।
ਜੇ ਇਹ ਤੌਰ ਹੀ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰੇ,
ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਗਰ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ ਲਗੇ।

1 ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਮੁਕਤਸਰ ਹੈ ਉਥੇ ਇਕ ਵਡਾ ਛੱਪੜ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਿਦਰਾਣੇ (ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ) ਦੀ ਢਾਬ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਹੀ ਆਰਾਮ ਵਿਚ ਬਹਿਣਗੇ,
ਨਾ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਆ ਰਹਿਣਗੇ।
ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਸੇ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿਖਯਾ ਭਲੀ,
ਬਚਨ ਕਰਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਉਲਟੀ ਭਈ।
ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲਗੇ ਸਿੱਖ ਸਿਖਲਾਵਣੇ,
ਦੇ ਉਲਟੀ ਨਦੀ ਪਰਬਤੀਂ ਪਾਵਣੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਸ਼ਟ ਜਾਲ ਕੇ ਵੀ ਪਾਪ ਦੀ ਸਫਾ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਆਏ ਹਾਂ ਸੁਖਾਂ ਲਈ ਕਦਾਪੀ[1] ਨਹੀਂ

ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਸੁਣ ਲਵੇ,
"ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਏ ਕੋਈ ਰਖੋ।
ਅਸੀਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੇਸ ਹਿਤ ਆਏ ਹਾਂ,
ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਘਲਵਾਏ ਹਾਂ,
ਕਿ ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਤੇ ਤਨ ਵਾਰੀਏ,
ਗਰਕ ਹੁੰਦੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਖੁਲਿਆਰੀਏ।
ਲੜਾਈਏ ਚਿੜੀ ਤਯਾਰ ਕਰ ਬਾਜ਼ ਨਾਲ,
ਉਡਾਈਏ ਸਫਾ ਪਾਪ ਦੀ ਕਸ਼ਟ ਜਾਲ।
ਨਾ ਆਏ ਅਰਾਮਾਂ ਤੇ ਭੋਗਾਂ ਲਈ,
ਅਸੀਂ ਵੈਦ ਹਾਂ ਪਾਪ ਰੋਗਾਂ ਲਈ।
ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਿ ਸੁਖ ਭੋਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੀਏ,
ਤੇ ਸਿਰ ਪਰ ਉਠਾਯਾ ਫਰਜ਼ ਸੁੱਟੀਏ,
ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈਏ ਪਿਆਰ,
ਤੇ ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਨੂੰ ਦੇਈਏ ਵਿਸਾਰ,
ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦ ਇਹ ਬਾਤ ਹੈ,
ਅਸਾਂ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਏ ਵਿਖਯਾਤ[2] ਹੈ।"
"ਫੜੀ ਬਾਂਹ ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਖੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ,
ਆ ਹਟੇਗੀ ਨਾ ਛਾਤੀ ਏ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ।
ਜੇ ਸੁਤ[3] ਚਾਰ ਕੁਰਬਾਨ ਹਨ ਹੋ ਗਏ।
ਤਾਂ ਏ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਜੀ ਰਹੇ।
ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਅਸਾਡੇ ਮਗਰ ਤੁਰ ਸਕੋ,

---

[1]ਬਿਲਕੁਲ।
[2]ਪ੍ਰਗਟ, ਪ੍ਰਤੱਖ।
[3]ਪੁੱਤਰ।

ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇ ਹੁਕਮ ਸੋ ਕੁਝ ਕਰੋ ।
ਇਦ੍ਹੇ ਵਿਚ ਭਲਾਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ,
ਕਿਨਾਂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਹੋਗ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਖੀ ।
ਜੇ ਕਰਨਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਸੁਖ ਭੋਗ ਨੂੰ,
ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਸਹੇੜੋ ਨਾ ਇਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ।
ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਹਾਂ ਚਲ ਰਹੇ,
ਨਾ ਬਾਧ[1] ਕਰੋ, ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਓ ਚਲੇ ।
ਜੋ ਬਲ ਹੈ ਤਾਂ ਆ ਕੇ ਲੜਾਈ ਲੜੋ,
ਖੜਗ ਧਰਮ ਰਖਯਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਫੜੋ ।
ਨਾ ਕਾਇਰ ਬਣ, ਪਾ ਜ਼ਨਾਨੀ ਪੁਸ਼ਾਕ,
ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਦਿਵਾਓ ਤਲਾਕ ।[2]
ਜੋ ਜੀਵੇ ਤਾਂ ਸੁਖ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲੂ,
ਮਰੇ ਜੇ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲੂ ।"

ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖਣਾ

ਸੁਣੇ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਏ ਕੜਾਕੇ ਭਰ,
ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਿਲ ਕੰਬ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ।
ਗੁਰੂ ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤਿਆਰ,
ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਰਹੀ ਹੋਰ ਨਾ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗੁਆਣੇ ਪਰਾਣ,
ਅਜਾਈਂ ਵਿਹਾਝਣ ਹੈ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ।
ਜੇ ਮਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਛਡ ਟੱਬਰ ਗਏ,
ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਇਗਾ ਭੁੱਖ ਦੇ ਹੱਟੜੇ[3] ।
ਓ ਟੁਕੜੇ ਖੂਣੋਂ ਰਲ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ,
ਤੁਰਕ ਆ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਜਾਣਗੇ ।
ਗੁਰੂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੋਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਨ,
ਏ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰਨ ਤੇ ਖੁਦ ਭੀ ਮਰਨ ।
ਏ ਡਰ ਮੌਤ ਦਾ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆ,
ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੈ ਕੇ ਪੈਰੀਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਿਹਾ,
ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਰੀਖਯਾ ਕਰੋ ਨਾ ਗੁਰੋ,

---
[1] ਰੋਕ, ਬੰਧਨ ।
[2] ਛਡੋ ।
[3] ਦੁਖ ।

ਤਿਆਗੋ ਲੜਾਈ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੋ।
ਦੋ ਬਿਨਤੀ ਅਸਾਡੀ ਕਰੋ ਜੇ ਕਬੂਲ,
ਤਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਛੱਡਾਂਗੇ ਮੂਲ।
ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਹਠ ਆਪ ਨੇ ਪਾਲਿਆ,
ਤਾਂ ਓੜਕ ਕਿਨਾਰਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।
ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਹੇ ਖਾਲਸਾ!
ਅਸਾਡਾ ਹੈ ਸੰਕਲਪ[1] ਪੱਕਾ ਭਿਆ[2]।
ਜੇ ਸਾਡੇ ਮਗਰ ਲਗ ਸਕੋ ਤਦ ਰਹੋ,
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਜਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੋ।
ਬਿਦਾਵਾ ਦੇ ਲਿਖ ਕੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਪਊ,
ਕਿ ਨਾ ਹਮ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਾ ਹਮਰਾ ਗੁਰੂ।"
ਦੋ ਦਸਖਤ ਕਰੋ ਤੇ ਸਿਧਾਰੋ ਘਰੀਂ,
ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ੋਰ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ।
ਕਰਨ ਸੰਗਤਾਂ ਬੈਠ ਮਨ ਵਿਚ ਸਲਾਹ,
ਗੁਰੂ ਜੀ ਛਡੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦੋਇ ਰਾਹ।
ਹੋਈ ਅੰਤ ਤਜਵੀਜ਼ ਫੈਸਲਾ ਇਹੋ,
ਕਿ ਛਡੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੋ।
ਬਿਦਾਵੇ ਦਾ ਕਾਗਤ ਲਿਖਾਯਾ ਗਿਆ,
ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦਸਖਤ ਕਰਾਯਾ ਗਿਆ।

ਸਾਥੋਂ ਏਹ ਕੀ ਕਾਰ ਹੋ ਗਈ?

ਹੋ ਬੇਮੁਖ ਤੁਰੇ ਮੁੜ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਸਭੀ,
ਨਾ ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਓਸ ਥਾਂ ਇਕ ਭੀ।
ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਉਥਾਂਈਂ ਰਹੇ,
ਤੇ ਸਾਥੀ ਜੋ ਮਨ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਤੁਰੇ।
ਮਝੈਲਾਂ ਦੇ ਜਦ ਪੈਰ ਘਰ ਵਲ ਤੁਰੇ,
ਤਾਂ ਮਨ ਚਰਨ ਗੁਰ ਦੇ ਨਾ ਮੂਲੋਂ ਤਜੇ।
ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਆਇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ,
ਕਿ ਹੈ ਇਹ ਅਸਾਥੋਂ ਹੋਈ ਕਾਰ ਕੀ?
ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰਾਂ ਭੀ ਜੋ ਨਾਲ ਸੀ,
ਸ਼ਰਮ ਪਾ ਕੇ ਲਾਨਤ ਦਿਵਾਵਣ ਲਗੀ।

---

[1]ਵਿਚਾਰ, ਖ਼ਿਆਲ।
[2]ਹੋਇਆ।

ਤੁਸੀਂ ਮਰਦ ਹੋ ਯਾ ਕਿ ਤੀਵੀਂ ਕੋਈ ?
ਕਰਨ ਬੇਹਯਾਈ[1], ਲਗੇ ਕਾਰ ਕੀ ?
ਘਰੀਂ ਜਾ ਵੜੋ ਚੂੜੀਆਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ।
ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਲਾਮਤ ਸਦਾ ਰਹਿਣਗੇ ।
ਤੁਸੀਂ ਜਨਮ ਆਪਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਗੁਆ ।
ਬਿਦਾਵਾ ਲਿਖ ਗੁਰ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਿਆ ।
ਗਵਾਯਾ ਤੁਸਾਂ ਦੀਨ[2] ਬੇਦੀਨ ਹੋ ।
ਦੁਨੀ ਭੀ ਨਾ ਰਹਿਣੀ ਇ ਨਿਸਚੇ ਰਖੋ ।
ਗੁਰੂ ਕਿਸ ਲਈ ਜੰਗ ਹਨ ਕਰ ਰਹੇ ?
ਧਰਮ ਰਖਿਆ, ਅਰ ਦੁਖੀ ਵਾਸਤੇ ।
ਕੁਹਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਲਾਲ,
ਸ਼ਰਮ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੁੜ ਚਲੇ, ਕੀ ਸੰਭਾਲ ?
ਅਜੇ ਭੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਅਕਲ ਕੁਝ ਕਰੋ,
ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਜਾ ਕੇ ਮੁੜ ਕੇ ਫੜੋ ।
ਗੁਰੂ ਤਜ ਕੇ ਕਿਸ ਥਾਉਂ ਜੋਗੇ ਰਹੇ ?
ਦੁਨੀ ਦੀਨ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਗਏ ।
ਅਜੇ ਕੋਹ ਭਰ ਨਾ ਚਲੇ ਹੋਣਗੇ,
ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਮੁੜ ਪਏ ।
ਲਗੇ ਕਹਿਣ ਭਾਈਓ ਕਰੋ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ,
ਅਸੀਂ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ ਕੀ ਮੰਦ ਕਾਰ ?
ਭਲੇ ਲੋਕ ਬਣ ਕੇ ਅਜੇ ਭੀ ਮੁੜੋ,
ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਸੋਈ ਕਰੋ ।
ਇਕੱਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਯਾਗ ਕੇ,
ਸੁਖਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਪਯਾਰ ਹਾਂ ਜਾ ਰਹੇ ।
ਗੁਰੂ ਭੀ ਹਨ ਅੰਤ ਦਿਲ ਰੱਖਦੇ,
ਓ ਕਿਸ ਤੌਰ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹ ਹਨ ਰਹੇ ।
ਮਗਰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਕਟਕ ਆ ਰਹੇ,
ਓ ਕੱਲੇ ਰਤੀ ਭਰ ਨਾ ਘਬਰਾ ਰਹੇ ।
ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮੁੜਾਂਗੇ ਨਾ ਪਿਛੇ ਕਦੀ,
ਜੋ ਚਾਹੁਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹੋ ਹੀ ਸਹੀ ।

---

[1] ਬੇਸ਼ਰਮੀ ।
[2] ਧਰਮ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਦਿਲ ਵੇਖ ਕੇ,
ਕਈ ਸਿੰਘ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਮੁੜੇ।
ਪਰੰਤੂ ਡਰਾਕਲ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਸਕੇ,
ਉਸੇ ਮੂਰ੍ਹਤਾ ਦੇ ਹਠੋਂ ਨਾ ਹਟੇ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤਜ ਆਪ ਘਰ ਨੂੰ ਗਏ,
ਪਰੰਤੂ ਏ ਸਿਦਕੀ ਖੜੋਤੇ ਰਹੇ।

ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਨੇ ਤਨ ਮਨ ਵਾਰਨੇ

ਏ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਨ ਬੀਰ ਚਾਲੀ ਜਣੇ,
ਤੇ ਇਕਤਾਲੀ ਸਨ ਭਾਈ ਮਾਗੋ ਸਣੇ।
ਅਜੇ ਏਹ ਗੁਰ ਵਲ ਤੁਰੇ ਭੀ ਨਾ ਸੇ,
ਕੀ ਦੇਖਣ ਕਿ ਇਕ ਤਰਫ ਗਰਦਾ ਉਡੇ।
ਦਰਖਤਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦੁੜਾਈ ਨਜ਼ਰ,
ਤਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੀ ਆਈ ਖਬਰ।
ਏ ਕੀਤੀ ਸਲਾਹ ਹੁਣ ਇਥਾਈਂ ਰਹੋ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਏਥੇ ਕਰੋ।
ਮਲ੍ਹੇ[1] ਸਨ ਬੜੇ ਓਸ ਜੰਗਲ ਮਝਾਰ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਦਰਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸਭ ਖਿਲਾਰ।
ਤੇ ਖੁਦ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਿਹੇ ਹੋ ਰਹੇ,
ਕਿ ਦੁਸਮਨ ਦੇ ਦਲ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗੇ।
ਬੜੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਸੀ ਫੌਜ ਆ ਰਹੀ,
ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਟਿਕਾਣੇ ਲਗੀ।
ਬੜੀ ਦੂਰ ਤੋਂ ਚਾਦਰਾਂ ਦੇਖ ਕੇ,
ਲਗੇ ਸ਼ਾਮੀਆਨੇ[2] ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਖੇ।
ਉਥਾਈਂ ਠਹਿਰ ਵਾਰ ਲਗੇ ਕਰਨ,
ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਾਵਣ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਭਰਨ।
ਨਾ ਅਗੋਂ ਪਰੰਤੂ ਕੋਈ ਬੋਲਿਆ,
ਏ ਪਿਖ[3] ਕੇ ਅਗੇਰੇ ਵਧੇ ਏ ਜ਼ਰਾ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਗੇਰੇ ਪਿਆ ਜਾਂ ਧਿਆਨ,
ਤਾਂ ਵੇਂਡੇ ਇਧਰ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨ।

---

[1] ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ।
[2] ਤੰਬੂ।
[3] ਵੇਖ।

ਏ ਅਜ਼ਗੈਬ[1] ਦੀ ਮਾਰ ਸਿਰ ਤੇ ਪਈ,
ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਮਾਰੀ ਗਈ।
ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਪਤਾ,
ਕਿ ਹੈ ਲਾਂਭ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਹੀ ਖੜਾ।
ਲਗਾ ਜੰਗ ਦਾ ਰੰਗ ਬੱਝਣ ਤਦੋਂ,
ਤੁਰਕ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਖੜੇ ਦੂਰ ਤੋਂ।
ਨਾ ਅਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਕਰਨ ਹੌਸਲਾ,
ਕਿ ਖਬਰੇ ਹੈ ਕਿਤਨਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧੜਾ।
ਇਧਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਦੌੜ ਸੂਰੇ ਜਵਾਨ,
ਪਕੜ ਤੇਗ ਢਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਲੇ ਮਦਾਨ।
ਅਗੇਰੇ ਅਗੇਰੇ ਓ ਵਧਦੇ ਗਏ,
ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਨੂੰ ਖੂਬ ਬਧਦੇ[2] ਗਏ।
ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਤੁਰਕ ਧਰ ਤੇ ਲਿਟਾ,
ਸ਼ਹੀਦੀ ਗਏ ਅੰਤ ਰਣ ਵਿਚ ਪਾ।
ਨਿਕਲ ਪੰਜ ਬਲਵਾਨ ਹੋਰ ਆ ਗਏ,
ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਿਖ ਕੇ ਤੇ ਘਬਰਾ ਗਏ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੀ ਇਹੋ ਰੀਤ ਆ ਕੇ ਫੜੀ,
ਵਗਾਈ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ।
ਉਧਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੂਰ ਤੋਂ ਤਾੜਿਆ,
ਕਿ ਦਲ ਤੁਰਕ ਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ ਆ ਰਿਹਾ।
ਪਰੰਤੂ ਰੁਕਾਵਟ ਪਈ ਕਾਸ ਦੀ,
ਕਿ ਰਸਤੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜਾਈ ਛਿੜੀ।
ਚੜ੍ਹੇ ਆਪ ਟਿੱਬੀ ਤੇ ਦੇਖਣ ਲਈ,
ਤਾਂ ਜਾਤਾ ਮਝੈਲਾਂ[3] ਦੀ ਹੈ ਕਾਰ ਹੀ।
ਧਨੁਸ਼ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ,
ਉਥਾਓਂ ਹੀ ਪਾਪੀ ਮੁਕਾਉਣ ਲਗੇ।
ਏਹ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਅਜੇਹੀ ਵਸੀ,
ਕਿ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸੁੱਧ ਨਾ ਟਿਕਾਣੇ ਰਹੀ।
ਇਧਰ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਘਾਣ ਸਨ ਲਾਹ ਰਹੇ,

[1] ਲੁਕਵੀਂ, ਅਗੋਚਰ, ਗੈਬੀ।
[2] ਨਾਸ ਕਰਦੇ।
[3] ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਨ।

ਉਧਰ ਤੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਸਨ ਆ ਰਹੇ।
ਤੁਰਕ ਕਹਿਣ ਅੱਲਾ, ਏ ਕੀ ਰੰਗ ਹੈ ?
ਤਬੀਅਤ ਅਸਾਡੀ ਬੜੀ ਦੰਗ[1] ਹੈ।
ਏ ਦੋ ਚਾਰ ਮਿਲ ਕੇ ਓ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਾਰ,
ਜੋ ਸਾਡਾ ਬਹਾਦਰ ਕਰੇ ਨਾ ਹਜ਼ਾਰ।
ਏ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਜੋ ਹੈ ਹੋ ਰਹੀ,
ਪਤਾ ਕੁਝ ਨਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਿੱਥੋਂ ਛਿੜੀ ?
ਇਧਰ ਪੰਜ ਸੂਰੇ ਜੋ ਸਨ ਲੜ ਰਹੇ,
ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਕਾ, ਹੋ ਕੇ ਘਾਇਲ ਪਏ।
ਗਿਰੇ ਘਾਇਲ ਹੋ ਜਦ ਏ ਪੰਜੇ ਬਲੀ,
ਤਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਆਣ ਜਗ੍ਹਾ ਮੱਲੀ।
ਉਸੇ ਤੌਰ ਆ ਪਾਂਵਦੇ ਖੜਬੜਾਟ,
ਉਠੇ ਤੇਗ ਦੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਕੜਕੜਾਟ।
ਸਫਾਂ[2] ਦੀ ਸਫਾਂ ਕਰ ਗਈ ਢੇਰੀਆਂ,
"ਧੜਾਂ ਵਾਂਗ ਧੜ ਹੋ ਗਏ ਸਿਰ ਬਿਨਾਂ"।
ਹੋਏ ਮੁਕਤ ਓੜਕ ਲੜਾਈ ਵਿਖੇ,
ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਆਪ ਭੀ ਤੁਰ ਗਏ।
ਇਸੇ ਰੀਤ ਸੂਰੇ ਨਿਕਲਦੇ ਰਹੇ,
ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਨੂੰ ਆ ਮਿਚਲਦੇ ਰਹੇ।
ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਘਾਇਲ ਮਰ ਜਾਂਵਦੇ,
ਸਫਲ ਜਨਮ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਕਰ ਜਾਂਵਦੇ।
"ਏ ਚਾਲੀ, ਤੇ ਓਹ ਲਖ ਤੋਂ ਸਨ ਵਧੀਕ,
ਏ ਨਿਭਣੀ ਲੜਾਈ ਸੀ ਕਿਸ ਦੇਰ ਤੀਕ ?
ਓ ਸੂਰੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਮਾਰਦੇ,
ਹੁਕਮ ਪਾਲਦੇ ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ।
ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਦੇ ਕੁਸ਼ਤੇ[3] ਲਾ ਕੇ ਗਏ,
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁਕਾ ਕੇ ਗਏ।
ਜਦੋਂ ਨਿਕਲਣੋਂ ਬੰਦ ਹੋਏ ਜਵਾਨ,
ਤਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਹਰੀ ਕੁਝ ਕੁ ਜਾਨ।

---

[1]ਹੈਰਾਨ।
[2]ਜਮ੍ਹਾਂ।
[3]ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ।

ਅਗੇ ਵਧੇ ਦੇਖਿਆ ਮੋਰਚਾ,
ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਨਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਾਯਾ ਖੁਰਾ।
ਹਾਂ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਓਹਲੇ ਸੀ ਤੀਵੀਂ ਖੜੀ,
ਖੜਗ ਸੂਤ ਕੇ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਸੀ ਅੜੀ।
ਵਧੇ ਪੰਜ ਸਤ ਤੁਰਕ ਧਮਕਾਵਣੇ,
ਪਰੰਤੂ ਨਾ ਮੁੜ ਕੇ ਮਿਲੇ ਆਵਣੇ।
ਬਹਾਦਰ ਤ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਮਰੇ,
ਖੜਗ ਨਾਲ ਮਾਈ ਨੇ ਟੋਟੇ ਕਰੇ।
ਛਿੜੀ ਫੇਰ ਘਮਸਾਨ ਇਸ ਬਾਉਂ ਭੀ,
ਲੜੀ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰਾਂ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ।
ਕਈ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਤ ਉਹ ਭੀ ਗਿਰੀ,
ਹੋਈ ਘੋਲ ਓੜਕ ਮੁਕਾ ਕੇ ਕਈ।
ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਸਮਝੀ ਕਿ ਹੋਈ ਫਤੇ,
ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੱਛਾਂ ਵਜਾਵਣ ਲਗੇ।
ਅਸਾਡੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਾਂ ਮਰ ਹੀ ਗਏ,
ਪਰੰਤੂ ਏ ਚਾਲੀ ਤਾਂ ਓੜਕ ਲਏ।
ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਵੇਹਲੇ ਜਦੋਂ ਹੋ ਗਏ,
ਤਾਂ ਪਾਨੀ ਖੁਣੋਂ ਪ੍ਰਾਨ ਤੜਫਨ ਲਗੇ।
ਏ ਸੁੰਨਸਾਨ ਜੰਗਲ ਨਾ ਖੂਹਾ ਨਾ ਤਾਲ,
ਲਗੀ ਪਯਾਸ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨੇ ਨਿਢਾਲ।
ਅਗੇਰੇ ਸੀ ਵੀਹ ਕੋਸ ਪਰ ਜਲ ਦਾ ਨਾਂ,
ਤੇ ਪਿਛੇ ਸੀ ਛੇ ਕੋਸ ਤੇ ਇਕ ਥਾਂ।
ਤੁਰੇ ਅੰਤ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਧਾਈ ਕਰੀ,
ਪਿਆਸਾਂ ਬੁਝਾਵਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰੀ।
ਨਾ ਮੁਰਦੇ ਸਮੇਟਨ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਮਿਲੀ,
ਨਾ ਖੱਫਨ ਲਪੇਟਣ ਦੀ ਫੁਰਸਤ ਮਿਲੀ।
ਉਸੇ ਹਾਲ ਘਾਇਲ ਮਰੇ ਛੋੜ ਕੇ,
ਚਲੇ ਪੀਣ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋੜ ਕੇ।
ਕਈ ਪਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਰ ਹੀ ਗਏ,
ਕਈ ਕਰਕੇ ਧਾਈ ਤੇ ਅੱਫਰ ਪਏ।
ਪਰੰਤੂ ਕਰਨ ਤੋਬਾ ਤਮਾਮ,
ਖੁਦਾਯਾ ਨਾ ਇਸ ਤਰਫ ਮੋੜੀਂ ਲਗਾਮ।
ਕਿਨਾਂ ਮੌਤ ਏਥੇ ਤਾਂ ਮਰ ਸਾਂ ਗਏ,

ਕਜ਼ੀਏ ਅਸਾਨੂੰ ਗਜ਼ਬ ਦੇ ਪਏ।
ਕਸਮ ਹੈ ਜੇ ਮੁੜ ਆਵੀਏ ਏਸ ਰਾਹ,
ਤਲਬਾਂ[1] ਦੇਇ ਦੋਣੀ ਭੀ ਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਰਤ ਹੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਧੜਾਂ ਵਾਂਗੂ ਧੜਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲਗੇ ਵੇਖੇ

ਉਧਰ ਵਾਰਤਾ ਹੁਣ ਸੁਣੋ ਦੂਸਰੀ,
ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਨ ਕੀ ?
ਓ ਬੈਠੇ ਸਿਗੇ ਦੂਰ ਸਾਰੇ ਪਰੇ,
ਕੋਈ ਦੋ ਕੋਹਾਂ ਪਰ ਕਿਨਾਰੇ।
ਸੁਣੀ ਵਾਜ ਬੰਦੂਕ ਘਮਸਾਨ ਦੀ,
ਪਈ ਸੁੱਧ ਇਸ ਮੈਦਾਨ ਦੀ।
ਲਗੇ ਸੋਚਣੇ ਲੜ ਰਿਹਾ ਕੌਣ ਹੈ ?
ਅਸਾਂ ਦੋਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤੀਸਰਾ ਕੌਣ ਹੈ ?
ਉਸੇ ਵਕਤ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹੋਏ ਸਵਾਰ,
ਏ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤੁਰਤ ਹੋਏ ਤਿਆਰ।
ਜਦੋਂ ਇਸ ਜਗਾ ਆਣ ਕੇ ਦੇਖਿਆ,
ਤਾਂ ਲੋਥਾਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਥਾ।
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੁਰਕ ਸਾਨ ਖਿੰਡੇ ਪਏ,
ਪਏ ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ।
ਗੁਰੂ ਪਜਾਰ ਕਰ ਸਿੱਖ ਲੱਭਣ ਲਗੇ,
ਮਿਲੇ ਜਦ ਕੋਈ ਪਾਸ ਬਹਿ ਜਾਂਵਦੇ।
ਬੜਾ ਪਜਾਰ ਕਰ, ਕਰਨ ਸਿੱਧਾ ਚਰਾ,
ਤੇ ਫੜ ਦਾਦਰਾ ਮੁਖ ਪੂੰਝਣ ਉਦ੍ਹਾ।
ਏ ਮੇਰਾ ਹਜ਼ਾਰੀ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਲੇਰ,
ਏ ਸੀ ਮੇਰਾ ਦੋ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੇਰ।
ਇਸੇ ਤੌਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਜਗਾ ਸਿੱਖ ਮਿਲੇ,
ਵਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਦੇ ਗਏ।
ਦੋ ਪੰਜ ਦਸ ਵੀਹ ਤੀਹ ਚਾਲੀ ਪੰਜਾਹ,
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲਖਾਂ ਤੇ ਦਿਤੇ ਪੁਚਾ।
ਕਰਨ ਪਿਆਰ ਪਿਉ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬੈਠ ਕੇ,
"ਹੇ ਪੁਤ੍ਰੋ ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਹਿਤ ਲੜ ਮਰੇ।

---

[1] ਤਨਖਾਹ।

ਤੁਸਾਂ ਪੰਥ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਪਾਲਿਆ,
ਤੁਸਾਂ ਘਾਲ ਸੱਚੀ ਨੂੰ ਹੈ ਘਾਲਿਆ।
ਤੁਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੈ ਸਤਕਾਰਿਆ,
ਤੁਸਾਂ ਧਰਮ ਪਰ ਜਾਨ ਨੂੰ ਵਾਰਿਆ।
ਤੁਸਾਂ ਪੈਜ ਰਖੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ,
ਤੁਸਾਂ ਬਾਂਹ ਬਧੀ ਹੈ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ।"
ਇਸੇ ਤੌਰ ਕਰੁਣਾ-ਭਰੇ[1] ਪਿਆਰ ਨਾਲ,
ਗੁਰੂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ।

ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੇਦਾਵਾ ਪੱਤ੍ਰ ਓਥੇ ਹੀ ਪੜਵਾ ਦਿੱਤਾ

ਇਸੇ ਢੇਰ ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰਿਓ,
ਜ਼ਰਾ ਆ ਕੇ ਐਧਰ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਿਓ।
ਹੈ ਇਕ ਜਿੰਦ ਘਾਇਲ ਤੜਫਦੀ ਪਈ,
ਹੈ ਤਯਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਦੇਹ ਤਯਾਗਨ ਲਈ।
ਹੈ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਹੋਈ ਮਗਨ,
ਹੈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਲਗਨ।
ਹੈ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ[2] ਬੀਰ,
ਜੋ ਡਿੱਗਾ ਹੈ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਤੀਰ।
ਹੈ ਮਨ ਵਿਚ ਇੱਛਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਣ,
ਕਰਾਂ ਦਰਸ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਣ ਅਗੇ ਚੱਲਣ।
ਪਰੰਤੂ ਖਬਰ ਸਾਰ ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ,
ਕਿ ਉਹ ਦੀਨ ਬੰਧੂ ਭੀ ਹਨ ਪਾਸ ਹੀ।
ਇਸੇ ਖ਼ਯਾਲ ਵਿਚ ਸੀਗ ਸੁਰਤੀ ਮਗਨ,
ਕਿ ਪਹੁੰਚੇ ਗੁਰੂ ਆ ਕੇ ਉਸਦੇ ਸਦਨ[3] (ਸਥਾਨ)
ਪਏ ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾਂਭੇ ਹਟਾਇ,
ਗੁਰੂ ਨੇ ਲਿਆ ਨਾਲ ਗਲ ਦੇ ਲਗਾਇ।
ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਲਾਲ ਹੈ ਜਾਗਦਾ,
ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ ਤਯਾਗਦਾ।
ਕਿਹਾ ਬਚਨ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ,

---

[1] ਤਰਸ ਭਰੇ।
[2] ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ।
[3] ਫ਼ਰਦ-ਅਰਥ, ਘਰ, ਮਕਾਨ।

"ਤੂੰ ਧੰਨ ਬੀਰ ਮੇਰੇ, ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਧੰਨ।
ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲੜ ਕੇ ਤਨ ਵਾਰਿਆ,
ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ।
ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਆਉਂਦਾ ਮੰਗ ਤੂੰ,
ਨਾ ਰਖੀਂ ਜ਼ਰਾ ਜੀਉ ਵਿਚ ਸੰਗ ਤੂੰ।"
ਕਿਹਾ ਬੀਰ ਨੇ, "ਆਪ ਜਦ ਆ ਗਏ,
ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਪੂਰਵਾ ਗਏ।
ਇਹੋ ਚਾਹ ਸੀ ਨੇਤ੍ਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ,
ਹੋ ਇਕ ਵਾਰ ਹੱਥ ਪਰਸ ਲੈਂਦੇ ਚਰਨ।
ਤੁਸੀਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਮੇਰੀ ਪਾ ਗਏ[1],
ਉਸੇ ਕਾਲ ਸਿਰ ਪਰ ਮੇਰੇ ਆ ਗਏ।
ਹੈ ਹੁਣ ਤ੍ਰਿਪਤ ਮਨ, ਕੁਝ ਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ਚਾਹ,
ਧਰੋ ਹਥ ਸਿਰ ਤੇ ਦਿਖਲਾਓ ਰਾਹ।"

"Our greatest glory is not in never falling,
but in rising every time we fall,"

—Confucius*

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ

ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ "ਮੰਗ ਕੁਝ ਖਾਲਸਾ,
ਮੇਰਾ ਮਨ ਹੈ ਕੁਝ ਦੇਣ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ।"
ਦੁਬਾਰਾ ਕਹੇ ਸਿੰਘ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ,
"ਗੁਰੂ ਦਰਸ ਨੂੰ ਨੇਤ੍ਰ ਸਨ ਤਰਸਦੇ।
ਸੋ ਧੰਨ ਭਾਗ ਦਰਸ਼ਨ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ,
ਮੇਰੇ ਪਾਪ ਸਾਰੇ, ਦਰਸ ਧੋ ਗਏ।
ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਇੱਛਾ ਕੋਈ ਚਿੱਤ ਨੂੰ,
ਦਿਉ ਹੁਕਮ ਚਰਨੀਂ ਜੁੜੇ ਬ੍ਰਿਤ[2] ਨੂੰ।"
ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿਬਾਰਾ ਕਹਿਨ ਬੋਲ ਕੇ,
"ਤੂੰ ਕੁਝ ਮੰਗ ਲੈ ਬੀਰ ਦਿੱਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ।
ਨਾ ਖਾਲੀ ਮੇਰਾ ਵਾਕ ਮੋੜੀਂ ਕਦੇ,

---

[1]ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਏ।
[2]ਬਿਰਤੀ, ਧਿਆਨ।
*ਸਾਡੀ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸ਼ਾਨ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਦੇ ਨਾ ਡਿਗੀਏ, ਸਗੋਂ ਡਿਗ ਕੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਮੁੜ ਉਠਣ ਵਿਚ ਹੈ।

(ਕਾਨਫਿਊਸ਼ੀਅਸ, ਚੀਨ ਦਾ ਇਕ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ)

ਜੋ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਓਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਿਲੇ।"
ਹੇ ਸਿੱਖੀ ! ਤੇਰਾ ਧੰਨ ਹੈ ਮਰਤਬਾ,[1]
ਤੇਰੇ ਧੰਨ ਹਨ ਸਰਬ ਹੀ ਕਰਤਬਾ।
ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਾਰ ਤੀਜੀ ਭਿਆ,
ਪਰੰਤੂ ਏ ਪੁਤਲਾ ਹੈ ਸੰਤੋਸ਼ ਦਾ।

ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ?

ਨਹੀਂ ਚਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਿਓ,
ਯਾ ਪਰਵਾਰ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਧਨ ਭੇਜਿਓ।
ਨਾ ਇਹ ਆਖਿਆ ਮੇਰਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲੇ।
ਨਾ ਇਹ ਚਾਹਿਆ ਮੇਰੀ ਵਾੜੀ ਫਲੇ।
ਓ ਉਪਕਾਰ ਅਰ ਪਜ਼ਾਰ ਦਾ ਪੁੰਜ ਦਿਲ,
ਕੀ ਵਰ ਮੰਗਦਾ ਪਜ਼ਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ?
"ਪਿਤਾ ਹਥ ਜੋੜਾਂ ਕਰਾਂ ਵਾਸਤਾ,
ਜੋ ਮਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੋ ਦਾਸ ਦਾ।
ਪਰੰਤੂ ਓਹਦਾ ਮੋੜ ਕਰਿਓ ਨਹੀਂ,
ਮੇਰਾ ਮਾਨ ਮੰਗੇ ਦਾ ਹਰਿਓ[2] ਨਹੀਂ"।
ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਮੰਗ ਲੈ ਖਾਲਸਾ।
ਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਭਰਮ ਰਖਣਾ ਮੋੜ ਦਾ।
ਕਿਹਾ ਲਾਲ ਨੇ, "ਤਾਤ[3] ਜੀ ਕੀ ਕਹਾਂ ?
ਸ਼ਰਮ ਆਇ ਕਹਿੰਦੇ ਭੀ ਨਾ ਰਹਿ ਭੀ ਸਕਾਂ।
ਕਰੋ ਉਚਿਤ, ਜੋ ਬਖ਼ਸ਼ ਆਪਣੇ ਦਰੋਂ,
ਬਚਾਓ ਮੇਰੇ ਚਿਤ ਨੂੰ ਚਿੰਤ ਤੋਂ।
ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਬਿਦਾਵੇ ਦੇ ਦਸਖਤ ਕਰੇ,
ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ,
ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਇਸ ਚਿੰਤ ਵਿਚ ਟੰਗਿਆ,
ਬਿਦਾਵਾ ਫਟੇ ਹੋਗੁ ਰਾਜ਼ੀ ਬੜਾ,
ਲਓ ਗੰਢ ਟੁੱਟੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਾਯਾ ਖ਼ਿਸ਼ਕ ਪਾਪ ਹੀ,
ਜੇ ਮੰਨੋ ਤਾਂ. ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ ਮੇਰੀ,

---

[1]ਦਰਜਾ, ਪਦਵੀ।
[2]ਤੋੜਿਓ।
[3]ਪਿਤਾ।

"ਨਾ ਢਿੱਡਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ ਕਾਸ ਦੀ।"
ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਧੰਨ ਹੈ ਖਾਲਸਾ,
ਮਨੋਰਥ ਭੀ ਧਾਰਨ ਤਾਂ ਉਪਕਾਰ ਦਾ।

ਲੈ ਉਪਕਾਰੀ ਬੀਰ, ਬੇਦਾਵਾ ਪੱਤ੍ਰ ਆਪੇ ਹੀ ਪਾੜ ਦੋ

"ਅਹੋ ਬੀਰ ! ਲੈ ਉਹ ਬਿਦਾਵਾ ਪਿਆ",
ਏ ਕਹਿ ਕੱਢ ਜੇਬੋਂ ਗੁਰਾਂ ਪਾੜਿਆ।
ਏ ਪਿਖ[1] ਬੀਰ ਡਾਢਾ ਹੀ ਰਾਹੀ ਥਿਆ,
ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਟੁੱਟੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਗੰਢਿਆ।
ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਚਾਹੀਏ,
ਤਾਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਹੁਣ ਭੀ ਜ਼ਰਾ ਆਖ ਦੇ।
ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਬਸ ਪਿਤ, ਲੈ ਚੁੱਕਾ,
ਇਹੋ ਸੀ ਮਨੋਰਥ ਸੋ ਪੂਰਾ ਥਿਆ।
ਏ ਕਹਿੰਦੇ ਦੋ ਹਥ ਜੁੜ ਕੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ,
ਤੇ ਤਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਪ੍ਰਾਣ ਰਾਹੀ ਭਏ।

ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ

ਇਥੋਂ ਉਠ ਸਤਿਗੁਰ ਅਗੇਰੇ ਗਏ,
ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲੇ।
ਏ ਮਾਈ ਸੀ ਘਾਇਲ, ਅਜੇ ਹੋਸ਼ ਸੀ,
ਗੁਰੂ ਦਰਸ ਦੀ ਚਾਹ ਵਿਚ ਸੀ ਖੜੀ,
ਹੋਏ ਜਦ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਸ ਦੁਖ ਮਿਟ ਗਿਆ,
ਨਿਗਾਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨੇ ਲੀਤਾ ਬਚਾ।
ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ, "ਵਰ ਕੋਈ ਚਾਹੀਏ ?
ਜੋ ਮੰਗੇ ਸੋ ਮਿਲ ਜਾਇਗਾ ਇਸ ਸਮੇਂ।"
ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹਾਲ,
ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਹੈ ਬੜਾ ਇਹ ਮਲਾਲ[2]।
ਹੋਏ ਆਪ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਏ ਆਨ ਕੇ,
ਧਰਮ ਹਾਰਿਆ ਹਾਲ ਸਭ ਜਾਣ ਕੇ।"
ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ, "ਤਜਾਗ ਦਿਹ ਏ ਮਲਾਲ,
ਪਰੁਪਕਾਰ ਦੇ ਪੁੰਜ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਲਾਲ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਦਾਵਾ ਨੇ ਪੜਵਾ ਚੁੱਕੇ,

---

[1]ਵੇਖ ਕੇ।
[2]ਉਦਾਸੀ।

ਓ ਟੁੱਟੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਨੇ ਗੰਢਵਾ ਚੁੱਕੇ।
ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੇਤ ਇਛਿਆ ਕਰੋ,
ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ ਵਰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਜੋ ਕਹੋ?"
ਸੁਣੀ ਵਾਰਤਾ ਭਾਗ ਕੌਰਾਂ ਜਦੋਂ,
ਵਹਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੇਤਰਾਂ ਅੰਦਰੋਂ।
ਕਿਹਾ ਹੋਇ ਗਦ ਗਦ, ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਹੋ,
ਜੋ ਕੀਤੀ ਦਯਾ ਆਪ ਪਰਸੰਨ ਹੋ।
ਜੋ ਬਾਲਕ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਕਰ ਵੀ ਦਏ,
ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅੰਤ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰੇ।
ਤੁਸੀਂ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ, ਸਤਿਗੁਰ ਦਤਾਰ,
ਕੁਰਾਹੇ ਗਏ ਆਪ ਲੀਤੇ ਸੰਭਾਰ[1]।
ਮੈਂ ਲੂੰ ਲੂੰ ਤੋਂ ਪਰਸੰਨ ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ,
ਰਹੀ ਹੋਰ ਵਰ ਦੀ ਨਾ ਆਸ਼ਾ ਕੋਈ।
ਰਹਾਂ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪ ਦੇ ਹੀ ਹਜ਼ੂਰ,
ਕਰਾਂ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਨਾ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਦੂਰ।
ਜੇ ਦੇਂਦੇ ਹੋ ਵਰ ਤਾਂ ਇਹੋ ਵਰ ਦਿਓ,
ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਖੇ ਰਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ।"
ਏ ਬਿਨਤੀ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰਾਂ ਕਰੀ,
ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹੋਵਿਗਾ ਇਹੀ।

ਏਹ ਮੁਕਤੇ[2] ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਤਕ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ

ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠਾ ਅੰਗੀਠਾ ਰਚਾ,
ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਓਥੇ ਹੀ ਸਸਕਾਰਿਆ[3]।
ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖੋਂ ਫਿਰ ਉਚਾਰੇ ਏ ਵਾਕ,
ਏ ਜਿੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਤਾਕ।
ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ,
ਸਿਰੇ ਧਰ ਲਿਆ ਹੁਕਮ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੂੰ।
ਏ ਮੁਕਤੇ ਲੜੇ ਅਰ ਮਰੇ ਜਿਸ ਸਥਾਨ,
ਓ ਧਰਤੀ ਭੀ ਹੋਈ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮਹਾਨ।

---

[1]ਸੰਭਾਲ।
[2]ਮੁਕਤੀ ਹੋਏ, ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਏ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 40 ਮੁਕਤੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
[3]ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਸਾੜਿਆ।

ਏ ਲਖ ਪੂਜਜ ਭੂਮੀ ਨਿਵੇਂਗਾ ਜਹਾਨ,
ਝੁਲੇਗਾ ਸਦਾ ਤੀਕ ਏਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨ।
ਮੁਕਤਸਰ[1] ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋਈ ਸਥਾਨ,
ਲਗੇ ਮਾਘ ਸੰਗਰਾਂਦ ਮੇਲਾ ਮਹਾਨ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਲੁਕਾਈ ਲਖੇ,[2]
ਉਹੋ ਯਾਦ ਪਾਵਨ ਸਦਾ ਹੀ ਰਖੇ।
ਜੋ ਖੇਲਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲਈ ਜਾਨ ਤੇ,
ਸਤਾਰੇ ਚੜ੍ਹਾਂਦਨ ਓ ਅਸਮਾਨ ਤੇ।
ਸਦਾ ਚਮਕਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਚਮਕਾਂਵਦੇ,
ਜਗਤ ਪਰ ਸਦਾ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਂਵਦੇ।
ਮਰੇ ਮਰ ਗਏ ਪਰ ਰਹੇ ਜੀਂਵਦੇ,
ਮਨਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬੀਰ ਵਿਸਰੀਂਵਦੇ[3]।

[1] ਜ਼ਿਲਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਈ ਇਕ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕਾਲਿਜ ਹਨ।
[2] ਜਾਣੇ।
[3] ਭੁੱਲਦੇ।

ਦੋਹਰਾ

ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲ ਸਿਰ ਧਰ ਤਲੀ, ਹੱਲੀ ਗਜਾ ਦਿਖਾਇ।
ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾ ਲਏ, ਲੀਤਾ ਧਰਮ ਬਚਾਇ।

The consciousness of good, which neither gold,
Nor sordid fame, nor hope of heavenly bliss,
Can purchase : but a life of resolute good,
Unalterable will, quenchless desire of universal happiness; the heart,
That beats with it in unison : the brain whose over-wakeful wisdom toils to change.
Reason's rich stores for its eternal weal.
This "commerce" of sincerest virtue needs,
No mediative signs of selfishness,
No jealous intercourse of wretched gain.
No balancing of prudence, cold and long :—
In just and equal measure all is weighed;
one scale contains the sum of human weal,
And one, THE GOOD MAN'S HEART.*

—SHELLEY

---

*ਨੇਕੀ ਦੀ ਸੋਝੀ, ਜੋ ਸੋਨੇ, ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਜਾਂ ਦੇਵੀ, ਝੂਰ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ; ਸਗੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਚੰਗਿਆਈ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਅਟੱਲ ਇਰਾਦੇ, ਵਿਸ਼ਵ-ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਅਮਿਟ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ (ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ) ਦਿਲ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰ ਹੋ ਕੇ ਧੜਕੇ, ਬੁੱਧੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਦਾ ਜਾਗਦੀ ਸਿਆਣਪ ਦਲੀਲ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਅਟੱਲ ਸੰਪਤੀ ਲਈ ਬਦਲਣ ਵਾਸਤੇ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਹਿਰਦ ਨੇਕੀ ਦਾ ਵਪਾਰ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤਾਂ; ਨਿਖਿਧ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਈਰਖਾ ਭਰੇ ਪਰਸਪਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪਾਂ, ਤੇ ਲੰਮੇ ਖੁਸ਼ਕ ਤੋਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਨਿਆਂ ਭਰੇ ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਛਾਬੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਦੌਲਤ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਿਲ।

(ਸ਼ੈਲੇ—ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵੀ)

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮ ਪੁਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਪਾਪੀ ਅਨਿਆਈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੀ ਅਨੀਤਿ

ਪਾਪ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇਸ਼ ਪਰ, ਹੋਣ ਲਗੇ ਜਦ ਅੱਤਜਾਚਾਰ,
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰ ਲਈ ਸਿਰ ਆਪਣਾ ਵਾਰ ।
ਜਰਵਾਣੇ ਦਾ ਪਾਪੀ ਹਿਰਦਾ, ਦਿਨ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਕਠੋਰ,
ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਹਿਤ ਲਾਯਾ ਸਾਰਾ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ।
ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਸਹਾਰ ਪ੍ਰਜਾ ਅਤਿ ਦੀਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਆਨ,
ਨਿਰਬਲ ਨਿਰਧਨ ਨਿਰਧਿਰ ਨਿਰਘਰ ਨਿਰਸੁਖ ਨ੍ਰਿਆਸਰਾ ਨਿਰਮਾਨ ।
ਦੇਸ ਰਸਾਤਲ ਵੇਖ ਜਾਂਵਦਾ ਸ੍ਰੀ ਕਲੀਗਧਰ ਕਰੀ ਵਿਚਾਰ,
ਦੀਨ ਦਸ਼ਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹੋਈ ਰਹਿ ਨਾ ਗਿਆ ਬਾਕੀ ਬਲਕਾਰ ।
ਅੱਤਯਾਚਾਰ ਅਨੀਤਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕਰ ਦੇਵਣਗੇ ਦੇਸ਼ ਤਬਾਹ,
ਬਲ ਬਾਝੋਂ, ਪਲ ਭਰ ਭੀ ਹੋਣਾ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ।
ਤਾਂ ਤੇ ਚਾਹੀਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਹੁਣ ਖੁੰਢੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਲਵਾਰ,
ਪਾਪ ਰਾਜ ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਪ੍ਰਜਾ ਵਿਚ ਪਾਈਏ ਬਲਕਾਰ ।
ਸਮਾਂ ਸੁਨੀਤਿ[1] ਵਿਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ, ਕੀਤਾ ਦੇਸ਼ ਸਿਆਲੋਂ[2] ਸ਼ੇਰ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਿੜਕ ਸਜਾਇ ਖਾਲਸਾ ਜ਼ਿੰਦੇ ਕੀਤੇ ਮੁਰਦੇ ਫੇਰ ।
ਰਾਜ ਜੋਗ ਦੀ ਰਹਿਤ ਸਿਖਾਈ ਪਰੁਪਕਾਰ ਦਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼,
ਪਾਪ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਉਖੇੜੇ, ਦੁਖੀ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਹਰੇ[3] ਕਲੇਸ਼ ।
ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਲਗਾਇ ਕੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਿੱਤੇ ਵਾਰ,
ਪਾਇ ਪੂਰਨੇ ਜਾਚ ਸਿਖਾਲੀ, ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ।

ਅਨਿਆਈਂ ਜਰਵਾਣੇ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਹਨ

ਦੁਖੀ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਕਾਰਨ, ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ,
ਪਾਪ ਰਾਜ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਵਾਰੇ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਪਰਵਾਰ ।
ਸਾਹਵੇਂ ਹੋਏ ਸਾਂਵੇ ਹੋਕੇ ਕਰਨ ਟਾਕਰੇ ਫੜ ਤਲਵਾਰ,
ਨਿਰਧਨ ਨਿਰ ਆਸਰਾ ਬੀ ਹੋ ਕੇ ਰਖਯਾ ਕੀਤੀ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ।
ਮੂਹ ਮੁੜਿਆ ਅਨਯਾਇ ਖੜਗ ਦਾ, ਉਖੜੇ ਐਸੇ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ,
ਦੀਨ[4] ਵਧਾਵਣ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਰਾਜ ਰਹਿਣ ਦੀ ਰਹੀ ਨਾ ਆਸ ।

---

[1] ਚੰਗੀ ਨੀਤੀ ।
[2] ਗਿਦੜਾਂ ਤੋਂ ।
[3] ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।
[4] ਮਜ਼ਹਬ ।

ਪਿੱਸੂ ਪਏ ਅਧਰਮ ਰਾਜ ਨੂੰ, ਇਹ ਕੀ ਆਈ ਨਵੀਂ ਬਲਾਇ ।
ਐਸੇ ਨਿਰਬਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ, ਏਹ ਸ਼ੇਰ ਕਿੱਧਰੋਂ ਗਰਜੇ ਆਇ ।
ਨੱਕ ਵਿਖੇ ਦਮ ਕੀਤਾ ਸਾਡਾ ਟਿਕਣ ਨਾ ਦੇਂਦੇ ਕਰਕੇ ਚੈਨ ।
ਕਿਧਰੋਂ ਜ਼ਰਾ ਅਰਾਮ ਹੋਇ ਅਰ ਉਧਰੋਂ ਆ ਚੁਪ ਕੀਤੇ ਪੈਨ ।
ਇਕ ਮਰੇ ਦਸ ਹੋਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਚਕਾਚੂੰਧ ਵਿਚ ਦੇਵਣ ਪਾਇ,
ਜ਼ੁਲਮ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਹੋਵਣ ਲਗੇ ਨਿਕਲੇ ਜਥਾ ਅਚਾਨਕ ਆਇ ।
ਨਾਜ਼ਮ[1] ਨੇ ਸਿਰ ਤਕ ਬਲ ਲਾ ਕੇ, ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਚੱਲੀ ਚਾਲ,
ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਦੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਅਗੇ ਗਲੀ ਨਾ ਇਸ ਦੀ ਕੁਝ ਭੀ ਦਾਲ ।
ਨਾਜ਼ਮ ਪਿਆ ਦਲੀਲਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਦ ਸਿਆਣੇ ਕਰੇ ਸਲਾਹ,
ਓਹ ਤਦਬੀਰ ਨਿਕਾਲੋ ਕੋਈ, ਹੋਵਣ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਤਬਾਹ,
ਜਦ ਤਕ ਏਹ ਮੂਜ਼ੀ[2] ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ ਤਦ ਤਕ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਅਰਾਮ ।
ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਦੱਬ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸਲਾਮ ।
ਇਕ ਕਾਜ਼ੀ ਉੱਠ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹਜ਼ਰਤ[3] ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਹੇ ਉਦਾਸ ।
ਇਸ ਟੋਲੇ ਦੇ ਵਧ ਜਾਵਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਖਾਸ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਲਾਬ ਵਿਖੇ ਜੋ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਹੈ ਆਬ-ਹੱਯਾਤ,[4]
ਜੋ ਪੀਵੇ ਸੋ ਅਮਰ ਹੋਂਵਦਾ ਕਰਾਮਾਤ ਉਸ ਦੀ ਵਖਯਾਤ[5] ।
ਏਹ ਕਾਫਰ[6] ਨਿਤ ਜਾਕੇ ਓਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਪੀ ਹੁੰਦੇ ਸ਼ੇਰ,
ਓਸੇ ਦੇ ਬਲ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਐਡੇ, ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨਿਡਰ ਦਲੇਰ ।
ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੀਣ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਨਾ ਪੱਕੀ ਹੋਇ,
ਤਦ ਤਕ ਇਸਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਚਲੇਗੀ ਤਦਬੀਰ[7] ਨਾ ਕੋਇ ।
ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਦਿੱਲ ਤੇ ਲਗੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਆਯਾ ਇਤਬਾਰ,
ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਵਧਣੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਹੈ ਦਰਬਾਰ ।
ਦੇਸ਼ ਰਖਯਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਇਸ ਬਿਧ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਏ ਮਹਾਨ,
ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਨਾ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ, ਇਹ ਮਤਾ ਪਕਾਨ ।
ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪਰਵਾਨਾ ਆਯਾ ਲਾਹੌਰੀ ਨਾਜ਼ਮ ਦੇ ਪਾਸ,
ਇਸ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ, ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਰ ਦੇਵੋ ਨਾਸ ।

---

[1]ਅਧਿਕਾਰੀ, ਅਫਸਰ ।
[2]ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਕੰਜੂਸ ।
[3]ਇਜ਼ਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਨਾਬ, ਚਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ ।
[4]ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।
[5]ਪ੍ਰਗਟ, ਸਪੱਸ਼ਟ ।
[6]ਪਾਪੀ ।
[7]ਢੰਗ, ਤਰੀਕਾ ।

ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੋੜਿਆਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸਾਨੂੰ ਹੈਰਾਨ,
ਜੇ ਕਰ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਜੂ ਛੁਡਾਣੀ ਜਾਨ ।
ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਇਹ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਫ਼ੌਜ ਦਿਓ ਫ਼ੌਰਨ ਦੌੜਾਇ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਤੀਰਥ ਘੇਰ ਲਏ ਚੌਤਰਫੋਂ ਜਾਇ ।
ਨਾ ਨ੍ਹਾਵੇ, ਨਾ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ, ਸਿਖ ਕੋਈ ਆ ਕੇ ਦਰਬਾਰ,
ਜੇ ਆਵੇ ਉਹ ਮੁੜੇ ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਮਾਰ ਦਿਓ ਖਿਨ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ।
ਬੰਦੂਕਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਲੱਗਾ ਕੋਈ ਨਾ ਆਨਾ ਪਾਵੇ ਮੂਲ,
ਬੇਖਬਰੀ ਵਿਚ ਜੋ ਆ ਜਾਵੇ ਕਰ ਦੇਵਨ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਮੂਲ ।
ਇਉਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸੁੰਞਾਂ ਕੀਤਾ, ਪਾਪੀ ਸੂਬੇ ਕਹਿਰ ਕਮਾਇ,
ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਅਤਿ ਦੁਖ ਗਿਆ, ਐਪਰ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਇ,
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਬਰਸ ਬੀਤ ਗਏ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲੇ ਨਾ ਕਰਨਾ ਆਇ ।
ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਕੋਈ ਟਾਵਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਰਾਤੀਂ ਟੁੱਭਾ ਜਾਵੇ ਲਾਇ ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮ ਗਾਥਾ

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਦਾਸ,
ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਬਿਹੰਗਮ ਬਾਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ ।
ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵੱਸੇ ਅਰ ਮੱਥੇ ਲਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੂਰ[1],
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਪੀ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਸਾਗਰ ਭਰਪੂਰ ।
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਕਥਾ ਬਾਰਤਾ ਨਿੱਤ ਸੁਣਾਵਣ ਲਾਇ ਦੀਵਾਨ,
ਗੁਰ ਆਸ਼ਯ ਦੇ ਬੋਧਿ[2] ਅਤੇ ਸਮਝਾਵਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ।
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਬੋਧ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਸਭ ਦੇਵਣ ਸੁਲਝਾਇ ।
ਗ੍ਯਾਨੀ ਜੀ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੁਣ ਤਕ ਗ੍ਯਾਨੀ ਸੰਪਰਦਾਇ[3] ।
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹਿ ਕੇ ਚਾਯਾ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭਾਰ,
ਗ੍ਯਾਨੁਪਦੇਸ਼[4] ਅਨ ਬਸਤਰ ਦੀ ਟਹਿਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਤ੍ਯਾਰ ।
ਜਰਵਾਣੇ ਦੀ ਪਾਪ ਚਾਲ ਜਦ ਚੁੱਕੀ ਆ ਕੇ ਧਰਮ ਅਨੀਤ,
ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਉਬਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ।
ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਦੁਖ ਰਹੇ ਮਨਾਇ,
ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂ ! ਕੁਝ ਢੌਲ ਬਣੇ ਸਭ ਸਿੱਖ ਜੁੜਨ ਮੁੜ ਦੇਥੇ ਆਇ ?
ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਵਨ ਆਵਨ ਅਰ ਲਾਵਨ ਦੀਵਾਨ,

[1] ਚਾਨਣ ।

[2] ਗਿਆਨ ।

[3] ਪਰੰਪਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ ।

[4] ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ।

ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕਰ ਸਕਨ ਖੁਲ੍ਹੇ ਇਸ਼ਨਾਨ।
ਮੈਂ ਕੂਕਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦਰ ਦਾ ਜੇ, ਇਤਨੀ ਟਹਿਲ ਨਾ ਸਕਾਂ ਕਮਾਇ,
ਜਨਮ ਮੇਰਾ ਕਿਸ ਅਰਥ ਭਯਾ, ਅਰ ਸਿਖ ਹੋਏ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਕਾਇ।
ਇਸ ਤਰੰਗ ਕਰ ਤੰਗ, ਉਮੰਗ ਉਠਾਈ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਗ ਉਤਾਰ,
ਕੁਝ ਸਿਰ ਕਰਦੇ ਪੁਰਖ ਸੰਗ ਲੈ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਕਮ ਦੇ ਦਰਬਾਰ।
"ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਦੋ ਬਰਸਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾ ਆਨ,
ਹੁਕਮ ਦਿਓ ਜੇ ਦੋ ਦਿਨ ਦਾ ਤਦ ਦੀਪਮਾਲ ਪਰ ਕਰਨ ਸਨਾਨ।
ਮੇਲਾ ਗੇਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਰਾ ਦਿਓ ਹਟਾਇ,
ਫੇਰ ਜਿਵੇਂ ਜੀ ਚਾਹੇ ਕਰਨਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਸੀ ਹਰਜ ਨਾ ਕਾਇ"।

ਨਵਾਬ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤੀ ਚਾਲ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਨੇ ਲਿਖ ਅਰਜ਼ੀ ਭੇਜੀ ਪਾਸ ਨਵਾਬ,
ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਬਾਬਤ ਕੀ ਕੁਝ ਦਿਤਾ ਜਾਇ ਜਵਾਬ ?
ਗਿਣਤੀ ਗਿਣੀ ਸੂਬੇ ਨੇ ਬਹਿ ਕੇ ਮਨ ਪਾਪੀ ਵਿਚ ਫੁਰਿਆ ਪਾਪ,
ਦਾਓ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਦਾ ਇਉਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ।
ਗੁਪਤ ਰਹੇ ਇਹ ਪਾਪ ਚਾਲ ਅਰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਵਾਂ ਲਿਖਵਾਇ,
ਕੱਠੇ ਹੋਵਣ ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ, ਪਾ ਘੇਰਾ ਦੇਵਾਂ ਅਲਖ ਮੁਕਾਇ।
ਹੁਕਮ ਭੇਜਿਆ, "ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੇ ਚੱਟੀ[1] ਮੰਨੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ,
ਦੋ ਦਿਨ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦੇਵੋ, ਸਿੱਖ ਕਰਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ।"
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਯਾ ਪਰਵਾਨਾ, ਭਾਈ ਜੀ ਭੇਜੇ ਸਦਵਾਇ,
ਹਾਕਮ ਨੇ ਉਹ ਹੁਕਮ ਨਵਾਬੀ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਿਤਾ ਤੁਰਤ ਸੁਣਾਇ।
ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਝਿਜਕੇ ਭਾਈ ਜੀ ਪਰ ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰੀ ਵਿਚਾਰ,
ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲ ਵਿਚ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ।
ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਹੋਸੀ ਸਰਬ ਨਿਹਾਲ,
ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਇਜਾਰੇ ਜੋਗਾ ਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਸੀ ਤਤਕਾਲ।
ਇਹ ਵਿਚਾਰ, ਹਾਕਮ ਦੇ ਅਗੇ, ਚੱਟੀ ਕਰ ਲੀਤੀ ਮਨਜ਼ੂਰ,
ਡੇਰੇ ਆ ਕੇ ਲਿਖ ਅਰਦਾਸਾਂ, ਭੇਜਣ ਲਗੇ ਨੇੜੇ ਦੂਰ।
ਦੀਪਮਾਲ ਪਰ ਖੁਲ੍ਹ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਸੰਗਤ ਪਾਵੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆਇ,
ਇਉਂ ਸਭ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਦਿਤੀ ਖਬਰ ਪੁਚਾਇ।

ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰਵਾਣਿਆਂ ਦੀ ਖੂਨੀ ਚਾਲ

ਰੁਤ ਫਿਰੀ, ਪਤਝੜੀ ਛਿੜੀ, ਦਿਨ ਘਟੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵਾਧੇ ਪਾਇ,
ਕੱਤਕ ਮਾਹ ਗੁਲਾਬੀ ਠੰਢਕ, ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ।

---

[1] ਟੈਕਸ, ਕਰ।

ਵੇਖ ਵੇਖ ਅਨਜਾਇ ਰਾਜ ਦਾ ਚੰਦ ਚਾਨਣਾ ਲਿਆ ਲੁਕਾਇ,
ਕਲੂਕਾਲ ਦੀ ਘੋਰ ਸਿਆਹੀ ਵਾਂਗ ਹਨੇਰ ਗਿਆ ਹੁਣ ਛਾਇ ।
ਲਾਹੌਰੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਘਾਤਕ ਚਾਲ,
ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨ ਹਿਤ ਛੁਰੀ ਗਲੇਫੀ ਮਿੱਠੇ ਨਾਲ ।
ਅੰਦਰ ਵੜ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪੱਟੀ ਦਿਤੀ ਖੂਬ ਪੜ੍ਹਾਇ,
ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਫੇਰ ਨਾ ਜਾਣਾ ਪਾਇ ।
ਜਦ ਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਸਭੇ ਤਦ ਲੈਣਾ ਤੁਰਤ ਦੁਆਲਾ ਘੇਰ,
ਮਾਰ ਦਿਓ ਕਤਲਾਮ[1] ਮਚਾ ਕੇ ਕੁਸ਼ਤਿਆਂ[2] ਦੇ ਲੱਗ ਜਾਵਣ ਢੇਰ ।
ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਮੂਜ਼ੀ[3] ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ ਤਕ ਤਕ ਸਾਡੀ ਗਲੇ ਨਾ ਦਾਲ ।
ਨਾ ਇਸਲਾਮ ਵਧੇ, ਨਾ ਸਖਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰਜਾ ਨਾਲ ।
ਤਾਂ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਨੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹੈ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰ,
ਬੜੀ ਚਲਾਕੀ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਏਸ ਚਾਲ ਵਿਚ ਹੈ ਮਨਜ਼ੂਰ ।
ਇਸ ਬਿਧ[4] ਪਾਪ ਜਾਲ ਰਚ ਪਾਪੀ ਫੌਜ ਕਸਾਈ ਤੁਰੰਤ ਤਿਆਰ,
"ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਦੇ ਠੀਕ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ" ਸੁਣਾਈ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ।
ਸਾਣ ਚੜੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲੈ ਲੈ ਤੁਰਕ ਸਵਾਰ,
ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚਕਾਰ ।

ਵਾੜ ਹੀ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਉੱਠ ਪਈ

ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਖਾ ਖਾ, ਵੇਖ ਵੇਖ ਦਗਿਆਂ ਦੀ ਚਾਲ,
ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਗਏ ਸਨ ਪੈਰ ਧਰਨ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ।
ਸੰਗਤਾਂ ਬੈਠ ਗੁਰਮਤਾ ਕੀਤਾ, ਦਾਣੇ ਹੇਠ ਜਾਲ ਮਤ ਹੋਇ,
ਫੌਜ ਲਾਹੌਰੋਂ ਜੋ ਹੈ ਆਈ, ਇਸ ਵਿਚ ਦਗਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕੋਇ ।
ਟੋਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ, ਖੇਤ ਖਾਣ ਨੂੰ ਉੱਠੀ ਵਾੜ,
ਕਾਲੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਕਾਲਕ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਤੋਂ ਹੀ ਲੀਤਾ ਤਾੜ ।
ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਨੂੰ ਚਣੇ ਚਬਾਣੇ, ਸੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਔਖੀ ਕਾਰ,
ਪਰ ਮੇਲੇ ਪਰ ਅਮਨ ਰਖਣ ਦੇ, ਭਾਈ ਜੀ ਸਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ।
ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਲਬੀਰ ਖਾਲਸੇ ਲੀਤਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ,
ਖਬਰ ਪੁਚਾਈ ਦੀਪਮਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ ਐਵੇਂ ਹੀ ਟਾਲ ।
ਨਾ ਰੌਣਕ ਨਾ ਮੇਲਾ ਹੋਯਾ, ਨਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਲਗਾ ਦੀਵਾਨ,

---

[1]ਕਤਲੇਆਮ—ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ।
[2]ਮੁਰਦਿਆਂ ।
[3]ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ।
[4]ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ।

ਨਾ ਆ ਸੰਗਤ ਕੱਠੀ ਹੋਈ ਨਾ ਕੁਝ ਚੜ੍ਹਤ ਚੜ੍ਹਾਈ ਆਨ ।
ਹੋ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਖਿਝ ਤਪ ਕੇ ਉਲਟੀ, ਗਈ ਲਾਹੌਰ,
ਪਾਪ ਚਾਲ ਸਭ ਬਿਥਾ ਗਈ ਸੁਣ, ਸੂਬੇ ਦੇ ਚਕਰਾਏ ਤੌਰ ।
ਦਿਲ ਵਿਚ ਭੁੱਜ ਕਬਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੱਥੇ ਪਰ ਵਲ ਆਏ ਚਾਰ,
ਦਾਉ ਨਾ ਕੋਈ ਖਾਨ ਅਸਾਡਾ ਸਿੱਖ ਬੜੇ ਹੋਏ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ।
ਸੜੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਗੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਊਂ ਜ਼ਰੂਰ,
ਕਬ ਤਕ ਦਾਉ ਘੁਸਾਈਆਂ ਕਰਸਨ, ਇਕ ਦਿਨ ਭਰ ਡੋਬਾਂਗਾ ਪੂਰ ।
ਬੀਤ ਗਏ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਦਿਨ, ਨਾ ਲੱਗਾ ਮੇਲਾ ਦਰਬਾਰ,
ਨਾ ਆਯਾ ਕੁਝ ਚੜ੍ਹਤ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਨਾ ਕੁਝ ਹੋਈ ਰਕਮ ਤਿਆਰ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਭੀ ਕੌੜ ਚੜੀ ਜੀ ਕਾ ਕੇ ਖਾਰ,
ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕਿਹਾ ਓਹ ਚੱਟੀ ਦੇਵੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ।

ਨਵਾਬ ਦੀ ਖੋਟੀ ਚਾਲ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਗਾਥਾ

ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਬੁਕਲ ਮਾਰੋ ਝਾਤ,
ਮੇਲਾ ਤਾਂ ਲੱਗਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਕੇਹੀ ਦਿਆਂ ਜ਼ਕਾਤ[1] ?
ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ, ਚੜ੍ਹਤ ਆਂਵਦੀ, ਚੱਟੀ ਦੇਂਦਾ ਤੁਰਤ ਪੁਚਾਇ,
ਮੇਰੇ ਘਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਖਜ਼ਾਨਾ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਦਿਆਂ ਕਢਾਇ ।
ਚਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਵੇਖ ਖਾਲਸੇ, ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾਉ,
ਵਿਘਨ ਪਾਇ ਕੇ ਆਪ ਨਾ ਪਾਓ, ਮੇਰੇ ਪਰ ਹੁਣ ਬ੍ਰਿਥਾ ਦਬਾਉ ।
ਜੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਫੌਜ ਨਾ ਔਂਦੀ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ,
ਫਿਰ ਮੈਂ ਜੇ ਚੱਟੀ ਨਾ ਦੇਂਦਾ ਝੂਠਾ ਕਰਦੇ ਪਾਸ ਖਿਆਲ ।''
ਲਾਲ ਹੋਇ ਕੇ ਹਾਕਮ ਬੋਲਿਆ, ''ਖਬਰਦਾਰ ਨਾ ਰੌਲਾ ਪਾਉ,
ਜਾਨ ਸਲਾਮਤ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਚੱਟੀ ਦਾ ਤੁਰਤ ਰੁਪਯਾ ਲਿਆਉ ।
ਘਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹਕੂਮਤ ਤੇਰੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸ਼ਾਹੀ ਫੁਰਮਾਨ,
ਚਾਹੇ ਕਿਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇ ਦੇ, ਠੇਕਾ ਲੈਣਾ ਹੈ ਆਸਾਨ ?
ਜੇ ਤੂੰ ਬਹੁਤੀ ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਦੇਸਾਂ ਤੁਰਤ ਲਾਹੌਰ ਪੁਚਾਇ,
ਓਥੇ ਏਸ ਅਹਿਦ[2] ਤੋੜਨ ਦੀ ਡਾਢੀ ਕਰੜੀ ਮਿਲੂ ਸਜ਼ਾਇ ।''
ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਏਸ ਧਮਕੀ ਦੀ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਲੋੜ,
ਅਹਿਦ-ਸ਼ਿਕਨ[3] ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਲਿਆਂਦੀ ਸਿਰ ਤੇ ਜੋੜ ।
ਅਮਨ ਰਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੈਂ ਜੋ ਸਿਰ ਲੀਤੀ ਸੀ ਚਾਇ,

---

[1] ਟੈਕਸ, ਕਰ ।

[2] ਇਕਰਾਰ ।

[3] ਇਕਰਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ।

ਕਿਉਂ ਲਾਹੌਰੋਂ ਫੌਜ ਮੰਗਾਂ ਕੇ ਸੰਗਤ ਦਿਤੀ ਤੁਸਾਂ ਡਰਾਇ ?"
ਲਾਲ ਨੇਤ੍ਰ ਕਰ ਹਾਕਮ ਕਹਿੰਦਾ, ਹੱਛਾ ਤਦ ਹੁਣ ਰਹੋ ਤੱਯਾਰ,
ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ, ਉਥੇ ਦੇਈਂ ਜਵਾਬ ਗੁਜ਼ਾਰ।
ਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਜੀ ਕਰਕੇ, ਤੋਰੇ ਇਹ ਲਿਖ ਸੂਬੇ ਪਾਸ,
"ਇਸ ਕਾਫਰ ਨੇ ਅਹਿਦ ਤੋੜਿਆ, ਦੇਣਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਾਸ"[1]।

ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ

ਲਗੀ ਕਚਹਿਰੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਲੀਸ਼ਾਨ,
ਸਜ ਸਜਾਓ ਵਿਚ ਅਤਿ ਮਨੋਰਮ[2] ਦਬਦਬਾਉ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਹਾਨ।
ਚੇਹਰਾ ਦੇਖ ਪ੍ਰਾਣ ਸੁਕ ਜਾਵਣ ਸੂਬਾ ਐਸਾ ਹੈਬਤ-ਨਾਕ[3]।
ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਕਰੜਾਈ ਕਰ ਕਰ ਖ਼ੂਬ ਜਮਾਇ ਰਖੀ ਸੀ ਧਾਕ।
ਆ ਗੱਦੀ ਪਰ ਬੈਠਾ ਸੂਬਾ ਮਤਸਰ[4] ਦੇ ਵਿਚ ਚਕਨਾ ਚੂਰ,
ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਥੇ ਪਰ ਲਾਲੀ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਸੇ[5] ਗ਼ਰੂਰ[6]।
ਹਿਰਦਾ ਉਛਲ ਜ਼ਬਾਨੋਂ ਬੋਲਿਆ, ਨਾਲ ਬੜੇ ਪਾਪਾਸ੍ਰਿਤ[7] ਚਾਉ,
"ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕਾਫਰ ਕੈਦੀ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਲਿਆਉ।"
ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਕਰਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ,
ਇਕ ਕਾਫਰ ਅਜ ਕਾਬੂ ਆਯਾ ਜੀ ਠਾਰਾਂ ਲੈ ਉਹਦੀ ਜਾਨ।
ਪਹਿਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਬਿਨ ਦੇਰ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਗਜਾਇ ਆਂਵਦਿਆਂ ਹੀ ਵਾਂਗਰ ਸ਼ੇਰ।
ਤ੍ਰਿਬਕ[8] ਉਠੇ ਸਭ ਮਜਲਸ[9] ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸੁਣ ਕੇ ਜੈਕਾਰ,
ਸੜ ਕੇ ਕੋਲੇ ਹੋਯਾ ਸੂਬਾ ਹ੍ਰਿਦਾ ਭਖਿਆ ਵਾਂਗ ਅੰਗਾਰ।
ਰੱਤਾ ਪੀਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਕਿਉਂ ਓ ਕਾਫਰ ਇਹ ਕੀ ਚਾਲ ?
ਜੁਰਮ[10] ਕਰੇਂ ਅਰ ਕੈਦੀ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੇਂ ਫੇਰ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ।

---

[1]ਡਰ।
[2]ਮਨੋਹਰ।
[3]ਡਰ ਭਰਿਆ।
[4]ਨਸ਼ਾ, ਮਸਤੀ।
[5]ਚਮਕੇ।
[6]ਹੰਕਾਰ।
[7]ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵਾਲਾ।
[8]ਡਰ।
[9]ਸਭਾ।
[10]ਦੋਸ਼, ਪਾਪ।

ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੱਯਾ ਚੱਟੀ, ਦੇਵਣ ਦਾ ਕਰਕੇ ਇਕਰਾਰ,
ਦੇਣੋਂ ਨਾਹ ਕਰੇਂ ਅਰ ਬੜ੍ਹਕੇਂ, ਇਹੋ ਸ਼ਰਾਫਤ[1] ਹੈ ਮੁਰਦਾਰ ?''
ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਜ਼ਰਾ ਕੁਝ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰੋ ਕਲਾਮ,
ਘਾਤਕ ਚਾਲਾਂ ਆਪ ਚੱਲ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਪਰ ਲਾਓ ਇਲਜ਼ਾਮ।
ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਹਿਦ ਤੋੜਿਆ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸੀਗਾ ਇਕਰਾਰ,
ਜੇ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਤਦ ਮਿਲਦੀ ਨਿਸਚੇ ਚੱਟੀ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ।
ਪਰ ਜਦ ਫੌਜ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾ ਕੇ ਉਪਰ ਧੁੰਮੀ ਦਿਤੀ ਪਾਇ,
ਦਗਾ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿਖ ਨਾ ਆਏ, ਮੇਰਾ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਕਾਇ।''
ਨੇਤ੍ਰ ਲਾਲ ਕਰ ਸੂਬਾ ਬੋਲਿਆ, ''ਏਹ ਸਭ ਝੂਠੇ ਹੈਨ ਟਲਾਇ,
ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਅਪ੍ਰਾਧ ਤੇਰਾ ਅਰ ਮਿਲਸੀ ਇਧੀ[2] ਜ਼ਰੂਰ ਸਜ਼ਾਇ।''

ਮੁਫਤੀ ਜੀ ਦਾ ਖੂਨੀ ਫਤਵਾ ਤੇ ਲਾਲਚ

ਮੁਫਤੀ ਜੀ, ਹੁਣ ਫਤਵਾ[3] ਲਾਓ ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼ਰ੍ਹਾ[4] ਰਹੀ ਫੁਰਮਾਇ,
ਜੋ ਇਕਰਾਰ ਕਰੇ ਅਰ ਤੋੜੇ ਉਸਨੂੰ ਕੈਸੀ ਮਿਲੇ ਸਜ਼ਾਇ ?
ਮੁਫਤੀ ਮੁਲਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਅਗੋਂ ਲਹੂ ਪੀਣ ਨੂੰ ਖੜੇ ਤਿਆਰ,
ਸ਼ਰਾ ਸ਼ਰੀਅਤ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਫੜੀ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਸੀ ਤਲਵਾਰ।
ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਸਭ ਦੇਸ਼ ਬਣੇ ਅਤ ਕਾਫਰ ਹੋ ਜਾਵਣ ਕਾਫੂਰ[5],
ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਸਿੱਧੀ ਖਾਤਰ ਦੇਸ਼ ਡੁਬਾਯਾ ਭਰ ਭਰ ਪੂਰ।
ਮਿਲ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਸਲਤ[6] ਕੀਤੀ ਫਤਵਾ ਦਿਤਾ ਤੁਰਤ ਸੁਣਾਇ,
ਸ਼ਰਾ, ਸ਼ਰੀਅਤ[7] ਅਹਿਦ-ਸ਼ਿਕਨ[8] ਦੀ ਲਿਖ ਦੀ ਡਾਢੀ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਇ।
ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾਓ ਉਸਦਾ ਜਾਨ ਉਦ੍ਹੀ ਨੂੰ ਦਿਓ ਅਜ਼ਾਬ[9],
ਜੀਕਰ ਉਸਦੇ ਅਹਿਦ[10] ਤੋੜਿਆ ਓਵੇਂ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ ਬਾਬ।
ਪਰ ਹਾਂ, ਇਕ ਰਹਿਮ ਦੀ ਸੂਰਤ ਭੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ,

---

[1]ਭਲਮਣਸਊ।
[2]ਇਸ ਦੀ।
[3]ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਕਮ, ਫੈਸਲਾ।
[4]ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ।
[5]ਉਡ ਜਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕ ਕਾਫੂਰ ਵਾਂਗ।
[6]ਸਲਾਹ।
[7]ਕਾਨੂੰਨ।
[8]ਇਕਰਾਰ ਤੋੜਨਾ।
[9]ਦੁੱਖ।
[10]ਇਕਰਾਰ।

ਤੋਬਾ[1] ਕਰ ਜੇ ਮੋਮਨ ਹੋਵੇ ਕਰ ਦੇਵੇਂ ਤਦ ਮਾਫ਼ ਕਸੂਰ।
ਸੁਣ ਕੇ ਸੂਬਾ ਹੱਸ ਬੋਲਿਆ, "ਵਾਹ ਸਾਈਆਂ ਤੈਥੋਂ ਕੁਰਬਾਨ,
ਮਰਦੇ ਮਰਦੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਤੂੰ ਰੱਖ ਦਿਖਾਵੇਂ ਕੀਕੁਰ ਜਾਨ?
ਬਰਕਤਵੰਦੀ ਭਲੀ ਅੱਡੀ ਦੀਨ[2] ਅਸਾਡੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ[3],
ਜੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਡਿਗੇ ਆ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫੌਰਨ ਮਿਲੇ ਅਮਾਨ[4]।
ਸ਼ਰਾ ਸ਼ਰੀਫ਼[5] ਕਿਹੀ ਹੈ ਪੂਰਨ, ਰਾਹ ਰਖੇ ਹਨ ਕਹੇ ਸੁਖੈਨ,
ਗਰਦਨ ਜ਼ਦਨੀ[6] ਲਾਇਕ ਕਾਫ਼ਰ[7] ਕਲਮਾ[8] ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਵੇ ਚੈਨ।
ਲੌ ਭਾਈ ਜੀ, ਸੂਲੀ ਦੀ ਹੁਣ ਸੂਲ ਬਣਾਈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਸ਼ਰੀਫ਼,
ਕਲਮਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀਏ ਸਾਡੀ ਹੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਰੀਫ਼[9]।
ਦੇਰ ਨਾ ਲਾਵੇ ਕੇਸ ਮੁਨਾਵੇ ਆ ਹਜ਼ਰਤ ਦੀ ਲਵੇ ਪਨਾਹ,[10]
ਜਾਂ ਬਖਸ਼ੀ ਭੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰ ਸਾਰੇ ਧੋਤੇ ਜਾਣ ਗੁਨਾਹ[11]।

ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਸਿਦਕ ਭਰਿਆ ਜਵਾਬ

ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਬੋਲੇ ਲਲਕਾਰ,
"ਮੂੰਹ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰੋ ਇਹ ਵਾਜਬ[12] ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਰ।
ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫਿਰ ਨਾਮ ਨਾ ਲੈਣਾ ਸਿਖਾਂ ਹਿਤ ਹੈ ਇਹ ਦੁਰਵਾਕ,
ਬੋਟੇ ਬੋਟੇ[13] ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ, ਮੰਦਾ ਇਹ ਸੁਣਨਾ ਭੀ ਵਾਕ।
ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਚਾਹੋ ਫਤਵੇ[14] ਲਓ ਬਣਾਇ,
ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੁਖ ਸਹਿਣ ਨੂੰ ਜੋ ਕਰਤੇ ਦੀ ਹੋਇ ਰਜ਼ਾਇ।
ਪਰ ਨਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੇਸ ਕਟਾਨੇ, ਨਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਮੁਸਲਮਾਨ,
ਬੰਦ ਤੁੜਾਵਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਕੀਮਾਂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਜਾਨ।

---

[1] ਪਛਤਾਵਾ।
[2] ਧਰਮ।
[3] ਸ਼ਾਨਦਾਰ।
[4] ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸੁੱਖ, ਰੱਖਿਆ।
[5] ਚੰਗੀ, ਨੇਕ।
[6] ਗਲ ਵੱਢ ਦੇਣ ਯੋਗ, ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ।
[7] ਪਾਪੀ।
[8] ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਭਾਵ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਕੇ।
[9] ਗੁਣ, ਖੂਬੀ।
[10] ਆਸਰਾ।
[11] ਪਾਪ।
[12] ਯੋਗ।
[13] ਟੋਟੇ।
[14] ਹੁਕਮ, ਫੈਸਲਾ, ਨਿਰਣਾ (ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ)।

ਐਡਾ ਕੇਹੜਾ ਵਖਤ ਪਿਆ, ਮੈਂ ਧਰਮ ਤਿਆਗਾਂ ਜੀਵਨ ਹੇਤ ?
ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਸੰਕੇਤ[1] ।"
ਸੂਬਾ, ਕਾਜ਼ੀ, ਮੁਫਤੀ, ਮੁਲਾਂ ਅਰ ਮਜਲਸ[2] ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ,
ਵੇਖ ਦਲੇਰੀ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਦੰਦ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹੈਰਾਨ ।
ਸਿਖ ਬੜੇ ਦਿਲ ਚਲੇ ਬਹਾਦਰ ਜਾਨ ਤਲੀ ਪਰ ਰਖੀ ਟਿਕਾਇ,
ਮੌਤੋਂ ਡਰਨ ਨਾ ਰੰਚਕ ਭਰ ਭੀ ਧਰਮ ਪੁਰੋਂ ਤਨ ਦੇਣ ਘੁਮਾਇ ।

ਸੂਬੇ ਦਾ ਖੂਨੀ ਹੁਕਮ, ਦੇਸ ਦੇ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾ ਦੇਵੋ

ਸੂਬਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਭੀ ਉਲਟਾ ਮਤ ਹੈ ਨਾਮਾਕੂਲ[3],
ਜੇ ਕਰ ਗੱਲ ਭਲੇ ਦੀ ਦਸੋ ਸਮਝ ਨਾ ਆਇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ।
ਹੱਛਾ ਹੁਣੇ ਕਿਰਕਿਰੀ ਹੋਸੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ੇਖੀ ਤੇ ਬਲਕਾਰ,
ਕਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆ ਜਦ ਪਾਲਾ ਨਿਕਲ ਜਾਇਗਾ ਸਭ ਹੰਕਾਰ ।
ਫੜੋ ਜਲਾਦੋ ਇਸ ਕਾਫਰ ਨੂੰ, ਕਤਲਗਾਹ ਵਿਚ ਖੜੋ ਸ਼ਿਤਾਬ,
ਜੀਕੂਰ ਹੁਕਮ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੇ ਦਿਤਾ, ਓਵੇਂ ਮਾਰੋ ਦੇ ਅਜ਼ਾਬ[4]
ਘਟ ਜਾਇਗਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ, ਇਕ ਕਾਫਰ ਦਾ ਹੋਰ ਵਜੂਦ,[5]
ਫਤੇ ਹੋਇ ਇਸਲਾਮ ਦੀਨ ਦੀ, ਹੋ ਜਾਵਣ ਕਾਫਰ ਨਾਬੂਦ[6] ।"

ਭੈੜੀ ਸੋ ਚੰਗਿਆੜੇ ਵਾਂਗਰ ਖਿਲਰ ਗਈ

ਭੈੜੀ ਸੋਇ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਵਾਂਗਰ ਹੋਇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼,
ਦੁਖੀਏ ਮੰਦੀ ਆਹ ਦਾ ਧੂੰਆਂ, ਪਲ ਵਿਚ ਜੀਕੂਰ ਚੜ੍ਹੇ ਅਕਾਸ਼ ।
ਧੁੰਮੀ ਖਬਰ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਬਲਵਾਨ,
ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੱਜੇ ਖਾਤਰ ਧਰਮੋਂ ਹੋਣ ਲਗੇ ਕੁਰਬਾਨ ।
ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਿੰਦੂ ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ,
ਰਲ ਮਿਲ ਪਲ ਵਿਚ ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ, ਚੱਟੀ ਕਾਰਨ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ।

ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਰੁਪਏ ਲੈ ਆਂਦੇ

ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜੱਲਾਦ ਅਜੇ ਸਨ, ਤੋੜੇ ਲੈਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ,
ਅਸੀਂ ਰੁਪੱਯਾ ਲੈ ਆਏ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਜਾਵੋ ਸਸਤਾਇ[7] ।

---

[1] ਇਸ਼ਾਰਾ ।

[2] ਜਥਾ ।

[3] ਅਯੋਗ, ਮੂਰਖਤਾ ਭਰਿਆ ।

[4] ਦੁਖ ।

[5] ਹਸਤੀ, ਹੋਂਦ ।

[6] ਅਣਹੋਂਦ, ਨਾਸ ।

[7] ਰੁਕ ।

ਮੋੜ ਕਚਹਿਰੀ ਲੈ ਚਲੋ ਅਰ ਅਸੀਂ ਰੁਪੱਯਾ ਦੇਈਏ ਤਾਰ,
ਇਸ ਵਿਚ ਭਲਾ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋਸੀ ਸਫਲ ਹੋਇਗੀ ਸਾਡੀ ਕਾਰ।
ਭਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਇ ਜੱਲਾਦ ਬੋਲਿਆ, ਹਟ ਜਾਵੇ ਪਿਛੇ ਮੁਰਦਾਰ,
ਜਬੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁਕੀ ਆਗਿਆ, ਤਬੋਂ ਭੁਗਤਾਵਾਂਗੇ ਹੁਣ ਕਾਰ।
ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਪੈ ਹਾੜੇ ਕੱਢੇ ਲੋਕਾਂ ਜਰਾ ਠਰ੍ਹਾਵਨ ਕਾਣ,
ਪਰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਕਦ ਲਗੇ ਸਨ ਦਯਾ ਕਮਾਨ।
ਚਾਲ ਸਗੋਂ ਕੁਝ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਲਈ ਮਤ ਸੂਬੇ ਪਹਿ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਪੈਣ,
ਤਾਰ ਰੁਪੱਯਾ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਕੇ, ਕਾਫਰ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾਇ ਨਾ ਲੈਣ।
ਦੇਖ ਬਿਦਰਦੀ ਜੱਲਾਦਾਂ ਦੀ, ਹੋਏ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਨਿਰਾਸ,
ਹੰਝੂ ਨਿਕਲ ਪਏ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਚੇਹਰੇ ਪੀਲੇ ਪਏ ਉਦਾਸ।

ਸ਼ੋਕ ਭਰੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ

ਭਾਈ ਜੀ ਏਹ ਦੇਖ ਉਦਾਸੀ, ਦੇਣ ਲਗੇ ਸਭ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼,
ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਹੇਤ ਪਿਆਰਿਓ, ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਲੇਸ਼ ?
ਮੁੱਕੇ ਚੰਗ ਇਰਾਦਾ ਪੁੱਗੋ ਸਭ ਨੇ ਤਜਣਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ,
ਕਿਸ ਜੀਵਨ ਪਰ ਭੁੱਲੇ ਕੋਈ, ਜਿਸ ਤੇ ਪਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਇਤਬਾਰ।
ਆਤਮ ਹੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਕੇਵਲ ਜਾਮਾ ਉੱਤੋਂ ਲਏ ਵਟਾਇ,
ਨਾ ਇਹ ਮਰੇ, ਨਾ ਸੜੇ, ਨਾ ਡੁੱਬੇ, ਨਾ ਤਲਵਾਰੀਂ ਕਟਿਆ ਜਾਇ।
ਨਾਮ ਜਪੋ ਸੰਤੋਸ਼ ਕਰੋ ਅਰ ਭਾਣਾ ਮੰਨੋ ਸ਼ੁਕਰਾਂ ਨਾਲ,
ਕਰਤੇ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਦੁਖ ਸੁਖ ਜੋ ਆਵੇ ਸੋ ਝੱਲੋ ਝਾਲ।
ਮੇਰਾ ਮਰਨਾ ਮਰਨਾ ਨਾਹੀਂ, ਇਹ ਸਮਝੋ ਆਨੰਦ ਮਹਾਨ,
ਧਰਮ ਪਯਾਰੇ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ, ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਲਗੀ ਹੈ ਜਾਨ।
ਤਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਨ ਯਤਨ ਕਰੋ ਹੁਣ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੋ ਜਾਸੀ ਹੋਇ,
ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਭੋਗ ਲਿਆ ਹੁਣ, ਵਾਧ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਕੋਇ।
ਸੁਣ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਰੇ ਦਿਲ ਬੁੱਝੇ ਹੋਏ ਬੇਆਸ,
ਪਰਮ ਦੁਖਿਤ ਹੋ ਮੁੜੇ ਪਿਛਾਹਾਂ ਟੁੱਟੇ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਹਰਾਸ।

ਦੁਖ ਪੀੜਾ ਤੇ ਮੌਤ ਨੇ ਰਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਘਬਰਾਯਾ

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਹਨ ਖੇਲ ਨਿਆਰੇ ਭੇਦ ਨਾ ਇਸ ਦਾ ਪਾਯਾ ਜਾਇ,
ਪਾਪੀ ਦਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਧਰਮੀ ਉਸ ਤੋਂ ਚੋਟਾਂ ਖਾਇ।
ਨੀਚ ਕੁਕਰਮੀ ਹਾਕਮ ਬਣ ਕੇ, ਸਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਵਹਾਇ,
ਕਾਮੀ ਕਪਟੀ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ, ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਆਇ।
ਇਕ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਭਗਤ ਪਿਆਰਾ, ਦੂਜਾ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਜੱਲਾਦ,
ਵੱਸ ਪਿਆ ਪਾਪੀ ਦੇ ਧਰਮੀ, ਇਹ ਦੇਖੋ ਉਲਟੀ ਮਰਯਾਦ।

ਸਿਦਕੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੈਸੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਗੰਭੀਰ,
ਮਾਨੋ ਦੁਖ ਅਰ ਮੌਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਦਿਲਗੀਰ[1]।

ਹੇ ਜਲਾਦ ! ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪੂਰਾ ਕਰ

ਫੜ ਤੇਸਾ ਜਲਾਦ ਕਸਾਈ ਲੱਗਾ ਵੀਣੀ ਕਰਨ ਜੁਦਾਇ,
ਵੇ ਅਨੀਤੀ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਲੀਤਾ ਹੱਥ ਹਟਾਇ।
ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤੂੰ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੱਟਣ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਕਰਾਰ।
ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਦੇ ਹੇਤ ਕਰੇਂ ਕਿਉਂ, ਉਸ ਆਗਯਾ ਤੋਂ ਉਲਟੀ ਕਾਰ ?
ਇਕ ਉਂਗਲ ਵਿਚ ਤਿਨ ਤਿਨ ਪੋਟੇ ਏਹ ਭੀ ਸਾਰੇ ਬੰਦ ਕਹਾਨ,
ਪਹਿਲਾਂ ਟੋਟੇ ਕਰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਿਰ ਵੀਣੀ ਵਲ ਕਰੀਂ ਧਿਆਨ"।
ਵਿਸਮਜ[2] ਹੋ ਜਲਾਦ ਉਵੇਂ ਹੀ ਲੱਗਾ ਇਕ ਇਕ ਕੱਟਨ ਬੰਦ,
ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਚੇਹਰਾ ਹਸਮੁਖ ਦਿਸੇ ਚਮਕਦਾ ਵਾਂਗਰ ਚੰਦ।
ਪੋਟੇ ਗੁੱਟ ਅਰਕ ਮੋਢੇ ਕਟ ਕਟ ਲਾਹੀ ਜਾਵੇ ਓਹ,
ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ 'ਸੀ' 'ਹਾਇ' ਨਾ ਕੱਢੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼ੇਰ।

ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਿਚ ਕੀ ਸਤਯਾ ਹੈ ?

ਨਾਮ ਜਪੇ ਅਰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਉਚਰੇ, ਮੱਥੇ ਪਰ ਨਾ ਵੱਟ ਦਿਸਾਇ,
ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਵਿਚ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ, ਕਟ ਕਟ ਦਿਤਾ ਢੇਰ ਲਗਾਇ।
ਧਰਮੀ ਧਰਮ ਹੇਤ ਤਨ ਤਜ ਕੇ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਜਾਇ,
ਧਰਮ ਸਹਾਈ ਪੱਲੇ ਲੈ ਗਿਆ ਕੂੜੇ ਜਗ ਤੋਂ ਕੰਡ ਵਲਾਇ[3]।
ਧਰਕ ਗਿਆ ਧਰਨੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸੜ ਉੱਠੀ ਛਾਤੀ ਦੁਖ ਨਾਲ।
ਧਰਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਲਹੂ ਡੁਲ੍ਹਦਾ, ਵੇਖ ਹੋ ਗਈ ਲਾਲੋ ਲਾਲ।
ਕੇਰ ਅਥਰੂ ਕੰਬ ਕੰਬ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਤਾ ਸਰਾਪ,
ਨਸ਼ਟ ਹੋਇ ਅਨਯਾਇ ਰਾਜ ਉਹ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਵਨ ਐਸੇ ਪਾਪ।
ਜਾਏ[4] ਮੇਰੇ ਖਾਇ ਜੇਹੜਾ, ਉਸਦਾ ਬੀਜ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਇ,
ਮੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਲਹੂ ਵਹਾਇ।
ਪੌਣ ਚੜ੍ਹੀ ਆਕਾਸ਼ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਫੁੱਲ ਵਸਾਇ,
ਧਰਮੀ ਦੀ ਜੈਕਾਰ ਗਜਾਈ ਵਿਚ ਬਿਬਾਣਾਂ ਲਿਆ ਬਿਠਾਇ।
ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਜਾਇ ਪੁਚਾਇ ਮੁਖ ਉੱਜਲ ਪੈਂਧਾ[5] ਗੁਰ ਲਾਲ,

---

[1]ਉਦਾਸ।
[2]ਹਰਾਨ।
[3]ਪਿਠ ਮੋੜ ਕੇ।
[4]ਬੱਚੇ।
[5]ਗਿਆ।

ਧਰਮ ਜੋਤ ਵਿਚ ਜੋਤ ਮਿਲ ਗਈ ਧਰਮ ਬਚਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ।

ਧਰਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਲਰਦੀ ਹੈ ?

ਹੇ ਮੰਦ ਪਾਪੀ ! ਸੋਚ ਰਤਾ; ਵਡਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਅਰ ਆਪਣੀ ਕਾਰ।
ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਕੁਕਰਮ ਵੇਖ, ਅਰ ਵੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪਿਆਰ।
ਜਾਇ ਲਾਹੌਰ[1] ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਵਿਚ ਵੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ।
ਗੰਧੀ ਲੈ ਉਸ ਬਾਗੀਚੇ ਦੀ ਜਿਸ ਦੀ ਓਵੇਂ ਦਿੱਸੇ ਸ਼ਾਨ।
ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੀਕ ਰਹੇਗਾ, ਜੱਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਓਸੇ ਭਾਇ,
ਲੈ ਲੈ ਨਾਮ ਜੀਏਗੀ ਖਲਕਤ ਨੇਕੀ ਜੋ ਜਨ ਗਏ ਕਮਾਇ।
ਪਏ ਪੂਰਨੇ ਵੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਆਪਣਾ ਭੀ ਕਰ ਮਨਾ ਸੁਧਾਰ,
ਪਾਪ ਕੁਸੱਤ ਜਿਧੇ ਹਿਤ ਕਰੀਏ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਹੈ ਘੜੀਆਂ ਚਾਰ।
ਧਰਮ ਸਦਾ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈ ਇਹ ਧਰਮ ਅਮੋਲਕ ਸੁੱਚਾ ਲਾਲ,
ਮਾਯਾ ਦੀ ਛਾਯਾ ਵਿਚ ਅੰਨਾਂ ਹੋ ਨਾ ਵਟਾਈਂ ਕੱਚਾਂ ਨਾਲ।
ਨਾਸਵਾਨ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ, ਧਰਮ ਕਰਮ ਵਿਚ ਲਈ ਗੁਜ਼ਾਰ,
ਫਿਰ ਇਹ ਜੀਵਨ ਹਥ ਨਾ ਆਸੀ, ਪਛਤਾਵੇਂਗਾ ਜੂਏ ਹਾਰ।
ਜੋ ਨੇਕੀ ਕਰ ਧਰਮ ਕਮਾ ਕੇ, ਪਹੁੰਚਨ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ,
ਆਦਰ ਮਿਲੈ ਸਥਿੱਰਤਾ ਲੱਭੇ, ਆਵਾਗਵਨੋਂ ਹੋਵਣ ਪਾਰ।
ਮੁਕਤੀ ਭੁਗਤੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਪਜਾਰੇ ਪਰਮਾਤਮ ਦਾ ਮੇਲ,
ਏਹ ਸਭ ਸਹਿਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਣ, ਖੇਡ ਜਾਇ ਜੋ ਸੱਚੀ ਖੇਲ।

"For gold is tried in fire, and acceptable men in the furnace of adversity."*

—Sir Ach.

[1]ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ।

*ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਨਾ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਵਾਨੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚ।

ਦੋਹਰਾ

ਯਾਦ, ਗਰੀਬੀ,[1] ਮਿਤ੍ਰਤਾ, ਚੌਥਾ ਧਰਮ ਪਿਆਰ ।
ਜਦ ਤਕ ਘਟ[2] ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ ਪਾਲਨ ਕਰੀਏ ਚਾਰ ।

"Shall there not be as good a 'then' as now ?
Haply much better...Therefore fear I not,
And therefore, Holy Sir; my life is glad,
No wise forgetting yet those other lives
Painful and poor, wicked and miserable,
whereon the Gods grant pity; But for me,
what good I see, humbly I seek to do,
And live obedient to the law, in trust,
That what will come, and must-come, shall come well."*

—LIGHT OF ASIA-BK 6

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮ ਕਮਾਈ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਤੇ ਪੰਥਕ ਪਿਆਰ

ਇਕ ਪੰਥ ਸੇਵਕ ਧਰਮ ਪੁਜਾਰੀ ਰੂਹ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਦੀ,
ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਚੰਦ ਵਾਂਗੂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੀ ਠਾਰਦੀ ।

---

[1] ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕੰਗਾਲੀ ਤੋਂ ।

[2] ਸਰੀਰ ।

*ਕੀ "ਹੁਣ" ਵਰਗੀ ਹੀ ਚੰਗੀ "ਫੇਰ" ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ? ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਗੋਂ ਚੰਗੇਰੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ । ਇਸ ਲਈ, ਹੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮਾਲਕ ! ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਜੀਵਨਾ ਨੂੰ ਭੁਲਣਾ ਜੋ ਦੁਖੀ ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਹਨ, ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਭਰੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਤਰਸ ਕਰ ਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਚੰਗਿਆਈ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਉਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਆਗਿਆ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਪਾਲਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਹੈ ਸੋ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਵੇ ।

(ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਬੰਧੀ ਆਰਨੋਲਡ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ, ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਚਾਨਣ)

ਵਿਸਰਾਮ ਪੂਹਲੇ[1] ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਜੋਤ ਪਸਾਰਦੀ,
    ਅਰ ਨਾਮ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਧਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੀ ਤਾਰਦੀ।
ਹਿਰਦਾ ਸੁਸ਼ੀਲ ਜਵਾਨ ਉਮਰਾ ਨੂਰ ਮੱਥੇ ਝਲਕਦਾ,
    ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਦਰਯਾਉ ਮਾਨੋ ਮਾਰ ਠਾਠਾਂ ਛਲਕਦਾ।
ਇਕ ਬ੍ਰਿਧ ਮਾਤਾ ਜੀਉਂਦੀ ਅਰ ਭੈਣ ਇਕ ਮੁਟਿਆਰ ਸੀ,
    ਅਰ ਤੀਸਰਾ ਇਹ ਲਾਲ ਗੁਰ ਦਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਸੀ।
ਮਾਂ ਭੈਣ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਹਰਿਆਂ[2] ਕਰ ਕਰ ਅਨਾਜ ਲਿਆਂਦੀਆਂ,
    ਉਸ ਅੰਨ ਦਾਣੇ ਨਾਲ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਚਲਾਂਦੀਆਂ।
ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਤਲਾ ਖੇਤ ਆਪਣਾ, ਬੀਜਦਾ ਅਰ ਵਾਹੁੰਦਾ,
    ਜਦ ਪੱਕ ਜਾਵੇ ਗਾਹ ਕੇ, ਸਭ ਪੰਥ ਪਾਸ ਪੁਚਾਉਂਦਾ।
ਨਾ ਆਪ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਸੇਰ ਭੀ,
    ਘਰ ਵਿਚ ਭੀ ਜੋ ਬੱਚ ਰਹੇ ਉਹ ਕਰੇ ਭੇਟਾ ਪੰਥ ਦੀ।
ਇਸ ਰੀਤ ਇਸਨੇ ਜੱਗ ਸੀ ਇਕ ਪੰਥ ਖਾਤਰ ਲਾਇਆ,
    ਅਰ ਸਿੰਜਣੇ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦੇ, ਦਰਯਾਇ ਸੀਗ ਵਗਾਯਾ।
ਇਹ ਪਾਲਦਾ ਸੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਰ ਕੌਮ ਕਰਦੀ ਕਾਰ ਸੀ।
    ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਭਾਰੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਟਾਂਦੀ ਭਾਰ ਸੀ।

ਦੋਹਰਾ

ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੌਮ ਭੀ ਕਿਸ ਵਿਪਦਾ ਦੇ ਵਿਚ,
ਰਤਾ ਕੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਣਾ, ਨਕਸ਼ਾ ਉਸ ਦਾ ਖਿੱਚ।

ਜਦ ਪੰਥ ਪਜਾਰੇ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਾ ਗਏ,
    ਅਰ ਹੋਰ ਕਈ ਸਿੰਘ ਸੂਰੇ ਜਾਨ ਘੋਲ ਘੁਮਾ ਗਏ।
ਤਦ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਬੀਰਤਾ ਨੇ ਜੋਸ਼ ਐਸਾ ਮਾਰਿਆ,
    ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਪਾਪ ਦਾ ਇਹ ਮੂਲ ਚਾਹਨ ਉਖਾੜਿਆ।
ਓਹ ਗੋਣਵੇਂ ਸਨ ਸੂਰਮੇਂ, ਅਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਸ ਸੀ।
    ਨਾ ਮਾਲ, ਅਰ ਨਾ ਰਸਦ, ਨਾ ਬੰਦੂਕ ਦਾਰੂ ਪਾਸ ਸੀ।
ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘਾਂ ਜ਼ੋਰ ਸਾਰਾ ਲਾਯਾ,
    ਅਰ ਤੁਰਕ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਭਲੀ ਬਿਧ, ਧਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਖਾਇਆ।
ਨਾਦਰ[3] ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ, ਗਿਆ ਖੰਰੂ ਮਾਰਦਾ,
    ਤਦ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਹੱਥ ਉਸਨੂੰ ਦਸਿਆ ਬਲਕਾਰ ਦਾ।

---

[1]ਮਾਝੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਇਕ ਨਗਰ ਜੋ ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ) ਸੀ।
[2]ਬਹੁਤ ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ।
[3]ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਰੰਗੀਲੇ ਨਾਲ ਸੰਨ 1738 ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਧਰਮ ਤੇ ਪਾਪ ਦਾ ਜੰਗ

ਹੁਣ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਘਾਤਕਾਂ ਅਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜੰਗ ਸੀ,
ਉਸ ਤਰਫ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਸੀ ਅਰ ਇਧਰ ਪ੍ਰੇਮ ਤਰੰਗ[1] ਸੀ।
ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਹੈ ਖੇਡ ਉੱਚੀ ਭੁਖ ਨੰਗ ਸਹਾਰਦੀ,
ਅਰ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਵੀ ਖੇਡਣੋਂ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦੀ।
ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੂਬਾ ਦੰਗ ਪਿਖ ਕੇ ਏਸ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਨੂੰ,
ਅਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਮਰਥ ਪਾਯਾ ਆਪਣੇ ਬਲਕਾਰ ਨੂੰ।
ਇਕ ਸੱਧ ਸੋਚਾਂ ਨਾਲ ਸੋਚੀ ਸਿਘ ਪੰਥ ਮੁਕਾਣ ਦੀ,
ਅਰ ਚੋਰੀਆਂ ਦੇ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਚੰਦ ਜੋਤ ਹਟਾਣ ਦੀ।

ਗਸ਼ਤੀ ਤੇ ਸੂੰਹੀਂ ਫੌਜ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਸਿਰ ਦਾ ਮੁੱਲ ਅੱਸੀ ਰੁਪਏ, ਨਕਦ ਇਨਾਮ

ਇਹ ਨਵਾਂ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ, ਫੌਜ ਗਸ਼ਤੀ[2] ਰਖਦਾ,
ਜੋ ਮਗਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਮਾਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸਦਾ।
ਜਿਸ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਲੱਭੇ, ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਮਾਰਦੇ,
ਸਿਰ ਕੱਟਕੇ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜੇ ਪਾਸ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੇ।
ਇਕ ਹੋਰ ਸੂੰਹੀਂ[3] ਫੌਜ ਰਖੀ ਫਿਰੇ ਭੇਸ ਵਟਾਇ ਕੇ,
ਜਿਥੇ ਮਿਲੇ ਦਲ ਖਾਲਸੇ ਦਾ, ਖਬਰ ਦੇਵੇ ਆਇ ਕੇ।
ਸਭ ਤੋਂ ਬੜਾ ਤਕਲੀਫ ਵਾਲਾ ਹੁਕਮ ਤੀਜਾ ਏਹੁ ਸੀ,
ਜਿਸ ਨਾਲ ਟੁਟਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭੀ ਖਾਲਸੇ ਤੋਂ ਨੇਹੁ ਸੀ।
''ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਆਵੇ ਸਿੱਖ ਕੋਈ, ਤੁਰਤ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿਓ,
ਅਰ ਸੱਦ ਪੈਂਚ ਫੜਾ ਦਿਓ, ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਪੁਚਾ ਦਿਓ।''
ਮੁਹਚੱਲਕੇ ਲੀਤੇ ਗਏ ਸਭ ਪੈਂਚ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦੇ,
ਜੋ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੇ ਉਲਟ ਚੱਲੂ ਸਹੂ ਦੁਖ ਸਰਕਾਰ ਦੇ।
ਚੌਥਾ ਏ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਫੜਵਾਇਗਾ,
ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਉਹ ਮਾਨ ਅਰ ਇਨਾਮ ਭਾਰਾ ਪਾਇਗਾ।
ਜੋ ਖਬਰ ਦੇਵੇ ਸਿੱਖ ਦੀ, ਉਹ ਦਸ ਰੁਪਏ ਪਾ ਲਏ,
ਜੋ ਫੜ ਲਏ ਉਹ ਵੀਹ ਰੁਪਏ, ਐਸ ਹੱਥ ਗਿਣਾ ਲਏ।
ਚਾਲੀ ਮਿਲਣਗੇ ਪਕੜ ਜੋ ਕੁਟਵਾਲ ਪਾਸ ਪੁਚਾਇਗਾ,
ਸਿਰ ਕੱਟ ·ਜੋ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰੇ ਅੱਸੀ ਰੁਪਏ ਪਾਇਗਾ।

---

[1]ਲਹਿਰ।
[2]ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਿਰਦੀ।
[3]ਸੂੰਹ ਜਾਂ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ (ਖੁਫੀਆ ਪੁਲਿਸ ਵਾਂਗ)।

ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਨੇ ਤੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜਵਾਬ

ਇਸ ਨਵੇਂ ਬੰਦੋਬਸਤ ਨੇ ਹੁਣ ਕਹਿਰ ਘਾਤ ਕਮਾਇਆ,
ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੰਜਾਇਆ।
ਡਰਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਰੱਖ ਸਕੇ, ਨਾ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕੇ,
ਨਾ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਦੀ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਹੋ ਸਕੇ।
ਸਭ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਪਏ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਤ੍ਰਾਹੁਣੇ,
ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਨਾ ਮਿਲੇ ਵੜਨਾਂ, ਵਾਂਗ ਇਕ ਪਰਾਹੁਣੇ।
ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਨੇ ਹੋ ਗਏ, ਕੁਝ ਡਰ ਭਰੇ, ਕੁਝ ਲਾਲਚੀ।
ਜਦ ਸਿਖ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ, ਵਾਹਰ ਪੈਂਦੀ ਤੁਰਤ ਹੀ।
ਹੁਣ ਅਪਨਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿੰਦ ਭੀ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਛੁਡਾਣੀ ਹੋ ਗਈ,
ਘਰ ਘਾਟ ਛੁੱਟੇ, ਧਰਮ ਖਾਤਰ, ਬੜੀ ਕਠਨਾਈ ਪਈ।
ਜੰਗਲ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਛਿਪ, ਪਿਆ ਵਕਤ ਲੰਘਾਵਣਾ,
ਅਰ ਅੰਨ ਘਰ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕੇ, ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰ ਖਾਵਣਾ।
ਬੇਲੇ[1] ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰਾਂ ਜਾਇ ਘੁਰਨੇ ਪਾ ਲਏ,
ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਉਹ ਖਾਇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾ ਲਏ।
ਪਰ ਧਰਮ ਆਪਣਾ ਤਯਾਗਿਆ ਨਹੀਂ ਏਸ ਦੁਖ ਦੇ ਵਿਚ ਭੀ,
ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਹੇਤ ਲੜਦੇ ਰਹਿਣ ਹੋ ਕੇ ਜਿੱਚ[2] ਭੀ।
ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ, ਗੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਦਾ,
ਪਰ ਮਦਦ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਸਨ, ਡੰਡਾ ਫਿਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ।
ਦੁੱਖ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਘਟ ਗਏ ਸਨ, ਏਸ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਹੀ,
ਜੇ ਸਿਖ ਨਾ ਵਿਚ ਆਂਵਦੇ, ਤਦ ਹੋਵਣਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਸੀ।
ਪਰ ਹੁਕਮ ਹਾਕਮ ਸਾਹਮਣੇ, ਕੁਝ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਮਾਂ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਭੀ ਜੀ ਬਿਆਣੇ[3], ਮੂਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਂਵਦੀ।
ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸਾਰ ਲੈਣੀ ਪੰਥ ਦੀ,
ਦਿਲ ਦਰਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਤਲੇ ਬੀਰ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਵਿਕੇ ਹੋਯਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ

ਧਰਕੇ ਤਲੀ ਤੇ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇ ਰਸਤਾ ਕੇਹੜਾ ?
ਵਿਕ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋ ਗਲੀ ਗੁਰ ਦੀ ਵਿਚ ਵੜਕੇ ਜੇਹੜਾ।

---

[1] ਜੰਗਲ।
[2] ਦੁੱਖੀ।
[3] ਘਬਰਾਈ, ਡਰੀ।

ਬਲਬੀਰ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਸ ਵਕਤ ਜਿਰ ਨੂੰ ਡਾਹ ਕੇ,
ਸਾਰੀ ਕਮਾਈ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜਦੇ ਸਨ ਵਾਹ ਕੇ।
ਮਾਂ ਭੈਣ ਦਸ ਨਹੁੰ ਭੋਰ ਕੇ[1], ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨ ਸਰੀਰ ਦਾ,
ਅਰ ਤ੍ਰਾਣ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਹੋਵੇ ਪੰਥ ਖਾਤਰ ਵੀਰ ਦਾ।
ਇਹ ਅੰਨ ਦਾਲ ਤਯਾਰ ਕਰਕੇ ਧਰ ਛਡੇ ਪਰਭਾਤ ਨੂੰ,
ਅਰ ਭੁਖ ਸਤਿਆ ਖਾਲਸਾ ਲੈ ਜਾਇ ਆ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ।
ਦੋਹਰਾ—ਫਲ ਪਹੁੰਚਾਵੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ 'ਦਾਨ।
ਖਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਹਿਤ ਜਾਨ।
ਇਹ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਬੀਰ ਦੀ ਉਠਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਂਗ ਸੀ,
ਅਰ ਧਾਂਕ ਬੱਝੀ ਸਭ ਜਗਾ ਦਿਸਦੀ ਦਲੇਰੀ ਪਜਾਰ ਦੀ।
ਸੀ ਪਿੰਡ ਪੂਹਲਾ[2] ਲਾਭ ਕਰਕੇ, ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ ਸੀ।
ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਪਰ ਖਿੰਡਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਸੋਇ ਸੀ।
ਹੁਣ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸੂਹਿਆਂ ਨੂੰ, ਪਤਾ ਕਿਧਰੋਂ ਚਲ ਗਿਆ,
ਇਕ ਸਿੱਖ ਜੀਉਂਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਤਨ ਮਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲ ਗਿਆ।
ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਖਬਰ ਕੀਤੀ ਇਕ ਬੂਟਾ ਛਾਉਂਦਾ,
ਕਿਰਤ ਸਾਰੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਹਿਤ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ।
ਹੈ ਨਾਮ "ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ" ਉਸਦਾ ਵਿਚ ਪੂਹਲੇ ਵੱਸਦਾ,
ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦੇ, ਲੜਨ ਖਾਤਰ ਕੱਸਦਾ।
ਉਸਨੂੰ ਤਸੀਹਾ ਢੇਰ ਦੇ ਕੇ, ਚਾਹੀਏ ਮਰਵਾਉਣਾ,
ਮਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਛੇੜ ਦੇਵਣ, ਮਦਦ ਇਉਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ।
ਸੂਬੇ ਸੁਣੀ ਜਦ ਗੱਲ ਇਹ, ਤਦ ਤੁਰਤ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਇਆ,
ਇਕ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਫੜਨ ਨੂੰ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾ ਆਇਆ।

ਦੋਹਰਾ

ਭੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਉਣ ਦੀ, ਦੇਖ ਮੌਤ ਡਰ ਜਾਨ,
ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ ਮਰ ਰਹੇ, ਸੋ ਕਿਉਂ ਸ਼ੋਕ ਮਨਾਨ ?

ਅਨੀਤੀ ਤੇ ਪਾਪ ਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਉਛਾਲੇ

ਨਾ ਚਿਤ ਚੇਤਾ ਬੀਰ ਨੂੰ, ਨਾ ਸਾਰ ਕੋਈ ਮੂਲ ਸੀ,
ਅਣਗੋਣਵੀਂ ਬੇਵਕਤ ਅੱਚਣ ਚੇਤ ਵਿਪਦਾ ਆ ਪਈ।
ਤੁਰਕੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਆਣ ਕੜੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ,
ਸਭ ਸੋਚੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੁਣ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਸਾਰੀਆਂ।

[1] ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ।
[2] ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ)।

ਪਿਖ[1] ਸਹਿਮ ਘਤੀ ਅੰਮੜੀ ਅਰ ਭੈਣ ਦਾ ਦਿਲ ਧੜਕਿਆ,
ਇਸ ਚਾਣ ਚੱਕੀ ਬਿੱਜ[2] ਨੂੰ ਪਿਖ ਚੁਖ[3] ਭਾਬੜ ਭੜਕਿਆ।
ਹੈ, ਹਾਇ, ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੀ ਕਹਿਰ ਟੁੱਟਾ ਆਇ ਕੇ ?
ਆਂਢੀ ਗੁਆਂਢੀ ਤੀਕ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਗਏ ਘਬਰਾਇ ਕੇ।
ਇਹ ਧਰਮ ਪੁਤਲਾ ਥੰਮ੍ਹ ਨਗਰ ਦਾ ਪਕੜਿਆ ਹੁਣ ਜਾਇਗਾ,
ਤਦ ਸੰਗਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆਂ ਦੇ ਕੌਣ ਦਰਸ ਕਰਾਇਗਾ ?
ਪਰ ਸ਼ੇਰ ਨਿਰਭੈ ਡੋਲਿਆ ਨਾ ਕੰਬਿਆ ਨਾ ਘੂਰਕਿਆ,
ਮਾਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਲਬਰੀ[4] ਨਾਲ ਉਨ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ।
ਰਸਤੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕਲੰਕ ਦੇ ਦੇ ਅਹਿਦੀਏ[5] ਗੁਰਾਉਂਦੇ,
ਪਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਏ ਜੀਉ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ।

ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ

ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ ਧਰਮ ਮਦ ਮਤਵਾਲੜੇ।
ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਪਾਸ ਸੂਬੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ।
ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਹੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਲਕਾਰਿਆ,
ਅਰ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਦਾ ਜੈਕਾਰ ਗੱਜ ਉਚਾਰਿਆ।
ਇਸ ਗਰਜ ਨੇ ਭੂਚਾਲ ਵਾਂਗਰ, ਸਭਸ ਨੂੰ ਕੰਬਾਇਆ,
ਅਰ ਤੁਰਕ ਸਾਰੇ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇ ਛੇਕ ਸੀਨੇ ਪਾਇਆ।
ਸੂਬਾ ਗਰਬ[6] ਦਾ ਮੱਤਿਆ ਸੁਣ ਬੋਲ ਨੂੰ ਸੜ ਬਲ ਗਿਆ,
ਸੁਣ ਕੇ ਜੈਕਾਰਾ ਕਾਲਜਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਤਾਂ ਹਲ ਗਿਆ।
ਪਰ ਫੇਰ ਸੰਭਲ ਬੈਠ ਕੇ, ਮੱਥੇ ਤੇ ਵੱਟ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ,
ਪੱਬਰੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਜੀਭ-ਕੈਂਚੀ ਕਟਣੇ ਨੂੰ ਧਾਉਂਦਾ।

ਕੁੰਡਲੀਆ

ਸੂਬਾ ਕਹਿੰਦਾ ਛਿੜਕ ਕੇ ਕਿਉਂ ਉਇ ਕਾਫ਼ਰ ਦੱਸ।
ਕਰਕੇ ਨਾ ਫ਼ਰਮਾਨੀਆਂ ਕਿਥੇ ਜਾਸੇਂ ਨੱਸ ?
ਕਿਥੇ ਜਾਸੇਂ ਨੱਸ ਵੱਸ ਹੁਣ ਪੈਸੇਂ ਮੇਰੇ।
ਦੇਵਾਂਗਾ ਟੰਗਵਾਇ ਡੱਕਰੇ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ।

[1] ਵੇਖ ਕੇ।
[2] ਬਿਜਲੀ ਭਾਵ ਬਿਪਤਾ।
[3] ਰਤਾ ਕੁ।
[4] ਹੌਸਲਾ।
[5] ਅਧਿਕਾਰੀ।
[6] ਹੰਕਾਰ।

ਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇਖ ਕੀ ਦੁਖ ਹੈਂ ਸਹਿੰਦਾ ?
ਮਾਰੂੰ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਕੜਕ ਕੇ ਸੂਬਾ ਕਹਿੰਦਾ ।

ਦੋਹਰਾ

ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਸੁਣਿਆ ਸਭ ਚੁਪ ਚਾਪ ।
ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲਗਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਪਾਪ ?

ਸਭ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਕਰਤਾਰ ਜਵਾਬ ਪੁਛੇਗਾ

ਕਬਿਤ— ਦੇਵਣਾ ਨਵਾਬ ਜੀ ਜਵਾਬ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਕੇ ਤੇ,
ਕੇਹੜੇ ਪਾਪ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੰਗਾਯਾ ਹੈ ?
ਠੱਗੀ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ? ਕੋਈ ਡਿੱਠੀ ਸੀ ਅਨੀਤੀ ?
ਕੋਈ ਧਨ ਮਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੈਂ ਚੁੱਕਿਆ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ ?
ਕੀਤੀ ਹੈ ਲੜਾਈ ? ਤਕਲੀਫ ਯਾ ਪੁਚਾਈ ਕਦੇ ?
ਥੋੜਾ ਚਿਰ ਹੋਯਾ ਕਦੀ ਹਾਲਾ[1] ਅਟਕਾਯਾ ਹੈ ?
ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਇਕੰਤ ਭਗਵੰਤ ਪਏ ਸੇਂਵਦੇ[2] ਨੂੰ,
ਕਾਹਨੂੰ ਸੀਲਵੰਤ[3] ਇਕ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੁਖਾਯਾ ਹੈ ?
ਰਬ ਨੂੰ ਧਿਆਈਦਾ ਤੇ ਵਾਹੀਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹੈ,
ਆਏ ਸਾਧ ਸੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੈ ਛਕਾਈਦਾ ।
ਖਾਈਦਾ ਹੈ ਆਪ ਜਿੱਥੋਂ, ਲਾਈਦਾ ਹੈ ਰੱਬ ਰਾਹ,
ਵੰਡ ਕੇ ਖੁਆਈਦਾ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਈਦਾ ।
ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇ ਕੇ, ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਠੰਡ ਪਏ,
ਏਹੋ ਲਾਭ ਸੱਚਾ ਦਸਾਂ ਨਵ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ।
ਆਪ ਹਡ ਘਾਲ ਕੇ ਖੁਆਲ ਦਿਆਂ ਭੁੱਖਿਆਂ ਨੂੰ,
ਏਹਦੇ ਵਿਚ ਹੋਯਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ?
ਧੰਨ ਭਾਗ ਉਹਦੇ ਜੇਹੜਾ ਨੇਕੀਆਂ ਦੇ ਵੱਲ ਝੁਕੇ,
ਨੇਕੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ।
ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਡਰੇ, ਜਿਨਾ ਹਥੋਂ ਪੁਜੇ ਸਰੇ,
ਬੰਦਾ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰੇ, ਏਹੋ ਦੱਸੇ ਜਗ ਸਾਰਾ ਹੈ ।
ਛੇੜੇ ਨਾ ਬੁਲਾਵੇ ਭੈੜੇ ਰਸਤਿਓਂ ਨਾ ਜਾਵੇ,
ਓਹਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਦਾਵੇਂ, ਇਹ ਨਿਆਉਂ ਕੀ ਨਿਤਾਰਾ ਹੈ ?

---

[1] ਮਾਮਲਾ ।
[2] ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ।
[3] ਨੇਕ ਸੁਭਾ ।

ਯਾਦ ਰੱਖ ਏਦਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ,
ਪੁੱਛੂਗਾ ਜਵਾਬ, ਜੇਹੜਾ ਸਭ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ।

ਨਵਾਬ ਨੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਚਰਖੜੀ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਸਿਦਕ

ਕੁੰਡਲੀਆ—ਲੋਹਾ ਲਾਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਦਿਲ ਦਾ ਕੂੜ ਨਵਾਬ,
ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਹੁੜੇ ਨਹੀਂ ਜਵਾਬ।
ਅਹੁੜੇ ਨਹੀਂ ਜਵਾਬ, ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਯਾ,
ਕਰੜਾ ਦਿਓ ਅਜ਼ਾਬ[1] ਮੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਦਾਯਾ[2]।
ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਡਾ ਰਾਖਾ,
ਦਿਲ ਦਾ ਕੂੜ ਨਵਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਲੋਹਾ ਲਾਖਾ।

ਦੋਹਰਾ

ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਰੇਂ ਅਨਰਥਾ ਪਾਪ।
ਜੜ੍ਹ ਆਪਣੇ ਐਸ਼ਵਰਜ[3] ਦੀ ਕਟਨ ਲਗੋਂ ਆਪ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੀਤਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਫਲੇਗਾ ਇਸਲਾਮ।
ਰਾਜ ਭਾਗ ਬਲਕਾਰ ਦਾ ਰਹੂ ਨਾ ਬਾਕੀ ਨਾਮ।
ਭਰੂ ਕਟੋਰਾ ਪਾਪ ਦਾ ਹੋਸੀ ਫਿਰ ਗ਼ਰਕਾਬ[4]।
ਥੋੜਾ ਚਿਰ ਹੁਣ ਰਹਿ ਗਿਆ ਪੂਰਾ ਹੋਗੁ ਹਿਸਾਬ।
ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟੇਗਾ ਖਾਲਸਾ ਜੁਲਮਾਂ ਦੀ ਜਿਸ ਕਾਲ।
ਠੰਡਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਜਗਤ ਤੇ ਵਰਤੇਗੀ ਤਤਕਾਲ।
ਪੱਛੋਂ[5] ਵਲੋਂ ਆਵਸੀ ਅਮਲ ਚੈਨ ਦੀ ਵਾਇ।
ਦੁਖ ਦਲਿੱਦਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਊ ਹਟਾਇ।
ਰਾਜ ਫਰੰਗੀ[6] ਕਰੇਗਾ ਸਾਗਰ ਪਾਰੋਂ ਆਇ।
ਚਾਨਣ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ ਫਿਰ ਛਾਇ।
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਭ ਹੋਸਨ ਆਜ਼ਾਦ।
ਊਚ ਨੀਚ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਠ ਜਾਸੀ ਮਰਯਾਦ।
ਦੇ ਸਰਾਪ ਤਿਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਰ ਪਛਮ ਨੂੰ ਬੋਲ।

---

[1]ਦੁੱਖ।

[2]ਦਯਾ।

[3]ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ।

[4]ਗ਼ਰਕ, ਨਾਸ।

[5]ਪੱਛਮ, ਇਸ਼ਾਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵੱਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ 1930-35 ਤਕ ਆਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹੀ ਸਨ।

[6]ਭਾਵ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੈ।

ਤੁਰ ਪਏ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੰਥ ਦੇ ਕਤਲ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਕੋਲ।
ਜਲਾਦ ਆਇ ਜ਼ਾਬ-ਖਾਨੇ[1] ਲਗੇ ਕਸ਼ਟ ਪੁਚਾਵਣੇ,
ਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚਾਹੜ ਚਰਖੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਭੁਆਵਣੇ।
ਚਰਖੀ ਫਿਰੇ ਅਰ ਹੱਡ ਕੁੜਕਣ ਬੰਦ ਬੰਦ ਤੁੜਾਂਵਦੇ,
ਅਰ ਅੰਗ ਸਾਰੇ ਹੋਏ ਗੁੱਛਾ ਸੱਪ ਵਤ ਵਲ ਖਾਂਵਦੇ।
ਹਾਂ, ਦੁੱਖ ਕਿਸ ਤੋਂ ਜਾਇ ਡਿੱਠਾ ਬੰਦ ਹੋਵਣ ਅੱਖੀਆਂ,
ਸਭ ਹੱਡੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਚੂਰਾ ਫਿੱਸ ਜਾਵਣ ਵੱਖੀਆਂ।
ਪਰ ਦੇਖਣਾ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ?
ਉਹ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਯਾ ਬਰਫ ਵਤ ਹੈ ਠਰ ਰਿਹਾ।
ਨਾ 'ਹਾਇ' ਅਰ ਨਾ 'ਸੀ' ਕਹੇ ਕੁੜਕਦੇ ਸਭ ਅੰਗ ਨੇ,
ਦੁਖ ਸਹੀ ਜਾਂਦਾ, ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ, 'ਵਾਹ ਤੇਰੇ ਰੰਗ ਨੇ'।
'ਨਾ ਅੱਖ ਗਿੱਲੀ ਹੋਣ ਦਿਤੀ' ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਡੋਲਾਇਆ,
ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਗਾਇਆ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਜੈਕਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੱਜ ਗੱਜ ਗਜਾਉਂਦੇ,
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਜਲਾਦ ਵਧੀਕ ਚਰਖੀ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਭਵਾਉਂਦੇ।
ਫਿਰ ਓੜ ਸਾਰਾ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਦੇ ਆਣ ਬਾਹਵਾਂ ਥੱਕੀਆਂ,
ਪਰ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰ ਸੱਕੀਆਂ
ਹੁਣ ਹੰਭ ਘੱਤੇ ਫੇਰ ਚਰਖੀ, ਅੰਤ ਥੱਲੇ ਲਾਹਿਆ,
ਅਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਤਲੇ ਬੀਰ ਨੂੰ ਵਿਚ ਕੈਦ ਖਾਨੇ ਪਾਇਆ।

ਨਵਾਬ ਦੇ ਲਾਲਚ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਅਉਧੀ

ਕੁੰਡਲੀਆ—ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਕਲੇਸ਼ ਦੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਫੇਰ ਸਵੇਰ,
ਪਹੁੰਚਾ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਸ਼ੇਰ।
ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਜਲਾਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਪੁਚਾਯਾ,
ਚਰਖੀ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲ ਸਭ ਆਣ ਸੁਣਾਯਾ
ਇਤਨਾ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਏਸ ਨੇ 'ਸੀ' ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ,
ਰਿਹਾ ਭਜਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਾਤ ਹੈ ਸਾਰੀ ਬੀਤੀ।

ਸਵੈਯਾ

ਹੱਸ ਨਵਾਬ ਕਹੇ ਸੁਨ ਕਾਫਰ, ਵੇਖ ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਰੂਪ ਦਲੇਰੀ,
ਆਵ ਉਬਾਲ ਪਏ ਏ ਖਿਆਲ ਕਿ ਹੋਵੇਂਗਾ ਤੂੰ ਅਜ ਖਾਕ ਦੀ ਢੇਰੀ।
ਜਾਨ ਬਚਾਇ ਦਿਆਂ ਹੁਣ ਭੀ ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਮੰਨ ਲਵੇਂ ਸੁਣ ਮੇਰੀ,
ਦੀਨ ਕਬੂਲ ਕਰੇਂ ਜੇ ਅਸਾਡਾ ਤਾਂ ਦੁਖ ਤੋਂ ਜਾਨ ਛੁਡਾ ਦਿਆਂ ਤੇਰੀ।

---

[1]ਅਜ਼ਾਬ ਖਾਨਾ ਜਿਥੇ ਅਜ਼ਾਬ (ਦੁੱਖ ਤਸੀਹੇ) ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਡੰਨ-ਘਰ।

ਕੇਸ ਕਟਾਇ ਕੇ ਦੀਨ ਕਬੂਲੇਂ ਤਾਂ ਅਜ ਹੀ ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗਾ,
ਉਚੇ ਮਹੱਲ ਪਰੀ ਜੇਹੀ ਨਾਰ ਤੇ ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੰਡਾਰ ਭਰਾਂਗਾ।
ਇੱਜਤ ਮਾਣ ਮੁਰਾਤਬਾ[1] ਵੱਡਾ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਤਾਰੀਫ ਲਿਖਾਂਗਾ,
ਹਸੀਂ ਤੇ ਵਸੀਂ ਅਨੰਦ ਕਰੀਂ, ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਜਾਗੀਰ ਦਿਆਂਗਾ।

ਅਜੇਹੇ ਅਸਹਿ ਕਸ਼ਟ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਿਦਕ ਭਰਿਆ ਜਵਾਬ

ਦੋਹਰਾ

ਭਾਈ ਜੀ ਆਖਿਆ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ,
ਹੇ ਮੂਰਖ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਛੱਡ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਖਿਆਲ।

He that of such a height hath build his mind.
And reared the dwelling of his thoughts so strong.
As neither fear nor hope can shake the frame,
Of his resolved powers; nor all the wind,
Of vanity or malice pierce to wrong,
His settled peace, or to disturb the same;
What a fair seat hath he; from whence he may,
The boundless wastes and wilds of man survey;*

—(Beecher's Library)

ਸਵੈਯਾ

ਧਰਮ ਦੇ ਹੇਤ ਸਰੀਰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਣ ਪਾਲਕੇ ਖਾਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇਗਾ।
ਧਰਮ ਤੇ ਚਿੱਤ ਅਡੋਲ ਖੜਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਹਿਲੇ ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਹਿਲੇਗਾ।
ਸਾਜ ਸਮਾਜ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ[2] ਦਾ ਰਾਜ ਕੁਬੇਰ[3] ਦੀ ਮਾਯਾ ਦਾ ਦਵਾਰ ਖੁਲੇਗਾ।
ਏਤੀ ਵਿਭੂਤੀ[4] ਨੂੰ ਦੇਖ ਕਦੰਤ ਨਾ ਤਾਰੂ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ[5] ਦਾ ਚਿੱਤ ਡੁਲੇਗਾ।

---

[1]ਪਦਵੀ।

*ਉਹ ਜਿਸ ਏਨੀ ਉਚਤਾ ਤਕ ਮਨ ਉਸਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇੰਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਉਸ ਵਿਚ ਪਾਲਿਆ ਕਿ ਨਾ ਆਸ ਨਾ ਡਰ ਹਿਲਾ ਸਕਣ, ਉਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ। ਨਾ ਦਿਖਾਵਾ ਨਾ ਵੈਰ ਉਸ ਦੀ ਟਿਕਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਕਰ ਸਕੇ ਭੰਗ, ਜਾਂ ਸਕੇ ਵਿਨ੍ਹ। ਕਿੰਨੀ ਸੋਹਣੀ ਥਾਂ ਹੈ ਉਸ ਦੀ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਪੁਣਾ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਬੀਚਰ ਦਾ ਪੁਸਤਕਾਲਯ)

[2]ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤ ਲੋਕ।
[3]ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਦੇਵਤਾ।
[4]ਪਦਾਰਥ, ਸੰਪਤੀ।
[5]ਸ਼ੇਰ ਅਰਥਾਤ ਸਿੰਘ।

ਨੇਕੀ ਦਾ ਦਵਾਰ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਅਗਾਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਾਰ ਉਤਾਰਨ ਹਾਰਾ,
ਸਾਂਤ ਦਾ ਤਾਲ ਏ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਜਵਾਲ[1] ਅਨੀਤਿ ਦੀ ਢਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਜਾਰਾ।
ਲੋਕ ਦੀ ਅੰਗੀ[2] ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸੁਸ਼ੀਲਤਾ ਸਿੰਧ[3] ਪ੍ਰਮੋਦ[4] ਦੀ ਧਾਰਾ,
ਏਤੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਕੇ ਤਾਰੂ ਮੁਰਿੰਦ[5] ਦਾ ਕੌਣ ਸਹਾਰਾ?
ਰੋਗ ਘਟੇ ਚਿਤ ਸੋਗ ਘਟੇ ਦੁੱਖ ਦਾਹ ਘਟੇ ਘਟੇ ਮੂਰਖਤਾਈ,
ਕਾਮ ਅਰ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹਾਦਿ ਘਟੇ ਘਟੇ ਈਰਖਾ ਦਵੈਸ਼ ਅਰ ਮੈਲ ਬੁਰਾਈ।
ਛਿਦ੍ਰ[6] ਸੁਭਾਵ ਦਰਿਦ੍ਰ ਘਟੇ ਘਟੇ ਪਾਪ ਅਗਜਾਨ ਅਨੀਤਿ ਢਿੱਠਾਈ।
ਐਸੇ ਉਪੱਦ੍ਰ ਜੋ ਧਰਮ ਘਟਾਇ ਸੋ ਤਯਾਗ ਕੇ ਜੀਵੇ ਦੀ ਕੀ ਵਡਜਾਈ?

ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਨਾਜ਼ਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਚਰਖੜੀ ਤੇ ਫੇਰ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ

ਦੋਹਰਾ

ਨਾਜ਼ਮ ਸੁਣ ਕੇ ਸੜ ਗਿਆ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਬੋਲ,
ਮਾਰੂੰ ਤੈਨੂੰ ਮੂਜ਼ੀਆਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰੋਲ।
ਹੁਣ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਲੈ ਚਲੋ ਮੁੜ ਫੇਰ ਚਰਖੀ ਚਾਹੜੀਏ,
ਇਸ ਅੜੀ ਬੱਧੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮੁੰਜ ਵਾਂਗ ਲਤਾੜੀਏ।
ਇਸ ਕਿਹਾ ਨਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੁਣ ਸਵਾਦ ਇਸੇ ਦਾ ਚਖੱਸੀ,
ਜ਼ਿਸ ਧਰਮ ਦੀ ਇਹ ਠੀਸ ਮਾਰੇ ਵੇਖੀਏ ਕਿਵ ਰੱਖਸੀ?
ਮੈਂ ਆਪ ਚੱਲ ਅਜ਼ਾਬਖਾਨੇ[7] ਸਾਹਮਣੇ ਖੁਲਿਹਾਰ ਕੇ,
ਪਰਤਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਧਰਮ ਇਸਦਾ ਚਰਖ ਉੱਪਰ ਚਾਹੜ ਕੇ।
ਸੁਣ ਗੱਲ ਹੱਸੇ ਬੀਰ ਜੀ ਇਹ ਡਰ ਡਰਾਵੇ ਕਾਸ ਦੇ?
ਹਨ ਅੰਗ ਸੰਗ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਨਿਤ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਦੇ।
ਉਹ ਹੱਥ ਸਿਰ ਪਰ ਰਖ ਕੇ, ਪ੍ਰਣ ਪਾਲਣਾ ਸਿਖਲਾਣਗੇ,
ਇਸ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਖ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਆਪ ਪੈਜ ਰਖਾਣਗੇ।
ਸੁਣ ਆਇ ਫੇਰ ਅਜ਼ਾਬ-ਖਾਨੇ[8] ਸੁਰੂ ਹੋਈ ਚਰਖੜੀ,
ਅਰ ਚਪਰ ਖੱਟ[9] ਵਿਛਾਇ ਵੇਖਣ ਬਹਿ ਗਿਆ ਨਵਾਬ ਭੀ।

---

[1]ਅੱਗ।
[2]ਸਾਥੀ।
[3]ਸਮੁੰਦਰ।
[4]ਖੁਸ਼ੀ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ।
[5]ਵੈਰ ਭਾਵ।
[6]ਨੁਕਸ।
[7]ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ, ਡੰਨ ਘਰ।
[8]ਡੰਨ-ਘਰ।
[9]ਮੰਜੀ।

ਅੱਜ, ਕੱਲ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧ ਕੇ ਕਸ਼ਟ ਪਹੁੰਚਾ ਬੀਰ ਨੂੰ,
ਇਕ ਲੱਨ ਉਪਰ ਕਰਨ ਗੁੱਛਾ ਸਰਪ ਵਾਂਗ ਸਰੀਰ ਨੂੰ।
ਜਲਾਦ ਹਨ ਦਿਖਲਾਇ ਰਹੇ ਅਜ ਜ਼ੋਰ ਸਾਰਾ ਲਾਇ ਕੇ,
ਚਰਖੀ ਭੰਬੀਰੀ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆਇ ਕੇ।
ਉਡ ਜਾਨ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ, ਦੁੱਖੜਾ ਦੇਖਣੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ,
ਉਸ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ੇ ਹਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ਜੀ।
ਕੀ ਰੋ ਰਹੇ ? ਚਿੱਲਾ ਰਹੇ ? ਯਾ ਬਾਹੁੜੀ ਹਨ ਪਾ ਰਹੇ ?
ਹਾਂ ਧਯਾਨ ਦੇ ਕੇ ਵਾਜ ਸੁਣਨੀ ਹੋਠ ਕੀ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ?
"ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ"।
ਇਹ ਵਾਜ ਹਰ ਹਰ ਗੇੜ ਦੇ ਵਿਚ ਆਣ ਕੰਨੀ ਪਏ।
ਜ਼ਿਲਹਾਲ[1] ਜਲਾਦ ਡਿੱਗੇ ਹੰਭੇ[2] ਘੱੜੀ ਚਰਖੜੀ,
ਪਰ ਬੀਰ ਦੀ ਉਹ ਸੁਰ ਸੁਰੀਲੀ ਬੋਲਣੋਂ ਨਾ ਹੀ ਹਟੀ।
ਇਹ ਦੇਖ ਧੀਰਜ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਰਿਹਾ ਨਾ ਠੱਲ੍ਹਿਆ,
ਪਿਖ ਧਰਮ ਭਾਵ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਨੀਰ ਅੱਖੀਂ ਚੱਲਿਆ।
ਨਵਾਬ ਨੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਇਸਨੂੰ ਉਤਾਰ ਬਿਠਾ ਦਿਓ,
ਜੇ ਜਾਨ ਰਖਣੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਕ ਵੇਰ ਤਰਸ ਕਮਾ ਦਿਓ।
"ਕਿਉਂ ਕਾਫਰਾ, ਦੁਖ ਦੇਖਿਆ, ਹੁਣ ਭੀ ਸਮਝ ਜਾ, ਮੰਨ ਜਾ,
ਹੋ ਦੀਨਦਾਰ ਬਹਾਰ ਕਰ ਲੈ, ਢੱਲ ਜਗ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਜਾ।"
ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਉਹੋ ਉੱਤਰ ਖਾਲਸੇ ਤੋਂ ਆਇਆ,
ਨਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਹੌਸਲੇ ਦੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਖਿਜਿਆਇਆ।
ਪਰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ਫਿਰ ਚੜ੍ਹਾਓ ਅਰ ਫਿਰਾਓ ਰੱਜ ਕੇ,
'ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ" ਦੇ ਬੋਲ ਇਹ ਕਦ ਤਕ ਗਜਾਊ ਗੱਜ ਕੇ।

ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰੋਪਕਾਰੀ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਵੀ 'ਸੀ' 'ਹਾਇ' ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ

ਫਿਰ ਲਗੀ ਚਰਖੀ ਫਿਰਨ ਅਰ ਓਹੋ ਜਿਕਾਰੇ ਆਵਣੇ,
ਅਰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਹਿੱਕ ਉਪਰ ਗੋਲੀਆਂ ਬਰਸਾਵਣੇ।
ਹੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਕਸ਼ਟ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਹੈ,
ਪਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਅਰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ।
ਨਾਂ 'ਸੀ' ਰਹੀ ਨਾ 'ਹਾਇ' ਹੈ ਨਾ 'ਦਰਦ' 'ਦੁਖ' ਹੈ ਭਾਸਦਾ,
ਨਾ ਅੰਗ ਟੁਟਦੇ ਜਾਪਦੇ, ਇਹ ਆਸਰਾ ਹੈ ਕਾਸਦਾ ਹੈ ?

---

[1]ਬੁਰੇ ਹਾਲ, ਦੁੱਖੀ।
[2]ਥੱਕੇ।

ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਬਲਕਾਰ ਹੈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਇਹ ਤ੍ਰਾਣ ਹੈ,
ਇਹ ਦਜਮ ਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।
ਜਿਸ ਅੰਗ ਅੰਗ ਤੁੜਾਂਦਿਆਂ ਭੀ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਭਰਮਾਇਆ,
ਹਨ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਭੀ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ 'ਤੋਬਾ ਰਹੀਮ ਖੁਦਾਇਆ'।
ਹਾਂ ਧਰਮ ਪਜਾਰੇ, ਧਰਮ ਸੱਚਾ, ਧਰਮ ਹੀ ਇਕ ਵਸਤੂ ਹੈ।
ਜਿਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਆਦਮੀ ਸਹਿ ਜਾਂਵਦਾ ਸਭ ਕਸ਼ਟ ਹੈ।
ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਅੰਦਰ ਸੁਖ ਚਫੇਰੇ ਆਉਂਦਾ,
ਅਰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਦੁਖ ਆਇ ਭੀ ਤਦ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਘਬਰਾਉਂਦਾ।
ਉਹ ਜੋਤ ਸੱਚੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਪਜਾਰ ਵਿਚ,
ਨਹੀਂ ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ।
ਚਰਖੀ ਫਿਰਾਈ ਵਾਰ ਤੀਜੀ ਜ਼ੋਰ ਸਾਰਾ ਲਾਇ ਕੇ,
ਜਲਾਦ ਫਾਵੇ ਹੋਇ ਡਿੱਗੇ ਢੇਰ ਢੇਰ ਘੁਮਾਇ ਕੇ।

ਨਵਾਬ ਦੇ ਪੱਥਰ ਮਨ ਦੇ ਨੀਚ ਮਨਸੂਬੇ

ਨਵਾਬ ਨੀਚ ਸੁਭਾਉ ਨੇ ਜਦ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਰਤਾਇਆ,
ਤਦ ਸਮਝਿਆ ਇਹ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰੰਚ ਭੀ ਘਬਰਾਇਆ।
ਮਰ ਜਾਇਗਾ ਪਰ ਦੀਨ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਮੂਲ ਨਾ ਆਇਗਾ,
ਪਰ ਪੂਰਨੇ ਸਿਖਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਹਠੀ ਸਿਖਲਾਇਗਾ।
ਐਸੇ ਹਠੀਲੇ ਧਰਮ ਪਰ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦੇ ਜੇ ਗਏ
ਤਦ ਥੰਮ੍ਹ ਸਾਡੇ ਤੇਜ ਤਪ ਦੇ ਤੁਰਤ ਹੀ ਹਿੱਲ ਜਾਣਗੇ।
ਪਰ ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਸਿਖ ਥੋੜੇ ਭੀ ਅਸਾਡੇ ਜਾਲ ਵਿਚ,
ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲਾ ਦੇਣਗੇ, ਜੜ੍ਹ ਦੀਨ ਦੀ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ।
ਮੈਂ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਭੀ ਬਥੇਰਾ ਏਸ ਨੂੰ ਦਿਖਲਾ ਚੁਕਾ,
ਅਰ ਡਰ ਡਰਾਵੇ ਨੂੰ ਭਿ ਮਾਨੋਂ ਹੱਦ ਤੀਕ ਪੁਚਾ ਚੁਕਾ।
ਹੁਣ ਜ਼ੁਲਮ ਜ਼ਬਰੀ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ,
ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਲਕ ਦਾ ਪਲਸਤਰ ਚਾੜ੍ਹੀਏ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ।
ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਫੈਲਾਣ ਵਿਚ ਪਰ ਜ਼ੁਲਮ ਭੀ ਬਰਹੱਕ[1] ਹੈ,
ਇਸ ਨੇਕ ਕਾਰਜ ਹੇਤ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਲਵਾਂ ਸੋ ਹਕ ਹੈ।
ਹੁਣ ਹੋਰ ਜ਼ੁਲਮੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਕੇਸ ਜੇ ਕਟਵਾ ਦਿਆਂ,
ਕਰ ਪਤਿਤ ਧਰਮੋਂ ਫੇਰ ਲਾਲਚ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਖਲਾ ਦਿਆਂ।
ਤਦ ਫੇਰ ਪਿਛੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਜੀ ਵਿਚ ਖਾਇਗਾ,
ਕੁਝ ਲੋਭ ਅਗੋਂ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਦੀਨ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਇਗਾ।

---

[1]ਜੋਗ।

ਪਾਪੀ ਨਵਾਬ ਦੀ ਅਨਰਥ ਵਾਲੀ ਚਾਲ

ਹੁਣ ਫੇਰ ਲਾਹਿਆ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਆਣ ਬਿਠਾਇਆ,
ਨਵਾਬ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕੁਝ ਸੋਚ ਸਿੱਖਾ ਆਇਆ ?
ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਤੂੰ ਮੰਨ ਜਾ ਅਰ ਦੀਨ ਸਿਰ ਰੱਖ ਲੈ,
ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੌਜ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਰ ਜੀ ਕੇ ਚੁੱਖ ਲੈ।
ਹੁਣ ਜੇ ਨਾ ਮੰਨੀ ਗਲ ਮੇਰੀ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮੰਨਾ ਲਊਂ,
ਇਹ ਕੇਸ ਤੇਰੇ ਕਟ ਕੇ, ਮੈਂ ਦੀਨ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲਊਂ।
ਜੇ ਰਾਹ ਸਿੱਧੇ ਮੰਨਿਓਂ ਤਦ ਮਾਨ ਇਜ਼ਤ ਪਾਏਂਗਾ,
ਪਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਤਦ ਏਸ ਤੋਂ ਭੀ ਜਾਏਂਗਾ।
ਹਾਂ, ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਬੱਧਾ ਘੈਲ ਕੀਤਾ ਵੈਰੀਆਂ,
ਕੀ ਇਸ ਡਰਾਵੇ ਨਾਲ, ਕਾਇਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਸੂਰਮਾ ?
ਕੀ ਧਰਮ ਇਸ ਦਾ ਖੋਹ ਲੈਸਨ, ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ?
ਕੀ ਕੇਸ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਖ ਹੋਸਨ ? ਬਲ ਪਰਾਕ੍ਰਮ[1] ਭੰਨ ਕੇ ?
ਜਿਸ ਬੇਬਸੀ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਹੈ ਕੀ ਪੇਸ਼ ਇਸਦੀ ਜਾਇਗੀ ?
ਕਿ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਟਿਕ ਜਿੰਦ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਇ ਗੀ ?

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੌਣ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਤੋੜ ਸਕੇ ?

ਪਰ ਠਹਿਰ ਜਾਣਾ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਹਾਰਨਾ,
ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸ਼ੇਰ ਅਗੋ ਹੱਿਟ ਛਾਤੀ ਮਾਰਨਾ।
"ਹੈ ਕੌਣ ਜਗ ਤੇ ਜੰਮਿਆਂ ਜੋ ਹੱਥ ਮੈਨੂੰ ਲਾ ਸਕੇ ?
"ਇਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਿੰਦ ਹੁੰਦੇ ਆਂਚ ਲਗਾ ਸਕੇ ?
"ਜੋ ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਕੇਸ ਵੇਖੇ ਘਾਸ ਵਾਂਗ ਜਲਾ ਦਿਆਂ,
"ਇਸ ਧਰਮ ਦੇ ਬਲਕਾਰ ਤੇ ਮੈਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਸੁਜਾ ਦਿਆਂ।
"ਮੈਂ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਯਾਰ ਹਾਂ, ਦਸ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਸਾਂ,
"ਜੋ ਹਥ ਮੈਨੂੰ ਲਾਇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਸੁਆਦ ਚਖਾਵਸਾਂ"।

ਨਵਾਬ ਦੀ ਜ਼ੁਲਮੀ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਦੰਡ

ਨਵਾਬ ਨੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਨਾਈ ਤੁਰੰਤ ਸਦਾਇਆ,
ਅਰ ਕੇਸ ਕਰਨ ਸ਼ਹੀਦ ਖਾਤਰ, ਤੁਰਤ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।
ਜਦ ਪਾਸ ਨਾਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਇਕ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਧੱਪਾ ਪਿਆ,
ਅਰ ਵਾਂਗ ਖੇਨੂੰ ਲੁੜਕਦਾ ਸੌ ਕਦਮ ਉਪਰ ਜਾ ਰਿਹਾ।
ਨਵਾਬ ਨੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਾਈ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੰਗਾ ਲਏ,

---

[1] ਹਿੰਮਤ।

ਇਕ ਜਿੰਦੜੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣੇ ਹਿੱਤ ਫੌਜ ਵਾਂਗ ਖੜ੍ਹਾ ਲਏ।
ਪਰ ਲਾਲ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਭੀ ਗਏ,
ਨਾ ਧੌਣ ਨੀਵੀਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਹਟ ਚੁਪ ਕੀਤੀ ਬਹਿ ਰਹੇ।
ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਮਾਰ ਐਸੀ ਖਾਂਵਦਾ,
ਅਰ ਉਸਤਰੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਗੁੱਛੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵੜ ਜਾਂਵਦਾ।
ਅਣਗਿਣਤ ਨਾਈ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਾ ਪਰੇ ਹਟ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ,
ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬਲ ਬੀਰ ਦਾ ਹੈਰਾਨ ਸਾਰੇ ਰਹਿ ਗਏ।
ਹਾਂ, ਕਸ਼ਟ ਇਤਨਾ ਦੇ ਲਿਆ ਅਰ ਹੌਸਲਾ ਪਰਤਾ ਲਿਆ,
ਪਰ ਸ਼ਰਮ ਹੀਨ ਨਵਾਬ ਦਾ ਕੁਝ ਗਮਰ[1] ਹੁਣ ਭੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।
ਇਕ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਇਹ ਦੁਖ ਦਿਤੇ, ਪਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹਾਇ ਸੀ,
ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਚਰਖੀ ਚੜ੍ਹ ਚੁਕਾ ਸੀ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਜਿੰਦਗੀ।

ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹੱਡਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਾਹਸ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਿਆ

ਟੁੱਟੇ ਪਏ ਹਨ ਹੱਡ ਸਾਰੇ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਘਬਰਾਇਆ,
ਅਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਧਰਮ ਖਾਤਰ, ਕੀ ਨਾ ਕਰ ਦਿਖਲਾਇਆ ?
ਨਵਾਬ ਵਿਚ ਜੇ ਸ਼ਰਮ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖ ਏਸ ਦਲੇਰ ਨੂੰ,
ਵੜ ਚੱਪਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਮਰਦਾ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ।
ਪਰ ਸ਼ਰਮ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਸਵਾਰਥੀ ਅਨਜਾਈਆਂ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਚਪੇੜਾਂ ਪੈਣ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਹੋਣ ਰੱਦ ਬਲਾਈਆਂ।
ਹੁਣ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦਾ ਹਸ ਕੇ ਮੋਚੀ ਲਿਆਓ ਜਾਇ ਕੇ
ਮੈਂ ਕੇਸ ਇਸਦੇ ਕੱਟਣੇ ਹਨ ਜ਼ੋਰ ਸਾਰਾ ਲਾਇ ਕੇ,
ਮੋਚੀ ਸਦਾਏ ਆ ਗਏ, ਬੇਸ਼ਰਮ ਕਹਿੰਦਾ ਮੋਚੀਓ।
ਸਭ ਖੱਲ ਸਿਰ ਦੀ ਰੰਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਛਿੱਲ ਖਰੋਚੀਓ।
ਚਮੜੇ ਸਣੇ ਸਭ ਕੇਸ ਇਸਦੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਸਰੀਰ ਤੋਂ,
ਨਾ ਸਰਮ ਮੇਰੀ ਰਹਿ ਸਕੇ ਹੁਣ ਬਾਝ ਇਸ ਤਦਬੀਰ ਤੋਂ।

ਵੈਰੀ ਵੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਹਾਂ, ਹਾਇ ਪਜਾਰੇ ਖਾਲਸਾ, ਹੁਣ ਦੇਖ ਰੰਬੀ ਚੱਲਦੀ,
ਪਗੜੇ ਉਤਰਦੇ ਵੇਖ ਲੈ ਅਰ ਦੇਖ ਚਰਖੀ ਚੱਲਦੀ।
ਹਾਂ ਲਹੂ ਦੇ ਪਰਨਾਲੜੇ, ਹੁਣ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਵਹਿ ਰਹੇ ?
"ਸ਼ਾਬਾਸ ਸਿੱਖਾ ਧਰਮ ਦੇ" ਵੈਰੀ ਭੀ ਹਨ ਗੇ ਕਹਿ ਰਹੇ।
ਉਹ ਧਰਮ-ਪਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁਣ ਭੀ, ਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਖਦਾ,

---
[1]ਗੁੱਸਾ, ਉਬਾਲ।

ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ, ਇਸ ਦੁਖ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ ਭਾਖਦਾ।
ਨਵਾਬ ਦੀ ਹੁਣ ਹਿੱਕ ਠੰਢੀ ਲਾਹ ਪੜਛੇ ਹੋ ਗਈ,
ਬੇਅੰਤ ਕਸ਼ਟ ਪੁਚਾਇ ਕੇ, ਲੱਖ ਵੱਟਿਆ ਇਜ਼ਤ ਬਚੀ।
ਹਾਂ, ਖੂਨ ਵਿਚ ਲ੍ਹਿਬੜ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਨਹਿੰ ਜਾਂਵਦਾ,
ਚਰਬੀ ਪਿਘਲਦੀ ਵੇਖ ਸਿਰ ਤੋਂ, ਕਾਲ ਭੀ ਡਰ ਖਾਂਵਦਾ।

ਦੋਹਰਾ

ਧਰਮ ਬੀਰ ਨੇ ਧੀਰ ਧਰ, ਦਿਤਾ ਸੀਰ[1] ਚੁਵਾਇ,
ਸਦਕੇ ਤੁਛ ਸਰੀਰ ਕਰ, ਲੀਤਾ ਧਰਮ ਬਚਾਇ।

ਪਾਪੀ ਨਵਾਬ ਦੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਨੇ ਫਿਟਕਾਰ ਦਿਤੀ

ਹੁਣ ਸ਼ੇਰ ਘਾਇਲ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾਜ਼ਮ ਦਾ ਦਿਲ ਬੀ ਡਰ ਗਿਆ,
ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਹੀ ਕਰ ਗਿਆ।
ਉਠ ਕੇ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਆਇਆ ਇਹ ਹੁਕਮ ਅੰਤ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੇ,
ਹੁਣ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਓ ਲੈ ਜਾਣ ਤੁਰਤ ਉਠਾਇ ਕੇ।
ਹਾਂ, ਬੱਕਰੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਕੁੱਸਾ ਬੀਰ ਮੰਜੇ ਪੈ ਗਿਆ,
ਅਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਆਣ ਟੋਲਾ ਫਿਰ ਉਠਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ।
ਸਭ ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਪੁਕਾਰਦੇ ਨਵਾਬ ਨੂੰ ਧਤਕਾਰਦੇ,
ਮੂੰਹ ਜੋੜ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਟ ਐਸੀ ਕਾਰ ਦੇ।
ਕੁਝ ਜੁਲਮ ਦੀ ਭੀ ਹੱਦ ਹੋਵੇ ਏਸ ਅੱਤ ਉਠਾ ਲਈ,
ਇਕ ਸਿਘ ਸੱਚਾ ਘੋਲ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮੁਕਾਲਕ ਪਾ ਲਈ।
ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ ਕੇ ਫੱਟ ਮੇਲਣ ਵਾਸਤੇ,
ਉਪਚਾਰ[2] ਕੀਤਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਆਸ ਤੇ।
ਪਰ ਫਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੇਰ ਹੁਣ ਮਿਲ ਜਾਂਵਦਾ,
ਅਰ ਬੀਰ ਬਾਂਕਾ ਫੇਰ ਮੁੜ ਕੇ ਬੀਰਤਾ ਦਿਖਲਾਂਵਦਾ।
ਕੁਝ ਦੇਰ ਜਪ ਕੇ ਨਾਮ ਸੱਚਾ, ਅੰਤ ਪੈਂਡੇ ਪੈ ਗਏ,
ਵਿਚ ਛਤ੍ਰ ਛਾਯਾ ਧਰਮ ਦੀ, ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲੈ ਗਏ।

ਧਰਮ ਰਖਯਾ ਦਾ ਗੁਣ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤਾ

ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਧਰਮੀ ਪਾਇਆ,
ਅਰ ਧਰਮ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਣ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਿਖਲਾਇਆ।
ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਸਾਬਤ, ਅੰਤ ਸੋਭਾ ਪਾਂਵਦੇ,

---

[1] ਲਹੂ।
[2] ਉਦਮ, ਉਪਰਾਲਾ, ਚਾਰਾ।

ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਚਮਕਦੇ ਅਰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਚਮਕਾਂਵਦੇ।
ਹੈ ਯਾਦਗਾਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵਿਚ, ਆਪ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰ ਦੀ,
ਜੋ ਪ੍ਰਲੈ ਤੀਕਰ ਰਹਨੁਮਾਈ[1] ਕਰੇਗੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ।
ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਧਰਮ ਸੂਰੇ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਤਨ ਵਾਰਿਆ,
ਇਕ ਸੱਚ ਪਰਬਤ ਪਰ ਖਲੋ ਕੇ ਅਸਹਿ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਿਆ।
ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਮਿਲਦਿਆਂ ਪਰ, ਅੱਜ ਨਾਹਿੰ ਉਠਾ ਲਈ[2],
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੱਤ ਰਖ ਲੀਤੀ ਅਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਲਈ।

---
[1]ਅਗਵਾਈ।
[2]ਭਾਵ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ਵਿਚ ਪਾਪ

Nor gold, but only men can make,
A people great and strong,
Men who for truth and honour's sake,
Stand fast and suffer long.
Brave men who work while others sleep,
who dare while others fly,
They build a nation's pillars deep,
And lift them to the sky.*

—R. W. EMERSON

ਜਿਸ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਂ ਮਾਣ ਕੇ, ਠੰਢਕ ਕਲੇਜਾ ਪਾ ਲਵੇ,
ਰੱਖਯਾ ਉਦ੍ਹੀ ਹਿਤ ਲਗੇ ਤਦ, ਜਾਨ ਵੇਚ ਬਚਾ ਲਵੇ।

ਭਾਈ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ, ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਵਖਤ ਦੇ ਦਿਨ, ਬਾਰਾਂ[1] ਤੇ ਬੰਜਰਾਂ[2] ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦੇ ਸਹਾਰਦੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ

ਆ ਖਾਲਸਈ ਕੌਮ ਬੈਠ ਝਾਤ ਪਾਵੀਏ,
ਤੇਰੇ ਕਦੀਮ[3] ਦੁੱਖ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਵੀਏ।

---

*ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਬੰਦੇ, ਕਰਨ ਕੌਮ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਤੇ ਬਲਵਾਨ।
ਬੰਦੇ, ਜੋ ਸੱਚ ਤੇ ਆਨ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਡਟ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਦੁੱਖ ਉਠਾਣ।
ਉਹ ਬਹਾਦਰ ਘਾਲ ਘਾਲਦੇ ਹੋਰ ਜਦੋਂ ਨੇ ਸੁੱਤੇ,
ਜੋ ਕਰਨ ਹੌਸਲਾ ਜਦ ਕਿ ਲੋਕੀ ਭੱਜੇ ਜਾਣ।
ਥੰਮ੍ਹ ਕੌਮ ਦੇ, ਨੀਂਹ ਡੂੰਘੀ ਰਖ, ਉਹੀ ਉਸਾਰਨ, ਤਕ ਅਸਮਾਨ,
(ਆਰ. ਡਬਲਿਊ. ਐਮਰਸਨ)

[1]ਜੰਗਲ।
[2]ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਜ਼ਮੀਨ।
[3]ਪੁਰਾਣੇ।

ਇਤਿਹਾਸ ਆਪਣੇ ਕਸ਼ਟ ਦਾ ਸਨਮੁਖ[1] ਲਿਆਵੀਏ,
ਅਰ ਧਰਮ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਗਾਵੀਏ।
ਆ ਜ਼ੱਖਮੇ—ਜਿਗਰ[2] ਫੋਲਕੇ ਦੁਨਯਾ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ,
ਉਸ ਦੁੱਖ ਤੇ ਰੋਵੀਏ ਤੇ ਬੀਰਤਾ ਤੇ ਹੱਸੀਏ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕੁੰਡ[3] ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਲਾਇਆ,
ਮੰਦਰ ਈ ਸੱਚ-ਖੰਡ[4] ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਨਾਇਆ।
ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ,
ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਗਤ ਤੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਪਾਇਆ।
ਕੀ ਕੀ ਉਦੇ, ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਈਆਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ?
ਕੀ ਕੀ ਉਦ੍ਰੇ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਤੇਗਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ?
ਸਿਦਕੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਸਮੇਂ,
ਕਟਵਾਇਆ ਬੰਦ ਬੰਦ ਦੇਹ ਤਜਾਗ ਤੁਰ ਗਏ।
ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੜਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ,
ਅਰ ਟਹਿਲ ਕੋਈ ਆਣਕੇ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।
ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਥਾਨ ਦਾ ਏ ਹਾਲ ਸੀ,
ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਤਾਲ ਸੀ।
ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਖੁੱਸ ਰੰਘੜਾਂ[5] ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦ ਭੋਨ[6] ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬਨਾ ਲਿਆ।
ਮੱਸਾ ਬੜਾ ਪਲੀਦ[7] ਸਦਾ ਆਣ ਬੈਠਦਾ,
ਅਰ ਨਾਚ ਰੰਗ ਕੰਜਰਾਂ ਦਾ ਹੋਂਵਦਾ ਸਦਾ।
ਹਾਂ, ਭਜਨ-ਭੌਣ[8] ਵਿਚ ਰਹੇ ਉੱਡਦੀ ਸ਼ਰਾਬ,
ਹੁੱਕਾ ਭੀ ਗੁੜ ਗੁੜਾਇ ਕਰੇ ਪਾਪ ਬੇਹਿਸਾਬ।

---

[1]ਸਾਹਮਣੇ।
[2]ਦਿਲ ਦੇ ਛਾਲੇ, ਮਨ ਦੇ ਫਟ।
[3]ਭਾਵ "ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ" ਤੋਂ ਹੈ।
[4]ਸੱਚ ਦਾ ਥਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਭਾਵ ਲਗਪਗ ਸਵਰਗ ਜਾਂ ਰਬ ਦੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹੈ, ਏਥੇ ਅਰਥ 'ਹਰਿਮੰਦਰ' ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੈ।
[5]ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਿਆ ਰਾਜਪੂਤ, ਇਕ ਜ਼ਾਤੀ, ਮਸਾ ਰੰਘੜ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।
[6]ਮੌਜ ਮੇਲੇ ਅਯਾਸ਼ੀ ਲਈ ਥਾਂ।
[7]ਗੰਦਾ।
[8]ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਭਜਨ ਲਈ ਬਣਿਆ ਭਵਨ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਰਹਿ ਨਾ ਸੀ ਗਿਆ।
ਕੁਝ ਨਾਦਰੀ ਤੂਫਾਨ ਨੇ ਸੀ ਰੋੜ੍ਹ ਘੱਤਿਆ।
ਕੁਝ ਰਾਜ ਤ੍ਰਾਸ[1] ਮਾਰ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲਿਆ,
ਜੋ ਰਹਿ ਗਿਆ ਓ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ।
ਪੰਜਾਬ ਛੋੜ ਬੀਕਾਨੇਰ ਜਾ ਲੁਕੇ ਕਈ,
ਅਪਦਾ ਸੀ ਬੀਰ ਕੌਮ ਦੇ ਸਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਈ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ 80 ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰੋਂ ਰੋਕ ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਲਈ ਪੱਤਾ ਪੱਤਾ ਵੀ ਤਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੂਨੀ ਵੈਰੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ

ਘਰ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਸੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ,
ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿਓ ਝੱਟ ਹੀ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਮਿਲੇ।
ਹਰ ਸਿਰ ਦਾ ਮੁੱਲ "ਅੱਸੀ ਰੁਪਏ" ਓ ਲੈ ਲਵੇ,
ਇਸ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਭਾਈ ਭੀ ਵੈਰੀ ਸੇ ਬਨ ਰਹੇ।
ਘਰ ਬਾਰ ਛੋੜ ਜੰਗਲੀਂ ਵੱਸੇ ਨੇ ਆਇ ਕੇ,
ਦਿਨ ਵਖਤ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਏਕਾਂਤ ਜਾਇ ਕੇ,
ਹਾਂ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਖਾਲਸਾ ਜੇ ਹੋਂਵਦਾ ਖੜਾ,
ਮੱਸਾ ਏ ਕਹਿਰ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਸੌਂ ਹੀ ਸਕਦਾ?
ਪਰ ਹਾਇ, ਵਖਤ ਕੌਮ ਤੇ ਐਸਾ ਸੀ ਆ ਪਿਆ,
ਚੁਪ ਚਾਪ ਦਿਨ ਬਿਤਾਨ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁੱਝਦਾ,
ਓੜਕ ਏ ਸਾਰ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਈ?
ਅਰ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਧਾਮ[2] ਦੀ ਆ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਈ?

ਭਾਈ ਬੁਲਾਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਲੱਭਦੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਪਹੁੰਚ ਪਏ

ਭਾਈ ਬੁਲਾਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਮੂਰਤੀ,
ਉਸਦੀ ਨਾ ਅੱਖ ਇਹ ਅਨਰਥ ਦੇਖ ਸਹਿ ਸਕੀ।
ਪਰ ਪੇਸ਼ ਭੀ ਨਾ ਜਾਇ ਇਕੱਲੀ ਸੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ,
ਅਰ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦਾ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਸੀ।
ਉਹ ਬੀਰ ਜੋ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਭੀ ਆਉਂਦਾ,
ਤਦ ਕੀ ਸੀ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿਰ ਵਢ ਜਾਉਂਦਾ।
ਇਹ ਦੇਖਕੇ ਉਹ ਤੁਰ ਪਿਆ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਆਸ ਤੇ,
ਇਹ ਦੁਖ ਦੀ ਖਬਰ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੁਨਾਣ ਵਾਸਤੇ।

---

[1] ਰਾਜੇ ਦੇ ਡਰ।

[2] ਘਰ, ਟਿਕਾਣਾ, ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੈ।

ਪੈਂਡੇ ਤੇ ਦੁੱਖ ਰੇਤ-ਥਲੇ ਦੇ ਉਠਾਇ ਕੇ,
ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ ਕਸ਼ਟ ਝਾਗ ਬੀਕਾਨੇਰ ਜਾਇ ਕੇ।
ਬਲਬੀਰ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਰਦ ਜਾ ਸੁਣਾਇਆ,
ਜ਼ਖਮੇ ਜਿਗਰ[1] ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਖਾਇਆ।

ਕੀ ਖਾਲਸਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਯਾ ਬੀਰਤਾ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦੜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਪੰਥ ਪਿਆਰ ਵੰਡਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ?

"ਹੇ ਸ਼ੇਰ ਖਾਲਸਾ ! ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ?
ਤੂੰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਸਖੀਂ ਭੁੱਲ ਕਿਉਂ ਰਿਹਾ ?
ਸੇਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਛੋੜ ਕਯੋਂ ਇਕੰਤ ਆ ਪਿਆ ?
ਹਾਂ, ਜਿੰਦ ਦੇ ਪਿਆਰ ਪੰਥ ਪਯਾਰ ਖੋ[2] ਲਿਆ।
ਕੁਝ ਸਾਰ ਹੈ ਕੀ ਆਪਣੇ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਪੈ ਰਹੇ ?
ਯਾ ਬੈਠ ਕੇ ਇਕੰਤ ਹੋ ਆਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ?
ਜਿਸ ਸੱਚਖੰਡ ਸੀ ਅਖੰਡ ਭਜਨ ਹੋਂਵਦਾ,
ਉਥੇ ਹੈ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਅੱਜ ਨਾਚ ਹੋ ਰਿਹਾ।
ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਅਮਿਯ[3] ਦਾਨ ਸੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਰਤਦਾ।
ਉਥੇ ਹੈ ਦੌਰ ਮਦ[4] ਤੇ ਤਮਾਕੂ ਦਾ ਚਲਦਾ।
ਕੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਖਾਲਸਾ ਜੋ ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਲਈ ?
ਯਾ ਬੀਰਤਾ ਪਤਾਲ ਵਿਖੇ ਗਰਕ ਹੋ ਗਈ ?
ਤੂੰ ਖਾਲਸਾ ! ਏ ਦੇਖ ਕਿਵੇਂ ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ?"
ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ,
ਦਿਲ ਕਾਲਜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਠੱਲ੍ਹਿਆ।
ਭਾਈ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ[5] ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ,
"ਤੂੰ ਖਾਲਸਾ, ਏ ਦੇਖ ਕਿਵੇਂ ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ?
ਹੈ ਹਾਇ, ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕਯੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਗਏ ?
ਇਹ ਨੇਤ੍ਰ ਉਹ ਅਨਰਥ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ?"

ਮੱਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਲਈ ਏਹ ਧਰਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ

ਜੱਥੇ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਬੀਰ ਬੁੱਢਾ ਸਿੰਘ ਸੀ,
ਉਸ ਧੂਹ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਵਿਚ ਮਦਾਨ ਦੇ ਰਖੀ।

---

[1] ਦਿਲ ਦੇ ਫੱਟ।

[2] ਗਵਾ।

[3] ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

[4] ਸ਼ਰਾਬ।

[5] ਮੀਰਾ ਕੋਟ (ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਨਾਂ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇਕ ਸਿੰਘ।

"ਹੇ ਖਾਲਸਾ ! ਏ ਧਰਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਪਈ,
ਹੋ ਕੇ ਦਲੇਰ ਚੁੱਕ ਲਵੇ ਖਾਲਸਾ ਕੋਈ,
ਇਸ ਨਾਲ ਧਰਮ ਆਪਣਾ ਹੋਸੀ ਬਚਾਵਣਾ,
ਮੱਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਐਥੇ ਲਿਆਵਣਾ ।"

ਭਾਈ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਝਪਟ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕ ਲਈ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਠ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਹੋ ਪਯਾ ਤਯਾਰ,
ਛਾਤੀ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਉਠਾ ਲਈ ਤਲਵਾਰ ।
ਇਕ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ[1] ਨਾਲ ਹੋ ਪਿਆ ਤਿਆਰ,
ਉਸ ਵਕਤ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਹੋ ਗਏ ਸਵਾਰ,
ਪਯਾਸਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦੇ ਤੇ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ,
ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਆ ਗਏ ਬੱਧੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ।
ਗੁਰ ਸਰ[2] ਦੇ ਆ ਨਜ਼ੀਕ ਭੇਸ ਨੂੰ ਵਟਾਇਆ,
ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਆਪਣਾ ਬਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ।
ਰੋੜਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਧਨ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸਿਰ ਉਠਾਇਆ,
ਅਰ ਦੁਖ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ।
ਘੋੜੇ ਖੁਲ੍ਹਾਰ ਬਾਹਰ ਤੁਰੇ ਮਾਮਲਾ ਪੁਚਾਣ,
ਕਰਤੱਵਯ ਆਪਣੀ ਤੇਗ ਆਬਦਾਰ[3] ਦਾ ਦਿਖਾਣ ।

ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ? ਓਹ ਕੌਣ ਸੀ ? ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਮੱਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਲਿਆ

ਮੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਇ ਕੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ,
ਮੱਸੇ ਨੂੰ ਅੱਖ ਪਰਤ ਕੇ ਨਾ ਵੇਖਣੀ ਮਿਲੀ ।
ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਤੇਗ ਸਿਰ ਤੇ ਆਣ ਪੈ ਗਈ,
ਇਕ ਫੇਰ ਦੇ ਵਿਚ ਖੂਨ ਦੀ ਇਕ ਧਾਰ ਵਹਿ ਗਈ,
ਮੱਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਕੌਣ ਲੈ ਗਿਆ ?
ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ, ਇਹ ਸ਼ੋਰ ਪੈ ਗਿਆ ?
ਜਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋਇ ਬੀਰ ਤਲੀ ਪਰ ਟਿਕਾਇ ਕੇ,
ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਤੇਗ ਦਾ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਇ ਕੇ ।
ਪਾਪੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਦੇ ਵਾਂਗ ਕਟ ਲਿਆਇ ਕੇ,
ਹੋ ਕੇ ਸਵਾਰ ਤੁਰ ਪਏ ਵਾਗਾਂ ਉਠਾਇ ਕੇ ।

---

[1]ਕੰਬੋ ਮਾੜੀ ਦਾ ਇਕ ਸਿੰਘ ਜੋ ਫੇਰ ਸੰਮਤ 1810 ਵਿਚ ਲੜਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ।
[2]ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।
[3]ਚਮਕੀਲੀ, ਤੇਜ਼ ।

ਬਲਬੀਰ ਪੰਥ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਵਦੇ,
ਪ੍ਰਣ ਪਾਲ, ਸੀਸ ਦੁਸ਼ਟ ਦਾ ਅਗੇ ਟਿਕਾਂਵਦੇ।

ਹੇ ਬੀਰੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਘਾਲ ਨੇ ਪੰਥ ਤੇ ਬੜਾ ਹਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਜਨਮ ਸੁਫਲਾ ਹੈ

ਸਾਹਸ ਏਹ ਦੇਖ ਖਾਲਸਾ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਗਿਆ,
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾਂ ਹੀ ਬੀਰ, ਪੰਥ ਹੈ ਬਚਾ ਲਿਆ।
ਤੂੰ ਕੌਮ ਦੇ ਸਿਰ ਭੀ ਬੜਾ ਅਹਿਸਾਨ ਪਾਲਿਆ।
ਅਰ ਆਪਣਾ ਭੀ ਜਨਮ ਸਫਲ ਤੂੰ ਬਣਾ ਲਿਆ।
ਸੂਰੇ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਰਹੇਗਾ।
ਹੇ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ! ਯਾਦ ਤੇਰਾ ਕਾਮ ਰਹੇਗਾ।

ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਵਹਿੰਦੀ ਸਿੰਘ ਨਾ ਸੁਣ ਸਕੇ

ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਇਸੇ ਹਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ,
ਘਰ ਬਾਰ ਛੋੜ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿੰਦਿਆਂ।
ਪਰ ਧਿਆਨ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਉਠਦੇ ਤੇ ਬਹਿੰਦਿਆਂ,
ਸੁਣਦੇ ਸੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਵਹਿੰਦਿਆਂ।
ਪਜਾਰੇ ਵਤਨ ਦੀ ਯਾਦ ਤੇ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਪਿਆਰ,
ਕਦ ਪੈਣ ਦੇਂਵਦਾ ਸੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਕਰਾਰ ?
ਭਾਈ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਏ।
ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ ਕਸ਼ਟ ਪਾ ਰਹੇ।
ਦਿਲ ਜੋਸ਼ ਖਾਇ ਆ ਗਏ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵਿਖੇ,
ਅਰ ਚੀਰ ਕੇ ਸਫਾਂ ਨੂੰ ਵੀਰ ਪਾਸ ਜਾ ਟਿਕੇ।
ਦੋ ਵੀਰ ਮਿਲੇ ਠੰਡ ਪਈ ਅੰਗ ਅੰਗ ਨੂੰ,
ਬਹਿ ਯਾਦ ਕਰਨ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਨੂੰ।
ਭਾਈ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਭਾਈ ਜੀ ਜਦ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ,
ਵੈਰੀ ਧੁਰਾਂ ਦੇ ਤੁਰਕ ਬੇਲਿਹਾਜ ਮਿਲ ਪਏ।
ਹੱਲਾ ਮਚਾਇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇ ਅੰਤ ਫੜ ਲਏ,
ਨਾਜ਼ਮ ਦੇ ਪਾਸ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੁਰੰਤ ਲੈ ਗਏ।
ਨਾਜ਼ਮ ਨੇ ਦੇਖ ਆਖਿਆ ਚਰਖੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਓ।
ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਗਤ ਤੋਂ ਮਿਟਾ ਦਿਓ।
ਸੁਣ ਕੇ ਏ ਹੁਕਮ ਬੀਰ ਨੂੰ ਹੋਯਾ ਨਹੀਂ ਮਲਾਲ,
ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਧਿਆਉਂਦੇ ਅਕਾਲ,
ਚਰਖੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ,
ਅਰ ਜਾਨ ਨੂੰ ਘੁਮਾ ਗਏ ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ।

ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਭੂਮ ਛੋੜ ਕੇ ਸੁਖ ਧਾਮ ਜਾ ਵਸੇ,
ਵਿਚ ਸੱਚ ਖੰਡ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਜਾ ਵਸੇ।

ਅਜੇਹੀ ਬੀਰ ਕੌਮ ਦਾ ਅੱਜ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ ?

ਜਿਸ ਕੌਮ ਦੇ ਸਪੂਤ ਇਹੋ ਬੀਰ ਹੋ ਗਏ,
ਜਿਸ ਧਰਮ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਲਾਲ ਖਾਕ ਵਿਚ ਮਿਲੇ,
ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਸੀਸ ਬਾਗ ਜੇਹੜਾ ਸਿੰਜਦੇ ਰਹੇ,
ਤਲੀਆਂ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਜਿੰਦ ਜਿਦਾ ਨਾਮ ਰੱਖ ਚੁਕੇ,
ਉਸ ਕੌਮ ਦਾ ਅਜ ਹੋਰ ਹੀ ਹਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ,
ਫੁੱਲਾਂ ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਝ ਹੈ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ।
ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਪੰਥ ਵਾਸਤੇ ਅਰਪਨ[1] ਸੀ ਹੋਂਵਦਾ।
ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਰਿਹਾ।
ਦੁਨਯਾਂ ਦੇ ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਦਿਲ ਹੈ ਜਕੜਿਆ ਗਿਆ।
ਅਰ ਧਰਮ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਪਦਾ।
ਸਵਾਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਿਲ ਤੇ ਚੁਟਕੀਆਂ ਹੈ ਲੈ ਰਹੀ,
ਹੈ ਆਪਣੀ ਹੀ ਫਿਕਰ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈ ਰਹੀ।
ਦੁਨਯਾਂ ਦੇ ਤੁੱਛ ਮਾਤ੍ਰ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਵਾਸਤੇ,
ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਨੀਚ ਦੀ ਖਾਤਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ।
ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਬਚਤ ਦੀ ਆਸ ਤੇ,
ਯਾ ਆਪਣੇ ਅਨੇਰਥ ਨੂੰ ਸਿਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ।
ਸਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਖੇ ਚਾ ਧਕੇਲਦੇ,
ਅਗਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਨੇ ਖੇਲਦੇ।

ਪਾਪੀ ਅਨਿਆਈ ਕਹਿਰ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਹਟ ਕੇ ਬਰਕਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜ,[2] ਸ਼ੇਰ, ਬਕਰੀ ਇਕੋ ਘਾਟ ਹੈ, ਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪਜਾਰ ਦੇ ਛੱਟੇ ਖਿੰਡਾ ਦਿਓ

ਹੇ ਪੰਥ ਦੇ ਪਿਆਰਿਓ ਦੇਖੋ ਖਾਂ ਜਾਗ ਕੇ।
ਬਦਲ ਓ ਜੁਲਮ ਕਹਿਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ।
ਹੈ ਬਰਕਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜ, ਦਿਨ ਨੇ ਅਮਨ ਚੈਨ ਦੇ।
ਇਕ ਘਾਟ ਸ਼ੇਰ, ਬਕਰੀ ਪਾਣੀ ਨੇ ਪੀਂਵਦੇ।
ਹੁਣ "ਪ੍ਰੇਮ" ਅਤੇ "ਪਿਆਰ" ਦੇ ਛੱਟੇ ਖਿੰਡਾ ਦਿਓ।
ਉਪਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੌਮ ਬਣ ਕੇ ਫਿਰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ।
ਧਰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਲਿਆ ਤਜਾਗ ਹੋਰ ਸਭ ਆਸ,
ਜੋਤ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਇ ਕੇ ਚਮਕੇ ਚੰਦ ਅਕਾਸ਼।

---

[1]ਭੇਟਾ।

[2]ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਮਨ, ਉੱਨਤੀ ਆਦਿ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ।

The untouched soul,
Greater than all the worlds (because the worlds,
By it subsist) smaller than subtleties
Of things minutest; Last of ultimates;
Sits in the hollow heart of all that lives
Who so hath laid aside desire and fear,
His senses mastered, and his spirit still,
Sees in the quiet light verity
Eternal, safe, majestical. "HIS SOUL"*

—THE SECRET OF DEATH.

ਭਾਈ ਸਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਬਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕਹਿਰ ਭਰੀ ਦਰਦਨਾਕ ਸ਼ਹਾਦਤ[1]

ਭਾਈ ਸਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦਾ,
ਧਰਮੀ ਸਧੀਰ ਨਿਤਨੇਮੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪੁਤਲਾ।
ਕਰਦਾ ਸੀ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਨੌਕਰੀ,
ਕਰਦਾ ਸਿਗਾ ਬਤੀਤ ਓ ਚੁਪਚਾਪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।
ਵਿਦਯਾ ਤੇ ਨੇਕ ਨੀਯਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ,
ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉੱਚ ਮਰਤਬੇ[2]।
ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਂਵਦੀ ਜਦੋਂ,

---

*ਅਛੂਤੀ ਆਤਮਾ—

ਸਭ ਸੰਸਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਡੇਰੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਉਸੇ ਨਾਲ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ) ਨਿੱਕੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸੂਖਮਤਾ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਅੰਤਿਮ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਜੰਤੂਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਪੋਲ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਅੰਤ ਵਾਂਗ, ਬੈਠੀ ਹੈ ਉਹ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਛਿਆ ਤੇ ਡਰ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਸੀਕਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਟਿਕੀ ਸਪਿਰਿਟ ਦੀ ਚੁਪ, ਸਾਂਤੀ, ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਅਟੱਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤੇ ਸੁਹਾਣੀ ਸਚਿਆਈ, ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ।

(ਮੌਤ ਦਾ ਭੇਤ)

[1] ਸ਼ਹੀਦੀ।

[2] ਪਦਵੀ।

ਸੋ ਆਪ ਹੀ ਵਕੀਲ ਬਣ ਕੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਤਦੋਂ ।
ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਦੀ ਰੰਜਗੀ[1],
ਕਰਦੇ ਸੇ ਦੂਰ ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਪੈ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ।
ਮੁੱਲਾਂ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਗਾ ਖਾਰ ਖਟਕਦਾ ।
ਇਹ ਸਿਖ ਹੋ ਕੇ ਜੀਊਂਦਾ, ਅੰਧੇਰ ਹੈ ਬੜਾ ।
ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਾ ਮਿਲੇ,
ਜਿਸਨੂੰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਢਾਂਵਦੇ ।
ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਨਾਲ ਏ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ,
ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਵਿਚ ਭੀ ਪਾਯਾ ਸੀ ਖੂਬ ਨਾਮ ।
ਇਸ ਸ਼ਾਨਤੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਨਿਰਬਾਹ ।
ਅਰ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੀ ਏਸ ਤੇ ਚਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਾਹ ।
ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ ਸਬਾਜ ਸਿੰਘ, ਏਸ ਦਾ ਜਵਾਨ,
ਸੀ ਉਮਰ ਤਾਂ ਨਾਦਾਨ[3] ਮਗਰ ਬੁੱਧ ਸੀ ਮਹਾਨ ।
ਮਕਤਬ[4] ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਹੇਤ ਜਾਂਵਦਾ,
ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਫ਼ਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਂਵਦਾ ।
ਇਹ ਲਾਲ ਸੀ ਸੁਸ਼ੀਲ, ਧਰਮ ਦਾ ਬੜਾ ਬਲੀ,
ਅਰ ਰੂਪ ਭੀ ਸੀ ਏਸ ਦਾ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਕਲੀ ।
ਪਰ ਮੌਲਵੀ ਨੂੰ ਏਸ ਦਾ ਕਦ ਰੂਪ ਭਾਂਵਦਾ ?
ਮਨ ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਆਪ ਚਾਹੁੰਦਾ ।
ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੇ, ਕਾਫਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਰਹੇ ।
ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁੱਲੇ ਹਿੰਦ ਦੇਸ਼ ਤੇ ।
ਫਿਰ ਸਿਖ ਦੇ ਤਾਂ ਖੂਨ ਦੀ, ਸੀ ਲਗ ਰਹੀ ਪਿਆਸ ।
ਓ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੇ ਹੋਣ ਏ ਮਰਦੂਦ[5] ਕਿਵੇਂ ਨਾਸ ।

ਦੋਹਰਾ

ਕਦ ਤਕ ਖੈਰ ਮਨਾਵਸੀ ਬਕਰੇ ਦੀ ਮਾਂ ਅੰਤ,
ਜਦ ਕਾਬੂ ਆ ਜਾਏਗਾ ਫਿਰਸੀ ਛੁਰੀ ਤੁਰੰਤ ।

---

[1]ਨਰਾਜ਼ਗੀ, ਗੁੱਸਾ ।
[2]ਕੌੜਾ ।
[3]ਇਆਣੀ ।
[4]ਸਕੂਲ ।
[5]ਦੁਰਕਾਰੇ, ਧ੍ਰਿਕਾਰਤ ।

ਦੁਮਲ ਛੰਦ*

ਗੁਰੂ ਲਾਲ ਸਬਾਜ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ[1] ਪੜ੍ਹੋ ਇਕ ਰੋਜ਼ ਮੁਲਾਣੇ ਨੇ ਬੋਲ ਕਹਜਾ।
ਤੈਨੂੰ ਐਤਨੀ ਮੱਤ ਸਿਖਾਇ ਰਹੇ, ਪੈ ਤੂੰ ਵੱਟੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਅਭਿੱਜ ਰਹਜਾ।
ਸਾਡਾ ਦੀਨ ਕਿਅੰਤ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਨਿਧੀ[2] ਤੂੰ ਨਾ ਸਿਦਕ ਯਕੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗਹਜਾ[3]।
ਧਰਮਗਜ[4] ਸਬਾਜ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਬੋਲ ਗਿਆ ਨਹਿੰ ਮੂਲ ਸਹਜਾ।

ਉੱਤਰ ਸਬਾਜ ਸਿੰਘ, ਹੋਰ ਅਨੰਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ

ਜਿਨ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗਹੀ, ਓਹਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੋਰ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ।
ਘਟ ਨਾਮ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਜਿਨੇ, ਓਹਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਚਾਨਣਾ ਚੰਦ ਨਹੀਂ।
ਜਿਨੂੰ ਨਿਉਂ ਕੇ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਮਿਲੀ, ਸੁਖ ਪਾਵੇਗਾ ਹੋ ਕੇ ਬੁਲੰਦ[5] ਨਹੀਂ।
ਸੱਚ ਬਾਤ ਕਹਾਂ ਜੇ ਨਾ ਰੰਜ ਕਰੋ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਦੀਨ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ।

ਸੋਰਠਾ

ਸੁਣ ਬਾਲਕ ਦਾ ਵਾਕ, ਮੁੱਲਾਂ ਹੋਰੀ ਸੜ ਗਏ,
ਹੋਵੇਂ ਕੌਣ ਨਪਾਕ[6], ਆਖੇ ਦੀਨ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ।

ਹੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਮੂਜ਼ੀ[7] ਲੜਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾ

†ਪਵੰਗਮ ਛੰਦ

ਕਿਉਂ ਮੂਜ਼ੀ ਸ਼ੈਤਾਨ, ਮੂੰਹੋਂ ਕੀ ਬੋਲਿਆ ?
ਕਾਫਰ[8] ਹੋ ਬੇਖੌਫ, ਕੁਫਰ[9] ਕੀ ਤੋਲਿਆ ?
ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਫਖਰ[10] ਇਸਲਾਮ ਦਾ ?
ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਵਿਚ ਮੁਕਾਮ[11] ਫਜ਼ੂਲ[12] ਕਲਾਮ[13] ਦਾ।

---

*ਸਵਈਏ ਛੰਦ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਭੇਤ ਹੈ, ਇਕ ਤੁਕ ਵਿਚ 32 ਮਾਤਰਾਂ 10, 8 ਤੇ 14 ਉੱਤੇ ਬਿਸਰਾਮ।

[1]ਸਿੰਘ।

[2]ਖਜ਼ਾਨਾ।

[3]ਫੜਿਆ।

[4]ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।

[5]ਉੱਚਾ।

[6]ਅਪਵਿਤ੍ਰ।

[7]ਕੰਜੂਸ, ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

†ਲਗਪਗ 21 ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਛੰਦ ਜਿਸ ਵਿਚ, 11, 10 ਉੱਤੇ ਬਿਸਰਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

[8]ਪਾਪੀ।

[9]ਝੂਠ, ਪਾਪ ਦਾ ਬੋਲ।

[10]ਗੌਰਵ, ਮਹੱਤਤਾ।

[11]ਥਾਂ।

[12]ਵਾਧੂ।

[13]ਬੋਲ।

ਮੰਨੀ ਜਾਈਏ ਹੁਕਮ, ਨਾ ਤਰਕ[1] ਉਠਾਈਏ,
ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਕੁਰਾਨ[2], ਸੀਸ ਪਰ ਚਾਈਏ।
ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਲਿਆਇ ਤਾਂ ਕਾਫ਼ਰ ਹੋਵਸੀ,
ਗਰਦਨ-ਜ਼ਦਨੀ[3] ਯੋਗ, ਜਾਨ ਉਹ ਖੋਵਸੀ।
ਹੁਣ ਹੋ ਜਾ ਤਯਾਰ, ਦਰੇੜਾ ਸਹਿਣ ਨੂੰ,
ਮਿਲੂ ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਥਾਉਂ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ।
ਸੂਬੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਕਰਾਂਗਾ ਪੇਸ਼ ਮੈਂ,
ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਲਿਹਾਜ਼, ਪਲੀਦ[4] ਹਮੇਸ਼ ਮੈਂ।

ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਤਕਾਦ[5] ਵਾਲਾ, ਮੁਲਾਂ ਜੀ ਆਪੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਆਵੇਗਾ

ਮੁਲਾਂ ਜੀ, ਕਿਉਂ ਆਪ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ?
ਬਦੋਬਦੀ ਇਸਲਾਮ, ਗਲੇ ਕਿਉਂ ਪਾਉਂਦੇ?
ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਤਕਾਦ, ਆਪ ਹੀ ਆਇਗਾ,
ਧਿੰਗੋ ਜ਼ੋਰੀ ਕੌਣ ਗਲਾ ਫੜਾਇਗਾ?
ਮੁਲਾਂ-ਓ ਕਾਫ਼ਰ ਬੇਦੀਨ[6] ਹੋਰ ਕੀ ਬਕ ਰਿਹਾ?
ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ, ਕਦੋਂ ਦਾ ਤਕ ਰਿਹਾ।
ਦੂਜੀ ਕੁਫ਼ਰ ਕਲਾਮ[7] ਕਹੀ ਮਰਦੂਦ[8] ਤੂੰ,
ਕਿੱਥੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਆਇ ਨਵਾਂ ਨਮਰੂਦ[9] ਤੂੰ?
ਚਲ ਸੂਬੇ ਦੇ ਪਾਸ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਵਢੀਏ,
ਤੇਰੀ ਕੁਫ਼ਰ-ਹਵਾਇ[10] ਮਗਜ਼[11] ਤੋਂ ਕਢੀਏ।
ਤੂੰ ਕੀ ਜਾਤਾ ਮੂੜ੍ਹ ਅਸਾਡੇ ਦੀਨ ਨੂੰ?
ਕਰਨਾ ਕਤਲ ਜ਼ਰੂਰ, ਅਕੀਦੇ-ਹੀਣ[12] ਨੂੰ।

---

[1]ਕਿੰਤੂ, ਸ਼ੰਕਾ।
[2]ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕ।
[3]ਸਿਰ ਵਢ ਦੇਣ ਦੇ।
[4]ਹੇ ਗੰਦੇ।
[5]ਭਰੋਸਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਸਿਦਕ।
[6]ਅਧਰਮੀ।
[7]ਦੁਰਵਚਨ।
[8]ਦੁਰਕਾਰਿਆ, ਬੇਇਜ਼ਤ।
[9]ਇਕ ਅਨਿਆਈ ਉਪਦ੍ਰਵੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜੋ ਹਜ਼ਰਤ ਇਬਰਾਹੀਮ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।
[10]ਨਾਸਤਕ ਪੁਣੇ ਦੀ ਹਵਾ।
[11]ਦਿਮਾਗ਼।
[12]ਅਵਿਸ਼ਵਾਸੀ।

*ਸੋਰਠਾ

ਤਾਜ਼ਾ ਅੱਜ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਥ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ,
ਭੁਰਿਆ ਕੱਢਾਂ ਮਾਰ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਲਾਲੀਆਂ।
ਹੋਰ ਨਾ ਕੋਈ ਬਾਤ, ਹੋਈ ਬਾਲਕ ਨਾਲ ਸੀ,
ਕੀ ਕਰਕੇ ਉਤਪਾਤ[1], ਚੁਗਲੀ ਖਾਂਦਾ ਜਾਇ ਕੇ।
ਚੋਰ ਸੋਚ ਦੇ ਬਾਦ, ਓੜਕ ਘੜੀ ਦਲੀਲ ਇਹ,
ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਉਸਤਾਦ, ਕਿਉਂ ਬੇਅਦਬੀ ਇਨ ਕਰੀ।

ਮੁੱਲਾਂ ਬੋਲਿਆ, ਹੇ ਨਵਾਬ ਜੀ, ਮੈਂ ਸਹਾਰਾ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਅਗੋਂ ਕਰਾਰਾ ਬੋਲਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ

†ਚੌਪਈ

ਚਲ ਮੁੱਲਾਂ ਸੂਬੇ ਪਹਿ ਆਯਾ, ਆ ਕੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਯਾ।
ਇਹ ਲੜਕਾ ਜੋ ਪਾਸ ਖੜਾ ਹੈ, ਬੇਦੀਦਾ[2] ਗੁਸਤਾਖ ਬੜਾ ਹੈ।
ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਗੱਲ ਭੀ ਇਕ ਤੁਛ ਜਿਹੀ ਸੀ।
ਇਨ ਅਗੋਂ ਦੋ ਚਾਰ ਸੁਣਾਈਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਮੂਲ ਨਹੀਂ ਸ਼ਰਮਾਈਆਂ।
ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤਦਾਰੀ, ਇਸਨੇ ਉੱਕੀ ਦਿਲੋਂ ਵਿਸਾਰੀ।
ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹੀ ਗਿਆ ਸਹਾਰਾ, ਪਰ ਏਹ ਬੋਲੀ ਗਿਆ ਕਰਾਰਾ।
ਸੋ ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਦਿਓ ਸਜ਼ਾਇ, ਏਦਾਂ ਕੀਕੁਰ ਹੋਗੁ ਨਿਬਾਹਿ ?
ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੌਦਾਇ, ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਕੀ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਮਾਰ, ਦਿਖਲਾਵਨ ਅਗੋਂ ਬਲਕਾਰ।
ਦਯਾ ਆਪ ਦੀ ਮਨੋਂ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਸਗੋਂ ਡਰਾਵਨ ਡੰਡ ਦਿਖਾ ਕੇ।
ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਹਨ ਇਹ ਔਲਾਦ, ਕੁਝ ਅਹਿਸਾਨ ਨਾ ਰੱਖਣ ਯਾਦ।
ਐਸੇ ਹਨ ਮੂਜ਼ੀ[3] ਮੁਰਦਾਰ, ਸਰੇ ਨਾ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਕਾਰ।
ਨਿਤ ਨਿਆਮਤਾਂ[4] ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਂਦੇ, ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਅੱਖੀਂ ਜ਼ਰਾ ਨਿਵਾਂਦੇ।
ਕਦ ਤਕ ਮੂੰਹ ਵਲ ਡਿੱਠਾ ਜਾਇ ? ਕਦ ਤਕ ਕੀਤਾ ਜਾਇ ਨਿਬਾਹਿ।
ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ, ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਤਿੱਖੀ ਸੂਲ।
ਤਾਂ ਤੇ ਪੱਕਾ ਕਰੋ ਇਲਾਜ, ਤਕੜੇ ਹੋ ਮਤ ਕਰਨ ਕੁਕਾਜ।

---

*ਦੋਹਰੇ ਦੀ ਤੁਕ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੋਰਠਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਤੁਕ ਵਿਚ 11 + 13 ਮਾਤਰਾਂ, ਤੁਕਾਂਤ ਨਹੀਂ ਰਲਦਾ ਸਗੋਂ ਤੁਕ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਰਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

[1] ਉਪੱਦ੍ਰਵ, ਆਫਤ।

† ਇਕ ਤੁਕ ਵਿਚ 15 ਜਾਂ 16 ਮਾਤਰਾਂ ਰਖਿਆਂ ਇਹ ਛੰਦ ਬਣਦਾ ਹੈ।

[2] ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਲਿਹਾਜ ਨਹੀਂ।

[3] ਕੰਜੂਸ, ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

[4] ਸੁਗਾਤਾਂ, ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ।

*ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ

ਸੂਬਾ ਕਹਿੰਦਾ ਕੜਕ ਕੇ, ਕਿਉਂ ਮੂਜ਼ੀ ਲੜਕੇ
ਸਾਡਾ ਹੀ ਘਰ ਭੰਨਸੇ ਸਾਥੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ?
ਨੱਚੇਗੋ ਕਜ਼ਾ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ?
ਕਰਸੋ ਜਾਡਾ ਟਾਕਰਾ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਕੇ ?

ਇਕ ਮੁੱਲਾਂ ਤਾਂ ਉੱਠ ਕੇ ਇਹ ਲੂਤੀ ਲਾਂਦਾ,
"ਇਸ ਦਾ ਬਾਪ ਸਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦਰਬਾਰੋਂ ਖਾਂਦਾ।
ਖਾ ਕੇ ਸਾਡਾ ਲੂਣ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਆਂਦਾ,
ਇਸ ਨੂੰ ਓਹੋ ਉਲਟੀਆਂ ਮਤਾਂ ਸਿਖਲਾਂਦਾ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਹੈ ਰਹਿੰਦਾ ਫੇਰਾ,
ਕਰੇ ਹਮਾਇਤ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਸਵੇਰਾ।
ਆਲੀ ਜਾਹਾ[1] ਖੌਫ ਨਾ ਕੁਝ ਰੱਖੇ ਤੇਰਾ।
ਉਸੇ ਦਾ ਇਹ ਪਾਲਿਆ ਬੇਅਦਬ ਵਡੇਰਾ।

ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਜੋ ਅਜ ਕਲ ਹੈ ਭੜਥੂ ਪਾਯਾ,
ਏਸੇ ਦਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪੰਥ ਸਿਖਾਯਾ।
ਉਤੋਂ ਜਾਪੇ ਸਿੱਧੜਾ ਵਿਚੋਂ ਖੁਣਿਆਯਾ।
ਏਸੇ ਨੇ ਹੈ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਸ ਰਾਹੇ ਲਾਯਾ।

ਹਿੰਦੂ ਜਦੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਪਾਸ ਕੋਈ ਫੜਿਆ ਆਵੇ,
ਅੰਦਰ ਖਾਨੇ ਓਸ ਨੂੰ ਇਹ ਮਦਦ ਪੁਚਾਵੇ।
ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਇ ਕੇ ਇਹ ਮਾਫ ਕਰਾਵੇ,
ਸਾਡਾ ਖਾ ਕੇ ਸਾਡੜਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਕਮਾਵੇ।"

ਸੁਣ ਕੇ ਸੂਬੇ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਲਗ ਗਿਆ ਮੁਆਤਾ,
ਕੂੜੀ ਤੁਹਮਤ ਨੀਚ ਦੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਪਛਾਤਾ।
ਦਾਉ ਸਬੱਬੀ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਸੂਬੇ ਨੇ ਜਾਤਾ,
ਪਿਉ ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਢਵਾਵਾਂ ਖਾਤਾ।

ਕਹਿੰਦਾ ਘੱਲੋ ਆਦਮੀ ਕੁਟਵਾਲੀ ਜਾਵੇ,
ਜਾ ਕੇ ਹੁਣੇ ਸਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆਵੇ।

---

[1]ਬਹੁਤ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਉੱਚਾ ਪੁਰਸ਼।

*ਆਮ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਉੜੀਆਂ ਇਸੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਹਨ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਉਪਮਾਨ ਛੰਦ ਭੀ ਹੈ। ਇਕ ਤੁਕ ਵਿਚ 23 ਮਾਤ੍ਰਾ, ਵਿਸਰਾਮ 13 ਤੇ 10 ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਫਰ[1] ਅਣਗਿਣਤ ਹੋਣਗੇ ਧਰੋਹ ਕਮਾਏ,
ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹੀਏ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਾਏ ।

ਪਾਪੀ ਸੂਬੇ ਨੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੱਸਣੇ

*ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ

ਕੂਟਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚਾ ਅਹਿਲਕਾਰ, ਭਾਈ ਜੀ ਕੀਤੇ ਤੁਰਤ ਤਯਾਰ ।
ਸੂਬੇ ਪਹਿ ਕੀਤਾ ਪੇਸ਼ ਆਇ, ਸੂਬਾ ਬੋਲੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਖਾਇ ।
ਮੁਫਤੀ[2] ਜੀ, ਫਤਵਾ[3] ਕਰੋ ਤਯਾਰ, ਇਹ ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਸਜ਼ਾਵਾਰ ।
ਜੋ ਹੁਕਮ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਨਿਕਲ ਆਇ, ਉਸ ਮੂਜਬ ਦੇਵਾਂਗਾ ਸਜ਼ਾਇ ।
ਮੁਫਤੀ ਮੁੱਲਾਂ ਰਲ ਕੇ ਕਰ ਸਲਾਹ, ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਭਾਰਾ ਹੈ ਗੁਨਾਹ ।
ਮਾਰੀ ਜਾਏ ਦੁਖ ਨਾਲ ਜਾਨ, ਯਾ ਹੋ ਜਾਵਨ ਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ।
ਸੂਬਾ ਪੁੱਛੇ ਦਸ ਕੀ ਸਲਾਹ ? ਜੇ ਚਾਹੇਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਨਾਹ[4] ।
ਪੜ੍ਹ ਕਲਮਾ ਦੀਨਦਾਰ[5], ਸੁਖ ਵਿਚ ਲੈਸੇਂ ਉਮਰਾ ਗੁਜ਼ਾਰ ।

ਜੀਵਨ ਤੁੱਛ ਹੈ ਤੇ ਧਰਮ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸਹਾਈ ਹੈ

ਸੁਣ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਵਾਕ,
''ਹੈ ਧਰਮ ਅਸਾਡਾ ਪਰਮ ਪਾਕ[6] ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਮਗਰ ਲਾਗ,
ਧਰਮੀ ਨਹਿੰ ਕਰਦੇ ਧਰਮ ਤਯਾਗ ।
ਇਹ ਜੀਵਨ ਹੈ—'ਇਕ ਤੁਛ ਚੀਜ਼''
ਅਰ ਧਰਮ ''ਅਸਾਨੂੰ ਅਤਿ ਅਜ਼ੀਜ਼''[7] ।
ਇਸ ਹਿਤ ਜੇ ਸਦਕੇ ਹੋਇ ਜਾਨ,
ਤੋ ਦੇਵਾਂਗੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਮਾਨ'' ।
ਸੂਬਾ ਸੁਣ ਹੋਯਾ ਲਾਲੋ ਲਾਲ
ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ।

---

[1] ਪਾਪੀ, ਨਾਸਤਕ, ਕ੍ਰਿਤਘਨ ।
[2] ਜੱਜ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਫਤਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।
[3] ਫੈਸਲਾ, ਨਿਰਣਾ, ਹੁਕਮ (ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ) ।
*ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਛੰਦ ਹਰ ਤੁਕ ਵਿਚ ਚੌਪਈ ਵਾਂਗ 16 ਮਾਤਰਾ ਅੰਤਲੇ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਲੰਮੀ ਲਗ ਵਾਲਾ ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੋ ਦੋ ਛੋਟੀ ਲਗ ਵਾਲੇ (ਮੁਕਤਾ, ਸਿਹਾਰੀ ਜਾਂ ਔਂਕੜ) ।
[4] ਆਸਰਾ ।
[5] ਮੁਸਲਮਾਨ ।
[6] ਪਵਿੱਤ੍ਰ ।
[7] ਪਿਆਰਾ ।

"ਦੇਵੋ ਅਜ਼ਾਬ[1] ਅਜ ਖੂਬ ਜਾਇ,
ਗੁਸਤਾਖੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਸਜ਼ਾਇ"।

ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਾਂਟ[2] ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ ਕਤਲ ਗੜ੍ਹੀ ਵਲ ਅਡੋਲ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਛਪਜ*

ਚਲੇ ਬਲ ਬੀਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਾਂਟ ਉਠਾਵਣ,
ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ਧਰਮ ਦੀ ਆਨ ਬਚਾਵਣ।
ਚਲੇ ਪਿਤਾ ਅਰ ਪੁਤ੍ਰ ਗੁਰ ਗਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਮਾਵਨ,
ਸੱਤਯ ਧਰਮ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਆਪਣੇ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾਵਨ।
ਆਏ ਅਜ਼ਾਬ ਖਾਨੇ[3] ਵਿਖੇ ਪੁਤਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਦੇ।
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਮਨੋਂ ਉਚਾਰਦੇ।
ਲਗੇ ਕਰੂਰ ਜਲਾਦ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਪੁਚਾਵਨ।
ਚਰਖੀ ਉੱਪਰ ਚਾੜ੍ਹ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਭੁਆਵਨ।
ਧੁਨ ਨਿਕਲੇ ਕਰਤਾਰ, ਰੀੜ੍ਹ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਬਹੁ ਆਵਨ।
ਧੀਰਜ ਦੇਖ ਜਲਾਦ ਹੋਰ ਭੀ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਵਨ।
ਵਲ ਖਾ ਖਾ ਤਨ ਚੂਰਾ ਭਏ, ਮੂੰਹੋਂ ਸੀ ਨਾ ਉਚਾਰਿਆ,
ਜਦ ਫਾਵੇ ਹੋਇ ਜਲਾਦ ਦੋ, ਹੇਠਾਂ ਤਦੋਂ ਉਤਾਰਿਆ।

ਦੋਹਰਾ

ਕਸ਼ਟ ਬਿਅੰਤ ਪੁਚਾਇ ਕੇ ਲਜਾਏ ਸੂਬੇ ਕੋਲ,
ਸੁਣ ਕੇ ਹਾਲ ਅਜ਼ਾਬ ਦਾ ਸੂਬਾ ਕਹਿੰਦਾ ਬੋਲ।

ਛਪਜ

"ਕਿਉਂ ਸਿਖੋ ! ਕੁਝ ਸੋਚ ਅਜੇ ਭੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ?
ਇਹ ਇਤਨੀ ਤਕਲੀਫ ਤੁਹਾਡੇ ਬੋਲ ਪੁਚਾਈ।
ਹੁਣ ਭੀ ਕਰੋ ਵਿਚਾਰ, ਦੀਨ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਆਵੋ,
ਮੌਤ ਅਜ਼ਾਬੋਂ ਛੁਟ, ਚੈਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਾਵੋ।
ਮੈਂ ਇਜ਼ਤ ਧਨ ਭੀ ਦਿਆਂਗਾ, ਹੁਦਾ[5] ਬੜਾ ਵਧਾਵਸਾਂ।
ਅਰ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਭੀ ਜਲਦ ਹੀ, ਚੰਗੀ ਕਾਰੇ ਲਾਵਸਾਂ।"

---

[1]ਦੁੱਖ, ਤਸੀਹੇ।
[2]ਸੰਬੰਧ, ਜੋੜ (ਸਾਂਠ)।
*ਛੇ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਛੰਦ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ 4 ਤੁਕਾਂ 11+13 ਮਾਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤਲੀਆਂ ਦੋ ਲੰਮੇਰੀਆਂ।
[3]ਡੰਨ ਘਰ।
[4]ਨਿਰਦਈ, ਬੇਤਰਸ, ਜ਼ਾਲਮ।
[5]ਅਹੁਦਾ, ਪਦਵੀ।

ਭਾਈ ਜੀ ਬੋਲੇ ਖਾਨ ਜੀ ਹਾੜੇ ਨਾ ਪਾਵੋ, ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਅੱਜ ਕਹਿਣ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਅੱਗੇ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਸਬੂਤ ਦਿਖਾਲ ਗਏ ਹਨ ।

ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਖਾਨ ਜੀ ਸਿਰ ਨਾ ਖਪਾਵੋ ।
ਕਰਨਾ ਹੈ ਸੋ ਕਰੋ, ਕਿਸ ਲਈ ਹਾੜੇ[1] ਪਾਵੋ ?
ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਹੈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹਾਸਾ ਠੱਠਾ,
ਪੁਰਜ਼ਾ ਪੁਰਜ਼ਾ ਹੋਇ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਹਿ ਹੋਣਾ ਮੱਠਾ ।
ਅਜ ਨਵੇਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ, ਸਿਖ ਬਹੁਤ ਦਿਖਲਾ ਗਏ,
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾ ਗਏ ।
ਸੁਣ ਸੂਬਾ ਰਿਸ[2] ਖਾਇ "ਕਹੇ ਮੁੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੋ,
ਉਸ ਤੋਂ ਸਖਤ ਅਜ਼ਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੁਚਾਵੋ ।
ਯਾਦ ਕਰਨ ਇਕ ਵਾਰ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਣਾ ।
ਧਰਮ ਧਰਮ ਕਹਿ ਰੋਜ਼, ਅਸਾਡੇ ਜੀ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ।
ਚਰਖੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ਡਾਢੀ ਤੇਜ਼ ਭੁਆਵਣਾ,
ਜਦ ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ ਕਰ ਉਠਣ, ਪਾਸ ਲਿਆਵਣਾ ।

ਦੋਹਰਾ

ਨਿਰਭੈ, ਸ਼ੇਰ, ਅਜ਼ਾਬ ਹਿਤ ਆਏ ਦੂਜੀ ਵਾਰ,
ਚਰਖੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹੇ ਭੀ ਕਰਦੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰ ।

ਚਰਖੀ ਦੇ ਗੇੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਜਲਾਦ ਹੰਫ ਹੰਫ ਗਏ ਪਰ ਸਿਦਕੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਸੀ' 'ਹਾਇ' ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ, ਅਜੇਹੇ ਅਸਹਿ ਕਸ਼ਟ ਵੇਲੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ।

***ਸ਼ੰਕਰ ਛੰਦ**

ਹੁਣ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫਿਰਾਇ ਚਰਖੀ, ਦੇਣ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨ,
ਪਰ ਦਸਮ ਗੁਰ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਦੁਖ ਰੰਚ[3] ਨਾਹਿ ਮਨਾਨ ।
ਓਹ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਹਾਂ ਰਹੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ,
ਨਾ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਮੰਨਦੇ, ਨਾ ਰੋਣ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ।
ਹਾਂ, ਹੱਡੀਆਂ ਹੋ ਚੂਰ ਗਈਆਂ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਦੁਖਾਇ,
ਅਰ ਗੇੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵਾਸ ਭੀ, ਲੀਤਾ ਨ ਜਾਵੇ ਹਾਇ ।

---

[1]ਵਾਸਤੇ, ਤਰਲੇ ।
[2]ਗੁੱਸਾ ।
*14+12 ਮਾਤਰਾਂ ਹਰ ਤੁਕ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਇਕ ਛੰਦ ਹੈ ।
[3]ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ।

ਸਾਹ ਸੁੱਕ ਜਾਵਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਜੋ ਖੜੇ ਹੋਵਣ ਪਾਸ,
ਪਰ ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ "ਧਰਮ ਜੀਵਨ" ਹੋਇ ਨਾਹਿ ਉਦਾਸ।
ਦੁਖ ਪਾਂਵਦੇ, ਵਲ ਖਾਂਵਦੇ, ਅਰ ਪੈਣ ਚੀਸਾਂ ਫੇਰ,
ਹੈ ਸਵਾਸ ਔਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਫੇਰ।
ਹੁਣ ਹੱਫ ਗਏ ਜਲਾਦ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਸਾਰਾ ਲਾਇ,
ਲਾਹ ਅੰਤ ਹੋਨਾ, ਪਾਸ ਸੂਬੇ ਫੇਰ ਦੇਣ ਪੁਚਾਇ।
ਹੁਣ ਫੇਰ ਸੂਬਾ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਦੱਸ ਪਾਵੇ ਜਾਲ,
ਪਰ ਸ਼ੇਰ ਕਿਥੋਂ ਫਸਣ ? ਦੌਲਤ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਨਾਲ।
ਉਹ ਧਰਮ ਉੱਪਰ ਸੀਸ ਆਪਣੇ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਕੁਰਬਾਨ,
ਕਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਅਰ ਜਾਨ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ?
ਸਿਰ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ, "ਖਾਨ ਜੀ ! ਕੀ ਸਿਰ ਖਪਾਓ ਆਪ,
ਹੈ ਧਰਮ ਤਜਾਗਨਾ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਪਾਪ।"
ਹੁਣ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਖਾਨ ਨੂੰ ਅਰ ਹੋਇ ਲਾਲੋਂ ਲਾਲ।
ਕਹਿੰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿਓ, ਬੇਅੰਤ ਸਖਤੀ ਨਾਲ।

ਬਾਪ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਤਸੀਹੇ ਤੇ ਲਾਲਚ ਦੇਣੇ

ਪਰ ਐਤਕੀ ਏਹ ਬਾਪ ਬੇਟਾ ਰਹਿਣ ਕੱਠੇ ਨਾਹਿੰ,
ਤਕਲੀਫ ਦੇਣੀ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱ ਵਖੋ ਵਰੀ ਥਾਇ।
ਹੁਣ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਜਲਾਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ,
ਪਰ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਜੀ ਨੇ ਲਿਆ ਪਾਸ ਬਿਠਾਲ।
ਅਰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਮੂਰਖਾ ! "ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਪਾਗਲ ਹੋਇ ?
ਉਸ ਬ੍ਰਿਧ ਦੀ ਕਰ ਰੀਸ, ਐਵੇਂ ਜਿੰਦ ਜਾਸੇ ਖੋਇ।
ਤੂੰ ਜਿਸ ਘੜੀ ਵਿਚ ਦੀਨ ਦੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਆਇ,
ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ ਇਕ ਪਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਚੈਨ ਸੁਖ ਸਮੁਦਾਇ[1]।
ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਤੇਰਾ ਦਿਅਂਗਾ ਲਿਖਵਾਇ,
ਇਕ ਹੂਰ ਵਰਗੀ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਦਿਆਂ ਕਰਵਾਇ।
ਧਨ ਮਾਲ ਜਿਤਨਾ ਲੋੜ ਹੋਵੀ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਹ,
ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਸਦੀ ਨਾ ਰਹੇਗੀ ਪਰਵਾਹ।
ਜੋ ਜੀ ਕਰੇ ਸੋ ਪਹਿਨ ਅਰ ਜੋ ਜੀ ਕਰੇ ਸੋ ਖਾਹ,
ਅਨੰਦ ਜੀਵਨ ਸਾਂਭ ਕੇ ਬਣ ਬੈਠ ਸ਼ਾਹਨ ਸ਼ਾਹ'।

[1]ਸਾਰੇ।

ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਏਹ ਚਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ।

ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਣ ਕੇ ਲਾਲ ਨੇ ਹੱਸ ਕਿਹਾ ਆਲੀ ਜਾਹ[1] ।
"ਮੈਂ ਸਿਖ ਹਾਂ, ਅਰ ਸਿਖ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਚਾਹ ।
ਉਹ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁੱਛ ਜਾਨਣ ਦੇਹ ਨੂੰ ਛਿਨ ਭੰਗ,[2]
ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਹੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਅੰਗ ।
ਬੇਅੰਤ ਸੂਬੇ ਮਰ ਗਏ, ਮਰ ਜਾਨਗੇ ਬੇਅੰਤ,
ਪਰ ਸਿਖ ਮੌਤੋਂ ਡਰਨਗੇ ਨਾ ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਕਦੰਤ[3] ।
ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੁਖ ਸੰਪਦਾ ਨੂੰ ਲੱਤ ਨਾਲ ਹਟਾਇ,
ਇਕ ਧਰਮ ਉਪਰ ਜਾਨ ਦੇਵਨ ਫਿਰ ਮੰਨਣ ਚਾਇ ।
ਸਿਖੀ ਏ ਸਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਅਰ ਨਿਭੂ ਸਾਸਾਂ ਨਾਲ ।
ਧੰਨ ਭਾਗ ਜੇਕਰ ਵਿਚ ਸਿਖੀ, ਆਇ ਜਾਵੇ ਕਾਲ" ।
ਇਹ ਉੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਠੁੱਠ ਵਰਗਾ, ਲਾਲ ਹੋ ਨਵਾਬ,
ਫਿਰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ "ਏਸ ਨੂੰ ਦੇਵੋ ਖਿਅੰਤ ਅਜ਼ਾਬ ।
ਇਹ ਮੂਜ਼ੀਆਂ[5] ਦੀ ਕੌਮ ਹੈ, ਨਾ ਲਗੇ ਆਖੇ ਮੂਲ,
ਜਦ ਤਕ ਨਾ ਹੋਯਾ ਤੰਗ, ਕਰਸੀ ਦੀਨ ਨਾਹਿ ਕਬੂਲ" ।

*ਤੋਟਕ ਛੰਦ

ਹੁਣ ਜ਼ਾਲਮ ਪਾਪ ਕਮਾਵਨ ਨੂੰ, ਇਕ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਕਲਪਾਵਨ ਨੂੰ ।
ਵਡ ਨਾਲ ਤਸੀਹੇ ਦੇਨ ਲਈ, ਤੁਰ ਪਏ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਾਜ ਪਈ ।
ਇਸ ਵਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਸਾਯਾਂ[6] ਨੇ, ਨਿਰਦਈ ਹ੍ਰਿਦੇ ਦੇ ਸਾਯਾਂ ਨੇ ।
ਚਰਖੀ ਪਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਹੈ, ਇਕ ਹੋਰ ਕਜ਼ੀਆ ਪਾਯਾ ਹੈ ।
ਇਕ ਥੰਮ੍ਹ ਖੜਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤੇ, ਮੋਟੀ ਰੱਸੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਤੇ ।
ਉਸ ਸ਼ੇਰ ਜੁਆਨ ਦੁਲਾਰੇ ਨੂੰ, ਮਾਂ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਨੂੰ ।
ਉਸ ਥੰਮੀ ਨਾਲ ਬਨ੍ਹਾ ਦਿਤਾ, ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਪਿੰਜਰੇ ਪਾ ਦਿਤਾ ।
ਹੁਣ ਚਾਰ ਬਿਤਰਸ ਖਲੋਇ ਗਏ, ਬੇਬਸ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਹੋਇ ਗਏ ।
ਕੋਟੜਿਆਂ ਨਾਲ ਉਡਾਣ ਲਗੇ, ਰੂੰ ਵਾਂਗਰ ਬਦਨ ਪਿੰਜਾਨ ਲਗੇ ।
ਹੈ ਹਾਇ ਕਸਾਈਓ ! ਤਰਸ ਕਰੋ, ਮੌਤੋਂ ਕੁਝ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਡਰੋ ।

---

[1]ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ, ਉੱਚੇ ਪੁਰਸ਼ ।
[2]ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ।
[3]ਕਦੇ ਭੀ ।
[4]ਦੁੱਖ, ਕਸ਼ਟ ।
[5]ਦੁੱਖ ਦੇਣਿਆ ।
*ਚੌਪਈ (15 ਜਾਂ 16 ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਤੁਕ) ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ ।
[6]ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ।

ਚੀਸਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਰੀਰ ਗੁੱਛਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ

*ਸ੍ਰਿਖੰਡੀ ਛੰਦ

ਪਜਾਰੇ, ਮਾਰ ਧਿਆਨ ਜਿਗਰ ਥੰਮ੍ਹ ਕੇ,
ਉਡਦੇ ਪੁਰਜੇ ਵੇਖ ਸੁਹਲ ਸਰੀਰ ਦੇ।
ਪਣਟਾ ਪੜਛਾ ਹੋਇ ਚਮੜਾ ਉੱਚੜੇ,
ਵੱਗੇ ਲਹੂ ਧਾਰ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚ ਦੀ।
ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਐਪਰ ਚੁੱਪ ਹੈ,
ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮਾਰ ਭਾਣਾ ਜਾਣ ਕੇ।
ਚੀਸਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਗੁੱਛਾ ਹੋ ਰਿਹਾ,
ਮਨ ਪਰ ਹੈ ਨਿਰਲੇਪ ਇਸ ਤਕਲੀਫ ਤੋਂ।
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀਭਾ ਬੋਲਦੀ,
ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਵਾਜ ਏਹੋ ਆਂਵਦੀ।
ਬਾਲਕ ਦੀ ਏਹ ਧੀਰ[1] ਲੋਕੀ ਦੇਖ ਕੇ,
ਅਖੀਂ ਡੇਗਣ ਨੀਰ[2] ਬਿਹਬਲ ਹੋਇ ਕੇ।
ਧੰਨ ਜਣੇਂਦੀ ਮਾਇ, ਐਸੇ ਬੀਰ ਦੀ।
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਖ ਏ।
ਧੰਨ ਸੁਹਾਵਾ ਪੰਥ, ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਹੈ।
ਧਰਮ ਹੇਤ, ਤਨ, ਧੰਨ ਚੋਟਾਂ ਖਾਇ ਜੋ।
ਅਰ ਪਾਪੀ ਜਲਾਦ ਪੱਥਰ ਦਿਲਾਂ ਦੇ,
ਕੋਲੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਨ, ਧੀਰਜ ਦੇਖ ਕੇ।
ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀ ਚਾਹ, "ਵਿਲਕੇ ਕਸ਼ਟ ਪਾ,
ਜਾਨ ਛੁਡਾਉਣ ਹੇਤ ਪਾਵੇ ਵਾਸਤੇ"।
ਇਸ ਨਿਰਦਯਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ 'ਸੀ' ਨਹੀਂ,
ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ ਡੌਲ, ਮੰਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ?
ਓੜਕ ਇਕ ਇਲਾਜ ਚੰਗਾ ਸੋਚਿਆ,
ਵਹਿਸ਼ੀਪਨ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲੀ ਵਹਿਸ਼ੀਆਂ।

---

*19 ਤੋਂ 23 ਮਾਤਰਾਂ ਤਕ ਹਰ ਤੁਕ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਛੰਦ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਕਾਂਤ ਨਹੀਂ ਮੇਲੀਦਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਰਠੇ ਵਾਂਗ ਅੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੁਰ ਮੇਲ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਛੰਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

[1]ਧੀਰਜ।

[2]ਪਾਣੀ।

ਕੋਲੇ ਜੋੜ, ਤਪਾਇ ਅੰਗੀਠਾ ਅੱਗ ਦਾ,
ਸੀਖਾਂ ਕਰ ਕਰ ਲਾਲ ਲੱਗੇ ਫੇਰਨੇ।
ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਝ, ਜਿਥੇ ਚੋਂਵਦੀ,
ਓਥੇ ਸੀਖਾਂ ਲਾਇ, ਪਿੰਡਾ ਸਾੜਦੇ।

ਅਤਿ ਦੁੱਖ ਤਸੀਹੇ ਵੇਲੇ ਬੇਸੁਰਤੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼

ਹਾਂ, ਕਸ਼ਟ ਭੀ ਕੁਝ ਕਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਹਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ,
ਇਸ ਕਸ਼ਟ ਅੱਗੇ ਕੌਣ ਜੋਧਾ ਧੀਰ ਨਾਲ ਖਲੋ ਸਕੇ।
ਇਕ ਲਾਲ ਹੋਈ ਸੀਖ ਪਿੰਡੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੈ ਆਂਵਦੀ,
ਚੁੜ ਚੁੜ ਕਰੇਂਦੀ ਮਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਰਤ ਹੈ ਧਸ ਜਾਂਵਦੀ।
ਉਹ ਮਾਸ ਵਾਂਗ ਕਬਾਬ ਦੇ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਲਹਿ ਆਂਵਦਾ,
ਜਦ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਤਦ ਨਾਲ ਹੀ ਤੜਪਾਂਵਦਾ।
ਇਹ ਕਸ਼ਟ ਹੈ ਜੋ ਵਹਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਲਾਲ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ,
ਅਰ ਅੰਤ ਕਰ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਦੇ "ਸੀ" ਮੂੰਹੋਂ ਕਢਵਾਇਆ।
ਬੇਤਾਲ ਹੋ ਚਿਚਲਾਇਆ 'ਠਹਿਰੋ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ,
ਓ ਬੇਹਯਾ, ਬਸ ਕਰੋਂ ਇਹ ਜ਼ੁਲਮ ਐਡਾ ਕਾਸ ਤੇ?
ਓੜਕ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਜਾਨ ਹੈ, ਅਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜਾਨ ਹੈ,
ਇਸ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸਹਿ ਕੇ ਦਸੇ, ਆਵੇ ਕਿੜ੍ਹਾ ਪਲ੍ਹਵਾਨ[1] ਹੈ?
ਇਹ ਨਿਰਦਯਾ ਦਾ ਹੱਦ ਬੰਨਾਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਹੁਣ ਆਇਗਾ?
ਯਾ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਦਾ ਨੱਕ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਤਕ ਜਾਇਗਾ?
ਹੁਣ ਬਸ ਕਰੋ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸਹਾਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ,
ਇਸ ਸਰੀਰ ਉੱਪਰ ਕਸ਼ਟ ਦਾ ਪਰਹਾਰਾ[2] ਹੋ ਚੁਕਾ।
ਹੁਣ ਲੈ ਚਲੋ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਚਾਹੋ ਗੱਲ ਮਨਾ ਲਓ
ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲਓ?

ਜਲਾਦ ਨਵਾਬ ਦੀ ਸ਼ੇਖੀ ਚੂਰਨ ਹੋ ਗਈ

ਜਲਾਦ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਹੁੜੀ, ਹੁਣ ਫੁੱਲ ਕੁਪਾ ਹੋ ਗਏ,
ਸੀਖਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂ ਤੇ ਸੁੱਟ ਕੇ, ਪਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਖਲੋ ਗਏ।
ਲੈ ਆਇ ਸੂਬੇ ਪਾਸ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁਣਾਇਆ,
ਆਪਣੀ ਕਸਾਈ ਚਾਲ ਦਾ, ਇਨਆਮ[3] ਚਾਹੁਣ ਪਾਇਆ।

---

[1] ਪਹਲਵਾਨ।
[2] ਨਾਸ।
[3] ਇਨਾਮ।

ਸੂਬੇ ਸੁਣੀ ਜਦ ਗਲ ਇਹ ਜਾਮੇ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਮੇਂਵਦਾ,
ਮੁਲਵਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਉਛਲ ਕੇ, ਸੌ ਸੌ ਵਧਾਈ ਦੇਂਵਦਾ।
ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੋਈ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਨਾ ਡੋਲਿਆ,
ਇਕ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਅੱਜ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਦੇਖੋ ਬੋਲਿਆ।
ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਨਵਾਬ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਚੇਤਾ ਆਇਆ,
ਭਾਈ ਸਬੇਗ ਸ੍ਰਿਗਿੰਦ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੰਗਵਾਇਆ।
ਵਡ ਮਾਰ ਸ਼ੇਖੀ ਬੋਲਿਆ ਕਿਉਂ ਖਾਲਸਾ, ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?
ਇਹ ਪੁਤ੍ਰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰਲਣ ਨੂੰ ਤਯਾਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ।
ਕੀ ਆਪ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੁਣ ਤਕ ਹੈ ਉਸੇ ਬਲਕਾਰ ਵਿਚ।
ਯਾ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਮੰਨ ਕੇ ਸੁਖ ਪਾਉਗੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ?
ਸੁਣ ਕੇ ਸਬੇਗ ਸ੍ਰਿਗਿੰਦ ਦੇ ਅੱਖੀਂ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ,
ਕੀ ਲਾਲ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ, ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਗਿਆ?
ਹੁਣ ਪੁਤ੍ਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰ, ਉਪਦੇਸ਼ ਛੱਟਾ ਮਾਰਿਆ,
ਉਸ ਲਗਰ ਕੋਮਲ ਸੁੱਕਦੀ ਨੂੰ, ਨੀਰ[1] ਜਿੰਜ ਖੁਲ੍ਹਾਰਿਆ।

ਹੇ ਬੇਟਾ, ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈਂ

ਏ ਕੀਤੀ ਕੀ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਬੇਟਾ?
ਕਿ ਤਯਾਗਿਆ ਧਰਮ ਪਯਾਰ ਬੇਟਾ।
ਤੂੰ ਸਿੱਖ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਅਖਵਾ ਕੇ,
ਤੇ ਤੁੱਛ ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਸਹਿਮ ਖਾ ਕੇ।
ਲਗੋਂ ਕਰਨ ਕੀ ਕੁਕਰਮ ਆ ਕੇ?
ਸੰਭਾਲ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਬੇਟਾ।
ਏ ਰੂਪ ਜੋਬਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ,
ਏ ਸੁਖ ਜਗਤ ਦੇ ਨੇ ਨਾਸ਼ਮਾਨੀ।
ਨਿਭੇਗੀ ਕਦ ਤਕ ਏ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ?
ਜਿਨ੍ਹੂੰ ਕਰੇਂ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਬੇਟਾ।
ਏ ਰੂਪ ਜੋਬਨ ਜਦੋਂ ਢਲੇਗਾ,
ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਾ ਇਹ ਤਦ ਨਾਲ ਚਲੇਗਾ।
ਏ ਤਨ ਛੁਟੇਗਾ ਤੇ ਮਨ ਜਲੇਗਾ,
ਸਹੇਗਾ ਦੁਖੜੇ ਅਪਾਰ ਬੇਟਾ।
ਤੂੰ ਸੋਚ ਆਪਣੇ ਓ ਪੰਥ ਪਯਾਰੇ,।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਹਾਰੇ।

---
[1]ਪਾਣੀ।

ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਦਾਨ ਮਾਰੇ,
ਤਸੀਹੇ ਕਰੜੇ ਸਹਾਰ ਬੇਟਾ।
ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿਘ ਜੀ ਸਿਧਾਏ,
ਤੇ ਤਨ ਦੇ ਬੰਦ ਬੰਦ ਤੱਕ ਕਟਾਏ।
ਨਾ ਚੀਸ ਵੱਟੀ ਨਾ ਦਿਲ ਡੁਲਾਏ,
ਗਏ ਗੁਰੂ ਘਰ ਸਿਧਾਰ ਬੇਟਾ।
ਓ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦੋ ਸਾਹਬਜ਼ਾਦੇ,
ਓ ਉਚੇ ਤਾਰੇ ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਦੇ।
ਕਿਵੇਂ ਬਣੇਂ ਪੁਤ੍ਰ ਉਸ ਪਿਤਾ ਦੇ,
ਚਿਣੇ ਗਏ ਵਿਚ ਦਿਵਾਰ ਬੇਟਾ।
ਏ ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਤੇ ਦੇਖ ਮਾਯਾ,
ਤੂੰ ਕਿਯੋਂ ਸੁਖਾਂ ਹੇਤ ਦਿਲ ਡੁਲਾਯਾ ?
ਅਮੌਲ ਵਸਤੂ ਮਨੁੱਖ ਕਾਯਾ,
ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੇਟਾ।
ਏ ਧਰਮ ਹੀ ਸਰੇਸ਼ਟ ਵਸਤੂ ਕਹੀਏ,
''ਧਰਮ ਰਹੇ'' ਯਦਿ ਅਸੀਂ ਨਾ ਰਹੀਏ।
ਧਰਮ ਲਈ ਤਨ ਤੇ ਚੋਟ ਸਹੀਏ,
ਤੇ ਮਨ ਰਹੇ ਬਰਕਰਾਰ[2] ਬੇਟਾ।

ਪਿਤਾ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਲਾਲ ਸੀਖਾਂ ਨਾਲ ਸਾੜੇ ਹੋਏ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਅਚੇਤ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿਚੋਂ ਮੱਥੇ ਤੇ ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਲਾ ਕੇ ਫੌਰਨ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ

ਸੋਰਠੇ

ਸਿਖ ਪਿਤਾ ਦੇ ਤੀਰ, ਵਿੰਨ ਗਏ ਦਿਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ,
ਖੱਭੇ ਕਲੇਜਾ ਚੀਰ ਥਾਉਂ ਬਣਾਈ ਧਰਮ ਹਿਤ।
ਬਲੇ ਤਦ ਬਲਬੀਰ ''ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤਜਾਗਦਾ'',
ਪੁਰਜੇ ਹੋਇ ਸਰੀਰ, ਤਦ ਭੀ ਸਾਂਟੋ ਸਹਾਰਸਾਂ।
ਕਿਥੋਂ ਤੀਕ ਅਖੀਰ, ਪਾਪੀ ਕਸ਼ਟ ਪੁਚਾਨਗੇ,
ਸਹਿ ਜਾਵਾਂਗਾ ਪੀਰ,[3] ਸਚੇ ਧਰਮ ਪਿਆਰ ਵਿਚ''
ਸੂਬਾ ਹੋ ਦਿਲਗੀਰ, ਮੱਥੇ ਤੇ ਹਥ ਮਾਰਦਾ,
ਕੀਤੀ ਸਭ ਤਦਬੀਰ, ਓੜਕ ਗਾਰਤ[4] ਹੋ ਗਈ।

---

[1] ਪੱਕਾ, ਠੀਕ ਟਿਕਾਅ ਵਿਚ।
[2] ਭਾਵੇਂ।
[3] ਦੁੱਖ, ਤਕਲੀਫ਼।
[4] ਨਾਸ, ਨਿਕੰਮੀ।

ਕਰ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ,
"ਲੈ ਜਾਵੋ ਨੇ ਨਾਲ, ਮਾਰੋ ਚਰਖੀ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ।
ਸਿਖਾਂ ਅਗੇ ਦਾਲ ਸਾਡੀ ਬਾਬਾ ਨਾ ਗਲੇ,
ਇਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ, ਧਰਮ ਹੇਤ ਤਨ ਤਯਾਗਦੇ" ।
ਤੁਰ ਪਏ ਧਰਮ-ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪਰ,
ਸਿਮਰਨ ਦੀਨ ਦਿਆਲ, ਚੋਖੀ ਵੇਰੀ ਚੜ੍ਹੇ ਭੀ ।
ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹੇ ਹੀ ਕਾਲ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ,
ਜੱਸ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲ, ਆਪ ਅਕਾਸ਼ੀਂ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ।

ਦੋਹਰਾ

ਰਣ ਵਿਚ ਧਰਮੀਂ ਜੂਝ ਕੇ ਜਾਣ ਜੁ ਜਿੰਦਾਂ ਵਾਰ,
ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਉਂਦੀ, ਦੇ ਆਦਰ ਕਰਤਾਰ ।

Life every man holds dear; but braveman,
holds honour far more precious-dear than life.

—SHAKESPEARE*

ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਂਈਂਏਂ ਦੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੀ ਵਾਰ

ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਲੰਗਰ ਜੋ ਆਵੇ ਸੋ ਪਾਵੇ

ਮਾਝੇ ਨਗਰ ਡੱਲ ਵਾਂ[2] ਇਕ ਉੱਘਾ ਭਾਰਾ,
ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਖਾੜਕੂ ਇਕ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਾ।
ਪੱਲੀ ਬੰਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਵਲਿਆ ਵਾੜਾ,
ਆਏ ਗਏ ਭਰਾਉ ਨੂੰ ਦੇ ਛਡ ਉਤਾਰਾ।
ਵਾੜੇ ਵਿਚ ਅਗੀਠੜਾ ਇਕ ਮਘਦਾ ਭਾਰਾ,
ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅੰਨ ਦਾ ਅਣਟੁੱਟ ਭੰਡਾਰਾ।
ਭਜਦੇ ਨਸਦੇ ਖਾਲਸੇ ਆ ਲੈਣ ਸਹਾਰਾ,
ਛਕ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਅੱਗ ਸੇਕ ਫਿਰ ਕਰਨ ਤਯਾਰਾ।
ਵਾੜਾ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀ ਠਾਹਰ ਭਾਰੀ,
ਰਹਿਣ ਬਹਿਣ ਦੀ ਠਾਉਂ ਸੀ ਇਕ ਬਣੀ ਨਜਾਰੀ।
ਹੱਲੇ ਗੁੱਲੇ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਠਾਹਰ ਮਝਾਰੀ,
ਆ ਕੇ ਲੈਂਦੇ ਆਸਰਾ ਬਹੁ ਹੁੰਦੀ ਦਾਰੀ[3]।
ਛੱਡ ਵੱਸੋਂ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬਹੁ ਵਾਸ ਰਖਾਂਦੇ,
ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਤਕ ਸੂਰਮੇ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਖਾਂਦੇ।

---

*ਹਰ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹਾਦਰ ਲੋਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲੋਂ ਇਜ਼ਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧੇਰੇ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਪਿਆਰੀ ਸਮਝਦਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ। (ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ)।

[1]ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਵਾਇ ਜਾਂ ਵਾਂਇ ਡਲ, ਹੁਣ ਨਿਰਾ "ਵਾਂ" ਆਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸੀ, ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਭਿਖੀ ਵਿੰਡ ਖਾਲੜਾ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਵਾਂਈਏਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਸ ਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ।

[2]ਡੱਲ ਵਾਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਦੋ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਵਸਦੇ ਹਨ ਬਾਹਰ ਦੋਵੇਂ ਨਾਂ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

[3]ਸੇਵਾ, ਸਾਂਭ, ਦੇਖ ਭਾਲ।

ਹਥ ਪਦਾਰਥ ਆਹਿ ਜੋ ਕੁਝ ਏਥੇ ਪਾਂਦੇ,
ਆਪੇ ਲੰਗਰ ਲਾਉਂਦੇ ਆਪੇ ਛੱਕ ਜਾਂਦੇ।
ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੀ ਬੜੀ ਰਸਾਈ,[1]
ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਸੀ ਇਨ ਸੱਚੀ ਲਾਈ।
ਜੋ ਆਯਾ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਇਸ ਟਹਿਲ ਕਮਾਈ,
ਉੱਘੀ ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਸੀ ਇਹ ਥਾਉਂ ਬਣਾਈ।
ਕੱਠੇ ਜੱਥੇ ਪੰਥ ਦੇ ਹਾਂ ਜੁੜਦੇ ਭਾਈ,
ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ ਜੱਦੂ[2] ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਵਡਿਆਈ।
ਪਵੇ ਕੋਈ ਟਾਕਰਾ ਤਦ ਹੋਇ ਸਹਾਈ,
ਰਲ ਕੇ ਦੁੱਖ ਵੰਡਾਂਵਦੇ ਸਹਿ ਕੇ ਉਖਿਆਈ।

ਸਾਹਿਬ ਰਾਏ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਤੇ ਕੁਬਲ

ਸਾਹਿਬ ਰਾਏ ਇਕ ਚੌਧਰੀ, ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ[3] ਰਹਿੰਦਾ,
ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਅਦੈਤ ਰਖ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਖਹਿੰਦਾ।
ਕਣਕੀਂ ਟੋਰਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸਭ ਨਾਸ ਕਰੇਂਦਾ,
ਵਰਜੇ ਅਗੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਤਾਂ ਵੱਢਣ ਪੈਂਦਾ।
ਸੜ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਖਿਆ ਦੋ ਜੱਟਾਂ ਜਾ ਕੇ,
ਉੱਜੜ ਗਈਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਪਾ ਝਾੜੀ ਆ ਕੇ।
ਕਹਿੰਦਾ ਸਿਖੋ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਹੁਣ ਕੇਸ ਵਢਾ ਕੇ,
ਬੰਨਾਂਗਾ ਏਹ ਘੋੜੀਆਂ, ਰੱਸੇ ਵਟਵਾ ਕੇ।
ਖਾ ਕੇ ਖੁਣਸ ਜਟੇਟਿਆ ਟੋਰਾਂ ਕਢਵਾਈਆਂ,
ਨਗਦੋ[4] ਕਰਕੇ ਮਾਲ ਦੇ ਰਕਮਾਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ,
ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਾ ਲੰਗਰ ਪਾਈਆਂ,
ਭਾਲ ਕਰਾਈ ਚੌਧਰੀ ਪਰ ਹਥ ਨਾ ਆਈਆਂ।
ਪੱਟੀ[5] ਠਾਣੇਦਾਰ ਕੋਲ ਫਰਯਾਦੀ ਆਯਾ,
ਸਿਖਾਂ ਮੇਰਾ ਜੱਦੂ[6] ਹੈ ਸਭ ਮੱਠਾ ਪਾਯਾ।

---

[1] ਪਹੁੰਚ।
[2] ਰੋਅਬ, ਇਜ਼ਤ।
[3] ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ, ਇਸ ਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਗਰ ਹਨ। ਏਥੇ ਭਾਵ ਨੁਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂੰਆ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਹਾਲੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੈ।
[4] ਭਾਵ ਹੈ ਪਸ਼ੂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਾਲ ਵੇਚ ਕੇ ਨਗਦ ਰੁਪਈਏ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ।
[5] ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਸਬਾ ਜੋ ਹਰੀਕੇ ਪਤਣ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੇ ਸਰਹਾਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।
[6] ਰੋਅਬ ਦਾਬ, ਜਬਾਹ।

ਠਾਣੇਦਾਰ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੇ ਹੁਣ ਨਾਲ ਲਿਆਯਾ,
ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਧਮਕਾਯਾ।
ਅਗੋਂ ਭਾਈ ਬੋਲਿਆ ਸੁਣ ਮੇਰੇ ਭਾਈ,
ਦੇਖੋ ਤੇਰਾ ਚੋਰ ਤਾਂ ਨਹਿੰ ਬੈਠਾ ਕਾਈ।
ਅਗੋਂ ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਜਾ ਗੱਲ ਵਧਾਈ,
ਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਹੋ ਪਈ ਲੜਾਈ।
ਤੇਗਾਂ ਧੂਹ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਖਾਯਾ,
ਠਾਣੇਦਾਰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਸਨ ਥੋਹ ਮਰਵਾਯਾ।
ਸਾਹਿਬ ਰਾਏ ਵੀ ਖਾਰ ਖਾ ਮੁੜ ਘਰ ਨੂੰ ਆਇਆ,
ਮਿਰਜ਼ੇ ਜਾਫਰ ਬੇਗ[1] ਨੂੰ ਜਾ ਲੰਬੂ ਲਾਯਾ।

ਸਾਹਿਬ ਰਾਇ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਪੱਟੀ ਦੇ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆਂਦਾ

ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੱਟੀ ਵਿਚ ਸੀ ਸਰਦਾਰ ਉਚੇਰਾ,
ਮਰਨਾ ਠਾਣੇਦਾਰ ਦਾ ਸੁਣ ਸੜੇ ਵਧੇਰਾ।
ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਉੱਠਿਆ ਬਹੁ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰਾ,
ਦੋ ਸੌ ਨਾਲ ਜੁਆਨ ਲੈ ਜਾ ਪਾਯਾ ਘੇਰਾ।
ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਨ ਸੂਰਮੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਵਾੜੀ,
ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗਰ ਉਠ ਕੇ ਸਭ ਪੜਤਲ ਪਾੜੀ।
ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਭੀ ਖਾਲਸੇ ਗਪ ਹੱਛੀ ਝਾੜੀ[2],
ਫੱਟੜ ਹੋਯਾ ਨਸ ਕੇ ਜਾ ਲੁਕਿਆ ਮਾੜੀ[3]।
ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ।
ਕੀਤੇ ਸਿਖਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ ਮੂਲੀ ਗਾਜਰ।
ਤੈਨੂੰ ਏਥੇ ਘੱਲਿਆ ਕਰ ਸੂਬਾ ਕਾਦਰ[4]।
ਮਾਝਾ ਸੂਤ ਬਹਾਲ ਦੇ ਜੇ ਜਣਿਆ ਮਾਦਰ[5]।
ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਜ਼ਕਰੀਆ[6] ਹੋਇਆ ਹਲਕਾਯਾ,
ਪਿਊ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਗੱਦੀਓਂ ਬਣ ਸੂਬਾ ਆਯਾ।

---

[1]ਅਦੀਨਾ ਬੇਗ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਿਸ ਨੇ ਵਟਾਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾਧੀ ਸੀ।
[2]ਖੂਬ ਠੋਂਪੀ।
[3]ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਭੀ ਹੈ, ਮਹਲ ਮਾੜੀ ਭੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।
[4]ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਮੱਰਥ।
[5]ਮਾਂ।
[6]ਅਬਦੁਲ ਸਮਦ ਖਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜੋ ਸੰਨ 1739 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਬਣਿਆ ਤੇ 1745 ਵਿਚ ਮਰ ਗਿਆ।

ਸੁਣ ਕੇ ਚਿੱਠੀ ਬੇਗ ਦੀ ਡਾਢਾ ਖੁਣਸਾਯਾ ।
"ਸਿੱਖ ਮੁਕਾਊਂ ਦੇਸ ਦੇ" ਜੇ ਰੱਬ ਕਰਾਯਾ ।
ਮੱਮਨ ਖਾਂ ਨੂੰ ਤੋਰਦਾ ਕਰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ,
ਨਾਲ ਰਲਾਯਾ ਤਕੀ ਖਾਨ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰੀ ।
ਬਾਈ ਸੌ ਘੁੜ ਚੜ੍ਹੇ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸਰਦਾਰੀ,
"ਗ਼ਾਰਤ[1] ਕਰੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਾ ਸਿਖੀ ਸਾਰੀ" ।
ਲੱਤ ਰਕਾਬੇ ਰਖਦਾ ਮੱਮਨ ਖਾਂ ਆਯਾ,
ਸਦੇ ਜੱਟ ਘਵਿੰਡ ਦੇ ਡਲ ਵਾਂ ਪਹੁੰਚਾਯਾ ।
ਵਾੜੇ ਲਾਗੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਧੌਂਸਾ ਖੜਕਾਯਾ,
ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਤਕੀ ਖਾਨ ਨੇ ਪੱਰ੍ਹਾ ਜਮਾਯਾ ।

"ਸਿੰਘੋ ਹੋਣ ਸ਼ਹੀਦ ਨੂੰ ਕਰ ਲਓ ਤਿਆਰਾ" ।

ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਕਰ ਲਈ ਤਿਆਰੀ,
ਠਾਰਾਂ ਉੱਨੀ ਸੂਰਮੇ ਸਨ ਪੂੰਜੀ ਸਾਰੀ ।
ਸਣ ਕੇਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਪੋਸ਼ਾਕ ਸਵਾਰੀ,
ਬੈਠੇ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਲੈ ਨੇਜ਼ਾ ਤਲਵਾਰੀ ।
ਧੌਂਸਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੱਜਿਆ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪਜਾਰਾ,
ਸਿੰਘੋ ਹੋਣ ਸ਼ਹੀਦ ਨੂੰ ਕਰ ਲਓ ਤਿਆਰਾ ।
ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਅਜ ਘੱਲੂਘਾਰਾ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭੱਜਣਾ, ਹੁਣ ਦਿਓ ਨਾ ਲਾਰਾ,
ਸਿਰ ਜਿਸ ਨੇ ਵਢਾਉਣਾ ਉਹ ਅੱਗੇ ਆਵੇ ।
ਮਰਨੋਂ ਜੇਹੜਾ ਝੱਕਦਾ ਉਹ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਵੇ ।
ਮੁੜਨਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਾਰ ਕੇ, ਨਹਿ ਸੀਸ ਕਟਾਵੇ ।
ਲੈਂਦਾ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜਾ ਸਾਡੇ ਪਰਤਾਵੇ ।

ਇਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਤ੍ਰਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ

ਬੁੱਕੇ ਸ਼ੇਰ ਅਕਾਲ ਦੇ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੰਨੇ,
ਜਿਦ ਅਰਦਾਸੇ ਸੋਧ ਕੇ, ਹੁਣ ਨਿਕਲੇ ਬੰਨੇ ।
ਹੰਨਾ[3] ਤ੍ਰਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ, ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਵੰਨੇ,
ਇਕੀ ਜਿੰਦੂ ਖਾਲਸਾ ਹੁਣ ਕੇਹੜਾ ਮੰਨੇ ?

---

[1]ਨਾਸ ।

[2]ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ।

[3]ਕਾਠੀ, ਭਾਵ ਸਵਾਰ ।

ਸਿੰਘ ਬੁਲਾਕਾ ਸਾਂਘਣਾ[1] ਵਧ ਅੱਗੇ ਆਯਾ,
ਤੀਰਾਂ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇ ਕੇ ਚਾ ਭੰਜਲ ਪਾਯਾ।
ਪਿੱਛੋਂ ਖੰਡਾ ਵਾਹ ਕੇ ਇਕ ਰੋੜ੍ਹ ਚਲਾਯਾ,
ਹੋ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਛਾਨਣੀ ਗੁਰ ਧਾਮ ਸਿਧਾਯਾ।

ਦਸਤਾ ਲੈ ਕੇ ਤਕੀ ਖਾਨ ਹੁਣ ਕਰੀ ਚੜ੍ਹਾਈ,
ਮੱਥੇ ਲੱਗਾ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ।
ਮੂੰਹ ਤੇ ਨੇਜ਼ਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ ਸੁਰਤ ਭੁਲਾਈ,
ਮੁੜਿਆ ਪਾਨ ਚਬਾਂਵਦਾ ਸਨ ਦਸਤੇ ਪਾਈ।

ਤੀਜਾ ਚੇਲਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹਾਥੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ,
ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਹਾਥੀ ਖੁਲ੍ਹਾਰਿਆ ਕੰਨੋਂ ਫੜ ਕੇ।
ਚੜ੍ਹਿਆ ਸਣ ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾਰੀਂ ਲੜ ਕੇ,
ਚੇਲੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵਢਿਆ ਹੌਦੇ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ।

ਤੁਰਕਾਂ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਹੁਣ ਕਰ ਕੇ ਜੱਥਾ,
ਤੀਰਾਂ ਮੀਂਹ ਦੋ ਪਾਸਿਓਂ ਘਟ ਬੰਨ੍ਹੀ ਲੱਥਾ।
ਵੇਹਲਾ ਹੋਯਾ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਤੀਰਾਂ ਭੱਥਾ,
ਫੜ ਤਲਵਾਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁਣ ਧਰਦੇ ਮੱਥਾ।

ਵੜ ਕੇ ਕਰਦੇ ਲਾਵੀਆਂ[2] ਸੂਰੇ ਰਣ ਤੱਤੇ,
ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗਰ ਗੱਜਦੇ ਵਿਚ ਰੋਹ ਦੇ ਮੱਤੇ।
ਗਾਜਰ ਖੇਤ ਮੁਕਾਂਵਦੇ ਤੁਰਕਾਨੀ ਖੱਤੇ,
ਹੋਲੀ ਖੇਡਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਿਚ ਲੋਹੂ ਰੱਤੇ।

ਇਕ ਇਕ ਸੌ ਸੌ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾ ਗਏ ਸ਼ਹੀਦੀ,
ਪੈਰ ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਸੁਟਿਆ ਹੋ ਕਾਇਰ ਗੀਦੀ[3]।
ਜਿੰਦਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਗਏ ਸਚ ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ,
ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ ਗੁਰਧਾਮ ਵਿਚ ਪਾ ਹੁਕਮ ਤਕੀਦੀ[4]

ਤੁਰਕਾਂ ਧੌਣਾਂ ਵੱਢੀਆਂ ਸਿਰ ਨਾਲ ਚੁਕਾਏ,
ਮਾਰ ਦਮਾਮੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਲਾਹੌਰੋਂ ਆਏ।
ਦੋਹਾਂ ਜੱਟਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਜਾ ਲੰਬੂ ਲਾਏ,
ਵਲਗਣ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਏਹ ਸ਼ੇਰ ਸਮਾਏ।

---

[1] ਬਲਵਾਨ।
[2] ਵਾਢੀਆਂ।
[3] ਡਰਪੋਕ।
[4] ਪੱਕਾ।

ਵਾਈਆਂ[1] ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਹੈ ਬਣਿਆ ਭਾਰਾ,
ਜੂਝਿਆ ਖਾਤਰ ਧਰਮ ਦੀ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪਿਆਰਾ।
ਖਲਕਤ ਕਰਦੀ ਯਾਦ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਬਲਕਾਰਾ,
ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੀਕ ਉਹ ਚਮਕੇਗਾ ਤਾਰਾ।

ਦੋਹਰਾ

ਸਤ੍ਹਾਂ ਸੌ ਉਣਾਨਵੇਂ ਮਾਘ ਵਦੀ[2] ਤਿਥ ਚਾਰ,
ਧਰਮ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ ਸੂਰੇ ਤੇਗਾਂ ਮਾਰ।

ਧਰਮ ਸ਼ਾਂਤਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦ੍ਰਿੜ, ਅਰ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਧੀਰ,
ਪੰਜ ਵਸਨ ਜਿਸ ਮਨ ਵਿਖੇ, ਸੋਈ ਕਹਾਵੇ ਬੀਰ।

---

[1] ਪਿੰਡ 'ਵਾਂ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ।
[2] ਹਨੇਰੇ ਪੱਖ ਦੀ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਚੌਥੇ ਦਿਨ।

Religious persecution is the bane of all religions and the friends of persecution are the worst enemies religion has and of all persecutions that of calumny is the most intolerable. Any other kind of persecution can affect our outward circumstances only, our properties, our lives; but this may affect our character for ever...

—HAZLITT.*

ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੇ ਸਿਦਕ

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਅਤਿ ਕਰੜੇ ਤਸੀਹੇ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਚ ਵੀ ਬੀਰ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੇ ਅੱਚਲ ਸਿਦਕੀ ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਉੱਚ ਅਵੱਸਥਾ

ਮੀਰ[1] ਮੰਨੂੰ ਦੀ ਸੁਣਿਓ ਕਹਾਣੀ,
"ਜਿਸ ਨੇ ਠਾਣੀ ਸੀ ਸਿਖੀ ਮੁਕਾਣੀ"।
ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਲਗ ਰਹੀ ਏਹ ਲਗਨ ਸੀ,
ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸੀ।
ਸਿਖ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਸੁਣ ਲਏ ਓਹ,
ਵਾਂਗ ਰਾਖਸ਼[2] ਸਿਰੇ ਜਾ ਪਏ ਓਹ।
ਪੰਥ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਸਤਾਯਾ,
ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਿਧਾਯਾ।
ਜੰਗਲਾਂ ਬੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿਹੁੰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ,
ਛੋੜ ਕੇ ਚੈਨ ਸੁਖ ਭੋਗ ਸਾਰੇ।
ਖਾ ਕੇ ਪੱਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਕਰਦਾ,

---

*ਧਾਰਮਿਕ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਜਾਂ ਮੌਤ ਹਨ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਉਪੱਦ੍ਰਵਾਂ ਦੇ ਹਾਮੀ—ਮਿਤ੍ਰ ਧਰਮ ਦੇ ਬੁਰੇ ਤੋਂ ਬੁਰੇ ਵੈਰੀ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਉਪੱਦ੍ਰਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਝੂਠੇ ਦੂਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਅਸਹ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਕੇਵਲ ਸਾਡੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹਾਲਾਤ ਉੱਤੇ, ਸਾਡੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਡੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇਜ਼ਲਿਟ)

[1]ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਮੀਰ ਮੁਅਈਅਨ ਦੀਨ ਤੇ ਖਿਤਾਬ ਸੀ ਮੁਅਈਨਲ ਮੁਲਕ ਰੁਸਤਮ ਹਿੰਦ, ਜੋ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਰਿਹਾ, ਦੀਵਾਨ ਕੌੜਾ ਮਲ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ, ਇਹ ਸੰਨ 1810 ਵਿਚ ਮਰਿਆ।

[2]ਦੈਂਤ, ਰਾਖਸ਼।

ਕਸ਼ਟ ਸਿਰ ਪਰ ਉਜਾੜਾਂ ਦੇ ਜਰਦਾ।
ਪਰ ਏ ਮੰਨੂ ਅਜੇ ਮੰਨਿਆਂ ਨਾ,
ਕੱਢ ਦੇਸੋਂ ਭੀ ਪਰ ਮੰਨਿਆਂ ਨਾ।

ਮੰਨੂ ਦੇ ਕਹਿਰ ਭਰੇ ਹੁਕਮ

ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤੇ ਨੇ ਜਾਰੀ,
ਕੌਮ ਜਿੰਦੋਂ ਮੁਕਾਣੀ ਹੈ ਸਾਰੀ।
"ਜਿੱਥੇ ਲਭਨ ਕੋਈ ਕੇਸ ਵਾਲੇ,
ਫੜ ਕੇ ਕਰਨਾ ਅਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ।"
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਓਸ ਨੇ ਅੱਤ ਚਾਈ,
ਫਿਰ ਰਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੀ ਦੁਹਾਈ।
ਇਕ ਦਿਨ ਫੜਨ ਹਿਤ ਸ਼ੇਰ ਪਜਾਰੇ,
ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਏ ਜੰਗਲ ਮਝਾਰੇ।
ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘ ਔਪਰ ਨਾ ਲੱਭੇ,
ਜਾ ਵੜੇ ਸੇ ਓ ਬੇਲੇ ਦੇ ਗੱਭੇ[1]।
ਇਕ ਟੋਲੀ ਮਿਲੀ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੀ,
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਕ ਗਿਣਤੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
ਕੋਈ ਬਿਰਧਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਜੁਆਨਾਂ,
ਕੋਈ ਅਧਖੜ ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਦਾਨਾ[2]।
ਕੋਈ ਏਕਾਂਤ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਵਨ,
ਕੋਈ ਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਖਿਡਾਵਨ।
ਇਸ ਬੇਦਰਦੀ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਨੇ ਆ ਕੇ,
ਫੜ ਲਿਆ ਸਭਸ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ।
ਕੋਈ ਤੀਵੀਂ ਤੇ ਆ ਹਮਲਾ ਕਰੇ ਨਾ,
ਪਰ ਏ ਪਾਪੀ ਕੁਸੱਤ ਤੋਂ ਡਰੇ ਨਾ।
ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਘਲਾਯਾ,
ਦੁਖ ਪੁਚਾਵਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਪਕਾਯਾ।
ਹਾਇ, ਦੇਖੋ ਜ਼ਰਾ ਝਾਤ ਪਾ ਕੇ,
ਕੈਦ ਖਾਨੇ ਦੇ ਵਲ ਰੰਚ[3] ਆ ਕੇ।
ਕਈ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਭੁੱਖੀਆਂ ਨੂੰ,
ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਨਹੀਂ ਦੁੱਖੀਆਂ ਨੂੰ।

---

[1]ਵਿਚ।
[2]ਇਞਾਣ ਬੱਚੀਆਂ।
[3]ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ, ਕੁਝ ਕੁ।

ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਜੋ ਇਕ ਇਕ ਸਿੰਘਣੀ ਨੂੰ ਅੱਠੀਂ ਪਹਿਰੀਂ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਇਕ ਹੀ ਰੋਟੀ ਦੇਵੋ

ਅੱਠੀਂ ਪਹਿਰੀਂ ਮਿਲੇ ਇਕ ਚਪਾਤੀ,
ਸੁੱਕ ਕਈ ਦੁੱਧ ਦੇਣੋਂ ਵੀ ਛਾਤੀ।
ਵਿਲਕਦੇ ਸਨ ਸਜਾਏ ਅਵਾਣੇ,
ਭੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖ ਕੀਤੇ ਰੰਵਾਣੇ।
ਆਪ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਵਨ,
ਬਾਲ ਕਿਥੋਂ ਪਰੰਤੂ ਰਜਾਵਨ।
ਦੁਖ ਅੰਸ਼ ਦਾ ਡਿੱਠਾ ਨਾ ਜਾਵੇ,
ਵੇਖ ਰੋਂਦੇ ਕਲੇਜਾ ਮੂੰਹ ਆਵੇ।
ਫੇਰ ਭੀ ਧੀਰ ਅਰ ਧਰਮ ਪਯਾਰਾ,
ਦੇਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਾਈ,
ਕਸ਼ਟ ਦੇਵੇਗਾ ਆਪੇ ਹਟਾਈ।
ਕਈ ਦਿਨ ਕਸ਼ਟ ਮਿਲਦੇ ਨੂੰ ਬੀਤੇ,
ਬਾਲ ਭੁੱਖਾਂ ਨੇ ਬੀਮਾਰ ਕੀਤੇ।
ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਭੀ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਆਯਾ,
ਪਹਿਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਡਰ ਚੜ੍ਹਾਯਾ।

ਪਾਪੀ ਮੰਨੂ ਜਰਵਾਣੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਤੇ ਤਸੀਹੇ

"ਜਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਜਾ ਕੇ ਵਿਛਾਓ,
ਧਰਮ ਤੋਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਰਾਓ।"
ਆਖੋ "ਰੋਟੀ ਮਿਲੇਗੀ ਬਥੇਰੀ,
ਗਲ ਮੰਨੋ ਜਦੋਂ ਇਕ ਮੇਰੀ।
ਦੀਨ ਸਾਡੇ ਦੀ ਆ ਸ਼ਰਨ ਲਾਗੋ,
ਸਿਖ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮਨ ਤੋਂ ਤਿਆਗੋ।
ਕਾਫਰਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਛੋੜ ਦੇਵੋ,
ਸਾਕ ਨਾਤਾ ਉਧਰੋਂ ਤੋੜ ਦੇਵੋ।
ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰੋ,
ਭਾਰ ਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉਤਾਰੋ।
ਐਸ਼ ਇਸ਼ਰਤ ਮੁਹੱਯਾ ਕਰਾਂਗਾ,

---

[1] ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ।
[2] ਉਲਾਦ, ਸੰਤਾਨ।

ਘਰ ਤੁਹਾਡੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਭਰਾਂਗਾ ।
ਮਾਲ ਦੌਲਤ—ਮਹਿਲ ਦਾ ਵਸੇਰਾ,
ਪਹਿਨਣੇ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਥੇਰਾ ।
ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ[1] ਦੇ ਘਰ ਪਾ ਦਿਆਂਗਾ,[2]
ਰੰਗ ਐਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਕ ਲਾ ਦਿਆਂਗਾ ।
ਜੇ ਨਾ ਮੰਨੋਗੀਆਂ ਹੁਕਮ ਮੇਰਾ,
ਕਸ਼ਟ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਮਿਲਸੀ ਵਧੇਰਾ ।
ਉਮਰ ਭਰ ਕੈਦ ਇਹ ਹੀ ਰਹੇਗੀ,
ਇਕ ਰੋਟੀ ਭੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਮਿਲੇਗੀ ।
ਆਸਰਾ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
ਖੋਜ ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੁਕਾਈ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ।
ਸਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਗਾ,
ਚੱਲ ਕੇ ਐਥੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ ।"
ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆ ਜਾਲ ਪਾਯਾ,
ਹੁਕਮ ਮੰਨੂ ਦਾ ਕਰੜਾ ਸੁਣਾਯਾ ।
"ਸਿਖ ਸਭ ਲਗ ਚੁਕੇ ਹਨ ਟਿਕਾਣੇ,
ਕਿਉਂ ਰੁਲਾਓ ਸਜਾਏ ਅਞਾਣੇ ?
ਢਲ ਕੇ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਵੇ,
ਵਾਂਗ ਹੂਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਵੇ ।
ਖਾਕ ਜੰਗਲ ਦੀ ਕੀ ਛਾਣਨੀ ਜੇ ?
ਐਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਘਰੀਂ ਮਾਣਨੀ ਜੇ" ।

ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਧਰਮ ਬਿਨਾਂ ਥੋਥਾ[3] ਹੈ

ਸੱਤਜ ਧਰਮੀ ਤੇ ਸਿਦਕਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ,
ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਦੇ ਏਹ ਵਾਕ ਬੋਲੀ,
"ਧਰਮ ਸਿਖੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰਾ,
ਦੁੱਖ ਦਾ ਰਖਦੀਆਂ ਹਾਂ ਸਹਾਰਾ ।
ਦੁਖ ਮਿਲੇ, ਪਰ ਧਰਮ ਇਹ ਨਾ ਜਾਵੇ,
ਫਿਰ ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਸਤਾਵੇ ।
ਧਰਮ ਤਜ ਕੇ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ,

---
[1]ਅਹੁਦੇਦਾਰ, ਅਫ਼ਸਰ, ਅਧਿਕਾਰੀ ।
[2]ਵਿਆਹ ਦੇਵਾਂਗਾ ।
[3]ਖਾਲੀ ।

ਰੰਚ ਭਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਿਆਰਾ।
ਬੀਰ ਸਾਡੇ ਨਹੀਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ,
ਉਹ ਹਨ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਹਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
ਜਾ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪੁਚਾਓ,
ਖਯਾਲ ਕੱਚਾ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾਓ।
ਧਰਮ ਸਾਡਾ ਦਮਾਂ ਤਕ ਨਿਭੇਗਾ,
ਸਿਦਕ ਸਾਡਾ ਸਦਾ ਤਕ ਰਹੇਗਾ।"

ਬਾਲ ਤੜਫਦੇ ਪਰ 'ਪੀਹਣ' ਮੁਕਾ ਦਿਤੇ

ਨੀਚ ਮੰਨੂ ਨੂੰ ਜਦ ਜਵਾਬ ਆਯਾ,
ਕ੍ਰੋਧ ਨੇ ਆਣ ਮਨ ਨੂੰ ਫਿਟਾਯਾ।
ਕਹਿੰਦਾ, "ਭਾਰੇ ਤਸੀਹੇ ਪੁਚਾਓ,
ਧਰਮ ਤਯਾਗਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਲਾਓ।
ਤੰਗ ਹਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਕਰੋ ਨੇ,
"ਪੀਹਣ" ਸਭ ਨੂੰ "ਸਵਾ ਮਣ" ਦਿਓ ਨੇ।
ਪੀਹ ਕੇ ਦੇਵੇ "ਸਵਾ ਮਣ" ਜੋ ਦਾਣੇ,
ਇਕ ਰੋਟੀ ਦਿਓ ਹੋਤ ਖਾਣੇ।
ਜੋ ਨਾ ਪੀਹੇ ਚਪਾਤੀ ਦਿਓ ਨਾ,
ਤਰਸ ਰਤੀ ਕਿਸੇ ਤੇ ਕਰੋ ਨਾ"।

ਤੇਰੇ ਕੁਕਰਮ ਓਥੇ ਤੇਰਾ ਮੁਕਾਲਾ ਕਰਾਣਗੇ

ਹਾਇ ਪਾਪੀ ਤੇਰਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ?
ਠਾਨ ਤੇਰਾ ਏ ਕਦ ਤਕ ਠਣੇਗਾ ?
ਅੰਤ ਤੂੰ ਭੀ ਹੈ ਓਥੇ ਜਾਣਾ,
ਜਿਥੇ ਸਮਝੇ ਨਾ ਕੋ ਰਾਜਾ ਰਾਣਾ।
ਸਭ ਦੇ ਲੇਖੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਵਦੇ ਹਨ,
ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਪਾਂਵਦੇ ਹਨ।
ਤੇਰੇ ਪਾਪਾਂ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ ਚਾਲਾ,
ਓਥੇ ਕਰਸੀ ਪਕੜ ਕੇ ਮੁਕਾਲਾ।
ਏ ਅਵਾਣੇ ਜਾ ਪੱਲਾ ਫੜਨਗੇ,
ਜਿੰਦ ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਨਰਕੀਂ ਕੜਨਗੇ।
ਦੇਖ ਅਬਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਦੁਖੀਆਂ ਨੇ,
ਅੰਨ ਪੀਣਾ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਖੀਆਂ ਨੇ।
ਬਾਲ ਤੜਫਨ ਭੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਤਾਏ,
ਪੀਹਣ ਓਨਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੁਕਾਏ।

ਤੈਨੂੰ ਪਰ ਤਰਸ ਰਤੀ ਨਾ ਆਵੇ ।
    ਜਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਦ ਤਲਮਲਾਵੇ ।
ਦਿਨ ਤੜਫ ਕੇ ਲੰਘਾਵਨ ਵਿਚਾਰੇ,
    ਰਾਤ ਰੋਵਨ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ।
ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਖਲਕ ਸੁਣ ਸੁਣ ਹੈ ਕਰਦੀ,
    ਕਰ ਸਕੇ ਕੁਝ ਨਾ ਪਰ ਤੈਥੋਂ ਡਰਦੀ ।
ਵੇਖ ਵੇਖ, ਲੱਗ ਹੈ ਹੈ ਪਸੀਨਾ,
    ਬਹਿ ਕੇ ਨਿਦਨ ਕਰਮ ਏਹ ਕਮੀਨਾ ।
ਹਾਲ ਮੰਨੂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਾ ਸੁਨਾਵਨ,
    ਵਾਸਤਾ ਜਾ ਕੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਾ ਪਾਵਨ ।
ਪਰ ਓਹ ਪੱਥਰ ਦਾ ਦਿਲ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ,
    ਕੁਝ ਨਾ ਸੁਣਦਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸੀ ।
ਅੰਤ ਚੜ੍ਹ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਆਯਾ,
    ਆ ਕੇ "ਸੋਹਲਾ"[1] ਓਹੋ ਹੀ ਸੁਣਾਯਾ ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਮੌਤ ਹੁਣੇ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ

ਡਰ ਡਰਾਵਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾਵੇ,
    ਧਰਮ ਪਰ ਪਾਪ ਦਾ ਜਾਲ ਪਾਵੇ ।
ਕਹਿਦਾ, "ਹੁਣ ਭੀ ਮੇਰੀ ਮੰਨ ਜਾਓ,
    ਸੁਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕੋਈ ਰੋਜ਼ ਪਾਓ ।
ਨਹਿੰ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਹੈ ਮੌਤ ਨੇੜੇ,
    ਹੁਕਮ ਮੇਰਾ ਕਰੇਗਾ ਨਿਬੇੜੇ ।
ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਬਾਕੀ ਹੈ ਢੇਰੀ,
    ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਹੁਣੇ ਮੌਤ ਢੇਰੀ ।"
ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਪੀ ਦੇ ਏਹ ਬੋਲ ਸਾਰੇ,
    ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਸਹਾਰੇ ।

ਧਰਮ ਰਹਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਰਹੇਗਾ

ਕਹਿਣ, "ਪਾਪੀ ਪਰੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾ ।
    ਪਿਛੇ ਹੋ ਕੇ ਅਸਾਥੋਂ ਖਲੋ ਜਾ ।
ਤੂੰ ਕੀ ਜਾਤਾ ਕਮੀਨ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ?
    ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਦਿਖਾਵੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ।

---

[1]ਗੱਲ, ਸੋਹਿਲਾ ਜੱਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਗੱਲ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।

ਸਾਡੇ ਘਰ ਓਹ ਪਦਾਰਥ ਨੇ ਆਏ।
ਜੇੜ੍ਹੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨਾ ਪਾਏ।
ਧਰਮ ਅਰ ਸਿਦਕ ਸੱਚਾ ਸਹਾਈ।
ਜਿਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਚੀਜ਼ ਕਾਈ।
ਧਰਮ ਰਹਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਰਹੇਗਾ।
ਤਨ ਅਨਿਸਥਰ ਏ ਚੋਟਾਂ ਸਹੇਗਾ।
ਆਤਮਾਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖੀ ਹੈ,
ਕਰ ਨਾ ਸਕਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਦੁਖੀ ਹੈ।
ਤੇਰੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੇ ਕਹਿਰਾਂ ਕਾਰੇ,
ਡਿੱਠੇ ਹੋਏ ਅਸਾਂ ਹੁਣ ਨੇ ਸਾਰੇ।
ਸਾਡੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਜੋ ਪੁਚਾਏ,
ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਨੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਭੁਲਾਏ।
ਵੀਰ ਸਾਡੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਧਾਰੇ।
ਧਰਮ ਪਰ ਪ੍ਰਾਣ ਹਸ ਹਸ ਕੇ ਵਾਰੇ।

ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਵਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ

We are brave mens' mothers, and brave mens' wives,
We are ready to do and dare,
We are ready to man your walls with our lives,
And string your bows with our hair.*

ਅਜ ਸਾਡੀ ਭੀ ਆਈ ਹੈ ਵਾਰੀ
ਵਾਰਨੀ ਹੈ ਅਸਾਂ ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ।
ਤੈਂ ਕੁਸੱਤੀ[1] ਤੋਂ ਕਰੁਣਾ[2] ਦੀ ਆਸਾ,
ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਨਾ ਜੀ ਵਿਚ ਹੈ ਮਾਸਾ।
ਵੀਰ ਸਾਡੇ ਜਿਵੇਂ ਤੁਰ ਗਏ ਹਨ,
ਲੱਕ ਤਿਉਂ ਹੀ ਅਸਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ ਹਨ।
ਧਰਮ ਉਤੋਂ ਬਲੀ ਹੋ ਜਾਣਾ,
ਸੀਸ ਦੇ ਦੇ ਧਰਮ ਹੈ ਬਚਾਣਾ।

---

*ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਤੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ।
ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਲਈ।
ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੀਆਂ ਜਾਣ ਲਈ,
ਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤੰਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ।

[1] ਝੂਠੇ।

[2] ਤਰਸ।

ਸੋ ਤੂੰ ਕਰ ਲੈ ਜੋੜ੍ਹੀ ਵਾਹ ਚੱਲੇ,
ਪਾਪ ਅਪਕਰਮ, ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਪੱਲੇ।
ਧਰਮ ਸਾਡਾ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹੇਗਾ।
ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਾਂਟ ਸਿਰ ਪਰ ਸਹੇਗਾ।

ਮਨੂ ਦੀ ਘੋਰ ਅਨੀਤਿ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਤਦਬੀਰ

ਬੋਲ ਧਰਮੀ-ਹ੍ਰਿਦੇ ਦੇ ਕਰਾਰੇ,
ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਹੀ ਮਾਰੇ।
ਸਿਰ ਧੁਨੇ ਅਰ ਕਹੇ ਯਾ ਖ਼ੁਦਾਯਾ
ਦਿਲ ਕਿਹਾ ਸਖ਼ਤ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਪਾਯਾ।
ਮੈਂ ਸਤਾਵਾਂ ਤੇ ਨਹਿੰ ਡੋਲਦੇ ਏ,
ਡਾਢੇ ਉਚੇ ਸਗੋਂ ਬੋਲਦੇ ਏ।
ਚੰਗਾ ਇਕ ਹੋਰ ਤਦਬੀਰ ਕਰੀਏ,
ਜੋ ਨਾ ਹੋਈ ਕਦਾਈਂ ਸੋ ਕਰੀਏ।
ਲਾਲ ਮਾਸੂਮ ਗੋਦੀ ਖਿਡਾਏ,
ਨੇਤ੍ਰ-ਜਗੋਤੀ[1] ਸਜਾਏ ਸਜਾਏ।
ਗੋਦੀਆਂ ਤੋਂ ਖੁਹਾ ਕੇ ਮੰਗਾਵਾਂ,
ਸਾਹਮਣੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜਾ ਕੁਹਾਵਾਂ।
ਫੇਰ ਧੀਰਜ ਹਰੇਗੀ ਨੇ ਆਪੇ,
ਬਾਲ ਮਰਦੇ ਜਦੋਂ ਪਾਸ ਜਾਪੇ।

ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਮਸੂਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਛਾਲ ਉਛਾਲ ਕੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਪਰੋ ਪਰੋ ਕੇ ਕੋਹਣਾ

ਹਾਇ ਪਾਪੀ ਏ ਪਾਪੋਂ ਨਾ ਡਰਦਾ,
ਵੇਖਣਾ ਕੀ ਹੈ ਅਨਜਾਇ ਕਰਦਾ ?
ਜੀਭ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ,
ਬਾਂਹ ਵਿਚ ਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ।
ਕੁਝ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਗਤ ਤੇ ਹੈ ਆ ਕੇ,
ਰੰਗ ਡਿੱਠਾ ਨਾ ਅੱਖੀਂ ਉਠਾ ਕੇ।
ਪਾਪ ਅਰ ਪੁੰਨ ਜਾਨਣ ਨ ਹੋਵੇ,
ਨਾ ਖ਼ਬਰ ਕੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ।
ਦੇਵਜੀਵਨ[2] ਤੇ ਮਨ ਨਿਰਵਿਕਾਰੀ,

---

[1]ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤ।
[2]ਰਖੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ।

ਇਕ ਜੈਸੀ ਲਗੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਾਰੀ।
ਈਰਖਾ ਦਵੈਸ਼[1] ਤੋਂ ਸ਼ੁਧ ਭੋਲੇ,
ਝੂਲਦੇ ਹਨ ਅਨੰਦੀ ਹੰਡੋਲੇ।
ਸਭ ਕੋਈ ਤਰਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖਾਵੇ,
ਵੇਖ ਦੁਸ਼ਮਨ ਭੀ ਕੁੱਛੜ ਉਠਾਵੇ।
ਪਜਾਰ ਡਿੱਠੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੁਟਾਵੇ,
ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੀ ਚਾਦਰ ਵਿਛਾਵੇ।

ਫੁੱਲ ਤੋੜੇ ਗਏ ਡਾਲੀਆਂ ਤੋਂ

ਉਹ ਸਜਾਏ ਮੰਗਾਏ ਨੇ ਜਾਂਦੇ,
ਮਾਵਾਂ ਪਾਸੋਂ ਖੁਹਾਏ ਨੇ ਜਾਂਦੇ।
ਛਾਤੀ ਤੋਂ ਗਏ ਲਾਲ ਖੋਹੇ,
ਜੇਹੜੇ ਕੋਮਲ ਸਿਗੇ ਵਾਂਗ ਫੋਹੇ।
ਫੁੱਲ ਤੋੜੇ ਗਏ ਡਾਲੀਆਂ ਤੋਂ,
ਬਾਗ ਖੋਹੇ ਗਏ ਮਾਲੀਆਂ ਤੋਂ।
ਫੜ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਕਤਲਾਮ ਵਾਲੀ,
ਬੇਜ਼ਬਾਨਾਂ ਮਸੂਮਾਂ ਤੇ ਡਾਲੀ[2]।
ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਡਿੱਠਾ ਨਾ ਐਸਾ।
ਹੋਣ ਲਗਾ ਏ ਅਪਕਰਮ[3] ਜੈਸਾ।
ਵਹਿਸ਼ੀ ਕੌਮਾਂ ਭੀ ਦਿਲ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ,
ਐਸਾ ਅਨਰਥ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
ਪਰ ਏ ਮੰਨੂ ਦਾ ਹੀ ਹੌਸਲਾ ਹੈ,
ਘੋਰ ਜੋ ਪਾਪ ਕਰਨੇ ਲਗਾ ਹੈ।
ਫੜ ਮਸੂਮਾਂ ਜਿੰਦਾ ਕੋਮਲਾਂ ਨੂੰ,
ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਤੇ ਬੇਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ।
ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਾਏ,
ਝੋਲੀ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚ ਮੁੜ ਪੁਵਾਏ।
ਨਾਲ ਗਲ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹਾਏ ਗਏ ਹਨ,
ਜ਼ਖਮ ਦਿਲ ਦੇ ਛਿਲਾਏ ਗਏ ਹਨ।
ਹਾਇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਦਾ ਕੁਝ ਹੈ ਟਿਕਾਣਾ,
ਵਰਤਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਹ ਭਾਣਾ।

---

[1]ਵੈਰ ਭਾਵ।
[2]ਪਾਈ, ਵਾਹੀ।
[3]ਪਾਪ।

ਸਾਡਾ ਦੀਨ ਮੰਨੋਗੀਆਂ ਤਾਂ ਹੀ ਜੀਊਣਾ ਮਿਲੇਗਾ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਟਾਏ,
ਦਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏ ਦੁੱਖ ਦੇ ਦੁਖਾਏ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਦਾਂ ਦੀ ਉਹ ਸਾਰ ਜਾਣੇ,
ਘਰ ਜਿਦ੍ਹੇ ਹੋਣ ਆਪਣੇ ਅਞਾਣੇ।
ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਏ ਦੁੱਖੜੇ ਪਚਾ ਕੇ,
ਆਪ ਸੁੱਤਾ ਚਪਰਖਟ[1] ਵਿਛਾ ਕੇ।
ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਾਂਗ ਓਹੋ ਰਚਾਯਾ,
ਚਾਹੁੰਦਾ ਦੀਨ ਦੇ ਵਿਚ ਰਲਾਯਾ।
ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀ,
ਲੈ ਕੇ ਆਯਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ।
ਦੀਨ ਮੰਨੋ ਤਾਂ ਜੀਣਾਂ ਮਿਲੇਗਾ,
ਅੰਨ ਜਲ ਤਦ ਹੀ ਪੀਣਾ ਮਿਲੇਗਾ।
ਨਹਿ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਸਭ ਪਰ ਚਲੇਗੀ।
ਲੱਥ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਲੇਗੀ,
ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁਣ ਹੀ ਦਿਆਂਗਾ।
ਨਾਸ ਸਭ ਦਾ ਪਲਕ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗਾ।

ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਤੇ ਮਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵੀ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਾਂ

ਬੋਲ ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਮੰਨੂ ਮੁਕਾਲੇ,
ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਸਭ ਸੰਭਾਲੇ,
"ਕਹਿਣਾ ਪਾਪੀ ਕੀ ਹੁਣ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ?
ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ?
ਲਾਲ ਸਾਡੇ ਤੂੰ ਮਿਟੀ ਮਿਲਾਏ,
ਜਿਉਂ ਓ ਆਏ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਿਧਾਏ।
ਫੁੱਲ ਖਿੜਕੇ ਨਾ ਗੰਧੀ ਖਿੰਡਾਈ,
ਸ਼ੋਭਾ ਆਪਣੀ ਨਾ ਰੱਤੀ ਦਿਖਾਈ।
ਹੱਛਾ, ਹੋਯਾ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਭਾਣਾ।
ਮਨ ਤੇਰਾ ਪਰ ਅਜੇ ਨਾ ਮਨਾਣਾ।
ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਤੇ ਮਰ ਚੁਕੀਆਂ ਹਾਂ।
ਪ੍ਰਾਣ ਸੰਕਲਪ[2] ਕਰ ਚੁਕੀਆਂ ਹਾਂ।"

---

[1]ਪਲੰਘ।
[2]ਦੇ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਭੇਟਾ।

ਜਦ ਏ ਦ੍ਰਿੜ ਸੰਕਲਪ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦਾ,
　　ਧਰਮ ਹਰ ਦਮ ਸਹਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
ਦੇਖਿਆ ਨੀਚ ਮੰਨੂ ਨੇ ਪੱਕਾ,
　　ਪੈ ਗਿਆ ਜੀਉ ਦੇ ਵਿਚ ਹਤੱਕਾ[1]।
ਯਾ ਇਲਾਹੀ[2] ਏ ਕਿਸ ਸ਼ੈ ਦੀਆਂ ਨੇ,
　　ਰੱਤੀ ਭਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀਆਂ ਨੇ।
ਲੱਠ ਲੋਹੇ ਦੀ ਧੀਰਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ,
　　ਪੇਸ਼ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਜਾਂਦੀ।
ਹੱਛਾ ਕਲ ਫੇਰ ਅਜ਼ਮਾ ਲਵਾਂਗਾ,
　　ਹੋਰ ਡਰ ਖੌਫ ਦਿਖਲਾ ਲਵਾਂਗਾ।
ਪਰ ਏ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ,
　　ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਨਾ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ।
ਰਾਤ ਵਿਚ ਕੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰ ਦਏਗਾ,
　　ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਲਏਗਾ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਦੀ ਏਹ ਘੋਰ ਅਨੀਤਿ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ, ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਨੇ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਰਾਤ ਹੀ ਛੁੜਾ ਲਿਆਂਦਾ

ਏਧਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾ ਪਤਾ ਏ,
　　ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਬੁਰਾ ਏ।
ਲੈ ਗਿਆ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਠਾ ਕੇ,
　　ਮਾਰਿਆ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਹਾ ਕੇ।
ਰੋਹ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਕਰੁਣਾ[3] ਰੁਆਯਾ,
　　ਜੋੜ ਫੌਜਾਂ ਖਬਰ ਲੈਣ ਆਯਾ।
ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਸੁਣੀ ਅਤ ਨਾ ਤੱਕੀ,
　　ਬਿੱਜ ਸਿਰ ਤੇ ਪਈ ਚਾਨ ਚੱਕੀ।
ਆ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਲੋਤਰ[4] ਦਿਖਾਏ,
　　ਕੋਈ ਮਾਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਨਸਾਏ।
ਘੱਟਾ ਏਨਾਂ ਦੀ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਪਾ ਕੇ,
　　ਲੈ ਗਏ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਕੇ।

---

[1]ਡਰ, ਹੈਰਾਨੀ।
[2]ਹੇ ਰੱਬਾ।
[3]ਤਰਸ।
[4]ਡੰਡਾ।

ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਰਿਹਾ ਤਕਦਾ ਹੀ,
ਪੇਸ਼ ਚਲੀ ਨਾ ਇਸ ਵਕਤ ਕਾਈ ।
ਮਨ ਦੀ ਮਨ ਵਿਚ ਰਹੀ ਪਾਪ ਨੀਤੀ,
ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਨੇ ਸਭ ਚੌੜ ਕੀਤੀ ।

ਦੋਹਰਾ

ਧਰਮ ਭਾਵ ਨਹਿੰ ਲੁਕ ਸਕੇ, ਯਦਿ[1] ਹੋ ਕੋਮਲ ਗਾਤ[2],
ਹੋਣਹਾਰ ਬਰਵਾਨ[3] ਕੇ, ਹੋਵਤ ਚਿਕਨੇ ਪਾਤ[4] ।

---

[1] ਭਾਵੇਂ ।

[2] ਹਾਲਤ, ਅਵੱਸਥਾ ।

[3] ਬੂਟੇ ।

[4] ਪੱਤਰ (ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੰਮਦੀਆਂ ਸੂਲਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮੂੰਹ ਤਿੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ।

Behold, we know not anything,
I cannot trust that good shall fall
At last, far off, at last, to all,
And every winter change to spring.
So runs my dream, but what am I ?
An infant crying in the night;
And with no language but a cry,

—TENNYSON (IN Memoriam)*

ਇਕ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕੈਹਰ ਭਰੀ ਦਰਦਨਾਕ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸੱਚ ਬਦਲੇ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ

ਫ਼ੱਰੁਖਸੀਅਰ[1] ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੀ ਦਿਲੀ ਸੰਦਾ,
ਜਿਸ ਨੇ ਫੜ ਮਰਵਾਇਆ ਸੀ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ।
ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਓਸ ਦਾ ਸੀ ਉੱਘਾ ਨਾਂਵਾਂ,
ਕਰ ਕਰ ਕਹਿਰ ਉਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਬਣਿਆ ਸਾਂਵਾਂ।
ਇਕ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਲਿਖੀ,
ਜਦ ਇਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਸੀ ਧਾਰ ਤਿਖੀ।
ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਧੋਇ ਕੇ ਸੀ ਪਾਇਆ ਖੱਤੇ[2]।
ਜਿੱਥੇ ਲੱਭੇ ਖਾਲਸਾ ਮਰਵਾ ਹੀ ਘੱਤੇ।

---

*ਵੇਖੋ, ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਕਿ ਨੇਕੀ ਹਾਰ ਜਾਏਗੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ, ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਭ ਲਈ, ਹਰ ਸਿਆਲ ਬਸੰਤ ਵਿਚ ਬਦਲੇਗਾ। ਇਉਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਸੁਪਨਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਕੀ ਹਾਂ ? ਇਕ ਬਚਾ, ਰਾਤ ਵਿਚ ਰੋਂਦਾ। ਰੋਣ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।"

(ਕਵੀ ਟੈਨੀਸਨ ਦੀ ਪੁਸਤਕ, 'ਇਨ ਮੈਮੋਰੀਅਮ')

[1]ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੀ, ਸੰਨ 1713 ਵਿਚ ਜਹਾਂਦਾਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ। 1716 ਵਿਚ ਇਸੇ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹੋਈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ, 1719 ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੋਈ।

[2]ਵੈਰ।

ਫੜ ਲੈ ਆਂਦਾ ਅਹਿਦੀਆਂ[1] ਇਕ ਸਿਖੀ ਟੋਲਾ,
ਸਿਰੀਂ ਦੁਮਾਲੇ ਉਚੜੇ ਗੱਲ ਨੀਲਾ ਚੋਲਾ।
ਵੇਖ ਭਿਆਨਕ ਕੌਮ ਨੂੰ ਡਰ ਫੱਰੁਖ ਖਾਏ,
ਇਕ ਇਕ ਨੂੰ ਮਰਵਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਏ।
''ਦੀਨ ਕਬੂਲੇ ਜੇਹੜਾ, ਸੌ ਮਾਯਾ ਪਾਵੇ,
ਅੜੇ ਜੋ ਆਖੇ ਲਗਣੋਂ ਸੋ ਜਾਨੋਂ ਜਾਵੇ।''
ਹੀਰੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਣ ਘੁਮਾਂਦੇ,
ਧਰਮ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲੜੇ ਪਰ ਰਾਹ ਨ ਜਾਂਦੇ।
ਨਵੇਂ ਸੂਰ[2] ਇਕ ਸਿਖ ਨੂੰ ਲੈ ਆਣ ਕਸਾਈ,
ਸਿਰ ਧੌਣੋਂ ਕਰ ਵਖਰਾ, ਵੰਡਣ ਮਠਿਆਈ।
''ਕਾਫ਼ਰ[3] ਮੂਜ਼ੀ[4] ਮਰਦਿਆਂ, ਏਹ ਮੰਨਣ ਮੇਲਾ,
ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਹਥ ਆ ਗਿਆ ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੁਹੇਲਾ।''

ਇਕ ਸਿਦਕ ਭਰੇ ਬਾਲਕ ਦੀ ਵਾਰੀ

ਬਾਲਕ ਇਕ ਨਦਾਨ[5] ਸੀ ਗੁਰੂ ਲਾਲ ਪਿਆਰਾ,
ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਮੱਲਿਆ ਸੀ ਜਿਨੇ ਦੁਵਾਰਾ।
ਸਿਖੀ ਸਿਦਕ ਅਡੋਲਵਾਂ ਸੀ ਗੁਰ ਤੋਂ ਪਾਯਾ,
ਤਨ ਛੋਟਾ ਪਰ ਮਨ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾਯਾ।
ਏਸੇ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਸੀ ਜੋ ਆਯਾ ਬੱਧਾ,
ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਹੁਣ ਕਾਲ ਦਾ ਸਿਰ ਆਯਾ ਸੱਦਾ।
ਮਾਈ ਇਸ ਦੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਇਕਲੌਤਾ ਜਾਯਾ,
ਮੌਤ ਕਸਾਇਣ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਹਥ ਫੜਾਯਾ।
ਭਲਕੇ ਜਾਊ ਵੱਢਿਆ ਹੁਣ ਵਾਰੀ ਆਈ,
ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬਾਹੁੜੀ ਦਰਬਾਰ ਮਚਾਈ।

ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਏਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਮੁਕਾਓ ?

''ਹਾੜਾ ਲੋਕੋ ਸਾਹਿਓ, ਮੈਂ ਲੁੱਟੀ ਜਾਂਦੀ,
ਤਰਸ ਕਰੋ ਮਸੂਮ ਤੇ ਮੈਂ ਹਾੜੇ ਪਾਂਦੀ।
ਧੋਹੀ ਫਰੁਖ ਸ਼ਾਹ ਦੀ, ਬੇਅਦਲੀ[6] ਭਾਰੀ,

---

[1] ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਫੌਜੀਆਂ।
[2] ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ, ਆਏ ਦਿਨ, ਰੋਜ਼।
[3] ਪਾਪੀ, ਨਾਸਤਕ।
[4] ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਕੰਜੂਸ।
[5] ਇਆਣਾ।
[6] ਅਨਿਆਂ।

ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਜਾਸਾਂ ਮਾਰੀ।
ਬੱਚਾ ਧੋਖੇ ਮਾਰੀਏ, ਮੈਂ ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈ,
ਇਸ ਇਕਲੌਤੇ ਲਾਲ ਦੀ ਮੈਂ ਸੱਕੀ ਮਾਈ।
ਧੋਖੇ ਆਇਆ ਬੱਚੜਾ, ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਵੜਿਆ,
ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਲਾਗੜੇ, ਬੇਦੋਸ਼ਾ ਫੜਿਆ।
ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਾ, ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਮੁਕਾਓ ?
ਮੈਂ ਤੱਤੀ ਦੇ ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਲਂਬੂ ਲਾਓ ?
ਰੰਡੀ ਬੁੱਢੀ ਮਰਾਂਗੀ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਹਾਵੇ,
ਆਜਜ਼ ਦੇ ਹਮਰਾਹ ਨੂੰ ਕੌਣ ਖਟ ਖੁਆਵੇ ?
ਸ਼ਾਹ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਸੱਚਿਆ, ਕੁਝ ਤਰਸ ਕਮਾਵੀਂ,
ਰੰਡੀ ਨਾਰ ਗਰੀਬਣੀ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾ ਨ੍ਹਾਵੀਂ,
ਏਹ ਬਿਦੋਸ਼ੀ ਜਿੰਦ ਹੈ, ਅਣਆਈ ਮਰਦੀ,
ਦੁੱਧ ਨੀਰ[1] ਨਿਤਾਰ ਲੈ, ਮੈਂ ਹਾੜਾ ਕਰਦੀ।"

ਬੱਚਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਏਹ ਮੋੜ ਲਿਜਾਏ

ਸੁਣ ਬੁੱਢੀ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ, ਸ਼ਾਹ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਏ,
"ਬੱਚਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਏਹ ਮੋੜ ਲਿਜਾਏ।"
ਪਕੜ ਕਸਾਈ ਖਾਨਿਓਂ ਬਾਲਕ ਮੰਗਵਾਯਾ,
ਹਾਉਕੇ ਭਰਦੀ ਬੁੱਢੜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਯਾ।
ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ਹੋਇ ਕੇ, ਓਹ ਬਾਲ ਪੁਛਾਂਦਾ,
'ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਮੋੜ ਲਿਆਂਦਾ ?
ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸਿਧਾਏ,
ਮੇਰੇ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਵਿਚ, ਕਿਉਂ ਡੱਕੇ ਪਾਏ ?"

ਹੇ ਲੜਕੇ ! ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੂੰ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ

ਸ਼ਾਹ ਕਹੇ, "ਸੁਣ ਬੱਚਿਆ ਏਹ ਤੇਰੀ ਮਾਈ,
ਪਾਈ ਆ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਇਨ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ।
ਪੁੱਤਰ ਮੇਰਾ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਬੇਦੋਸ਼ਾ ਮਰਦਾ,
ਇਸ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਤੁਧ ਨੂੰ ਹਾਂ ਮਾਫ਼ੀ ਕਰਦਾ।"

ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ? ਨਵਾਬ, ਕੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਜੋ ਸਿੱਖ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ, ਮੈਂ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਝੂਠ ਕਿਉਂ ਆਖਾਂ ?

ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਧਰ ਹੱਥ ਨੂੰ ਗੁਰ ਲਾਲ ਸੁਣਾਂਦਾ,
"ਕੀ ਮੈਂ ਸਿਖ ਨਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ? ਇਹ ਕੌਹੜਾ ਆਂਹਦਾ ?

[1]ਪਾਣੀ।

''ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਵਿਚ ਅੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਮਾਈ,
''ਪੁਤ੍ਰ ਬਚਾਵਣ ਵਾਸਤੇ, ਇਨ ਝੂਠ ਸੁਣਾਈ।
''ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ।
''ਕਹਿ ਕੇ ਝੂਠ ਨਾ ਮੂਲ ਮੈਂ, ਹੈ ਜਾਨ ਬਚਾਣੀ,
''ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਝੂਠ ਨੂੰ, ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ ਕੋਈ,
''ਇਹ ਮਾਈ ਵਿਚ ਮੋਹ ਦੇ, ਸੌਦਾਇਣ ਹੋਈ।
''ਘੱਲੋ ਮੈਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ, ਹੁਣ ਓਸੇ ਠਿਕਾਣੇ।
''ਕੂੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੇਤ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਣੇ।
''ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਇ ਕੇ ਜਿਉਂ ਹੋਰ ਸਿਧਾਰੇ,
''ਮੈਂ ਭੀ ਤਿਉਂ ਹੈ ਜਾਵਣਾ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
ਸ਼ਾਹ ਅਚੰਭਾ ਹੋਇਆ, ਸੁਣ ਬੋਲੇ ਸੱਚੇ,
ਮਰਨੋਂ ਰਤਾ ਨਾ ਸੰਗਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ।
ਧਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਅਰ ਪ੍ਰਾਣ ਘੁਮਾਣਾ,
ਸੱਚ, ਸਿਦਕ ਅਰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਗੁਰਪੁਰ ਨੂੰ ਜਾਣਾ।

ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਲਾ ਗਿਆ ਸਚ ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ

ਪਾਇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਲਾਦਾਂ ਫੜਿਆ,
ਕਤਲ ਗਾਹ ਵਿਚ ਲਾਲ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਖੜਿਆ,
ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿ ਗੁਰ ਲਾਲ ਨੇ ਪਾ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀ,
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਲਾ ਗਿਆ ਸੱਚ ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ।
ਚਾਨਣ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਰ ਆਪ ਕਟਾਯਾ,
ਚਮਕਣ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਡੇਰਾ ਪਾਯਾ।
ਉਚਾ ਹੋਯਾ ਜਗਤ ਤੋਂ ਸਤਿ ਧਰਮ ਕਮਾ ਕੇ,
ਰੌਸ਼ਨ ਹੋਯਾ ਜਹਾਨ ਵਿਚ, ਸਿਰ ਤਲੀ ਟਿਕਾ ਕੇ।
ਪਾ ਲੀਤੇ ਸੁਖ ਸਦਾ ਦੇ, ਕਹਿ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ,
ਚਾਹੀ ਨਹੀਂ ਅਸੱਤ ਨਾਲ ਪਰ ਜਿੰਦ ਬਚਾਣੀ।
ਗੋਦੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ[1] ਦੀ ਜਾ ਸੀਸ ਟਿਕਾਯਾ,
ਪੱਲੇ ਬੱਧਾ ਸੱਚ ਨੂੰ, ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਯਾ।

---

[1]ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ, ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ''ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੋ ਕਿਆ ਹੂਆ ਜਬ ਜੀਵਤ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ", ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ

ਧਰਮ ਧੁਜਾ[1] ਫਹਿਰਾ ਗਏ, ਕਰ ਕੁਰਬਾਨ ਸਰੀਰ।
ਜਗ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਜ ਹੋ ਰਹੇ, ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਲਬੀਰ।

Death has no power the immortal soul to slay,
That, when its present body turns to clay
Seeks a fresh home, and with unlessened might
Inspire another frame with life and light,
So I myself (well I the past recall),
When the fierce Greeks begirt Troy 's holy wall,
was brave Euphorbus, and in conflict drear
Poured forth my blood beneath Atrides', spear
The shield this arm did bear I lately saw
In Juno 's shrine, a trophy of that war.

—DRYDENS, OVID.*

ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਯਾ

ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਪਜਾਰੇ, ਮਿਸਲ[2] ਸ਼ਹੀਦ ਬਨਾਵਣ ਹਾਰੇ।
ਅਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ,[3] ਉਕਤ ਮਿਸਲ ਦੇ ਚਾਨਣ ਇੰਦ।

---

*ਮੌਤ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਮਰ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕੇ। ਉਹ, ਜਦ ਇਸ ਦੀ ਇਸਦੀ ਦੇਹੀ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਕ ਨਵਾਂ ਘਰ ਲੱਭਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਣਘਟਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਤੇ ਜੋਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ; ਸੋ ਮੈਂ ਆਪ। ਹਾਂ (ਮੈਂ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜਦ ਭਿਆਨਕ ਯੂਨਾਨੀ ਟਰਾਏ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਘੇਰਦੇ ਹਨ, ਬਹਾਦਰ ਯੂਫੋਰਬੱਸ ਨੇ ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਖੂਨ ਅਤਰਾਈਡਜ਼ ਦੇ ਨੇਜ਼ੇ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਡੋਹਲਿਆ ਸੀ। ਸੰਜੋਅ ਜੋ ਇਸ ਬਾਂਹ ਨੇ ਪਾਈ ਸੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਤੱਕੀ, ਜੂਨੋ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ, ਉਸ ਜੰਗ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ। (ਡਰਾਈਡਨ ਰਚਿਤ ਓਵਿਡ)

[1] ਝੰਡਾ।

[2] ਜੱਥਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ 12 ਜੱਥਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਮਿਸਲ।

[3] ਸਿੰਘ।

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਪੰਥ ਸਹਾਈ, ਤਿਨਾਂ ਸੰਗ ਬਹੁ ਉਮਰ ਲੰਘਾਈ ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜਿਥੇ ਯੁਧ ਮਚਾਂਦੇ, ਤੇਗ ਪਕੜ ਏਹ ਦੋਨੋਂ ਜਾਂਦੇ ।
ਕਲਗੀਧਰ ਜਦ ਦੱਖਣ ਗਏ, ਏਹ ਦੋਨੋਂ ਤਦ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ।
ਜਦ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਆਯਾ, ਸ਼ੇਰ ਖਾਲਸਾ ਆਣ ਜਗਾਯਾ ।
ਤਦ ਏਹ ਦੋਨੋਂ ਰਲ ਕੇ ਨਾਲ, ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਯੁਧ ਬਹੁ ਕਾਲ ।
ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਆ ਕੇ, ਵਿਚ ਦਮਦਮੇ[1] ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ।

ਕਰਨੀ ਦੇ ਪੂਰੇ, ਕਥਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ, ਧਰਮ, ਕਰਮ ਤੇ ਰਹਿਤ ਬਹਿਤ ਦੇ ਬੀਰ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ ਪਰਚਾਰ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਰਨ ਉਤਾਰ ।
ਵਡੇ ਵਡੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ, ਸਭ ਥਾਂਈ ਭੇਜੇ ਅਸਵਾਰੇ[2] ।
ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪਧਾਰੇ, ਰਹਿੰਦੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰੇ ਮਝਾਰੇ ।
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਂਦੇ, ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਂਦੇ ।

ਦੋਹਰਾ

ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀਆਂ[3] ਆ ਕੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ,
ਭੜਥੂ ਪਾਯਾ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਝੱਲੇ ਕੋਈ ਨਾ ਤਾਬ ।
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ, ਆ ਇਸ ਨੇ ਬਹੁ ਪਾਪ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ।
ਮੰਦਰ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰੇ, ਖੌਫ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੂਲ ਨਾ ਧਰੇ ।
ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਧਾਰੇ, ਬੈਠੇ ਸੇ ਦਮਦਮੇ ਮਝਾਰੇ ।
ਜਦ ਸੁਣਿਆਂ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਹਾਲ, ਜੀ ਵਿਚ ਆਯਾ ਬੜਾ ਉਬਾਲ ।
ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਕਰ ਲਏ ਤਿਆਰੇ, ਕਾਰਜ ਹੋਰ ਵਿਸਾਰੇ ਸਾਰੇ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲ ਕੀਤੀ ਧਾਈ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸਦ ਸੁਣਾਈ ।
"ਜਿਨ ਜਿਨ ਹੋਣਾ ਹੋਇ ਸ਼ਹੀਦ, ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੁਰੀਦ ।
"ਨਾਲ ਅਸਾਡੇ ਚਲਿਆ ਆਵੇ, ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਿਰ ਭੇਟ ਕਰਾਵੇ ।"

ਦੋਹਰਾ

ਦੋਹੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਜਾਗਯਾ ਪੰਥ ਪਿਆਰ,
ਸੂਰਾ ਸਿਰ ਬਲੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਜੁੜਿਆ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ।

---

[1] ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਕੀ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ । ਇਹ ਥਾਂ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ ।

[2] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ।

[3] ਅਬਦਾਲੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਮਾਨ ਖਾਨ ਸਦੋਜ਼ਈ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜੋ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਨ 1747 ਵਿਚ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਕੰਧਾਰ, ਬਲਖ, ਸਿੰਧ, ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਅੱਠ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਢਾਹਿਆ ।

ਏਧਰ ਸੈਨਾ ਜੁੜੀ ਦੁਰਾਨੀ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਾਨੀ।
ਦਲ ਕਾਲੇ ਬਦਲ ਵਤ ਛਾਏ, ਖਾਲੀ ਕੋਹਿ ਨਾ ਥਾਉਂ ਦਿਸਾਏ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਗੋਲ੍ਹਵੜ[1] ਤੋੜੀ, ਛੇ ਕੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸੈਨਾ ਜੋੜੀ।
ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ, ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਪਾਰ ਨਾ ਵਾਰ।
ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਵਾਲੀ, 'ਧਰਮ ਕਲਾ ਜਿਨ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਲੀ[2] ।''
ਬੀਰਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸੇ, ਫਿਰ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਕੇਹੜਾ ਨੱਸੇ।
ਲੈ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪਿਆਰ, ਮਰਨੇ ਨੂੰ ਤਹਿਕੀਕ[3] ਵਿਚਾਰ।
ਚਲ ਪਈ ਓੜਕ ਤਲਵਾਰ, ਗੋਲ੍ਹਵੜ ਦੇ ਲਾਗੇ ਵਾਰ ।
ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੋ ਗਏ ਦਲੇਰ, ਕਹਿੰਦੇ ਸਿੰਘੋ, ਬਣਨਾ ਸ਼ੇਰ ।
ਸਫ਼ਾਂ[4] ਚੀਰਦੇ ਤੁਰਦੇ ਆਣਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਲ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਣਾ।
ਏਥੋਂ ਛੀ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਵਾਟ, ਲੰਘ ਦਿਖਾਣਾ ਔਘਟ ਘਾਟ।
ਸਿੰਘਾਂ ਸੂਤ ਲਈ ਤਲਵਾਰ, ਲਗੇ ਕਰਨ ਦੁਸ਼ਟ ਸੰਘਾਰ।
ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਪਏਂ ਦੀ ਧਾਈ, ਤੁਰਕ ਰਕਤ[5] ਦੀ ਨਦੀ ਵਗਾਈ।
ਦੋ ਕੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਰਜਾਇ, ਲਹੂ ਦਾ ਇਕ ਦੇਣ ਵਹਾਇ।
ਸਿਰ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਧੜ ਹੀ ਧੜ ਰਹਿ ਗਏ ਚੁਗਿਰਦੇ।
ਦੋ ਕੋਹਾਂ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਸਾਰੀ, ਮੁਰਦੇਂ ਕਰ ਕੇ ਫੌਜ ਖਿਲਾਰੀ।
ਗੱਜਦੇ ਆਵਨ ਦੂਲੇ ਸ਼ੇਰ, ਲਾਈ ਜਾਵਨ ਤੁਰਕਾਂ ਢੇਰ।

ਅਸਾਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਣ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਯਾ

ਦੋਹਰਾ—ਲੜਦੇ ਮਰਦੇ ਮਾਰਦੇ ਲਹੂ ਨਦੀ ਵਹਾਇ,
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਰਾਮਸਰ[6] ਲਾਗੇ ਪਹੁੰਚੇ ਆਇ।
ਏਥੇ ਫੌਜ ਜੁੜੀ ਸੀ ਭਾਰੀ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜਿਨ ਵਾਗ ਖਲ੍ਹਾਰੀ।
ਤੁਰਕਾਂ, ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਘਮਸਾਣ, ਬਹੁਤੇ ਲੱਥੇ ਲਹੂ ਘਾਣ।
ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ[7] ਸ਼ਾਹ ਜਮਾਲ, ਆ ਜੁੱਟਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ।
ਕੱਲੇ ਕੱਲੇ ਕਰਨ ਲੜਾਈ, ਲਾਂਭੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਹਟਾਈ।

---

[1] ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਲਗ ਪਗ ਅੱਧ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ।

[2] ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਹੈ। ਇਥੇ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

[3] ਸੱਚਮੁੱਚ, ਪੱਕਾ।

[4] ਜੀੜਾ, ਫੌਜਾ।

[5] ਲਹੂ।

[6] ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਚਾਟੀਵਿੰਡ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋਲ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਾਈ ਸੀ।

[7] ਓਦੋਂ ਫੌਜੀਆਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ, ਦਸ ਹਜ਼ਾਰੀ ਆਦਿ, ਭਾਵ ਇੰਨੇ ਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ।

ਇਕ ਦੂਏ ਪਰ ਵਾਰ ਚਲਾਵਨ, ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਦਾਊ ਬਚਾਵਨ।
ਓੜਕ ਪੈ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਗਏ ਉਤਾਰ।
ਸ਼ਾਹ ਜਮਾਲ ਨੇ ਦਿਤੀ ਜਾਨ, ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੋ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ।
ਬਾਬਾ ਜੀ ਭੀ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ, ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਸਚ ਮੁਰੀਦ[1]।
ਵਾਜ ਇਕ ਦੂਰੋਂ ਉੱਚੀ ਆਈ, ''ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਰ ਗਏ ਚੜ੍ਹਾਈ।
''ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਇਹ ਕੀ ਕਾਰਾ ਭਿਆ, ਬਚਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਵੇਂ ਗਿਆ।
''ਮਰਨਾ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾ ਕੇ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਕੇ।''
ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਹਿਲਾਯਾ, ਪ੍ਰਣ ਆਪਣਾ ਨਹਿੰ ਅਸਾਂ ਭੁਲਾਯਾ।
ਸਿਰ ਫੜਿਆ ਇਕ ਹੱਥ ਮਝਾਰ, ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਫੜੀ ਤਲਵਾਰ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੈਰ ਧਏ ਫਿਰ ਚੱਲ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੰਦਰ ਪਜਾਰੇ ਵੱਲ।
ਖੜਗ ਕਰੇ ਤੁਰਕਾਂ ਪਰ ਵਾਰ, ਪੈਰ ਤੁਰਨ ਗੁਰ ਗਲੀ ਮਝਾਰ।
ਏਸੇ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਈ ਮਾਰੇ, ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ।
ਦੱਖਣ ਦੀ ਨੁਕਰ ਪਰ ਆ ਕੇ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਕੇ।
ਪ੍ਰਾਣ ਸਰੀਰੋਂ ਹੋਇ ਨਿਆਰੇ, ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ ਗੁਰਪੁਰੀ ਮਝਾਰੇ।

ਦੋਹਰਾ

ਧਰਮ ਪਾਲ ਪ੍ਰਣ ਪਾਲਿਆ, ਕੀਤਾ ਜੁੱਧ ਅਪਾਰ,
ਫਤੇ ਗਜਾ ਕੇ ਅੰਤ ਦੀ ਗੁਰ ਪੁਰ ਗਏ ਸਿਧਾਰ।

ਏਧਰ ਬੀਰ ਖਾਲਸੇ ਸਾਰੇ, ਲੜੇ ਮਰੇ ਬਹੁ ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਾਰੇ।
ਓੜਕ ਕਰਕੇ ਹੱਲਾ ਭਾਰਾ, ਗਾਜਰ ਵਾਂਗ ਮੌਤ ਸਭ ਮਾਰਾ।
ਨੱਸ ਤੁਰੇ ਦੁਰਾਨੀ ਸੂਰੇ, ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਨੇ ਕੀਤੇ ਪੂਰੇ।
ਫਤਹ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਆਈ, ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਸਭ ਮਾਰ ਭਜਾਈ।
ਪੈਰ ਸਿਰਾਂ ਪਰ ਧਰ ਕਰ ਨੱਠੇ, ਤੋਬਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਕੱਠੇ।
ਬਾਬਾ, ਸਿਖ ਬੜੇ ਬਲਬੀਰ, ਮੋਏ ਜਾਣ ਸਫਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ।
ਸਿਰ ਧਰ ਤਲੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਆਵਨ, ਫਿਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਵਨ।
ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ, ਵੱਜ ਗਿਆ ਅਕਾਸ਼ ਮਝਾਰਾ।

ਦੋਹਰਾ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਿਰ ਵਾਰ ਕੇ ਰਖੀ ਧਰਮ ਦੀ ਆਨ,
ਐਸੇ ਬੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਅਸਮਾਨ।

---

[1]ਸਿੱਖ, ਚੇਲੇ।

G.S.S.K.
6.2.1997.

I 'am weary of conjecture, this must end 'em
Thus am I doubly armed, my death and life,
My bane and antidote are both before me.
This in a moment brings me to an end,
But this informs me I shall never die.
The Soul, secured in her existence, smiles,
At the drawn dagger and defies its point,
The stars shall fade away, the sun himself,
Grow dim with age, and nature sink in years.
But thou shalt flourish in immortal youth,
Unhurt amidst the war of elements,
The wrecks of matter, and the crush of worlds.

—ADDISON*

ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ, ਦੁਰਾਨੀ ਗਿਲਜ਼ਈਆਂ[1] ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਮਾਰ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ਨਾਲ ਅਖੰਡ ਪਿਆਰ ਰਖਯਾ

ਗਿਲਜ਼ਈਆਂ ਨੇ ਭਾਜ ਖਾਇ ਕੇ, ਸਿੰਘਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਿਰ ਸਿਕਾਇ ਕੇ।
ਦੂਰ ਦੁਰੇਡੇ ਡੇਰੇ ਪਾਏ, ਓਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਏ।
ਏਸ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਡ ਅਵਾਈ, ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟਾਈ।
ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਥਿਰੇ[2] ਅਨੰਦ।
ਧਰਮ ਯੁਧ ਦੀ ਪਹੁੰਚੀ ਸੋਇ, ਉਠੇ ਤੁਰਤ ਉਤਾਵਲ ਹੋਇ।

---

*ਮੈਂ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਕਿਆ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਉਂ ਮੈਂ ਦੂਹਰਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਬਧ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ। ਮੇਰਾ ਨਾਸ਼ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਦੋਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹੀ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰਨਾ, ਆਤਮਾ, ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਸਦਾ ਹੈ, ਵੇਖ ਕੇ ਨੰਗੀ ਕਟਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਧਾਰ ਨੂੰ ਧੁੰਦਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਾਰੇ ਲੋਅ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਸੂਰਜ ਭੀ ਆਪ ਉਮਰ ਨਾਲ ਮੱਧਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਭੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਏਗੀ ਪਰ ਤੂੰ ਵਧੇਂ ਫੁਲੇਂਗਾ ਅਮਰ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ, ਤੂੰ ਤਤਾਂ ਦੇ ਭੇੜ, ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਨਾਸ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਵਿਚ ਭੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈਂ। (ਐਡੀਸਨ)

[1]ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਖ, ਪਸ਼ਤੋ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗਲਜ਼ੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

[2]ਟਿਕੇ।

ਪੰਥ ਪਿਆਰੇ ਕਰਨ ਤਿਆਰ, ਚਲੇ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਧਰਮ-ਪਿਆਰ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਚਲ ਦਿਖਾਈਏ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਾਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈਏ।
ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਆਏ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਡੇਰੇ ਪਾਏ।
ਗਿਲਜ਼ਈਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤੋ ਰਾਤ, ਆਣ ਦਬਾਯਾ ਵਾਂਗ ਅਫ਼ਾਤ[1]।
ਦਿਨੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਯਾ ਜੰਗ, ਸ਼ਬਖੂਨਾਂ[2] ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਤੰਗ।
ਗਿਲਜ਼ਈਆਂ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲ, ਲਿਖਿਆ, "ਫੌਜ ਵਧੇਰੀ ਘੱਲ।
"ਲੜ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥ ਵਿਖਾਈਏ, ਹੋਣ ਸੁਰਖਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਈਏ।"

ਦੋਹਰਾ

ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸਵਾਰ,
ਦਾਰੂ ਅਤੇ ਬਰੂਦ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਪਾਰਾਵਾਰ।

ਸਾਹਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ਛਿੜੀ ਲੜਾਈ, ਗਿਲਜ਼ਈਆਂ ਨੇ ਤੋਪ ਚਲਾਈ।
ਖੜ ਖੜਾਕ ਅਰ ਧੂਆਂ ਧਾਰ, ਚੌਪਾਸੀਂ ਹੋਯਾ ਅੰਧਿਆਰ।
ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਉਤੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ, ਏਧਰ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿਰਦਾਰ।
ਓਧਰ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਏਧਰ ਕੇਵਲ ਉਂਗਲ ਫੂਕਾਂ[3]।
ਐਪਰ ਏਧਰ, ਧਰਮ ਪਿਆਰ, ਓਧਰ ਕੇਵਲ ਸੀ ਬਲਕਾਰ।
ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਸੱਚ ਮੁਰੀਦ, ਆਏ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਸ਼ਹੀਦ।
ਜੈ ਹੋਵੇ, ਯਾ, ਜਾਵੇ ਜਾਨ, ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਜੀ ਵਿਚ ਠਾਨ।
ਜੈ ਹੋਈ ਤਾਂ, ਹੋਸੀ ਮੋਦ[4], ਮਰਿਆਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਗੋਦ।
ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਸਰੇਸ਼ਟ ਧਾਰ, ਸੂਤ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਤਲਵਾਰ।
ਨੇਜ਼ ਗੋਲੀ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ, ਵੈਰੀ ਮਾਰ ਮੁਕਾਈ ਜਾਂਦੇ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਵਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਬਾਕੀ ਵਧਕੇ ਜਾਵਨ।
ਡਰ ਜਾਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਭੁਲਾਏ, ਤਲੀਆਂ ਉਪਰ ਸੀਸ ਟਿਕਾਏ।

ਵਾਹ ਸਿੰਘਾ ਤੇਰੀ ਮਾਈ ਤੇ ਕਮਾਈ ਧੰਨ ਹਨ

ਦੋਹਰਾ

ਪੰਥ ਰਤਨ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ[5] ਫੜ ਬਾਂਕੀ ਤਲਵਾਰ।
ਤਖਤ ਅਕਾਲ ਪਿਛਾਵੜੇ ਆਏ ਯੁਧ ਮਝਾਰ।

ਖੜਗ ਦੁਧਾਰੀ ਚਲੇ ਐਸੀ, ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਜੈਸੀ।

---

[1]ਬਿਪਤਾ, ਬਿਜਲੀ।
[2]ਰਾਤ ਦੀ ਮਾਰੋ ਮਾਰ।
[3]ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਫੂਕਾਂ ਅਰਥਾਤ ਦਾਰੂ ਸਿਕਾ ਭੀ ਕੋਈ ਨਾ।
[4]ਖੁਸ਼ੀ।
[5]ਲੀਲ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਤੇ 30 ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਲਜ਼ਈਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ।

ਜਿਸ ਗਰਦਨ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਜਾਵੇ, ਸਿਰ ਉਸਦਾ ਲਾਹ ਕੇ ਲੈ ਆਵੇ।
ਜਿਉਂ ਵਢਣ ਲਗੇ ਇਕ ਸਾਹੇ, ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਹੂ ਲਾਹੇ।
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੈਕਾਰੇ, ਸਿਘ ਗਜਾਵਨ ਵਾਰੇ ਵਾਰੇ।
ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਦੇਖਣ ਵਾਰ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਭੀ ਜਾਵਨ ਬਲਿਹਾਰ।
ਵਾਹ ਸਿੰਘਾ, ਤੈਂ ਧੰਨ ਕਮਾਈ, ਧੰਨ ਜਣੇਂਦੀ ਤੇਰੀ ਮਾਈ।
ਪੱਟਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪਏ ਹਨ, ਲਹੂ ਫੁਹਾਰੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ।
ਛਣਿਆਂ ਸੀਰ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ, ਫਿਰ ਮੱਠੀ ਨਹਿ ਹੋਵੇ ਚਾਲ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅੰਤ ਨਜ਼ੀਕੇ ਆਵੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਬਹੁਤੇ ਆਹੂ ਲਾਹਵੇ।

ਦੋਹਰਾ

ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਨਿਭ ਗਈ, ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ,
ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਨਿਭ ਗਈ, ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ।

ਇਕ ਹੱਥ ਖੜਗ ਦੂਏ ਹੱਥ ਢਾਲ, ਹੋਈ ਬੰਦ ਘੜੀ ਦੀ ਚਾਲ।
ਵੈਰੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵੜੀ, ਖੜਗ ਰਹਿ ਗਈ ਓਥੇ ਅੜੀ।
ਧਰਤੀ ਪਰ ਡਿੱਗੇ ਚੌਫ਼ਾਲ, ਕਹਿੰਦੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।
ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹਿੰਮਤ ਦਾ ਤਾਰਾ, ਜਾ ਟਿਕਿਆ ਗੁਰਧਾਮ ਮਝਾਰਾ।
ਧਰਮ ਯੁਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਘੁਮਾ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਦਲ ਅਣਗਿਣਤ ਮੁਕਾ ਕੇ।
ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਗੋਦ, ਜਾਇ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋ ਕੇ ਮੋਦ[1]।

ਦੋਹਰਾ

ਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖ ਕੇ, ਜਾਨ ਆਪਣੀ ਵਾਰ।
ਚਾਨਣ ਕਰਨ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ, ਪਹੁੰਚੇ ਤੇਗਾਂ ਮਾਰ।

ਅਸੀਸ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼ਾ

ਝੂਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੇ ਤਜਾਗਣ ਤੇ 'ਸਾਚ ਕਹਉਂ
ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ, ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ[2],
ਸਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਚਾਨਣੇ ਦਾ ਕੇਂਦ੍ਰ।

ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਦ[3], ਮਤਸਰ[4] ਤੇ ਵੈਰ ਈਰਖਾ ਕੀ ਮਲੀਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਪੂਰਣੇ ਪਿਛਲੇ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਆਏ ਹੋ।

[1]ਖੁਸ਼ੀ।
[2]ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਵੱਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤੁਕ।
[3]ਨਸ਼ਾ।
[4]ਮਸਤੀ।

ਆਪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਜਦ ਕਿ ਵਧੀਕ ਕੀਮਤ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨਾ ਰੱਖ ਲਵੇ, ਪਰ ਏਹ ਜਿੰਦਾਂ ਹੂਲਣੀਆਂ ਤੇ "ਸੀ" ਨਾ ਕਰਨੀ ਸਿਰਫ "ਧਰਮ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਤੇ ਅਤੁਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ" ਜੋ ਆਪਾ ਮੇਟ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਤ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਬਲ ਯਾ ਲਾਲਚ ਅਜਿਹੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਸੀਸ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮਵੀਰ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਵੇਖ ਲਵੋ ਮਮੂਲੀ ਗੱਲ ਚਿੰਤਾ ਯਾ ਫਿਕਰ ਵਾਂ ਕੋਈ ਨਿੱਕਾ ਜੇਹਾ ਰੋਗ ਹੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨ ਸੁਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਦੀ ਆਨ ਕੈਸੀ ਹੈ ?

ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦਰੋਪਤੀ ਜੀ ਦੇ ਕੌਰਵ ਸਭਾ ਵਿਚ ਨਗਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਮਲੀਨ ਕਾਰੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸਹਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਲੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਰੋਸ ਭਰੇ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨੇ ਪਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਨੂੰ ਨਾ ਉਲੰਘਿਆ ਤੇ ਧਰਮ ਭਾਵ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦਰਸਾਈ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਅਣਖ ਚੋਭਣ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਦੁਤੀ ਰਸ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਮੌਜ ਨੇ ਚੁਪ ਕਰਾਈ ਰਖਣਾ, ਏਹ ਸਹਾਰਾ ਸਿਰਫ, ਧਰਮ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਸੀ।

ਧਰਮ ਪਾਲਣ ਦਾ ਸੁਖ ਸਿਰਫ ਧਰਮੀ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਜੋ ਮਾਯਾ ਦੇ ਦਾਸ ਹਨ, ਧਰਮ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਰਤਣ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚਣਾ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਇਸ ਗਲੀ ਦੇ ਪੰਧਾਊ, ਧਨ ਧਾਮ ਤੇ ਸੰਪਦਾ ਸੰਤਾਨ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸਰੇਸ਼ਟ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

"ਧਰਮ ਕਰੇ ਸ ਜਨਮ ਧਰਮ ਤੇ ਰੂਪਹਿ ਪੈਯੰ[2],
ਧਰਮ ਕਰੇ ਧਨ, ਧਾਮ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਸੁਹੈਯੈ।"

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਤਵਾਰੀਖੀ ਪਤ੍ਰੇ ਲਿਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉਸ ਉੱਚ ਆਸ਼ਯ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਦੁਖ ਵੇਲੇ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰੇ ਓਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਅਪਣਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਪਰੀ ਪੂਰਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਖ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ[3] ਆਪਣੀ ਸਫਾ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਘਾਇਲ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਉਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ. ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ

---

[1] ਅਤੇ, ਜਾਂ।

[2] ਸੁੰਦਰ (ਰੂਪਵਾਨ) ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

[3] ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਈਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ।

ਤਾਂ ਕੋਈ ਦਵੈਤ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਪਾਪ, ਕੁਕਰਮ, ਅਹੰਤਾ, ਅਨੀਤ ਤੋਂ ਸੂਗ[1] ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਪਹਾੜੀਏ ਰਾਜੇ ਤੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਅਨੀਤ ਦਾ ਫਲ ਡੰਡ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਏਨਾਂ ਪਿਆਰ ਕਿ ਨਬੀ ਖਾਨ ਤੇ ਗਨੀ ਖਾਨ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਹੈਤਾ ਦੇਣੀ, ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੈਸੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਸ੍ਵਸਵ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਪਠਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਨੌਕਰ ਰਖਣਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਖਯਾਤ[2] ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧੜੇ ਜਾਂ ਪਾਸੇ ਦਾ ਤਰਫ਼ਦਾਰ ਨਹੀਂ।

ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪੌਰਖੁ[3] ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਤੇ ਜ਼ਰਵਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

Make pure thy heart, and thou wilt make thy life :
Rich, sweet, and beautiful, unmarred by strife.
Guard well thy mind, and boble, strong and free,
Nothing shall harm, disturb, or conquer thee,
For all thy foes are in thy heart and mind,
There also thy salvation thou wilt find.*

ਸਾਡਾ ਦਿਲੀ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮੈਤ੍ਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋਣ। ਆਪ ਵਿਚਾਰੋ ਕਿ ਤਸੀਹੇ ਤੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵੇਲੇ ਕਿਵੇਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲਹੂ ਵੀਟਕੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨਿਬਾਹਯਾ ਸੀ।

---

[1]ਘ੍ਰਿਣਾ।

[2]ਪ੍ਰਗਟ।

[3]ਬਹਾਦਰੀ, ਮਰਦਊ ਪੁਣਾ।

*ਮਨ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਕਰ ਲਓ ਸ਼ੁਧ ਤਾਂ ਬਣਾਵੋਗੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ, ਸ਼ੁਧ, ਭਰਪੂਰ, ਮਿਠਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰ, ਜੋ ਝਗੜੇ ਝੇੜੇ ਨਾਲ ਨਾ ਵਿਗੜੇ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਹਿਰਾ ਰਖੋ ਤੇ ਬਣਾਵੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਤੇ ਮੁਕਤ। ਕੁਝ ਭੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਾਨੀ, ਜਾਂ ਘਬਰਾਹਟ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾ ਸਕਦਾ ਨਾ ਹਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੁਹਾਡੇ ਵੈਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਲਭੋਗੇ।

[4]ਮਿਤ੍ਰਤਾ।